

DK
511
G14
S58
1886

8910/е 75-00
Руска
ИСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА

під редакцією

Олександра Барв'їнського.

Томъ V.

МОНОГРАФІИ

до історії

РАЛИЦКОИ РУСИ

М. Смирнова, М. Дашкевича

и

Дра И. Шараневича.

Цѣна 1 р. 50 кр.

ВЪ ТЕРНОПОЛИ

Зъ друкарнѣ Іосифа Павловского.

1886.

Водъ Выдавництва.

Съ початкомъ 1886 р. стала выходити въ Тернополи подъ мою редакцію „Руска Исторична Бібліотека“ неперіодичними томами въ 10—15 листовъ (менше ббльше що два мѣсяцѣ). Подати въ нѣй руску бувальщину, зображену въ монографіяхъ найзнатнѣйшихъ историковъ, основаныхъ на найновѣйшихъ дослѣдахъ,—се цѣль нашего издавництва. Запевнивши собѣ подмогу найлучшихъ силъ літературныхъ и зложивши съ порады людей компетентныхъ повну програму, приступила редакція до переведеня сеи трудной задачи, тымъ труднѣйшой, що у насъ все розбивае о накладе, а кошта нашего издавництва ледви въ половинѣ покрывае передплата. Редакція „Руской Историчной Бібліотеки“ не водѣтрашуеь однакъ сймъ хвилевымъ неповодженемъ и доси всепла вже пустити въ свѣтъ 5 томовъ. Наколи бъ не тяжка недуга, що навѣстила мою родину и забрала чимало гроша и дорогого часу, бувъ бы до кбнца року 1886 и томъ 6-ый вышовъ. Въ надѣѣ, що Вл. Родимцѣ оцѣнять велику вагу сего издавництва и подможутъ его матеріально, не уступаемо съ поля а будемо дальше вести розпочате дѣло въ р. 1887 съ такою програмою:

Теперь друкуеься VI. томъ: В. Антоновича Исторія вел. князѣвства Литовского (передплата съ пересылкою franc 1 р. 25 кр., V. и VI. т. оправный съ пересылкою 3 р. 10 кр., безъ пересылки 2 р. 85 кр.). Т. VII. и VIII. (Монографіи Н. Иванишева, В. Антоновича, Ор. Левицкого и М. Костомарова про унию церковну и В. Антоновича, Початокъ козащины) будутъ выдані пбзнѣйше, а передъ тымъ поступитъ въ друкарню:

М. Костомарова Богданъ Хмельницкій (Т. IX., X., XI. и XII.). Всѣ 4 томы franc 5 р. а. в. Зъ оправою по 2 томы, рекомандовано, по 3 р. 10 кр. — всѣ чотыре 6 р. 20 кр. Окладинокъ доставляе звѣстна перецлетня п. Михайла Спожарского у Львовѣ.

Хто бере всѣ выдані доси томы разомъ, може дбстати ще першій 4 томы franc за 5 р. або и на раты пбсля власной деклараціи. Есть ще 15 оправныхъ примѣрниковъ III. и IV. т. по 3 р. 10 кр. съ пересылкою.

Передплату можна посылати переказомъ або на мою адресу, або черезъ адміністрацію русскихъ часописей.

При сѣй нагодѣ складаю прилюдну щирю подяку всемъ помбчникамъ и прихильникамъ моего издавництва и поручаю его на дальше ихъ щирѣй прихильности.

Въ Тернополи въ грудни 1886.

Олександръ Барвнѣвскій
профессоръ семинаріи учительской.

DK
511
G14
S58
1886

Высокоповажаному Добродѣю

Володиславу Федоровичу

властителю дѣбрь Вѣкна, Товстого и Черниховець, основателю
и б. головѣ товариства „Просвѣта“, меценатови вѣдкопаного
старокняжого города Галича и пр. и пр.

вѣ доводѣ високого поважання

сї монографїи до исторїи

ГАЛИЦКОИ РУСИ

присвячує

ВЫДАВЕЦЬ.

ДОЛЯ ГАЛИЦКОИ РУСИ

до злученя еи съ Польщею

написавъ М. Смирновъ.

I.

ГАЛИЧЬ ПОДЪ РУКОЮ РУСКИХЪ КНЯЗЬВЪ.

Тыхъ слѣвъ Несторовои лѣтописи, що оповѣдають про розселене Славянскихъ племенъ по території сучаснои Росіи, не можна вважати за певне жерело для визначеня, яке племя сидѣло споконвѣку на Земляхъ сучаснои Галичини и зъ якого виробилася теперѣшня Галицко-руска національнѣсть. Зъ лѣтописи можна довѣдатися хіба тѣлько про те, якѣ племена були сумѣжними Галичинѣ: зъ одного боку—Поляки, зъ другого — Волянине, або Бужане, съ третѣго—Улучѣ и Тиверцѣ. У Нестора сказано: „Другіе Славяне нареклись Чехами; Хрватѣ Беліи, Серебѣ и Хорутанѣ, суть также Словѣни“, а де сидѣли отей Славяне, про те не сказано. Черезъ се ѣ треба обернутися до другихъ жерель. Исторіографъ Сумъ, а за нимъ и Шафарикъ звернули увагу на те мѣсце въ творахъ Птольомея, де мовиться про Бесѣвъ и Карпіянѣ. Бесѣ сидѣли бѣля Карпатскихъ гѣръ и певно лишили свою гѣрску крайну; бо назву ихъ зустрічаемо въ назвѣ сусѣднои Бесарабіи а може и Босніи. Имовѣрно, що се переселене сталося въ V., або въ VI. вѣцѣ, пѣсля зруйнованя великои державы Гунѣвъ. Назву Карпіянѣ або Карпѣвъ помѣчаемо въ назвѣ Карпатскихъ гѣръ; сю назву переняло собѣ и те племя, що звалося Карпами. Шафарикъ вважає, що слова Карпы и Карпаты попованіи, виводити, каже вѣнѣ, треба зъ славянскихъ: хрибѣ, хѣрѣвъ, се бѣ то верхѣ, гора; зъ вѣдси и руске слово хребетѣ. До сєи думки можна пристати, бо Русини и нынѣ звать Карпаты — Горбами, се бѣ

то Хърбами. Зъ сего слова легко вывести Хърваты, то бѣ то Хорваты. Тодѣ можна гадати, що Хорваты були нащадками Карпѣвъ и заселювали Галичину за часу вельми давного. Отсихъ Хорватѣвъ въ VII. вѣщѣ (близько 630 р.) выкликавъ изъ за Карпатъ до Дальмаціи императоръ Ираклій, що бѣ поставити ихъ супроти Аварѣвъ ; зъ сего выникла спершу на довгій лѣта боротьба, а потѣмъ склалася Хорватска держава въ Дальмаціи, Паноніи и Иліріи. Гадаючи, що рухъ Хорватѣвъ за Карпаты бувъ въ VII. вѣщѣ, мы пѣзнѣйше здыбаемо Хорватѣвъ, котрыхъ не маемъ права зачислити нѣ до Дальматынскихъ, нѣ до Паноньскихъ, нѣ до Илірійскихъ. Несторова лѣтопись, именуючи, якій народы мешкали на Руси до Варягѣвъ, каже: „И живяху въ мирѣ Поляне и Деревляне, Сѣверъ и Радимичи и Вятичи и Хрвате. Дулѣби живяху по Бугу, гдѣ нынѣ Вельняне; а Улучи, Тиверьци сѣдяху по Днѣстру“. Дальше повѣдаючи про Олегѣвъ похѣдъ на Грекѣвъ въ р. 907, лѣтопись зновъ споминае, що въ Олеговому вѣйску були Хорваты и згадуе про нихъ рядомъ зъ Дулѣбами и Тиверцями. Що жъ отсе за Хорваты були? Олегова власть не простягалася на Дальмацію; то чи Галицкіи Хорваты були зъ нимъ и чи не були вони частиною тыхъ Хорватѣвъ, що перейшла въ VII. вѣщѣ за Карпаты? Отсю гадку пѣдпираемо и словами Константина Порфирогеніты. Въ его творахъ, де описані межѣ Угорщины, сказано, що Хорваты сидѣли бѣля гѣрѣ на схѣдѣ водѣ Угорщины. Коли мы трохи поправимо сю звѣстку и пѣдемо зъ Угорщины по пѣвночно-схѣдноій сторонѣ, то й прійдемо до Карпатъ а черезъ нихъ въ Галичину. Помѣтивши, що Константинъ писавъ въ першѣй половинѣ X. вѣку, выведемо, — що того часу Галичину посѣдали тѣ Хорваты, що були останками переселенныхъ до Дальмаціи. Отъ про якихъ Хорватѣвъ повѣдае Песторова лѣтопись и тодѣ видко стане, чому лѣтопись мѣститъ ихъ поручъ Дулѣбѣвъ, що сидѣли бѣля Богу и Тиверцѣвъ, що мешкали бѣля Днѣстра.

Зъ житя въ VII. и VIII. вѣкахъ Галицкіи Хорваты не полишили слѣду, не завели вони власной державы ; имовѣрно, що вони були народомъ не сильнымъ и мусили пѣти на здобычъ сильныхъ сусѣдѣвъ. Въ IX. вѣщѣ по сусѣдству зъ ними выникли два державніи звязки: польскій и рускій, зъ водси починаеться чужій впливъ на Хорватѣвъ — зъ одного боку впливъ

Славянъ схѣднихъ, Рускихъ, зъ другого захѣднихъ, — Полякѣвъ. Сучасный складъ галицкои людности свѣдчить, що въ захѣднѣй Галичинѣ переваживъ впливъ польскій, а въ схѣднѣй — рускій и обыдва вони стерли національнїй ознаки Хорватѣвъ. Въ XIII. вѣцѣ очевидячки визначилася тожсамѣсть людности Волини и Галичины.

Теперь спогляньмо, хто володѣвъ Галичиною, доки не склалося тамъ вѣдрубне князѣвство Руске? Що бѣ вѣдповѣсти съ певностею на се пытанѣ, не маемо досить жерель. И въ рускихъ и въ польскихъ лѣтописяхъ не сказано, хто на самъ передѣ завоювавъ Галичину; споминають лишень про завоѣване, якъ про фактъ, котрый вже вѣдбувся. Руска лѣтопись повѣдае, що въ Олеговому вѣйску були Хорваты. Пѣдгорненїй народы повиннїй були давати князеву вѣйско: съ першого разу отсе наводити на думку, що Хорваты були пѣдгорненными ще ранѣйше 907 року; але коли пильнѣйше придивимося до сєй лѣтописной звѣстки, то побачимо, що Хорваты могли и самостѣйно брати участь въ Олеговому походѣ. Олегъ, идучи на Грекѣвъ, мѣгъ кликнути охочихъ завязатѣвъ и такихъ збрався натовпъ пѣдъ хоругву Олегову, що бѣ розжитися на здобычь. Пѣдъ рокомъ 981 стоить друга звѣстка, що варта уваги: „Иде Володимиръ въ Ляхи и взя грады ихъ Перемышль, Червень и инны грады, иже суть и до сего дне пѣдъ Русью“. Зъ вѣдсѣль видко, що въ X. вѣцѣ Галичина належала до Полякѣвъ и зъ сего можна выводити гадку, що Галичину пѣдгорнули на самъ передѣ Поляки; хоча трохи й дивно, що польскїй лѣтописи нѣчого не згадують про такую значну пѣдѣю. Про завоѣване 981 р., варто бѣльше сказати и попробувати провести между, положену Володимиромъ — Руси вѣдъ Польци. Несторъ повѣдае, що Володимиръ забравъ у Полякѣвъ Перемышль, Червень и „инны“. Певно, що пѣдъ симъ „инны“ Несторъ розумѣвъ всѣ мѣста вѣдъ Перемышля по Червень. Коже мѣсто тодѣ було укрѣплене и було захистомъ мешканцямъ своєи околицѣ. Коли неприятель бере укрѣплене мѣсто, то вже жъ и околиця мусить пѣддатися. Коли мы визначимо околицѣ пѣдгорненыхъ Володимиромъ мѣстъ, то тымъ самымъ визначимо и между Руси вѣдъ Польци. Очевидячки, що тѣ мѣста назначенїй були обороняти не широку смугу землѣ мѣжъ Бугомъ и Сяномъ: всю єѣ и пѣдгорнувъ Володимиръ и черезъ те межою замѣсть Буга стала

рѣка Сянъ. Отся смуга землѣ була зерномъ доволѣтнихъ спорѣвъ Руси съ Польщею.

Здається Хорваты пильнували досягнути до самостѣйности; до сеи думки приводить похѣдъ Володимира въ роцѣ 992. Про него лѣтопись нѣмо повѣдає: „Иде на Хорваты“. А що до Польщи, то Болеславъ Хоробрий за все жите Володимира пѣсля походу 981, воювавъ съ Чехами, зъ Нѣмцями, съ Прусами и черезъ те не мавъ спроможности заходитися вѣдбирати вѣдъ Володимира Перемышль, Червень и иншій мѣста. Вѣнъ навѣтъ ставъ кривнякомъ Володимировымъ, одруживши свою доньку зъ Святополкомъ. Володимирова смерть (року 1015) а дальше уеобицѣ Святополка зъ Ярославомъ примусили Болеслава зломити миръ, вступитися за зятя и рушити на Кієвъ. Отсей его похѣдъ, незгода зъ Святополкомъ, мордоване Полякѣвъ, розведенихъ на харчоване по селахъ коло Кієва — все отсе однаково повѣдають и рускій и польскій лѣтописи; але въ оповѣданю про добутки Болеславового походу здыбуємо суперечнѣсть. Н. пр. Мартинъ Галь повѣдає: „ex eo tempore Russia Poloniae diu vectigalis fuit“. Проти сихъ слѣвъ нема що мовити; бо вѣдомо, що Болеславъ мусивъ выступити съ Кієва черезъ те, що не бачивъ подяки вѣдъ зятя и боявся, що бѣ Русины не перебили всего его вѣйска. Яснѣйша и бѣльше певна Несторова звѣтка, що Болеславъ повертаючи до дому, побравъ мѣста Червеньскій, се бѣ то тѣ, що були пѣдгорненій Володимиромъ въ роцѣ 981, значить, зновъ поширивъ межу Польщи до Буга. Та не довго Поляки вдержали сю межу. Пѣдъ рокомъ 1030 читаємо у Нестора: „Въ лѣто 6538 умеръ Болеславъ великій въ Лябѣхъ и бытъ мятежь въ землѣ Лябстей; вставше людіе избыша епископы и попы, и бояры своя и бытъ въ нихъ мятежь“. „Въ лѣто 6539 соброста Ярославъ и Метиславъ вой много, идоста на Ляхи и заяста грады Червеньскыя оцять и повоеваста Лябскую землю и многи Ляхи приведоста и раздѣлиста я, и посадивъ Ярославъ своя по Рси“.

Зъ Несторового оповѣданя видко, що Червеньскій мѣста були пѣдъ рукою у Полякѣвъ до самон смерти Болеслава. Исторія Ярослава, его вѣйны за Кієвъ, дальше боротьба зъ Метиславомъ, досить свѣдчать, чому Ярославъ не заходжувався вернути Забужаньску краину. Болеславъ умеръ, въ Польщѣ розпочалася колотнеча; низшій верствы повстали проти духовенства

и бояръ. Прийшла зручна пора Ярославови и вѣнъ року 1031, злучившись зъ Мстиславомъ, иде на Польшу, пустошить єѣ и вѣдбирає Червеньскій мѣста. Въ оповѣданю про сей похѣдъ, є деякї непевнї хронологїчнї звѣстки. Вєѣ польскї хронїки свѣдчать, що Болеславъ умеръ року 1025, а не 1030 и що по смерти єго не було въ Польшѣ великой колотнечи. Хочъ Мечиславъ II. и выгнавъ Отона и силомѣцъ добувъ собѣ корону, але се була звичайна рѣчь въ исторїи першихъ Пястѣвъ. Велика колотнеча и народный рухъ проти духовенства и бояръ стался вже пѣсля смерти Мечислава II. въ роцѣ 1033 або 1034. Отся помылка въ Несторовѣй лѣтописи довела до мыльного вызначеня часу колотнечи въ Польшѣ и Ярославового походу. Значить, треба згодитися, що Червеньекъ привернено зновъ до Руси въ роцѣ 1033 або 1034.

Польске безкоролевє пѣсля Мечислава II. запомогло Ярославови мѣцнѣйше затвердити за собою Червеньскї мѣста; навѣтъ выбѣръ Казимира не мавъ впливу на панованє Ярослава надъ тыми мѣстами. Казимиръ черезъ все свое житє сильнувавъ повертати тї Польскї Землѣ, що порозбирали єусѣды въ годину безкоролевя, особливо тодѣ, якъ вѣнъ воювавъ съ Чехами. Выступити проти Руси у него не було нѣ часу, нѣ спроможности. Въ мѣсто ворогованя Польскїй король здружився зъ Рускимъ княземъ и побрався зъ Ярославовою донькою. Ярославъ запомогъ Казимирови до останку пѣдгорнути Мазурѣвъ, котрї до сєго часу прямували задержати свою самостѣйностъ. Казимиръ не вєпѣвъ нѣчимъ вѣддячити Ярославови, але Длугошь съ проста повѣдає, що Казимиръ вернувъ Ярославови вєѣ тї Землѣ, котрї позабиравъ бувъ Болеславъ, вертаючись съ Кїєва.

Мусимо ще разъ вернутися до питання про людностъ Галичины. Въ историчному польскому письменствѣ не разъ подавано гадку, що племя, котре сидѣло по берегахъ Сяну и вѣдси въ глибину краю, було польске, але пѣдъ впливомъ володѣння тутъ Рускихъ князѣвъ воно перевернулося на Русинѣвъ. Звернувши добру увагу на вєѣ жерела, мы ясно бачимо, що Полякамъ нѣколи було затвердитися въ отѣй країнѣ. Не змагаємося, що польске володѣнє було тутъ по переду Руского, одначе жъ помѣчаємо, що національностъ Хорватѣвъ, якъ вѣдрубного племени, не зникала тутъ до кѣнца X. вѣку. Несторъ

підъ рокомъ 992 повѣдає: „Иде Володимиръ на Хорваты“. Съ часу Володимира побереже Сяну було підъ рукою Рускихъ князѣвъ разъ-у-разъ, окрѣмъ короткого часу за Болеслава I. Сїя землѣ були прилученї до Володимирекого-Волыньского князѣвства, котре почалося заразъ якъ збудовано Володимиръ, се бѣ то незабаромъ після 981 року. Съ того часу ширшає впливъ схѣднихъ Славянъ на Хорватѣвъ и стираються ознаки—вѣдмѣны ихъ вѣдъ Славянъ Рускихъ. Не можна не пригадати тутъ думки лучшого знатока славянскон давнини, Шафарика: вѣнъ думає, що въ Хорватѣвъ було багато похожости и вельми мало рѣжниць зъ Рускими Славянами, черезъ що приподоблене Хорватѣвъ до Волынянъ повинно було зробитися за недавный часъ и Ростиславовичѣ княжували вже надъ Русинами.

За Ярославового сына Всеволода въ рускихъ володѣняхъ за Бугомъ показуються вже самостѣйный князѣ Василько и Володаръ Ростиславовичѣ. Василько княжувавъ въ Теревовлѣ, а Володаръ въ Черемышлѣ, хоча въ Черемышлѣ до Володаря княжувавъ его братъ Рурикъ (1092 р.).

Дѣяльнѣсть сихъ князѣвъ залежала разъ вѣдъ ихъ мнувшины, а въ друге вѣдъ географичного положеня ихъ князѣвствъ. Обидва вони не здобулися удѣловъ; на спадщину имъ не надѣлено жадной околицѣ або волости: старѣйшїй князѣ вельми байдужно и егоистично дивилися на ихъ долю; черезъ се все Василько и Володаръ мусили сподѣватися лишень на власнї силы. Вони вдалися до Тмуторокани и зъ запомогоу тыхъ племень добилися своен меты, отримали вѣдрубне Руске князѣвство. Василько и Володаръ цѣлый свѣй вѣкъ звѣкували на вѣйнѣ. Добрїй лицарѣ у воевничихъ справахъ и хоробрїй, вони наче родилися княжувати въ такихъ князѣвствахъ, де не переводиться вороговане зъ сусѣдами, тымъ то дѣяльнѣсть ихъ мала характеръ переважно завоевующїй. Нагадаймо промову вже ослѣпленого Василька до Давидового посла Василя и помѣтимо тутъ его широкї замѣры. „Я бажавъ, мовивъ вѣнъ, ити на Ляхѣвъ и пригорнути ихъ Землю; бажавъ пригорнути Дунайскихъ Болгарѣ, перетягти ихъ въ свое князѣвство, а потѣмъ поблагословившись у братѣвъ-князѣвъ, гадавъ ити на Половчанѣ и або полягти головою за рѣднїй край, або выперти бисурманѣвъ зъ Рускон Землѣ“. Ослѣвлене зупинило его замѣры. И хоробрїй его братъ Володаръ бувъ то жѣ страшнымъ за для

суєдѣ. Поляки пустилися навѣтъ на хитрощѣ, що бѣ захопити его до своихъ рукъ: вони підмовили свого боярина Петра, чи Петрона; сей підлестився до Володаря, вприсився до него на службу и запомѣгъ Полякамъ захопити Володаря. Братъ Володарѣвъ и сыны его выкупили его за 2000 гривенъ, але незабаромъ вѣнъ вмеръ року 1124. Разомъ съ вильвомъ Полякѣвъ затвердився и вильвъ Угрѣвъ на Теробовельско-Перемьскій справы. Вперше Угры прибули до Галичины року 1098, ихъ закликавъ Святополкъ Изъяславовичъ запомагати ему проти Ростиславовичѣвъ и Давида. На сей разъ Уграмъ не пощастило. Давидѣвъ помѣчникъ, Половчаньскій ханъ Бонякъ, побивъ ихъ до останку. Але вильву Угрѣвъ запомагали, якъ и вильву Полякѣвъ, кривнй звязки черезъ шлюбы. Трохи по троху вѣдносинны Ростиславовичѣвъ до своихъ захѣднихъ суєдѣвъ набираються той жѣ вдачи, якою визначалися вѣдносинны Рускихъ князѣвъ въ загалѣ, се бѣ то стало вороговане и разомъ свѣдомѣсть кривного звязку. Отакъ пѣдъ часъ вѣйны Изъяслава Мстиславовича зъ Юриємъ Довгорукиимъ послы Изъяслава и его помѣчникѣвъ Угрѣвъ и Полякѣвъ промавляли до Кіевского князя: „Вы намъ есте въ отца мѣсто; мы вѣ християне одна братя собѣ“.

За сынѣвъ Володаря и Василька розпочинаються усобицѣ въ Галичинѣ. (Въ рускихъ лѣтописяхъ Галичъ споминається вперше за князованя Святополка-Михайла 1093—1113). Усобицѣ завѣвъ Володимирко, Володарѣвъ сынъ. Своими поглядами на вѣдносинны до молодшихъ своихъ родичѣвъ Володимирко похожій на Андрѣя Боголюбского; сей повыганявъ братѣвъ и небожѣвъ, що бѣ не дѣлити земель; таке саме замѣрився вчинити и Володимирко. Вѣнъ завѣвъ колотнечу зъ братомъ Ростиславомъ, але за сего вступилися Васильковичѣ и Великій князь Мстиславъ и не попустили Володимиркови взяти верхъ. На останку вѣ браты его повымирали, лишився оденъ небѣжъ, Иванъ Ростиславовичъ. Володимирко злучивъ пѣдъ своею рукою вѣ Галицкй крайны, а Иванъ мусивъ утечи зъ рѣдного краю и цѣлый вѣкъ свѣй тынгатися, даремно силкучисъ вернути собѣ батькѣвшину. Володимирко зробивъ столицнымъ мѣстомъ Галичъ. Було вже мовлено, що Володимирко своею вдачию вельми походивъ на князѣвъ пѣвѣчно-схѣднои Руси XIII. вѣку. Прямоване сихъ князѣвъ було таке саме, якъ и у Володимирка — зажирливе. Якъ вони, такъ и Володимирко

метою свого житя ставивъ змѣцнити и поширити своє князѣвство. Всѣ засобы, що вели до сеи меты, вѣнъ вважавъ за добрѣ; на клятбу и присягу не звертавъ жадной уваги. Н. пр. беручи участи въ усобицѣ Юрія Довгорукого зъ Изъяславомъ Метиславовичемъ, Володимирко захопивъ кѣлька Изъяславыхъ мѣсть; згодя Изъяславъ побивъ его; вѣнъ заприсягъ, що верне ему захопленѣ мѣста, але за першої можливости зрѣкъся свои присяги, та ще й шуткувавъ, коли Изъяславѣвъ посоль нагадавъ ему про присягу. „Сей ли крестецъ малый“ цѣлуватиму? шуткувавъ вѣнъ, доводячи, що хрестъ не має силы пошкодити ему. Коли жъ остило ему слухати усовѣщуваня посла, вѣнъ промовивъ: „Довольно есте объ томъ говорили, а теперъ поди вонъ“. Лѣтопись повѣдає, що того жъ дня Володимирка постигла кара: идучи до вечернѣ, вѣнъ наразъ почувъ ударъ въ плечу и скоро вмеръ (1153). Володимиркѣвъ сынъ Ярославъ Осмомыслъ хотѣвъ було вернути Изъяславови спорнѣ мѣста, такъ Галицкѣ бояре не дали ему сего вчинити. Ярославъ пѣсля того увесъ свѣй вѣкъ пильнувавъ про суцѣльнѣсть своего князѣвства и нѣчимъ не надѣливъ безталанного Ивана Берладника. Иванъ за пѣдмогою Изъяслава заходився силою вернути батькѣвшину, але замѣръ сей скѣнчився тымъ, що Изъяславъ Давидовичъ и самъ позбувся своего трону.

За часы Ярослава въ перше трапляється въ лѣтописи звѣстка про внутрѣшню дѣяльнѣсть. Лѣтопись повѣдає, що Ярославъ бувъ спокѣйной вдачи и тымъ самъ не ходивъ на вѣйну, а вырѣжавъ вовводѣ, що бѣ лѣпше уладнати въ своѣмъ князѣвствѣ внутрѣшнѣ справы. Одначе звѣстка Ипатѣевской лѣтописи така коротка, що не можна сказати, чимъ вызначилося те внутрѣшне упорядкованѣ краю. Зведенѣ до одного Татищевымъ звѣстки съ кѣлькохъ лѣтописей, дають намъ бѣльшу вѣдомѣсть. По симъ звѣткамъ Ярослава боялися сусѣды черезъ те, що вовводы его разъ-у-разъ помагаючи Грекамъ, Чехамъ и Уграмъ, переняли вѣдъ нихъ вѣвничу штуку, до того и самѣ были хоробрими. Тымъ то Ярославъ бузъ безпечный, не боявся нападу сусѣдъ и звернувъ всю свою увагу на упорядкованѣ въ краю: вѣнъ закликавъ чужинныхъ ремѣсникѣвъ, розвѣвъ крамарство особливо зъ Византѣю, будувавъ новѣ мѣста и особливо пильнувавъ надъ ширенемъ просвѣты. Вѣнъ самъ бувъ доволѣ просвѣченымъ; любивъ читати, вмѣвъ кѣлька чу-

жихъ мовъ и заводивъ школы, де учителювали черцъ зъ монастырѣвъ; школы вдовольнялися коштомъ монастырѣвъ. Сынъ его Володимиръ бувъ самый нѣкчемный чоловікъ зѣ всего роду Ростиславовичѣвъ: легкодушный, недбалый, розсуетный, вѣнъ швидко выкликавъ до себе загальну неприхильнѣсть. Его выгнали за те, що живъ зъ жѣнкою якогось попа. Пѣсля Володимира въ Галичѣ стыкаються змаганя двохъ державъ Угорщины и князѣвства Володимирско-Волинського и исторія Галича набирається иншого вже характеру.

Того часу на далекой пѣвночи выникае нове князѣвство и необычайно скоро розвивае свою силу. Се князѣвство складося за Володимира Мономаха, а вже за сына его Юрія показало себе значно. Мономахѣвъ внукъ Андрѣй не схотѣвъ вже перебувати въ Кіевѣ, а перебрався до ново-збудованого Володимира Клязьменського и вѣдси орудуе Кіевомъ. Такимъ побытомъ стародавня столиця Руси, замѣсть прежнѣго верховодства, стае пѣдручнымъ мѣстомъ и Володимирскій князь надае ѣй князѣвъ. Черезъ се теперь стало небезпечнымъ прямоване пѣдгорнути Кіевъ; бо за Кіевъ вступався Володимирскій князь; володѣти Кіевомъ зъ волѣ сего князя здавалося приниженемъ тымъ князямъ, що мали въ своихъ рукахъ добрѣ засобы. Отъ Галичъ и зъявлявся такимъ мѣстомъ, що спромоглося бѣ выстунити замѣсть Кіева. Тымъ то князѣ рѣжныхъ родѣвъ залишивши Кіевъ, звертають увагу на Галичъ: на самъ передъ бачимо въ Галичѣ Мономаховичѣвъ, въ слѣдѣ ихъ Ольговичѣвъ а потѣмъ зновъ Мономаховичѣвъ. Захѣднѣ еусѣды Галича и собѣ поглядають на него. Поляки заходжуються зновъ привернути до Польщи побереже Сяну; Угорскій король, кривняки Галицкихъ князѣвъ, втручаються въ ихъ справы, запомагаючи, то сему, то тому и голублять власнѣй користнѣй гадки на Галичину. Такимъ чиномъ за Галичъ, ажъ до самого 1249 р., змагалися Рускій князѣ то мѣжь собою, то съ Поляками або Уграми. Останнимъ на руку було прямоване Галицкихъ боярѣ, котрѣ пильнували завести такѣ вѣдносны съ княземъ, що бѣ обмежовувати его власть. Черезъ се доволѣ часто перемѣнялися князѣ. Мѣжь боярами завелися партіи; одна тягла за того князя, друга за другого; яка пересилувала, та и ставила своего князя. Сей смутный часъ стоявъ такъ довго въ Галичинѣ черезъ те, що бояре тодѣ ще не зложили вѣдрубного замкненого

стану; духъ версты ще не перенявъ ихъ; не було въ нихъ мѣцнои одностайности и кермували ними особистіи симпатіи, або антипатіи. Тымъ-то вони нічого не здобули, а князь свѣдоміи своєї меті, прямували до неї твердо, не вѣдхляючись въ бѣкъ и на останку сишшили бояръ и затвердили свою власть на мѣцныхъ пѣдвалинахъ.

Теперь розгляньмо коротко пѣдѣ въ часу выгнаня Володимира Ярославовича, се бѣ то вѣдѣ року 1188 до року 1249, доки осѣвся твердо въ Галичшии князь Данило Романовичъ.

Того часу, якъ Володимиръ князувавъ въ Галичѣ и Володимиръ Волянскому, сидѣвъ княземъ Романъ, правнукъ славного Мстислава, старшого Мономахового сына. Вѣдѣ звернувъ пильно увагу на Галичину и по его думцѣ бояре выгнали Володимира; се мы доводимо тымъ, що заразъ якъ Володимиръ втѣкъ до Угорщины, Романъ сѣвъ княземъ въ Галичѣ. Але на Галичину замѣрявся и Угорскій король, котрый, нѣ бы то запомагаючи Володимирови, — выгнавъ Романа зъ Галича и посадивъ тамъ своего сына Андрѣя; а безталанного Володимира зъ жѣнкою и сынами замкнувъ въ баштѣ.

Романъ опинився тодѣ въ вельми прикрому становищи; переходячи на князя въ Галичину, вѣдѣ вѣддавъ Володимиръ своему братови Всеволодови, князеви Белзкому и поклався, що до вѣку вже не вымагатиме собѣ назадъ Володимира. Видимарѣчь, що Всеволодъ не пустивъ теперъ втѣкача Романа до Володимира. Такимъ робомъ Романъ позбувся и родового и придбаного князѣвства. На силу вже пѣсля довгихъ змаганъ пощастило ему вернути до себе князѣвство Володимирске. Осѣвшисъ, вѣдѣ пильно ставъ бачити за Галичемъ. Коли въ роцѣ 1199 Володимиръ умеръ, Романъ роздобувъ собѣ помочи у Полякѣвъ и вчинивъ велику пѣдѣю, злучивъ Володимирско-Волянское князѣвство зъ Галицкимъ.

Кадлубокъ оповѣдає, що Романъ осѣвшисъ твердо въ Галичѣ, почавъ люто уганятися за боярами, промовляючи свою любу приказку: „Не переморивши пѣбѣль, — не вѣтимешь меду“. Вѣдѣ невимовно мордувавъ бояръ: кого живымъ закопувавъ въ землю, съ кого здиравъ шкѣру, въ кого вырѣзувавъ внутренности. Галицкїи историки вѣдкидають се оповѣдане, але на нашъ поглядъ — воно здасться имовѣрнымъ, хочъ дещо въ нѣмъ є и збѣльщене и фактъ, що Романъ мордувавъ бояръ —

треба нити повнои вѣры, бо вѣнъ не суперечить обставинамъ, за якихъ Романъ почавъ княжувати въ Галичѣ. Угорска партія складалася зъ Романовыхъ ворогѣвъ и тягла руку за его супротивника, короля Угорского; досягнувши своєї мети, ставши Галицкимъ княземъ, Романъ вважає за неминучу потребу знесилити, або й знищити сю партію. До того жъ суворі вчинки не могли не вилити и на вѣсѣхъ боярѣ; повинні були зробити ихъ бѣльшъ покѣрливими князю и вигнати зъ нихъ охоту заложити партію на користь того, чи иншого князя. Скажемо ще, що подробицѣ оповѣданій Кадлубкомъ приходяться до Романової вѣдчи: лѣтописє ганьбить его львомъ, крокодилемъ, туромъ и и. Останній вѣкъ Романѣвъ перейшовъ сварками зъ Рускими князями, особливо жъ зъ тестемъ его Рурикомъ, спершу Овруцкимъ а потѣмъ Кієвскимъ княземъ. Не минавъ Романъ усобицѣ и Польскихъ князѣвъ и зайомагавъ своему небожеви Лешкови и бравъ участь въ походахъ проти Литвы. Кадлубокъ и Стрыйковскій свѣдчать, що вѣнъ мучивъ Литовцѣвъ, запрягаючи ихъ въ ярма. Отъ и все, що можна зѣбрати по рускихъ, польскихъ и литовскихъ лѣтописяхъ про Романа: зверхня его дѣяльнѣсть вызначена коротко, а внутрѣшня цѣлкомъ не вѣдома. Вѣдъ князя єъ такою вѣдвагою, яка була у Романа, єъ такою твердою енергією и єъ такими матеріальними засобами, які були у него, можна бѣ сподѣватися багато, але мы вѣдаємо тѣлько одну добру справу его, злучене Волини зъ Галичиною, знаємо про его впливъ на польскій справу и гадаємо зѣ слѣвъ лѣтописи: „Романъ Угры и Ляхи побѣди“, що вѣнъ впливавъ и на угорскій справу и що Галичина пѣсля тої лютоости надѣ боярами въ роцѣ 1199, користувалась внутрѣшнѣю згодою, бо инакше не можна бѣ було Романови такъ вѣ повинѣ вдатися до упорядкованя своихъ зносинъ єъ чужими державами.

Пѣсля смерти Романа, протягомъ 44 рокѣвъ (до 1249) исторія Галичини показує щось хаотичне: претендентѣвъ зъявляється ще бѣльше: Рускій князѣ, Поляки и Угры починають напосѣдати притѣмомъ; колотнечѣ и ворохобня выникають все частѣйше, черезъ що князѣ безъ перервы перемѣняються оденъ за однимъ. Звязуючи отсю епоху зъ давнѣйшою исторією цѣлої Руси, помѣтимо тутъ схожѣсть, що весь отсей безладъ въ Галичинѣ вкладається въ старій рамы, се бѣ то показує боротьбу

Ольговичѣвъ зъ Мономаховичами. Боротьба ся починається ще въ першій половинѣ XII. вѣку; спершу вона годувалася прямованемъ обохъ ворогуючихъ сторѣнь захочити Кієвъ. За часу, про якій ведемо рѣчь, Кієвъ стративъ чимало своєї ваги, а Галичъ, злучений зъ Волинею, ставъ бѣльшь притягати до себе. Найближшій сусѣды Угры и Поляки впручаються въ отсю боротьбу, пѣдимагаючи або тому, або сему князеви, а тымъ часомъ самі зоряться на Галичъ. Довго бѣ було, та й нема на що повѣдати про вѣсь подроциць того часу, досить мовити, що наступникъ Романѣвъ, сынъ его Данило, лишившись чотыролѣткомъ пѣсля батька, заразы не минувъ наладу ворогѣвъ и мусивъ поступитися имъ батькѣвщиною. Несталѣсть боярѣ, пѣдѣлъ ихъ на партіи и прямоване ихъ, якъ про се вже було сказано, пѣдѣ выливомъ особистыхъ поглядѣвъ, було причиною невпинной перемѣны князѣвъ. Н. пр. Давидъ чотыри разы бувъ княземъ Галичины. Ще якъ вѣнъ бувъ дитиною, ему помагали Поляки и Угры; спершу помѣчь ихъ була млявою, пасивною, а потѣмъ трохи згода вони сѣ помѣчникѣвъ обернулися въ ворогѣвъ и стали добиватися Галичины для себе. Якъ Угорскій король, такъ и Польскій князь добре тямилы, що нѣ для одного зъ нихъ неможлива рѣчь вѣдрубно володѣти Галичиною, але можна волѣдѣти спѣльно, коли вони стануть сватами черезъ шлюбъ своихъ дѣтей, або крвныхъ. Незабаромъ вони вчинили такій звязокъ: пятилѣтнього Кольоманового сына Андрѣя и трехлѣтню Лешкову дочку Соломею посадили на Галицкому трѣць князувати, выгнавши силою боярина Володислава, котрый пѣдѣ смутну пору узурцувавъ собѣ князѣвскій трѣнь. Незабаромъ Поляки розбраталися зъ Уграми и покинули ихъ, а Угрѣвъ прогнавъ Метиславъ Метиславовичъ. Трохи згода княземъ Галичины бачимо другого Угорского королевича Андрѣя. Одначе Угры спостерегли, що прямоване ихъ, пригорнути Галичину, взяло багато кошту и людей, а добрыхъ добуткѣвъ не дало и въ полѣвинѣ XIII. вѣку вони залишили свои замѣры на Галичину. Поляки Галичину мусили ще рапѣйше покинути черезъ безладъ въ своему краѣ. Одначе жѣ Романовымъ наступникамъ не можна ще було вважати себе безпечными на Галицкому трѣнь; бо у нихъ були ще дужій вороги — Ольговичѣ. Въ сѣй боротьбѣ спершу нещастило Ольговичамъ, дальше було пощастило боярамъ, на останку жѣ Данило въ бою бѣля

мѣста Ярославъ року 1249 побивъ Ростислава Михайловича. Съ сего часу зникають и внутрѣшній колотнечи и напады зверхнихъ ворогѣвъ, котрѣ бѣльшь 50 лѣтъ хвилювали Галичнну.

Теперь Романовичѣ твердо осѣлись на пѣвденно-заходній Руси, Данило въ Галичѣ, а Василько у Володимирѣ. Весь часъ далѣ до XIV. вѣку бувъ пѣднесенемъ зверхнихъ, змѣцненемъ внутрѣшнихъ вѣдноснѣ. Сей розвитокъ ишовъ доволѣ швидко, не вважаючи на нападъ Татарѣ.

Року 1250 Татарска Орда прислала до Данила, хочъ ляконичне, але страшне вымагане: „Дай Галичъ“. Лѣтописъ повѣдає, що князь вѣдъ сего вельми засумувавъ, бо не було въ него добрыхъ засобѣвъ супротивлятися; мѣста не були добре укрѣпленѣ, значить, нѣде було переховатися селянамъ вѣдъ Татарѣ. Жалкуючи вѣддавати Татарамъ Галичъ, Данило поѣхавъ до Орды, що бѣ зложити свою покѣрливѣсть и прихилити до своего краю ханову ласку. Съ тугою на серцю ѣхавъ вѣнъ до берегѣвъ Волги, мимоволѣ пригадуючи собѣ долю Михайла Всеволодовича и боярина его Федора. Туга его стала ще бѣльшою, коли вѣнъ довѣдався, що Великій князь Ярославъ, ѣздивши до хана, мусивъ тамъ выконати деякѣ поганьскѣ звичаѣ и що певно и ему, Данилови, не минути сего. Одначе сталося лѣпше, нѣжь вѣнъ гадавъ: въ Ордѣ ласкаво его повитали, нѣ до чого не примушували, а тѣлько натякнули, що вѣнъ такъ довго гаявся ѣхати до хана. Навѣтъ ему догаджали якъ дорогому гостеву, н. пр. спостерѣвши, що кумысъ ему не подобається, заразъ замѣсть кумысу стали давати вино. Перебувши въ Ордѣ 25 днѣвъ, Данило вернувся до своего князѣвства. Лѣтописи нѣчого не повѣдають, чи дававъ Данило Батыеву якѣ обовязки, чи нѣ. Цѣкава рѣчь: чому Татарѣ такъ терпеливо ждали Данила и были таки радѣ, коли вѣнъ прибувъ до Орды? „Данило! говоривъ ханъ: чому еси давно не пришелъ, а нынѣ оже еси пришелъ, а то добро же“. Певно, що Татарѣ увесь часъ вѣдъ 1243 до 1250 р. пильнували змѣцнити свѣй вплывъ на пѣвнѣчну Русь и не звертали великои уваги на Галичнну; до того вони постерегли, що Галичина має тѣсный звязокъ зъ сусѣдними державами заходной Европы; бо бючись зъ Генрихомъ, княземъ долѣшней Шлезіи, вони вже тямилу, яку силу має Заходъ. Заходне лицарство, огорнуте въ зельзо, стояло дружно и Татарамъ було воно небезпечнымъ. Такъ коли другого дня пѣсля

бою бѣля Лигницѣ показалося свѣже вѣйско Ческого короля Вячеслава, то Татаре не вѣдвѣжилися битися зъ нимъ и рушили назадъ въ Угорщину; згодя якійсь часъ Татаре навѣтъ були побиті Ческимъ воеводою Ярославомъ бѣля Оломуцу. Отсе то примусило ихъ дивитися на Захѣдъ зъ осторогою и не стинатися зъ нимъ хочъ до якогось часу. Отъ черезъ що Батый такъ ласкаво повитавъ Данила и отъ черезъ що Татаре не переписували Галичны и не выряжали туда своихъ баскакѣвъ. Одначе жъ яка бъ не була пѣдлеглѣсть до Азіятѣвъ, вона не могла вважатися иначе, якъ за таке зло, съ пѣдъ котрого треба вызволитися. Вѣдомо, якихъ засобѣвъ вживавъ для сего Данило: звязокъ его съ папою не мавъ користи и небавомъ его знищено; Данило сподѣвався власными силами добитися до бажаной меты, вѣнъ укрьпивъ мѣста и рушивши року 1254, привернувъ назадъ до Галицкого князѣвства мѣста позабираніи буто Татарами; одначе прибувъ зъ великою силою Бурундай и всѣ заходы князѣвъ пѣшли въ нѣщо; та ще князѣ примушеніи були Татарами воювати проти Литвы, хочъ вона й не займала Галичины.

Вѣдносны Галичины до Угорщины и Польщи полагодилися добре за для Галичины. Угорщины поруинованои Татарами нѣчого було боятися, навѣтъ Угорскій король пильнувавъ зѣружитися зъ Даниломъ и зъ его приводу князѣ Левъ одружився съ Констанцією. Ставши добрыми сусѣдами и сватами, король и князѣ запомагали оденъ другого; н. пр. Данило запомагавъ Уграмъ воювати за спадщину Австрійского герцога Фридриха: спершу ся запомога була безкористною, а потѣмъ до неи спонукали Данила и власніи интересы: сынъ его Романъ одружився зъ небогою Фридриха; вѣномъ за нею повинніи були прійти Австрія и Сирія. Королю въ свѣй вѣйнѣ не пощастило, одначе дружба его зъ Даниломъ не зѣрвалася и коли въ роцѣ 1261 Данило мусивъ втѣкати вѣдъ Бурундая, вѣнъ подався въ Угорщину и тамъ здобуея щирога и привѣтливога захисту.

Въ Польцѣ пѣсля смерти Лешка стояли усобицѣ за наступоване трону. Отей усобицѣ сприяли Данилови змѣцнити свѣй впливъ на польскій справы. Згодя помѣжь Польщи и Руси выникло прямоване рѣшати загальніи справы не зброєю, а нарадою на конгресахъ.

Такимъ конгресомъ бувъ з'їздъ въ Тарновѣ року 1262.

Особливу вагу мають за Данила вѣдосини до Литвы, бо за его часу виробилася Литовска держава. Є стародавна приказка: „Зле Романе робиши, що Литвою ореши“. Ся приказка, якъ и звѣстки Кадлубка и Стрыйковского свѣдчать, що Романъ пѣдгорнувъ Литовцѣвъ. Тѣ муки, що вынесли вѣдъ Романа Литовцѣ не могли зроби ти зъ нихъ приятныхъ сусѣдѣвъ Романовичамъ и Литовцѣ безъ перервы нападають на Галичину; сѣ напады и спустошеня вельми шкодили Данилови и Василькови. На щасте Романовымъ дѣтямъ Литовцѣ самѣ себе знесилювали своими усобицями, — бажаючи знайти, коли выникне на те потреба, запомоги у сусѣдѣвъ. Литовцѣ въ року 1215 прибули до Данила и Василька „миръ дающе“. Зъ сего часу вони приятелюють зъ Галичанами и воюють проти ихъ ворога Лешка Бѣлого. Треба сказати, що пѣдъ словомъ Литовцѣ не слѣдъ розумѣти цѣлый Литовскій нарѣдъ, а лишень вѣдрубнѣй роды або племена; зъ нихъ однѣй могли приятелювати, а другѣй ворогувати съ тымъ самымъ княземъ. Тымъ-то нема нѣчого дивного въ звѣсткахъ про напады Литовцѣвъ пѣсля мировои зъ Даниломъ въ роцѣ 1215. Сѣ напады ставили своєю метою грабованя и спустошеня и не вельми були безпечными за для Рускихъ князѣвъ. Правда небезпечнѣсть вѣдъ Литвы починаеться въ XIII. вѣцѣ. Того часу вѣдрубнѣй Литовскій князѣ, не вдовольняючись руйнованями Галичины, пильнують пѣдгорнути єѣ и заложити тамъ свои князѣвства. Отакъ сынъ Жмудеского князя Монвила, Ерднвилъ, незабаромъ пѣсля зруйнованя Татарами захѣднои Руси, зайнявъ зруйнованѣй рускѣй мѣста и заложивъ мѣжъ ними першѣй литовско-рускѣй удѣлъ Новый Городокъ. Зъ другого боку Литовскѣй краини починають прямувати зѣднатися помѣжъ себе и замѣсть дрѣбныхъ и неспильныхъ краинъ, зложити одну мѣцну державу самостѣйну. Отся идея и выконанє єѣ выпало на долю Миндовга. Миндовгъ бувъ чоловікѣмъ на скрѣзъ перенятѣй прямованѣмъ до самовласти и заснованя мѣцнои державы. Прямуючи до такой меты, вѣнъ не вважавъ на засобы. Мѣркуючи, що иншѣй Литовскѣй князѣ шкодять єго замѣрамъ, Миндовгъ кого зъ нихъ повыганявъ, а кого звѣвъ зъ свѣта, а Землѣ ихъ пригортавъ пѣдъ своєю властью. На сѣбѣ стежцѣ вѣнъ здыбавъ одначе перепону, що наробила єму великого клопоту. Мѣжъ иншими Миндовгъ бажавъ

спекатися и кривнякѡвъ своихъ князѣвъ Тевтивила, Евдивила и дядька ихъ Викинта: вѡнъ вырядивъ ихъ воювати Русь, сказавши имъ: „Хто що здобуде, те нехай и тримае при собѣ“. Князѣ забрали Смоленскъ, Полоцкъ и Витебскъ. Не вѣдаемо, чи за се Миндовгъ хотѣвъ повѡивати ихъ, якъ повѣдае Ипатіевска лѣтопись, чи може вѡнъ вымагавъ, що бъ вони покорилися и пѡдляли єму, але вони повѣкали до Данила, женатого зъ сестрою Тевтивила и Евдивила и просили у него запомогти проти Миндовга. Не вѣдаемо, якѣ були перше вѡдносини Галицкого князя до Литовского: оповѣдане про бѡй 1249 згадує про Литву, що прибула пѡдпомагати Данилови; може се було Миндовгове вѡйско, а може запомога иншихъ Литовскихъ князѣвъ, н. пр. Тевтивила, або Евдивила. Якъ бы тамъ воно не було, але Данило радо згодився запомогти своихъ шуринѡвъ. Хоча вѣ основѣ сєи запомогти лежала Данилова воевнича вдача, одначе євъ виправдували и політичнѣ обставини. Було бъ нерозумно не покористуватися ворогованємъ и усобицями середъ народу хороброго, воевничого, прямувавшого зложити зъ себе мѡцну державу. Тымъ Данило загадався зробити на Литву великій нападъ; „Время христіаномъ на поганые, яко сами имѣють рать межъ собою“, писавъ Данило до Польскихъ князѣвъ, сподѣваючись спонукати и ихъ до вѡйны проти Миндовга. Поляки нѣ бы й згодилися, але вѣ самѡй рѣчѣ жаднои участѣ не взяли вѣ вѡйнѣ. Тымъ часомъ Викинтъ пѡднявъ проти Литвы Жмудь, Ятвягѡвъ, а Тевтивиль перейшовши на латнѣську вѣру, прихиливъ до себе Рижскихъ Нѣмцѣвъ. Такимъ побытомъ Миндовгови загрожуwała велика небезпечнѡсть; бажаючи спекатися вѡдъ неѣ, вѡнъ оповѣстивъ, що хоче охреститися и за те добувъ собѣ королѣвскій вѣнецъ и запомогу лицарства. Тодѣ повернувся вѡнъ проти Тевтивила. Сєй зъ Жмудякамп, Ятвягами и Даниловымъ вѡйскомъ выступивъ на бѡй дєє вѣ вѣдомого мѣста Вороты. А Данило тымъ часомъ пустошивъ Новгородску околицю. Миндовгъ постерѣгъ, що вороги єго и безъ Нѣмцѣвъ доволѣ сильнѣ и помирився зъ Даниломъ, та що бъ закрѣпити згуду зъ нимъ, одруживъ свою доню зъ Шварномъ. Сь того часу вѣ рускихъ справахъ помѣчаемо значну участь Миндовгового сына Войшелка, або Войсылка. Войсылко стоить уваги: вѡнъ визначився незвычайною хижостєю; вѡнъ радѣвъ, коли лилася людєка кровь и тяжко сумувавъ,

коли не выпадало причини, що бъ кого вбити. Бувши довгий часъ завзятымъ поганиномъ, вѣнъ перейшовъ на христiянську вѣру и навѣтъ пошовъ въ черцѣ, а князѣвство свое, се бѣ то Новгородокъ, Слонимъ и Волковыйскъ, вѣддавъ Романови. Згодя вѣнъ забажавъ переселитися на св. Гору, та того часу выникли колотнечи у Византiйскѣй имперiи, черезъ що шляхъ на св. Гору ставъ небезпечнымъ и Войшелкъ мусивъ лишити свое бажане и збудувавъ собѣ монастырь бѣля Новгородка на березѣ рѣки Нѣмана.

Натурально, що Миндовгови не по серцю були отѣ уступки, що зробивъ вѣнъ Данилови, и вѣнъ чекавъ тѣлько добраго выпадку, що бѣ розпочати нову боротьбу. Правда, що першiй починъ дали Романовичѣ хоча й проги своєї волѣ. Року 1260 Бурундай покликавъ ихъ воювати Литву. Данило самъ не поѣхавъ до Бурундая, а вырядивъ Василька. Василько, бажаючи вгодити баскакови, напавъ на дорозѣ на невеличкiй вѣддѣль Литовского вѣйска, побивъ его и набравши полонникѣвъ, привѣвъ ихъ до Бурундая. Отсе зрушене Романовичами згоды выкликало страшенну пѣмсту Войшелка: вѣнъ захопивъ Динилового сына Романа, котрый съ того часу на вѣки зникъ, не вѣдомо якимъ побытомъ. Вѣдаемо лишень, що вѣнъ похороненый въ Холмѣ въ соборнѣй церквѣ Богородицѣ. Даремно потѣмъ Данило и Василько довгий часъ руйнували Литву; вони тымъ выкликували тѣлько таке жѣ руйноване Литовцями ихъ земель. Обоупльнiй напады скѣнчилися въ роцѣ 1262 боемъ бѣля Небля: тутъ Василько такъ побивъ Литовцѣвъ, що зъ нихъ жадный не лишився живымъ. Дальше вже лѣтопись не згадуе про колотнечу Данила зъ Миндовгомъ: та й не до того вже имъ було: и той и другiй мусили обертатися дома; въ Данила були на метѣ Татаре, у Миндовга его вѣдносины до папы и нѣмецкого лицарства. Перейшовши на христiянську вѣру, не зъ щирою охоты, а примушений обставинами, Миндовгъ въ самѣй речѣ зѣставався поганиномъ: потайно ставивъ жертвы идоламъ и тримався поганьскихъ звичаѣвъ и забобѣнѣвъ. Съ такимъ поглядомъ не мѣгъ вѣнъ на довго бути христiяниномъ; до того жѣ съ христiянства не придбавъ вѣнъ жадной користи: лицарство згодилося запомагати ему не инакше, якъ що бѣ за пѣдмогу вѣнъ вѣдступивъ лицарству частину его земель. Погодившись съ кривнякомъ своимъ Тройнагомъ, запеклымъ ворогомъ Нѣ-

мецкого Ордену, Миндовгъ тихцемъ ладився до боротьбы зъ лицарствомъ и року 1259 розпочавъ сю боротьбу, вступивши до Курляндїи. Литовцѣ ббля рѣчки Дурбы побили лицарство; Миндовгъ пбднявъ тодѣ въ Прусахъ ворохобню и вбдрѣкся вбдѣ христїянської вѣры и королѣвской короны. Въ Орденѣ не було спроможности покарати его. Уладивши отакимъ чиномъ свои зверхнїи вбдносини, Миндовгъ въ Литвѣ прямувавъ спекатися вбдѣ кривнякбвъ своихъ: мбцныхъ супротивникбвъ не траплялося и вбнѣ, якъ мовить лѣтопись, набрався великою пыхи и гордованя, що й довели его до погибели. Въ роцѣ 1262 вмерла его жѣнка; Миндовгъ багато журился за нею и покликавъ до себе сестру покойной, жѣнку князя Давмонда, що бѣ въ купѣ зъ нею оплакати свою обоблѣну страту: коли приѣхала сестра — вбнѣ побрався зъ нею, здаючись на те, що такъ бы то бажала покойна его жѣнка. Розлютованный Давмондѣ наважився вбити Миндовга и року 1263 выконавъ свбй замѣръ, коли Миндовгъ выступивъ въ походѣ проти Романа Брянского. Войшелкѣ, довѣдавшись про пригуду зъ батькомъ, такъ перелякався, що втѣкъ до Пиньска. Жмудею и Литвою ставъ правити Давмондбвъ прихильникѣ Тройнате: незабаромъ три конюхи Миндовга вбили его. Тодѣ Войшелкѣ рушивъ до Новгородка, тутъ прїйшло до него на пбдмогу Шварнове и Василькове войско и зъ нимъ вбнѣ вступивъ на Литву. Литва радо вызнала его наступникомъ Миндовга. Власть не приманювала Войшелка, але батькова смерть вымагала помсты. Христїянська вѣра не выкоренила ще думокъ и почутя выплеканыхъ поганьствомъ за молодого ще вѣку Войшелка. Зъ озвѣренемъ поганина мурдувавъ вбнѣ усѣхъ, кого пбдзоривъ въ ненависти до батька его Миндовга. Коли вже нѣ надѣ кимъ було мститися, Войшелкѣ вернувся въ свбй монастырь замолювати грѣхи свои. Запомога подана ему Рускими князями цѣлкомъ перемѣнила вбдносини Литвы до Руси. Ся перемѣна выпала вже тодѣ, коли Данила не було на сему свѣтѣ: вбнѣ вмеръ року 1261, на 63 роцѣ свого вѣку. Лѣтопись про него повѣдае: „Се же король Даниль, князь добрый, хоробрый и мудрый, иже созда города многи, и церкви постави, и украси ѣ различными красотами; бѣшетъ бо братолюбїемъ свѣтѣся, со братомъ своимъ Василькомъ; сей же Данило бѣшетъ вторый пб Соломонѣ“. Се характеристика незвычайно повна и певна, вона оббймае усю дѣ-

яльність и всѣ ознаки Данилової вдачі. Їго воевита́тьсть и хоробрість стоять зрозумілими з обставинъ його життя: зъ дитинного вѣку, ще чотыролѣткомъ его вже оточували вороги и зрадливій приятелѣ, котрї небавомъ стали замѣрятися придбати собѣ Галичину. Вырѣши, Данило вѣдбився и вѣдъ Угрѣвъ и вѣдъ Полякѣвъ и вѣдъ Ольговичѣвъ: въ сѣй справѣ вѣдъ особливо добре визначається ще черезъ те, що Галицкїй бояре вельми мало давали ему помочи и пѣдпоры, на впаки—бѣльше шкодили и мусивъ вѣдъ оборонятися де зброєю, а де умовами; и тамъ, и тамъ вѣдъ мавъ успѣхъ. Ставши Галицкимъ княземъ вѣдъ встигъ цѣлкомъ перемѣнити зверхній вѣдносины Галичины: впливъ его мае вагу и силу и на Уграхъ и на Польщѣ и на Литвѣ. Татаре, хочъ и спинали его самостѣйність, але кормига ихъ на пѣвденно-захѣднѣй Руси не була такою тяжкою, якъ на Руси пѣвнѣчно-схѣднѣй. Любовь до брата и сердечнїй вѣдносины его до Василька високо пѣдносять Даниловѣ умъ и сердце, особливо коли пригадаемо, що въ той часъ за надто мало було любви мѣжь братами князями. Отъ чому Галичина и Волянъ складали таку державу, котрой силы солідарно прямували до загальнои меты. На останку Данилова дѣяльність внутрѣшня: будѣвля мѣсть, церковь и доведена краю пѣсля татарскои руины до вельми доброго становища, були такими значными, що навѣть Длугошь, котрый не любивъ похваляти Рускихъ князѣвъ, повѣдає про Данила: „Divitiis, terris, gentibus, factivitate et industria pollens“.

Бачили мы вже, що звязокъ Галичины зъ останнѣю Русею на початку сороковыхъ рокѣвъ XIII. вѣку зовсѣмъ порвався. Зъ сего часу пѣвденно-захѣдна Русь бере особливу державну систему, котра звертає до Заходу, а не до Сходу и котра мае безъ порѣвнаня далеко бѣльше вагу въ справахъ Угорщины, Польщи, Чехѣвъ, Литвы и и., нѣ жъ въ князѣвствахъ Суздальскому, Володимирскому и загаломъ на пѣвнѣчно-схѣднѣй Руси. Але хѣба жъ можна докоряти Данилови за те, що вѣдъ не прихилився до пѣвденно-схѣднои Руси? Вже жъ що нѣ; инакше й не можна було. Татаре знесиливши Украину-Русь, вѣддѣлили еѣ вѣдъ пѣвденно-схѣднои. Бѣля знесиленои Кїевскои Руси на заходѣ задержалася Галицка Русь, яко мѣцна держава; силамъ еи треба було дѣяльности и вони не могли тягнути на пѣвнѣчь, вѣдъ котрой вѣдгороджували Галичину и Литва и Татаре.

Зовсімъ натурально, що Галичина потягла на Захѣдъ и порвала звязокъ съ пѣвнѣчнымъ сходомъ а едналася зъ сусѣдними державами захѣдной Европы.

Перемѣна въ вѣдносинахъ Галичины до Литвы сталася ось якимъ побытомъ: свою крѣваву пѣмсту Войшелкъ выконавъ за пѣдмогою Василька и Шварна и скѣнчивши єѣ „нарекъ Василька аки отца себѣ и господина“, а йдучи въ монастырь, вѣддавъ Шварнови свое князѣвство. Вѣнъ вѣдрѣкшись вѣдъ свѣта, осѣвся въ Данилѣвскому монастырѣ бѣля Угровска; сюда перебрався до него старый учитель єго чернечого житя, Григорій Полонинскій. Шварно и Василько мешкали поблизу.

Отакъ бѣля князя-черця збравлися всѣ любї єго приятелѣ „се мы здѣ, близъ мене сынъ мой Шварно, а другїй господинъ мой отецъ князь Василько, а тѣма ся иму утѣшивати“, говоривъ Войшелкъ. Выдане Шварнови Литвы зробило недобрий впливъ на Льва, чоловѣка за надто завидливого и за жирливого и выкликало мѣжъ нимъ и Войшелкомъ вороговане.

Левъ въ роцѣ 1268 просивъ Василька звести єго зъ Войшелкомъ, що бѣ вони побачилися. Войшелкъ побоювався Льва и не хотѣвъ спершу вѣхати, а дальше згодився, положившись на Василька. Князѣ зѣвхалися у Нѣмця Маркольта и весело справляли свою стрѣчу. Пѣсля обѣду Левъ поѣхавъ до монастыря св. Михайла, де опинився Войшелкъ и постукавшись въ дверѣ єго келїи, мовивъ: „Куме, напїемся“. Почалася нова гулянка; отутъ князѣ посварилися и пѣдпилый Левъ убивъ Войшелка. Небавомъ за тымъ вмеръ Шварно и Литва зновъ вѣдлучилася вѣдъ Руси. Князювати на Литвѣ сѣвъ Тройденъ, поганинъ; про него наша лѣтопись промовляе не добре, именуючи єго окаяннымъ, клятымъ и т. и.

Дальше въ вѣдносинахъ Даниловыхъ сынѣвъ до Литвы замѣтна подѣя, заведена въ лѣтописи пѣдъ рокомъ 1289. Лѣтопись повѣдає, що Литовскій князѣ Будикидъ и Будивидъ вѣдали Мстиславови Володимирскому Волковыйскѣ, „абы съ ними миръ держаль“. Имовѣрно, выяснити сю звѣстку можна коло тнечою на Литвѣ. Князѣ Литовскій бажали забезпечити собѣ спокѣй, хочъ бы й поступившись чимъ зъ свого князѣвства. Ся колотнеча була останнимъ актомъ безладу, пѣсля котрого зложилася мѣцна Литовска держава.

Вѣдносины до Польщи мають той же характеръ, що бувъ за Данила. Разъ-у-разнїй усобицѣ въ Польщѣ натурально змѣцнцями вилывъ Рускихъ князѣвъ. Лѣтописъ повѣдає, що Мазовецкїй князь Кѣндрать Семовитовичъ ставъ пѣдручнмъ спершу у Володимира Васильковича, а потѣмъ у Мстислава Даниловича. Але здається ся пѣдручнѣсть була тѣлько номїнальною.

Що бы лѣьше зрозумѣти вѣдносины Татаръ, подамо лѣтописне оповѣданє про похѣдъ Русинѣвъ и Монголѣвъ на Польщу року 1283. Ханы Телебуга и Ногай, вороги мѣжь собою, погодившись, замѣрилися йти на Польщу. Телебуга наказавъ усѣмъ Рускимъ князямъ виходити зъ нимъ въ похѣдъ. Корячись Рускїй князѣ приставали до хана оденъ у слѣдъ другого, коли ханъ переходивъ черезъ ихъ Землѣ и пѣдносили ему напоѣ и подарунки, н. пр. бѣля Горыни приставъ до хана Мстиславъ; бѣля Перемышля Володимиръ, а на Бужскому полѣ Левъ. На сему полѣ ханъ оглядавъ свое вѣйско: вѣйска була така сила, що князѣ перелякалися и сподѣвналися, що ханъ повѣдбирає у нихъ князѣвства, а то ще й самыхъ ихъ повбиває. Зъ вѣдси Орда рушила на Володимиръ: мѣсть вона не добувала, тѣлько грабувала скотнну и конѣ. Залишивши частину Орды бѣля Володимира выпасати коней, Татаре рушили дальше на Польщу. Татарскїй пастухи бѣля Володимира накопили за надто лиха: вони нѣкому не давали безпечно виходити зъ мѣста, кого грабували, кого мордували и довели мѣсто до великого безсиля. Тымъ часомъ Телебуга воювавъ Польщу: пѣдходивъ до Судомира, але даремно; не взявъ его и замѣрився йти на Кракѣвъ; але довѣдавшись, що Ногай попередивъ его, звернувъ на Землѣ князя Льва. Два тыжнѣ таборувавъ вѣнъ бѣля Львова, выпасуючи конѣ и наробивъ шкоды рускому краѣви мабутъ бѣльше, нѣ жь польському. Хто тѣлько показувався зѣ Львова, Татаре его вѣбвали або обдирали до сорочки и мусивъ вѣнъ гинути зъ голоду и холоду. Тои зимы холоды стояли незвычайно великїй. У Львовѣ показалася заразлива пошестъ на людей; по селахъ стояла голоднеча. Нарѣдъ умиравъ тысячами. Левъ начисливъ помершихъ 12500. Здається, Телебуга коивъ таке умысне за для того, що бѣ нагадувати Рускимъ князямъ про свою силу и мѣцнѣйше держати ихъ пѣдъ своєю кормгою. Крѣмъ подарункѣвъ ханамъ, князѣ платили Татарамъ и вызначену данину: въ заповѣтѣ Володимира Василько-

вича в звѣстка про платню пѣдъ назвою „татарщина“; имовѣрно, що се була платня на татарскій походы. Того часу князь пѣвденно-заходной Руси такъ само, якъ пѣвнѣчно схѣдной, призвичаилися просити ханѣвъ затверджувати ихъ власнї розпорядки. Лѣтопись пѣдъ рокомъ 1287 повѣдає, що князь Володимиръ, почувачуци близько свою смерть и бажаючи свое князѣвство вѣдписати на князя Мстислава, вырѣкъ свою волю при ханѣ: „А се даю ти при Царѣхъ и при его рядьцахъ“. Мстиславъ, прїймаючи сей дарунокъ, пышався у князя Льва, чи не вступатиметься вѣнъ за свою частину и чи не лѣпше бъ було теперь же выречи свои замѣры: „А се царь, а се азъ, молви со мною, что восхоцешъ“. Зъ сего видко, що коли бъ Левъ заспорився про Володимирову спадщину, то спѣръ мусивъ бы полагодити царь, се бъ то ханъ. Додамо ще за для характеристики вѣдносинъ, що въ лѣтописяхъ в звѣстка, що князѣ вѣздили того часу до Орды. Въ одной рукописи Кормчои читаемо: „Въ лѣто 1286 списанъ бысть сей Номоканонъ боголюбивымъ княземъ Владимиромъ, сыномъ Васильковымъ, боголюбивою княгинею его Ольгою Романовною. Пишущимъ же намъ сїя книги, повѣхаль господъ нашъ къ Ногаеви и госпожа наша остала у Владимиру, за не бѣше немощїю угонила люта зѣло, того ради немощно ей бысть преводити его“. Теперь бачимо, що за Даниловыхъ сынѣвъ Татарскїй впливъ на Галичину ставъ важшїй; але жъ коли порѣвняемо сей впливъ до того ярма, яке тягла пѣвнѣчно-схѣдна Русь, то помѣтимо велику рѣжницю: Галичина не вѣдала нѣ перепису, нѣ баскакѣвъ, нѣ страшенной болячки, вѣдкупщикѣвъ данины; тыхъ пѣвокъ, що есали зъ народу останнї живучї силы.

Зъ Даниловыхъ потомкѣвъ вѣдаемо Юрїя Львовича и Данила Мстиславовича. Данило бувъ малолѣткомъ и не мавъ своего вѣдрубного удѣлу, а Юрїй пѣдъ своею рукою злучивъ Галицке и Володимирске князѣвство въ одно. Въ роцѣ 1316 кермуютъ вже Юрїевї сыны Андрѣй и Левъ и вживаютъ величяна „*duces totius terrae Russiae, Galiciae et Lodomeriae*“. Смерть постигла ихъ близько 1324 р. Про се довѣдуємося зъ листу Польского короля Владислава Локетка до папы Ивана XXII; король повѣдомляє, що пѣсля смерти сихъ князѣвъ „*de gente schismatica*“, Польша втратила несхитный щитъ проти Татаръ, черезъ що и благає вѣнъ у папы запомоги. Можна гадати, що

за сихъ князѣвъ Данило Мстиславовичъ дѣйшовъ повныхъ лѣтъ и добувъ собѣ на удѣлъ Белзъ, а сынъ его Юрій прилучивъ до него Холмъ, за згодою короля Казимира въ роцѣ 1366.

Пѣсля смерти Андрѣя и Льва (1324 р.) на Галицкому троцѣ сѣвъ Юрій II. Андрѣевичъ († 1335). На нѣмъ закрѣпился рѣдъ Рускихъ князѣвъ, що самостѣино кермували Галичиною.

Отъ и все, що вѣдаемо зъ исторіи Галичины пѣдъ рукою князѣвъ зъ Рурикового роду. Дякуючи Карамзину, маемо, хочъ короткѣ звѣстки пѣсля 1292 року съ кѣлькохъ грамотъ: вони зробили можливимъ звести хочъ певну генеалогію Романовыхъ потомкѣвъ. Зъ вѣдѣтѣля довѣдуємося, що князѣ Галича и Володимира въ XIV. вѣцѣ були такими сильными, що обѣцяли нѣмецкому лицарству оборону проти Татаръ и иншихъ ворогѣвъ. Сю звѣстку пѣдпирае и вѣдомый вже намъ листъ Локеткѣвъ до папы; Локетокъ, якъ було вже мовлено, именуе князѣвъ Льва и Андрѣя несхитнымъ щитомъ Польщи проти Татаръ. По такимъ звѣткамъ гадаемо, що тодѣ на пѣвденно-захѣднѣй Руси Татарске ярмо коли не зовсѣмъ було знесене, то певно знесилене. Дальше довѣдуємося, що князѣ пильнували змѣцниги въ своѣй державѣ купецкѣй справы, не боронили и приѣздити и вѣльно крамарювати купцямъ-чужинцямъ. Грамоты за Юрія II. выходили именовъ не самого лишень князя, але разомъ и именовъ боярь: значить, въ половинѣ XIV. вѣку князѣвска вага поменшала, а боярска побѣльшала.

Якъ не урывочнѣй отсѣй звѣстки, та все жъ таки вони не пѣдпирають той думки, що пѣвденно-захѣдна Русь того часу (перша половина XIV. вѣку) бѣльшь и бѣльшь знесилювала и на останку пѣшла на здобычъ чужинцямъ. На чому основано отсю думку? Може на тому, що не достав жерель? Коли такъ, то се не певно! Лѣтописи нашѣ звертали увагу переважно на зверхнѣй вѣдносины: внутрѣшне житѣ нашихъ предкѣвъ було таке убоге на змѣсть, таке разъ-у-разъ однакове, що не приманювало письменникѣвъ писати тѣлько про него. Такимъ робомъ бракъ жерель на якѣй-будь часѣ, може иншѣй разѣ свѣдчити, що того часу зверхнѣй вѣдносины державы были безпечными, спокѣйными, а внутрѣшне становище нѣ въ чѣмъ не перемѣнилось. До того жъ таки й дѣйшли до насъ деякѣ звѣстки про Галичину за першу половину XVI. вѣку. На останку може

й є де Галицкї лѣтописи за XIV. вѣкѣ, та вони ще не вѣдомї. Тымъ-то лѣпше буде не вирѣкати ще присуду про пѣдупадъ пѣвденно-захѣдной Руси за часу останнихъ потомкѣвъ Романа Великого; вважаймо, що вѣсь, якї є звѣстки про той часъ, вони свѣдчать супротивне. На доказъ сего подамо ще звѣстку зъ житя митрополїты Петра. Авторъ житя Кипрїянъ, мовлячи про часъ Юрїя Львовича повѣдає: „Тогда бо бѣше въ своей чести и времени земля Волынская, всякимъ обильствомъ и славою преимуща“.

II.

ГАЛИЧЬ ПѢДЪ РУКОЮ ЧУЖИНЦѢВЪ.

Протягомъ 350 лѣтъ Галичане звыкли перебувати пѣдъ рукою князя, мавши єго за верховну власть. Ото жъ якъ вмеръ Юрїй II., лишилися вони безъ князя и ватажка, а до самоуправы вони не доросли, ще и не спромоглися погодитися, якъ уладнати свою долю. Обернутися за княземъ собѣ на пѣвнѣчъ, у Галичанъ не було й думати. Звязокъ Галичины зъ захѣдными сусѣдами бувъ вже тодѣ такїй мѣцнїй, що Галичане обернулися до захѣдныхъ сусѣд и зъ вѣдтѣль покликали князя за для своєї Землѣ. Можливѣсть добути Галичину роздражнила сусѣд и мѣжъ ними выникла боротьба, котра велася 50 лѣтъ и скѣнчилась прилученемъ Галичины до Польщи року 1387.

Мы за певне вѣдаємо, що пѣсля смерти Юрїя II. були ще на пѣвденно-захѣднѣй Руси єго далекї родичѣ зъ Рурикового роду: такими можна вважати Данила Мстиславовича, або сына єго Юрїя, князѣвъ Холмскихъ. Въ родѣ князя Льва, записаному въ граматку одного львѣвского монастыря, стоить 32 мужескихъ именъ. На останку Длугошь пѣдъ рокомъ 1340 повѣдає: „plures enim (duces Russiae) ea tempestate exstabant“. Не тямимо, въ якому становищи перебували отѣй Руриковичѣ, що лѣтописи промовчуютъ про нихъ, або згадуютъ мимоходомъ, то се ще нѣчого не доводить про силу и вагу князѣвъ; вѣдомо, що ще въ XIII. вѣцѣ дрѣбнїй удѣльнїй князѣ стали перевертатися на боярѣ и пр. князѣ Слонимскїй, воевода Володимира Васильковича, князѣ Поросьскїй и иншїй. Тїй, що ще задержували свои удѣлы, були такїй змєсилєнїй, що жадного впливу не мали. Були ще у Юрїя

II. родичъ зъ жѣнчиного боку, державцѣ самостѣйній, н. пр. Мазовецкій князь Болеславъ, сынъ Маріи, Юрієвої сестры и Тройдена. Вони черезъ свѣй родовѣдъ, мали сяке-таке право на спадщину пѣсля Юрія. Галичане выбрали на князя собѣ Болеслава. Болеславъ зложивъ обѣцянку пѣчого не перемѣняти безъ народной волѣ. Одначе небавомъ зломавъ свою обѣцянку, почавши ширити по Галичинѣ латиньску релігію и утискати православну. Нарѣдъ ремствувавъ; ще бѣльше обурювало нарѣдъ роспуство двѣрскихъ людей Болеслава, набранихъ нимъ съ Полякѣвъ, Чехѣвъ и зъ Нѣмцѣвъ. Дѣйшло до того, що року 1340 Болеслава отроено.

Болеславъ вмеръ въ марци, а въ цвѣтню король Казимиръ, помщаючи Галичанамъ за смерть свого кривняка, забравъ вже Львѣвъ. Львовяне не сподѣвалися нападу, не приладилися оборонятися и мусили пѣддатися королеви, умовившись зъ нимъ, що релігіи ихъ вѣнъ не чѣпатиме. Король позабиравъ собѣ вѣдъ Рускихъ князѣвъ багато дорогоцѣнныхъ рѣчей, якѣ були у Львовѣ, взявъ два золотѣ хресты съ частиною дерева съ Христоваго хреста, двѣ цѣнній короны, князѣвскій тронъ и инші; тодѣ лишивъ у Львовѣ залогу зъ Нѣмцѣвъ, а самъ рушивъ назадъ.

Длугошь повѣдає, що сей похѣдъ вѣвся 69 днѣвъ, съ 15. цвѣтня до 24. червня 1340. Трудно згодитися зъ Длугошемъ, що бѣ за такій недовгій часъ, король пѣдгорнувъ нетѣлько Галичину, але й Володимирщину. Такого часу ледво стало на те, що бѣ добути Львѣвъ зъ его околицею и вернутися назадъ. Про другій похѣдъ Казимира, що оповѣдає Длугошь, того жъ разу, мы нѣчого не зустрѣчаємо у письменника того жъ часу — бѣдльшь певного нѣ жъ Длугошь — Аноніма, одначе треба повѣрити Длугошеви, бо инакше не можна вызначити, коли и якимъ побытомъ король пѣдгорнувъ останню Галичину. Що жъ до Володимирщины, то згода побачимо, що се цѣлкомъ неправда.

Польске пановане лягло тягаремъ надъ Русинами. Угнѣтъ релігійній, споминки про свою незалежнѣсть примусили Рускихъ боярѣ мѣркувати, якимъ бы чиномъ вызволитися съ пѣдъ польской власти. Польскѣй лѣтописи подають звѣстку про двоухъ такихъ боярѣ: Перемыского воеводу Дашка и Данила Острожского; вони були головными дѣячами выгнаня Полякѣвъ.

Русины, що бь справитися съ Поляками порадили опертися на запомогу Татарь; вони пригадали ханови, що Руска Земля — се его власнѣсть. Рѣчь, конечно, непевна, але вона влещувала ханови. Дальше Русины нарѣкали, що король Казимирь закарвав Русинамъ выплачувати рѣчну данину; тымъ-то вони и мусять просити хана, що бы помѣгъ имъ вызволитися съ пѣдъ польскою власти.

Ханъ радо згодився выгнати Полякѣвъ зъ Руской Землѣ и зновъ пѣдгорнути еѣ пѣдъ свою руку. Зббравши численне вѣйско ханъ рушивъ на краковску околицю и спустошивъ еѣ. Казимирь вдався за пѣдмогою до Угрѣвъ и до Тевтоньского лицарства. Не вѣдаемо, чи розжився вѣнъ у нихъ на запомогу. Ханъ прибувши до перевозу черезъ Вислу зустрѣвся съ польскимъ вѣйскомъ; воно не дало ему перевезтися черезъ рѣчку и мусивъ вѣнъ вернутися назадъ, задовольняючись руйнованемъ польскихъ околицъ. Зъ сеи короткой звѣстки видко, що Татаре не лишили за Поляками Львова и Галичины: значить, коли вважати, що сей походъ бувъ року 1341, то панованѣ Полякѣвъ въ Галичинѣ стояло не бѣльше и одного року. Татаре вернувшисъ до своєї краины и сподѣваючисъ на данину вѣдъ Русинѣвъ, не втручалися, по своему звичаю, до внутрѣшнихъ справъ Галичины. Що жь сталося тодѣ въ Галичинѣ? Є причина гадати, що Дашко, керманичъ вызволеня рѣдного краю съ пѣдъ польскою руки, ставъ въ головахъ кермованя Галичиною; та тѣлько на вельми не довгій часъ, бо бувъ вѣнъ чоловѣкомъ старого вѣку — року 1341 вѣнъ померъ. Сучасный польскій лѣтописецъ Анонимъ Гнезненскій зовсѣмъ не споминае про Дашка, а повѣдае, що по смерти Болеслава Галичину забравъ Гедыминѣвъ сынъ Любарть. Яке жь було за Любартомъ право на Галичину? Що бь вѣдповѣсти на се питанѣ и выяснити Любартове право, треба заирнути въ исторію Литвы.

Въ XIV. вѣцѣ на Литвѣ пѣсля князѣвъ мало чимъ вѣдомыхъ и мало чимъ прикметныхъ, якъ Тройденъ и Вітенесъ, бачимо знаменитого Гедымина. Гедыминѣвъ родовѣдъ гараздъ невѣдомый: польскій лѣтописи кажутъ, що Гедыминъ бувъ за вѣзника у Вітенеса и умовившись зъ его молодою жѣнкою, вбивъ его. А литовскій лѣтописи повѣдають, що Гедыминъ бувъ сыномъ Вітенеса, значить и его наступникомъ. Здається, литовскій звѣстки певнѣйшій.

Литовска лѣтопись выдана Нарбутомъ 1846 р. про завоёване Гедыминомъ Волыни повѣдає: Великій князь Гедыминъ, забезпечивши Жмудску краину вѣдъ нападу Нѣмцѣвъ, рушивъ на Рускій край и першь усего пѣшовъ на Володимиръ. Бѣля Володимира князь Володимиръ зѣткнувся зъ нимъ: Володимира въ бою вбито, Гедыминъ побивъ его вѣйско и забравъ мѣсто Володимиръ. Дальше Гедыминъ рушивъ на Луцкого князя Льва: сей довѣдавшись про долю Володимира, не вѣдважився битись зъ Литвою и втѣкъ у Брянскъ, до своего зятя Романа. Волыньскій бояре упростили Гедымина не пустошити ихъ землѣ и бути у нихъ за князя. Гедыминъ, взявши вѣдъ нихъ присягу, пѣшовъ зимувати на Берестѣ, а вѣйско свое пустивъ по домѣвкахъ. Пѣсля Великодня вѣнъ зѣбравъ вѣйско зъ Литовцѣвъ, Русинѣвъ и Жмуди и рушивъ на Кієвъ проти князя Станислава. По дорозѣ вѣнъ забравъ Овручъ и Житомиръ. Станиславъ зѣднавъ до себе Переяславского князя Олега, брата Романа Брянского и Льва Волыньского, котрого Гедыминъ выгнавъ зъ Луцка и зѣбравши такимъ чиномъ велику силу вѣйска, зустрѣвся зъ Литовцами на березѣ рѣчки Ирпени, бѣля Бѣлогороду, за 6 миль вѣдъ Кієва. Руске вѣйско було побите; князь Левъ и Олегъ полягли въ бою; а Станиславъ зъ Романомъ и невеликою дружиною втѣкли до Брянска. Кієвъ оборонявся хочъ не довго, але завзято; одначе не встоявъ и пѣддався. Лѣтопись не визначає, якого року се дѣялося; одначе пѣсля тыхъ обставинъ, про якѣ вона згадує, можна хочъ наблизитися до того часу, коли Волынь пѣдгорнули Литовцѣ. Лѣтопись повѣдає, що Гедыминѣвъ походъ стався пѣсля того, якъ вѣнъ забезпечивъ Жмудъ вѣдъ Нѣмцѣвъ: виходить, що се було за першихъ рокѣвъ Гедыминового князюваня, коли вѣнъ выгнавъ Нѣмцѣвъ, пригорнувъ Жмудъ до Литвы, ходивъ на Нѣмецку Землю и добувъ тамъ два замки. Вѣдповѣдно сему Стрыйковскій ставить 1320 рѣкъ, за рѣкъ завоёваня Волыни Литвою. Стрыйковскій повѣдає и привѣдъ, за що Гедыминъ пѣшовъ воювати Рускѣ Землѣ: се була пѣмста за те, що князь Левъ и Володимиръ нападали на Литовскѣ Землѣ, тодѣ, коли Гедыминъ воювавъ зъ Нѣмцями. Така причина здається намъ имовѣрною: мы вѣдаємо зъ грамотъ останнихъ Галицкихъ и Волыньскихъ князѣвъ, що вони були въ звязку зъ нѣмецкимъ лицарствомъ и обѣцали Орденowi обороняти его вѣдъ Татаръ

и іншихъ неприяте́львѣ: року 1319 вони виконали свою обѣцянку. Натурально, що Рускій князь — яко спѣльники Ордена були ворогами Литвы. Одначе въ оповѣданю Стрыйковского надыбуємо багато помылокъ и анахронизмѣвъ, черезъ що вельми трудно звѣстки его приняты основою за для певного оповѣданя про долю Волини. Князь Романъ Брянскій, про котрого згадує лѣтописець, вмеръ ще въ XIII. вѣцѣ. Зъ нащадкѣвъ его мы не вѣдаємо жадного Романа. Князями на Волинь и Галичинъ въ роцѣ 1320 були Андрѣй и Левъ; зъ листу Локетка до папы знаємо, що сѣй князь повмиравъ близько 1324 р. Пѣдгорнене Волини виходить просто байкою; бо за певне вѣдомо, що по пѣвденно-захѣднѣй Руси, бодай до року 1335 княювавъ Рускій князь Юрїй II. Андрѣевичъ, котрый найбѣльше перебувавъ у Володимирѣ. Такъ само непевна рѣчь и завоєванє въ роцѣ 1321 Кїева; бо добре вѣдомо, що въ тому роцѣ княювавъ у Кїевѣ Федоръ, котрый бувъ пѣдлеглимъ Татарамъ. Не можна цѣлкомъ знехтувати звѣстку про Гедыминѣвъ похѣдъ 1320 р., бо вѣнъ такъ добре и докладно выясняеться вѣдносинами Галицкихъ князѣвъ до Нѣмецкого Ордена и до Литвы. Трудно сказати що певного про добутки сего походу: може чи не тодѣ були завоєваными Пиньскъ и Берестъ. Пиньскъ Гедыминъ надѣливъ своему сынови Наримунтови, а Берестъ згодя стоявъ пѣдъ рукою Кейстута. Другїй Литовскїй лѣтописецъ (выд. Даниловича 1824 р.) цѣлкомъ промовчує про похѣдъ Гедымина и инакше оповѣдає про злученє Волини зъ Литвою. Повѣдавши про подѣлъ Гедыминовон державы мѣжь сынами его, лѣтописецъ додає: „А Любарта, (Гедыминового сына) принялъ Володимирскїй князь къ дочцѣ, во Владимиръ и въ Луцкъ и во всю землю Волиньскую“. Сей князь бувъ Андрѣй Юрїевичъ, котрого сынъ Юрїй II. вмеръ року 1335. За житя его Любартъ, якъ можна гадати, володѣвъ тѣлько Луцкомъ, а по смерти Юрїя взявъ Володимиръ и всю Землю Волиньску. Те жъ саме повѣдає и Длугошь, вѣнъ каже: „Lubardus septimus et ultimus (i. e. filius) sortem inter fratres non accepit, matrimonium filiae unicae ducis Vladimiriensis sortitus, cum qua illi ducatus Leopoliensis et Vladimiriensis obveniebant“. (sub. a. 1382). Тутъ тѣлько та помылка, що Любартъ не володѣвъ князѣвствомъ Львѣвскимъ, де, якъ вѣдаємо, выбрано було Болеслава Мазовецкого. Що жъ до Кїева и пѣвденнои Украины - Руси загаломъ, то про часъ

завоєваня ей мы довѣдуємося съ Кіевско-печерскою рукописи XVI. в.; тамъ сказано: „Въ лѣто 6841 (1333) Гедыминъ князь Литовскій повсталъ на князя Кіевского Станислава и побѣдилъ его съ рускимъ и татарскимъ войскомъ надъ р. Ирпенью и прогнавши Татаръ, Кіевъ въ свою власть взялъ“. Выходить, що Кіевъ Гедыминъ взявъ року 1333, а не 1321. Черезъ се не можна вже сумнитися, що Кіевскій князь Федоръ, про которого повѣдає лѣтопись, пѣдъ р. 1330 бувъ зъ руского роду *).

Що жъ теперъ можна вывести про долю пѣвденно-заходной Украйны-Руси пѣсля смерти Юрія II?

По смерти его держава роздѣлилася на двое. Галичина выбрала собѣ на князя Болеслава Мазовецкого, Юріевого небожа; а Волинь тымъ часомъ мусила боротися зъ Гедыминомъ. Забравши Пиньскъ и Берестъ Гедыминъ прійшовъ 1320 р. до Володимира, де и бився съ князями Андрѣемъ и Львомъ; бѣи выпавъ нѣ сюда, нѣ туда и Гедыминъ вернувся на Литву; того жъ часу Гедыминѣвъ сынъ Любарть одружився зъ Андрѣевою донькою и вѣномъ за нею добувъ Луцкъ. Коли зѣ смертю Юрія II. скѣнчився рѣдъ Рускихъ князѣвъ, а Любарть забравъ Волинь, съ того жъ права, зъ якого Болеславъ забравъ Галичину. Коли померъ Болеславъ и Полякѣвъ повыганяли зъ Галичины, Любарть, якъ свѣдчить сучасна лѣтопись (р. 1341, або 1342) забравъ и Галичину. Съ того часу починається мѣжь Литвою и Польщею боротьба за пѣвденно-заходну Русь: обидѣвъ вони бажаютъ загорнути и Володимирщину и Галичину.

Казимиръ не встигъ досягнути своихъ замѣрѣвъ на Рускіи Землѣ и бачучи, що вони пѣдъ рукою Литовцѣвъ, повиненъ бувъ непрязно обертатися до Литвы. Не було въ него спроможности заразъ розпочати вѣйну зъ Любартомъ; бо Любарть зъ своими братами, збравъ бы силы съ цѣлою Литвы, а сѣ

*) Некритичность оповѣданя про завоєване Волини та Кіева Гедыминомъ мѣжь 1319—1321 р. выказавъ доводно В. Антоновичъ въ Исторіи Р. князѣвства Литовского. Волинь зберегла свою самостѣйность пѣдъ володѣнемъ потомкѣвъ кн. Даниила Романовича до 1333—1340 р. и перейшла пѣдъ руку Любарта Гедыминовича яко спадщина, отже безъ завоєваня. Въ Кіевскоій З. князювавъ 1331—1362 р. Федоръ, пѣдручникъ Татарского хана, а коли Ольгердъ 1362 р. вызволивъ Подѣле и Кіевщину вѣдъ Татаръ, посадивъ у Кіевѣ сына своего Володимира. (Гл. Монографіи В. Антоновича, 1885. I. стр. 50 и д.). — Ред.

силы були великими. Мусивъ Казимиръ чекати слушного часу, доки хочь на ненадовго ослабне Литва и тодѣ покористуватися, сподѣваючись, що боротьба выпаде на его ручь. Такій випадокъ стався року 1349. Ще съ половины XIII. в. повстала мѣжь Литовцями и хрестоносцями уперта и крѣвава боротьба. Знаменитый магистеръ Вѣнрихъ де Кнѣпродѣ выкликавъ спочуте захѣдного лицарства до своей справы. Съ початкомъ 1349 р. зѣбралося до него трохи не 40 тысячъ Французѣвъ и Англичанъ. Зъ симъ численнымъ и добре вымуштрованнымъ вѣйскомъ магистеръ въ сѣчни 1349 р. напавъ на Литовцѣвъ, 24. сѣчня бувъ крѣвавый бѣй; у хрестоносцѣвъ полягло 50 лицарѣвъ и 4000 простыхъ воякѣвъ. Литовцѣвъ погибло 18.000. Така страта неминучо повинна була захитати Гедыминову мѣць и вѣдвернути его увагу вѣдѣ Волини, тымъ бѣльше, що хрестоносцѣ похвалялися вчинити новый нападѣ. Казимиръ пильно стерѣгъ, що дѣється у сусѣдѣвъ и помѣтивши, що вони знесиленѣ, не мѣгъ не покористуватися съ того за для своихъ замѣрѣвъ на Волинь. Набравши силу вѣйска вѣнѣ прожогомъ кинувся на Любартовѣ Рускѣ Землѣ и пригорнувъ ихъ року 1349. Любартови вѣнѣ зъ своей ласки лишивъ тѣлько Луцкѣ, та й то зъ умовою, що бѣ вѣнѣ визнававъ себе пѣдѣ верховодствомъ Казимира. Зъ великимъ трѣумфомъ вернувъ Казимиръ до Кракова; але не вѣспѣвъ ще спочити, якъ прѣйшла звѣтка, що Литовцѣ напали и руйнують Волинь.

И справдѣ, Литовцѣ поправившись пѣсля нападѣ лицарѣвъ, зѣбрали вѣйско, що бѣ вѣдбити у Полякѣвъ пригорненѣ ними Рускѣ Землѣ. Року 1349 вони спустошили околицѣ Львова, Володимира, а дальше забрали замки въ Володимирѣ, Белзѣ, Берестѣ и напали на саму Польщу, опустошуючи року 1350 Люблинщину, Судомирщину и Радомщину. Даремно король выржавъ проти нихъ вѣйско. Литовцѣ, якъ свѣдчатъ польскѣ лѣтописи, скрѣзь побили Полякѣвъ. Анонимъ и Длугошь звертають тѣ невдачи на гнѣвъ Божѣй, за те, що втоплено краковскаго вѣкарѣя Мартина Барижку; мы гадаемо на впаки: що свары короля зъ духовенствомъ и шляхтою выкликали тѣ невдачи. Натуральна рѣчь, що духовенство и шляхта ремствуючи на короля за пригнобленѣ ихъ правъ и вольностей, на вѣйнѣ були абы-якими помѣчниками королеви. Казимиръ бѣльше и бѣльше заклопотанный внутрѣшними справами дер-

жавы, мусивъ погодитися. Написана на сю згоду умова збереглася и доси. На нѣй не вызначено року, черезъ що хто зъ ученыхъ становить єв въ рѣкѣ 1341, а хто 1341—1345. Але жъ разъ звязокъ подѣй, а въ друге свѣдоцтво такого певного лѣтописця якъ Анонімъ Гнезненскій доводить, що умова зложена року 1350. Пѣдъ рокомъ 1349 Анонімъ повѣдає про подѣбный похѣдъ короля и успѣхи Литовцѣвъ. Здається, що хочъ Литовцѣ дуже швидко справляли свои походы, але вже за надто багато подѣй зачислено до одного року. Зъ одной грамоты мы вѣдаємо, що згоду зложено на останнихъ дняхъ вересня, значить бы то, все оте сталося за 8 мѣсяцѣвъ. Отакъ вѣйна стояла и 1349 и 1350 р. и скѣвичилася угодою. Якъ повѣдає Анонімъ, такъ вѣдповѣдно угодѣ король взявъ собѣ Львѣвску Землю, а Литва взяла Володимирску, Луцку, Холмску, Белзку и Берестейску. За Львѣвску Землю треба вважати всю Галичину, столицею єи сѣ часу князя Льва стало мѣсто Львѣвъ и давъ назву вѣй Землѣ, такъ само якъ перше надававъ назву Галичъ. Зъ мировой умовы можна гадати, що вороги нѣякъ не могли погодитися, кому вѣдати Кременецъ и прирадили, що бѣ се мѣсто належало два роки Юрію Наримунтовичу, залежачи и вѣдъ Польщи и вѣдъ Литвы, коли жъ постоить на згодѣ и довше, то „Юрію князю гѣрода лишитися“. Выходить, що була не настояща згода, а тѣлько розѣмъ; про речинець розѣму сказано такъ: „а миръ отъ Покрова Богородицы до Ивана дне, до Купала, а отъ Ивана дне за два лѣтъ“, се бѣ то по 24 червця 1353 р. За цѣлый сей часъ нѣ Польщѣ, нѣ Литвѣ не вѣльно будувати на Руси новѣ мѣста або лагодити старѣ понищенѣ; коли жъ, часомъ, нападуть Угры або Татары, то „аже пойдеть оугорскій король на Литву, польскому королеви помагати, аже пойдеть на Русь, что Литвѣ слушасть, королеви не помагати, а пойдеть ли царь на Ляхи, а любо князи темни, княземъ литовскимъ помагати, аже пойдуть на Русь, что королю слушасть, литовскимъ княземъ не помагати“. Отъ-то якъ Поляки и Литовцѣ змовилися оберегати пѣвденно-захѣдну Русь: король може поеднатися зъ Уграми, коли вони нападуть на Литву, але жаднымъ чиномъ не запомагати ихъ, коли вони нападуть на Володимирщину. Такъ само вѣльно и Литовцямъ помагати ханови, коли вѣнъ нападе на Польшу, але не вѣльно еднатися зъ нимъ, коли пѣде на Галичину. Темна и не досить

зрозумѣла умова мировои що до Русинѣвъ: „аже прийдуть Татарове на Львовскую землю, тогда Руси на Львовцѣ не помогати, аже пойдуть Татарове на Ляхи, тогда Руси неволя поити и съ татары“. Зъ иншихъ умовинъ мировои цѣкава рѣчь про полонъ Любарта. Длугошь подѣ рокомъ 1350 оповѣдає полонъ Кейстута; вже жъ нема въ сѣй звѣстцѣ нѣчого неимовѣрнаго та тѣлько, що грамота повѣдає про полонъ Любарта, черезъ що можна гадати, що у Длугоша тутъ помылка; бо й самъ вѣнъ подѣ рокомъ 1366 повѣдає, що Любарта перше „superiogribus bellis“ полонили Поляки. Про сю рѣчь Литовцѣ й Поляки умовилися вдатися до Угорского короля и просити, що бѣ вѣнъ, яко судія безсторонный выдавъ свое рѣшене „будеть ли яль его король по кривдѣ, Любарть будетъ правъ, и я князь Кистютый буду правъ передъ оугорьскимъ королемъ; будетъ ли король правъ, намъ своего брата Любарта дати оугорьскому королю оу ятельство“. Зъ сего выходитъ:

1. Що Любарта полонено не зъ бою, а по думцѣ Литвы, якимись хитрощами, „кривдою“, а вже жъ се саме выправдувало бѣ Любарта, коли бѣ вѣнъ утѣкъ и не выконавъ обѣцанки и

2. Що Угорекій король бравъ участь въ походѣ 1350 р., и бувъ якъ складали умову, тымъ-то й выбѣръ его на безпосереднёго судію рѣчь природна.

Видима рѣчь, що зложеный розѣмъ не мѣгъ довго триматися, бо у кожного зъ ворогѣвъ бувъ великій замѣръ добути собѣ цѣлу пѣвденно-захѣдну Русь; речинець розѣму ще не выйшовъ, якъ Любарть напавъ на Галичь, спаливъ его и набравши здобычи, вернувся до Володимира, дальше напавъ на Польшу и поруйнувавъ околицю Завихоста. Здається, у короля не було спроможности пѣмститися надъ Любартомъ. Остерегаячись, що бѣ вѣнъ не напавъ и въ друге, король велѣвъ укрѣпити Плоцкъ. Се мѣсто було майже по самѣй серединѣ Польской державы. Съ того видко, якого переполоху Литовцѣ нагнали на Польшу. Вдержати зброю Галичь за собою Казимиръ не сподѣвався и повернувся до иншихъ моральныхъ засобѣвъ. Релігійна рѣжняця стояла великимъ муромъ мѣжь Польщею и Русею; Литовцѣ - князѣ визнавали православный обрядъ, тымъ-то у Русинѣвъ бѣльше було спочутя до Литвы, нѣ жъ до Польщи. Що бѣ звѣвечити отсе спочуте король Казимиръ, зага-

дався усунути спровола православіє. Пропаганда латиньского обряду давно вже ходила по Галичинѣ, теперъ для неї знаходилася и добра підпора и безъ порівнаня бблшій засобы: Казимиръ думавъ заложити у Львовѣ латиньске архієпископство, и вже запрошувавъ до сего папу; та обставины зупинили его замѣръ. Призбавши новыхъ силъ Казимиръ року 1366 напавъ зъ великимъ вѣйскомъ на Литовску державу, на самъ передъ на Белзъ. Белзкій князь Юрій Даниловичъ, спостерегаючи свою несилу перемогти Полякѣвъ, пустився на хитрощѣ: визнавъ себе за Казимирового вазаля. За се ему вернули Белзъ, та ще дали ему яко лену Холмъ. Король Казимиръ, запевнившись на Юрієву покѣрливѣсть, рушивъ дальше на Литву и велѣвъ руйнувати Любартові володѣня за те, що вѣнъ ще недавно нападавъ на Польшу. Луцкій и Володимирскій замокъ, забрані королемъ, вѣнъ вѣддавъ пѣдъ урядъ Полякѣвъ, а всю останню Волинь давъ Олександрови, сынови Коріята. Олександръ бувъ молодшимъ въ роду. За житя Олгердовыхъ дѣтей, Патрикія и Любарта, его не надѣляли удѣломъ и вѣнъ перейшовъ на сторону Казимира. На Волинь Олександръ кермувавъ ажъ до смерти Казимира, се бѣ то до 1370 року.

Отакѣй вѣдчѣ Казимира чимало запомогла вѣйна Литвы зъ орденомъ. За 1366 р. Вірріхъ де Кнїпроде тричи нападавъ на Литовско-рускій околицѣ и хижо руйнувавъ ихъ. Того часу, коли Литовскій князь мусили усѣма силами вѣдборонятися вѣдъ Нѣмцѣвъ, король Казимиръ прибувъ на Волинь и пѣдгорнувъ сѣ пѣдъ свою руку. Литовскій князь, пильнуючи пѣдгорнути пѣвденно-захѣдну Русь, не впали духомъ. Коли князь Олександръ поѣхавъ до Кракова на похоронъ короля Казимира, Любартъ и Кейстутъ напали на Володимиръ. У Володимирѣ правивъ польскій староста Петрашь Турскій, чоловѣкъ легкодухій; тымъ-то Литовцѣ швидко добули собѣ Володимиръ, лишили тутъ добру залогу и рушили на саму Польшу: зруйнували вони Люблиньщину и Судомирщину, переправились за Вислу и понесли руину ажъ по самый монастырь на Лысѣй горѣ, бѣла мѣста Божентина. Мати нового Польского короля Людовика (вѣнъ же бувъ королемъ и въ Угорщинѣ), Елисавета, вырядила до Литовскихъ князѣвъ послѣвъ, просячи зупинити руйноване. Се надало Литовцямъ ще бѣлшой вѣдваги и року 1379 вони,

нѣ бы на вѣдповѣдь королевѣй, въ друге напали и поруйнували Судомирщину.

Тутъ мусимо зупинитися и сказати кѣлька слѣвъ про те, якимъ чиномъ Людовикъ сѣвъ на Польському тронѣ. Ще 1339 року Людовикѣвъ батько Карло зложивъ умову, що бѣ Кракѣвскій тронъ бувъ за Людовикомъ. Въ друге така умова зложена вже зъ самымъ Людовикомъ року 1355 въ Будѣ. Длугошь повѣдає, що умова була зложена на „*omnium terrarum regni conventu generali*“. Значить, въ тыхъ умовахъ, разомъ съ королемъ Казимиромъ, бравъ участь и увесь нарѣдъ. Вважаючи Людовика за свого наступника, Казимиръ звертався до него за пѣдмогою. Такъ Людовикъ запомагавъ своему дядькови Казимирови проти Литвы, якъ вона прямувала пѣдгорнути Русь. Вѣнъ пѣдпомагавъ Казимирови забрати Галичину; хоча самъ величався „*Rex Haliciae et Lodomeriae*“. Отъ-се величане тримало въ собѣ замѣръ Угорскихъ королѣвъ на Галичину, де ще въ XII. вѣцѣ сидѣли на тронѣ предки Угорскихъ королѣвъ. Про сю рѣчь треба було добре умовитися обомъ королямъ. Здається, року 1352, коли ще не ранѣйше, вони и зложили умову и визначили вѣдносини до Руси Казимира и Людовика. Людовикъ поступився Казимирови своимъ правомъ на Русь, але Рускѣ Землѣ лишилися пѣдъ рукою Польщи тодѣ тѣлько, коли пѣсля Казимира не буде сынѣвъ и корона польска дѣстанеться Людовикови; инакже жѣ Угорскій король має право вѣдкупити Рускѣ Землѣ за 100.000 фльоренѣвъ. Значить, у Людовика не було ще певной надѣѣ добути польску корону и треба було ему пильнувати, що бѣ Рускѣ Землѣ лишилися за Угорскимъ королемъ. Умовою 1352 року вѣнъ добився до сеи меты и мѣгъ, значить, спокѣйно голубити свою надѣю на Польскій тронъ. Казимиръ померъ 1370 р. не лишивши сынѣвъ, черезъ що Угорщина, Польща и Русь злучилися въ одно пѣдъ рукою Людовика.

Русь Людовикъ вѣддавъ року 1372 пѣдъ урядъ Володислави Опольскому, Пясту, сынови дѣньки Казимировои сеетры. Трудна рѣчь добре визначити, що сионукало до сего Людовика? Вѣнъ бувъ у Польщѣ чужинцемъ, тямивъ, що за Володиславомъ бѣльше права на польску корону, и може остерѣгався его: то що бѣ пѣддобритися до Володислава вѣнъ и давъ ему Русь. Така думка имовѣрна, одначе вона страчує свою

вагу, коли нагадаємо, що Володислава и Людовика еднала тѣсна дружба, вона примувала Володислава дбати про интересы своего друга-короля. Можна гадати, що поступитися Рускою Землею спонукали Людовика и релігійні замѣры: вѣнъ горячо бувъ прихильный Казимировѣй думцѣ розповсюдити по Галичинѣ латинську вѣру. Володиславъ бувъ ревнымъ латинникомъ; ото жъ може Людовикъ и сподѣвався за его пѣдмогою златиншити Русинѣвъ. Володиславъ не бувъ самостѣйнымъ вѣдрубнымъ Рускимъ княземъ, а тѣлько наче намѣстникомъ, або леннимъ володаремъ, бо въ Людовиковѣй грамотѣ сказано, що дае ему Руске князѣвство на кермане и збережене. Одначе Володиславъ, яко зъ роду Пястѣвъ и яко кривнякъ Казимировѣвъ, вважавъ за собою право величатися „*terrae Russiae dominus haeres*“.

Ото жъ року 1366 и 1377 Людовикъ съ численнымъ вѣйскомъ напавъ на Волинь и забравъ всю Володимирщину. Белзъ и Холмъ вѣнъ вернувъ Юрію, додавши ему ще Любачѣвъ и 100 гривень рѣчно зъ соляныхъ копалень въ Бохнѣ, а Любартови Людовикъ лишивъ Волинь зъ умовою, що бы вѣнъ узнавъ верховну власть короля Польского и Угорского.

Володиславъ бувъ чоловѣкъ сумирной вдачи, не любивъ воювати, тымъ-то вѣнъ не хотѣвъ кермувати Галичиною, на котру безъ перервы нападали вороги; вѣнъ вернувъ съ Людовикови, а собѣ добувъ вѣдъ него землѣ въ Польщѣ: князѣвства Добриньске, Гнѣвковске и Быдгощу. Грамотою 1379 р. Володиславъ оголосивъ, що всѣ мешканцѣ Галичины вѣльний вѣдъ покѣрливости ему и зновъ переходять пѣдъ Людовика. Длугошь въ сѣй речи суперечить Анонімови. По его думцѣ Володиславъ зрѣкся кермувати Галичиною зъ иншой причины: король побачивши, що Галицка Русь — край богатый, родючій, захотѣвъ прилучити сѣ до Угорщины и забажавъ, що бѣ Володиславъ перейшовъ въ Польскій князѣвства. Думку свою Длугошь пѣдпирае доводомъ того, що заразъ пѣсля Володислава Галичина пѣшла пѣдъ урядъ Угрѣвъ, ихъ розведено скрѣзь по мѣстахъ залогамы, а декому зъ нихъ надѣлено на власнѣсть Рускихъ Земель.

У Людовика було три доньки Катерина, Марія и Ядвига; перша мусила стати королевою Угорщины. Але жадна зъ нихъ, вѣдповѣдно умѣвъ 1355 року не могла сѣсти на Польскому

тронѣ. Можна гадати, що король підписуючи отсею умову, рахувавъ на свого небожа Ивана; але небавомъ Иванъ вмеръ бездѣтно, черезъ що Людовикові потомки повинні були позбутися права на польську корону. А Людовикові сего їе хотѣлося. Тымъ-то вѣнъ занявши спершу всю Галичину своїми залогами, повернувъ усѣ свои засоби, що бѣ знищити тѣ статіи умовы 1355 року, що забороняли донькамъ его сѣсти на Польскому тронѣ.

Дарами и обѣцянками король прихиливъ до себе духовнихъ и мирскихъ дукѣвъ и найшовъ мѣжь ними такого собѣ прихильника, що жваво запомагавъ его замѣрамъ. То бувъ підканцлеръ Завѣша. Король за підмогу обѣцявъ зробити его єпископомъ краковскимъ. Тымъ самымъ шляхомъ король впливавъ и на шляхту. Вѣдъ давна заведено въ Польщѣ податокъ, що звався „крулевщизною“. До Локетка „крулевщизны“ платили два грошѣ зъ лану. За Владислава Локетка и Казимира „крулевщизну“ по троха побблшували и довели єѣ спровола до шести грошѣвъ. Се выкликало скрѣзь ремествованя. Вѣдно-ручники шляхти їздили року 1355 въ Угорщину и просили короля Людовика знести незвычайно тяжкѣ податки. Людовикъ згодився. Якъ вмеръ Казимиръ и почався безладъ, то шляхта по троха зовсѣмъ забула, що треба платити крулевщизну. Въ роцѣ 1374 урядники короля Людовика приперли шляхту, вымагаючи, що бѣ оплатила крулевщизну по 6 грошѣвъ. Така несподѣванка вельми вразила шляхту; та ї не було єѣ чога сплатити податокъ; доводилось, або позичати або нищити свое господарство. Король оповѣстивъ, що вѣнъ готовъ замѣсть 6 грошѣвъ брати на крулевщизну тѣлько по 2 зъ лану, що бы за те Поляки згодилися вызнати за єго доньками право на польську корону. Шляхта радо пристала на се; заразы вырядила до короля послѣвъ, и року 1355 въ Кошицяхъ зложила єѣ королевемъ вѣдповѣдну умову. Депутаты такъ догоджали королевѣ, що згодилися узнати за Польську королевѣ ту доньку, котру схоче самъ король, або єго жѣника. Король выбравъ Катерину и депутаты заприсягли їѣ въ Кошицяхъ. Одначе не довелось надѣти корону на Катерину, бо небавомъ вона вмерла. Король скликавъ депутатѣвъ въ друге, що бѣ заприсягли другѣй єго доньцѣ Маріи. Депутаты на сей разъ подѣлилися на партіи: одні підъ проводомъ Яна, архієпископа Гнезненъ-

ского спротивлялися бажаню короля; другі підъ проводомъ Завѣши стояли за короля. Останнихъ було бѣльше, тымъ-то король и вѣдвжився обернутися до крутого кѣнця: вѣнъ наказавъ замкнути въ Кошицяхъ мѣсцеву браму и не выпускати зъ мѣста нѣ одного депутата. Депутаты не довго змагалися, погодилися и заприсягли Маріи року 1380. Якъ минуло Маріи 10 лѣтъ, єѣ заручили съ 13-лѣтнимъ маркграфомъ Бранденбургскимъ Жигмонтомъ, сыномъ императора Карла IV. Людовикъ зновъ скликавъ депутатѣвъ до Зволина, що бѣ заприсягли Жигмонтови, яко будущому королю Угорщины и Польщи. Другого року (1382) Людовикъ вмеръ и пѣсля его смерти обставины цѣлкомъ перемѣняються.

Зѣ оповѣданя про дѣяльнѣсть Людовика мы бачимо, що вѣнъ волѣвъ прилучити Галичину до Угорщины, повернути єѣ на Угорску провинцію и разомъ мѣркувавъ, що бѣ и Польшу зѣднати зъ своєю спадковою державою. Въ сему запевня насъ Кошицка умова, що надавала королеви право выбрати самому наступника собѣ на Польскій тронъ. Або депутаты були недогадливыми и не тямилы, що король выбере королевою въ Польшу ту свою доньку, яка буде королевою Угорщины, або жъ коли вони тямилы се, то й самі не змагалися проти злученя обохъ державъ.

По смерти Людовика выникла несподѣвана гадка, що можлива рѣчь пригорнути до Угорщины Польшу, яко провинцію. Поляки обурилися. Пѣшовъ безладъ. Жигмонтъ прибувъ въ Польшу и принявъ титулъ „*Domini Russiae*“. Поляки зустріѣли его неприязно; не пѣшли до присяги ему, а вѣдъ Маріи вымагали, що бѣ вона разъ-у-разъ перебувала въ Польшѣ. Марія вельми любила Угорщину, яко свѣй рѣдний край и черезъ те змагалася. Почалася колотнеча, а тамъ и усобицѣ. На цѣсте усобицѣ небавомъ скѣднчилися: усѣ партіи пристали на те, що бѣ зсадити Марію съ Польского трону, (вона ще на нѣмъ и не сидѣла). Въ марци 1383 зѣбралася рада и оголосила, що Марія зсаджена съ трону. Жигмонтъ заходився полагодити справу, але даремно; Поляки нѣ за що не згодилися взяти его собѣ за короля и похвалялися силою выгнати его съ Польщи.

Такимъ побытомъ всѣ хитрѣ засады Людовика розбилися. Марія, не здобувши Польской короны, замѣрилася добути за те Рускѣ Землѣ, се бѣ то Галичину. Галичина того часу була

женшою тою, що підгорнувъ Казимиръ, бо після смерти Людовика Любартъ ставъ самостійнимъ Володимирскимъ княземъ и купивъ въ Угрѣвъ за гроши не тільки Кременецъ, Лопатинъ и Олесько, що належали до Волинщини, але жъ и Снятинъ и Перемышль, куда доси ще не простягалася рука Литвы. Власністю Польскои корони тодѣ були Землѣ Сянѣцка, Самбѣрска, частина Перемыскои, Галицка и Львѣвка зъ головними твердинями у Львовѣ и Галичѣ. Отсѣ-то краини Марія и загадалася прилучити до Угорщини. Ся справа не здавалася трудною; бо, якъ вѣдаємо, Людовикъ вѣддавъ Галичину орудувати Уграмъ, въ бѣльшихъ мѣстахъ стояли угорскій залоги и власть Польщи була тільки номінальною. Марія забравши Галичину въ роцѣ 1383, яко королева Угорщини, Галичини и Льодомеріи, выдала грамоту на володѣне однимъ селомъ въ Сянѣцкѣй краинѣ своєму воякови; а року 1384, вже, окрімъ подѣбныхъ грамотъ, зустрѣчаємо актъ далеко бѣльшой ваги: вона надає Перемыському латиньскому єпископови велику силу земель по Сянѣцкѣй и Перемыскѣй краинѣ. Одначе не довго простояло таке злучене Галичини зъ Угорщиною. Угры не хотѣли перебувати підъ жѣвною рукою и не злюбили Марію, а особливе еи неньку Елисавету, а тымъ часомъ обявився претендентомъ на Угорскій тронъ кривнякъ Людовика, Неаполтаньскій король Карло. Противники Елисаветы запросили єго королемъ на Угорщину; вѣнъ охочо згодився на те, прибувъ въ Угорщину, коронувавася угорскою короною и осѣвся въ королѣвскому замку въ Будѣ. Тутъ жили и обыдѣвъ королевы зъ усѣма своими двораками и користувались усѣма королѣвскими шанобами. Карло вважавъ себе цѣлкомъ безпечнымъ и безъ жаднои охорони заходивъ до нихъ. Разъ якось, коли вѣнъ зайшовъ, на него напали и ранили. На силу добився вѣнъ до дому. Сподѣвався вѣнъ, що єго сторожа кинеться мститись за него, але помылвся. Сторожа була зъ Италіянѣвъ; побачивши раненого короля, вона повтѣкала. Нарѣдъ не вступився за Карла: се певный доказъ, що королемъ єго настановила партія: корона зновъ перейшла въ руки Маріи и Елисаветы. Року 1386 обидѣвъ королевы вырядилися подорожувати по Кроации и Далмаціи; въ червцю бѣля мѣста Дяковара на нихъ зроблено нападъ, арештовано и завезено до Далмаціи въ замокъ Новиградъ. Тутъ, після пѣврѣчного замкненя Елисавету задушено.

Все отсе выкликало въ Угорщинѣ анархію и помогло Польщѣ повернути зновъ до себе Галичину.

Тымъ часомъ Литовскій князь Ягайло, одружившись зъ Ядвигою, зложивъ обѣцанку злучити до одной державы усѣ Рускій, Литовскій и Польскій краины и повернути Литовцѣвъ до латиньской вѣры.

Ядвига оповѣщаючи Львовянамъ въ марци 1386 про свѣй шлюбъ, запевняла, що всѣ ихъ права, привилеї и вѣольности лишаються незрушеними. Але тодѣ ще велика частина Галичины була пѣдъ Угорщиною; Ядвига не хотѣла розводити колотнечу зъ матѣрю и сестрою. Поляки жъ бажали, що бѣ Ядвига вернула Польщѣ Галичину власными польскими силами и що бѣ чоловікъ ви не бравъ въ свѣй справѣ жадной участи. Таке бажанє легко зрозумѣти: окрѣмъ краинъ Сяноцкой, Самбѣрской, Львѣвской, Галицкой и частини Перемышской, иншій Рускій Землѣ, якъ: Украина, Волинь, Подѣле, Пѣдлєсе и частина Червоной Руси, належали до Литвы и Ягайло писався „dominus et haeres Russiae“. Поляки не були певними, що Ягайло виконає свою обѣцанку про злученє Польщи, Литвы и Руси и вимагали, що бѣ вѣнъ давъ поруку. Поруку взяли на себе рѣдній братъ Ягайла Свидригайло и браты въ другихъ Витовтѣ, сынъ Кейстута, Михайло Явнута и Федоръ Любарта. Дальше Поляки розумѣли, що отсей Землѣ (Украина, Волинь и иншій) хочъ и будуть зъєднаній съ Польщею, але остануть яко власнѣсть Литвы. Тымъ-то вони бажали добути хочъ Галицко-Львѣвску краину яко власнѣсть Польщи.

Съ початку 1387 року прійшла въ Польшу звѣстка про смерть Елисаветы. Про Марію нѣчого не чуто було певного; гадали, що и сѣ постигла доля Елисаветы. Тодѣ жъ Поляки довѣдалися, що анархія въ Угорщинѣ небавомъ мусить скѣнчитися и що Угры визнають королемъ Жигмонта и небавомъ вѣнъ коронуватиметься. Поляки збрали вѣйско, посадили на коня молоду королеву Ядвигу яко ватажка вѣйска и въ лютобѣ того жъ року рушили на Галичину. Дня 2. марця Ядвига задержалася бѣля Львова въ мѣсточку Городку и вырядила до Львовянъ гоньцѣвъ, що бѣ небавомъ пѣддалися зъ доброи волѣ. Львовяне перебувши вже 50 лѣтъ пѣдъ рукою чужинцѣвъ, байдужій були до того, хто кермуватиме надъ ними, чи Угорщина, чи Польша; бѣльшь ихъ тягло до Польщи; злученє

зъ нею подавало надѣю, що крамарство Львовянь пошириться. Львѣвъ стоявъ на великому шляху зъ заходу на схѣдъ — черезъ Литву и Польшу и черезъ те Львовянамъ не можна було не гадати, що пристаючи до Польщи вони сприяють власнымъ крамарскимъ интересамъ. Угорска залога у Львѣвъ була невелика: не вѣдаючи, кого ѣй визнавати за свого державця и не сподѣваючись на скору запомогу зъ Угорщины, вона не змагалася проти Полякѣвъ. Такимъ побытомъ Поляки добули Львѣвъ, не проливши крови. Дня 9. марта Ядвига оголосила грамоту, затверджаючи Львовянамъ усѣ ихъ права, привилѣи и вѣльности. За приводомъ Львова пѣшли Перемышль, Теревля, Сянокъ, Ярославъ. Тѣлько Галичъ не пѣддавався. Поляки не здолѣли добути его власною силою и запросили пѣдмогу у Витовта. Витовтъ на той часъ бувъ у Луцку: вѣнъ злучивъ вѣйско свое и иныхъ князѣвъ, своихъ кривнякѣвъ (Юрія Белзкого, Василя Пиньского, Федора Любартовича Володимирского, Федора Рогатиньского, Юрія Слуцкого и Семена Степаньского), пѣдступивъ до Галича и примусивъ Угорского воеводу Бенедикта пѣддатися. Хоробрий Угоръ пѣддався зъ умовою, що бы король не прослѣдувавъ его, а пошанувавъ и давъ ему прожитокъ. Сю умову принято и року 1388 Бенедикта надѣлено маестностями. Кермувати Галичиною постановлено Поляка Яна (Ивана) изъ Тарнова, воеводу Судомирского.

Отакъ року 1387 збулося злученє Галичины съ Польщею. Съ того часу до XVIII. вѣку Галичина була власностю польской короны, була провинцією Польской державы. Останнї Рускї Землѣ, и мѣжъ ними Волынь прилучено до Польщи яко власнѣсть Литвы. Кермували надъ ними Литовскї князѣ, пѣдручники Ягайла, Великого князя Литовского и короля Польского.

III.

ВНУТРѢШНЯ ІСТОРІЯ ГАЛИЦКОЇ РУСИ.

Зверхню исторію Галичины мы написали, якъ було спроможно пѣсля тыхъ жерель, що дѣйшли до насъ. Чимало перїодѣвъ зъ неї неясныхъ, темныхъ, бо далека минувшина не лишила намъ добрыхъ певныхъ звѣстокъ. Коли жъ вже для

фактичної історії не достає матеріалу, то що ж мовити про історію внутрішню, побитову? А треба знати, що побитова історія має далеко, далеко більше інтересу: знань сеп історії выяснює поглядъ и думки на подѣи зверхній. Лѣтописи добре пилювали и докладно записували усобицѣ князѣвъ, вѣины зѣ сусѣдамп, напады сусѣдѣвъ на Украинн-Русь; але вельми мало звертали вони уваги на народный побитъ, на народный розумѣня, на его думки, его розвитокъ духовый и моральный, на его свѣтоглядъ. Воно й не диво: лѣтописецѣ мусили пѣдлагати интересамъ своего часу; ихъ интересували вѣдносини до сусѣдныхъ державъ, успѣхъ того або иншого князя въ боротьбѣ. Житє сучасникѣвъ, ихъ думки, прямованя не звертали на себе уваги лѣтописецѣвъ. Отже, коли Галицкѣи лѣтописи не досить докладно повѣдають про усобицѣ, походы, боѣ и т. и., то ще менше можна сподѣватися вѣдъ нихъ звѣстокъ, що бѣ выяснити собѣ внутрішнє житє Галичанъ. Мы зѣбрали — де можна було, и якѣи можна було звѣтки про сю рѣчь, звели ихъ до купы и подаючи застерѣгаемо, що нашъ оглядъ внутрішнѣго житя Галичины вважасмо за неповный и недокладный.

Споглянувши на внутрішній побитъ Галичины, на самъ передъ дивуемєся вѣдносинамъ князя до высшего стану, до боярѣ. Осъ деякѣи мѣсяця зѣ лѣтописей про сю рѣчь: року 1188 Волыньскѣи князь Романъ Мстиславовичъ довѣдався, що проти Галицкѣого князя, Володимира, Галичанє загаломъ ремствують. Романъ мѣркує, якъ бы то выгнати Володимира, а самому сѣсти въ Галичѣ; вѣнѣ баламутить проти Володимира, инше на него до боярѣ и пѣдмвляє vybrати его. „Мужи же Галичкѣи, прѣимше совѣтъ Романовъ, совокупивше полкы своя и возсташа на князь свой и не смѣша его изимати, ни убити, занє не вси бяхуть въ думѣ той“. Вѣдаемо, що Володимѣръ зѣ доброй волѣ залишивъ Галичѣ. Пѣдъ рокомъ 1206 въ лѣтописи читаемо: „и приведоша Галичанє Мстислава (Пересопницкѣого) на Бенедикта и прѣидє къ Галичю и не успѣвшю ему ничтоже, Щепановичъ Илѣя возведе и на Галичину могилу, ослабився, рече ему: „Княже, уже еси на Галичинѣ могилѣ посѣдѣлъ, такъ и въ Галичи княжилъ еси, смѣяху бо ся ему“. Пѣдъ р. 1208: „Ятымъ же бывшимъ княземъ Роману, Святославу, Ростиславу, Угромъ же хотящимъ вѣ вести королеви, Галичаномъ же молящимся имъ, да быша и повѣсили мѣсти ради, убѣжени же

бывше Угре, великими дарми, предани быша на повѣшеніе мѣсяца Септемврія. Данилу же княжашю въ Галичи, тако младу сушу, яко и матери своей не позна; минувшю же времени Галичане же изгнаша Данилову мать изъ Галича“. Пѣдъ р. 1210: „Володиславъ же воѣха въ Галичь, вокняжися и сѣде на столѣ“. Пѣдъ рокомъ 1230: „Крамолъ же бывши отъ безбожныхъ боярѣхъ Галичскихъ, свѣтъ створше со братучадьемъ его (Данила) Олександромъ на убіеніе его и преданье землѣ его“. Про сю змову довѣдався Данило, вырядивъ своего „сѣдельничого“ Ивана, котрый захопивъ 28 ворохобникѣвъ „и ти смерти не пріяша, но милость получиша. И нѣкогда ему въ пиру веселящуся, одинъ отъ тѣхъ безбожныхъ боярѣхъ лице ему зали чашею и то ему стерпѣвшю; иногда же да Богъ имъ возомздитъ“. Року 1240 до безладу выкликанаго нападомъ Татарѣхъ, прилучилася непокрѣпимость и ворохобный духъ боярѣхъ: „Бояре же Галичстїи Данила княземъ себѣ называху, а сами всю землю держашу. Доброславъ же вокняжился бѣ и Судычъ, поповъ внукъ, и грабаша всю землю и вѣшдѣ въ Бакоту, все Понизье прїя, безъ княжа повелѣнїя. Григорїя же Васильевичъ себѣ Горную страну Перемышельску мысляше одержати и бысть мятежь великъ въ землѣ и грабежь отъ нихъ. Данило же увѣдавъ, посла Якова, стольника своего съ великою жалостью къ Доброславу, глаголя къ нимъ: „Князь вашъ азъ есмь, повеленїя моего не творите, землю грабите, Черниговскихъ боярѣхъ не велѣхъ ти, Доброславе, прїимати, нѣ дати волости Галичскимъ и Коломыйскую соль отлучити на мя; оному же рекшу: „да будетъ тако“. Въ тѣ же часъ, Якову сѣдѣщу у него, прїидоста Лазоръ Домажирѣчъ и Иворъ Молибожичъ, два беззаконьника отъ племени смердѣхъ и поклонистася ему до земли, Якову же удивившуся прошавшу вины, про что поклонистася; Доброславу же рекшу: „вдахъ има Коломыю“. Якову же рекшу ему: „Како можеша безъ повелѣнїя княжа отдати ю сима, яко величїи князи держать сїю Коломыю на роздаванїе оружьникомъ; си бо еста недостойна ни Вотънина держати“; онъ же усмѣявся, рече: „То, что могу же глаголати“. Яковъ же, прїѣхавъ, вся си сказа князю Данилови. Данило же скорбяше и моляшеся Богу о отчинѣ своей, яко нечестивымъ симъ держати ю и обладати ею. И малу же времени минувшю, присла Доброславъ на Григорїя, река: яко невѣренъ ти есть, противляшеся

ему, а самъ хотяше всю землю одержати, свадившеся сами и прїѣхаша съ великою гордынею, ѣдучю Доброславу во одной сороцьцѣ, гордящу, ни на землю смотрящу. Галичаномъ же текущимъ у стремени его, Данилови же видящу и Василькови гордость его, большую вражду нанъ воздвигнуста. Доброславу же и Григорью, обоемъ ловящимъ на ся, слышавъ же Данило рѣчи ихъ, яко полны суть лести, и не хотять по волѣ его ходити и власть его иному предати, сомысливъ же со братомъ, по нужи, не видя беззаконїя ихъ и повелѣ его изоимати“.

Здається сего досить, що бѣ выяснити вѣдносини боярѣ до князѣвъ; самовольство боярѣ и стиснуте становище князѣвъ выразно видко зъ наведенихъ лѣтописнихъ слѣвъ. Особливо выразне оповѣданє про замѣры звести зъ свѣта Данила. Князь переловивъ баламутѣвъ и простивъ ихъ; небавомъ пѣсля сего оденъ съ тыхъ баламутѣвъ зновъ ображає князя, брызнувши виномъ мѣжь очи князеви; князь и сей разъ не покаравъ его. Одначе бувало, що й князѣ тратили терпеливѣсть и тодѣ вже прїймалися за крѣваві кары. Кадлубокъ свѣдчить, що Романъ замѣрився було звести всѣхъ боярѣ зъ нащадкомъ и нѣвечивъ ихъ, якъ тѣлько мѣгъ. Такъ само чинили и Игоревичѣ, про нихъ лѣтопись повѣдає: „Въ лѣто 6716 (1208) „совѣтъ же сътвориша Игоревичи на бояре Галичскїи да избьютъ и по прилучаю избїени быша; и убиенъ же бысть Юрїй Витановичъ, Илья Щепановичъ, инїи великїи бояре; убьено же бысть ихъ числомъ 500, а инїи разбѣгошася“. Вѣдаемо, чимъ вѣдомстили бояре за отсе душегубство. Князѣ Руриковичѣ погибли на шибеницѣ, а на Галицкому тронѣ сѣвъ бояринѣ. Коли жъ нагадаемо собѣ про тї нечисленнїи баламутства, що коили бояре и проти Романовичѣвъ и проти Угорскихъ королѣвъ, и проти Игоревичѣвъ и иншихъ, то помѣтимо, що такого не бувало въ жадному Рускому князѣвствѣ. Вѣдаемо, що похожї вѣдносини були и въ Угорщинѣ и въ Польщѣ, вѣдаемо, що Галичина разъ-у-разъ перебувала въ звязку або зъ Угорщиною, або съ Польщею — черезъ се мимоволѣ приходить на думку, що Галицкїи бояре цильнували своєю дѣяльностю походити на боярѣ Угорскихъ и Польскихъ. Одначе самымъ тѣлько отсимъ впливомъ ще не можна выяснити исторїю Галичины; треба ще вызначити, черезъ що отсей впливъ мавъ таку вагу и чому нимъ такъ перейнялися Галичане? чому сей впливъ не зустрѣвъ въ Гали-

чинѣ жадной суперечки, жадной вѣдѣчи? Треба, значить, зазирнути въ саму Галичину, въ ея устрѣй и тамъ пошукати вѣдновѣди на отсей pytania.

Въ Галичинѣ обставины и енергична Володимиркова дѣяльнѣсть пощастыла тому, що ажъ доки не вмеръ Данило, Галицко-Руска Земля не дробилася на удѣлы. Въ Галичинѣ не водилося, що швидко оденъ за однимъ перемѣняли князѣвъ; князѣ не переходили зъ одного князѣвства на друге, якъ се водилося на Кіевскѣй Руси. Нероздѣльнѣсть Галицкого князѣвства змѣцняла его, надавала силы и ему и тому станови людей, що бувъ головнымъ помѣчникомъ князеви, се бѣ то боярамъ. Боярамъ не було на що покидати рѣднѣй край: вони або купували, або подарунками вѣдъ князѣвъ набували собѣ великѣй маестности и черезъ те, яко богатырѣ на землю мали великѣй впливъ. Та до того и на всѣхъ значныхъ урядовыхъ посадахъ сидѣли бояре. Треба ще нагадати, що князѣвскѣй рѣдъ въ Галичинѣ не бувъ численный. Тымъ-то въ Галичинѣ не водилося того, що помѣчаемо на Кіевскѣй Руси, що бѣ у кожного невеличкого мѣста бувъ свѣй князь и що бѣ правивъ нимъ князь. Въ Галичинѣ мѣстами правили бояре, н. пр. року 1219 Звенигородъ вѣдданий бувъ Судиславоу; въ усѣхъ останнихъ мѣстахъ були тысяцкѣй, а се здається, чи не те жь саме що й державцѣ мѣсть; н. пр. въ Перемышлѣ року 1213 державъ тысячу Ярунъ, чи Яронъ. Вѣдѣль бачимо, що становище Галицкихъ боярѣ було мѣцнѣйше анѣ жь Кіевскихъ: багатырѣ на землѣ, дуки-урядники вони мали власнѣй полки и зѣддаввшисъ въ одно, могли стояти проти князя, коли помѣчали, що вѣнъ не сирияе имъ, або ворогови зъ ними. Становище князя не було мѣцне; ему не можна було ити проти боярѣ, обцираючисъ на саму лишень дружину; бо бояре злучивши свои полки, мали бѣ бѣльшу нѣ жь дружина силу. Черезъ те князь мусивъ поступатися боярамъ. Мимоволѣ приходитъ тутъ думка прирѣвнати вѣдносины Галицкого князя до боярѣ и вѣдносины Кіевского або Великого князя до молодшихъ князѣвъ зъ Рурикового роду: и той и сей держатъся одностайно, а разъ-у-разъ ворогували. Доброславъ и Григорій пѣсля Татарского нападу трохи чи не всю землю захопили до себе и набралися такои силы, що передѣ пѣсланцями князя прямо глузували

зъ розпорядкѣвъ его. Нѣчого проти нихъ князь Данило не мѣгъ вчинити, лишень журився та молився Богови за свѣй край. Трохи згода Доброславъ и Григорій посварилися, тодѣ Данило смѣливо наказавъ обохъ ихъ увязнити. Видима рѣчь, що Данилови страшними вони були тѣлько въ спѣльнѣй дѣяльности. Такъ само ще й до Данила було, коли бояре, збаламученій Романомъ, повстали проти Володимира Ярославовича: вони не вѣдважилися нѣ вязнити, нѣ вбити князя, бо „не вси бяхуть думѣ той“. Будучи сильними и розумѣючи свою вагу, бояре натурально прямували поширити свои права и завести бѣльшь користнѣй вѣдносини до княжої власти. Въ сему разѣ имъ щастило те, що имъ можна було попереду вмовлятися съ князями, нѣ бы торгуватися. Князѣвъ охочихъ добути Галицкѣй тронъ було доволѣ и боярамъ було съ кого выбирати. На мою думку — численнѣй претенденты на Галичъ и були головною причиною, значнѣйшимъ спонуканѣмъ, що добре выяснюе всѣ баламуцтва боярѣ.

Звернувши увагу на давнѣйшу исторію Галичини, спостережемо, що тамъ була добра згода помѣжь боярами и верховною властею; въ довѣдѣ сего подаемо ось яке лѣтописне оповѣданѣ. Въ бою зъ Изъяславомъ Мстиславовичемъ, року 1153 бѣля Тереволѣвъ бояре такъ промовляли до князя: „Ты еси молодѣ, а поѣди прочъ и насъ позоруй, како ны будетъ отецъ твой кормиль и любиль, а хочемъ за отца твоего честь и за твою, головы своя сложити, ты еси у насъ князь одинѣ, оже ся тобѣ што учинить, то што намъ дѣяти? а поѣди княже къ городу“ и т. д. (П. С. Р. Л. Н. 73). Бояре повстають на князя тодѣ лишень, коли стало можливе имъ обертнѣся на кого иншого: такъ вони повстали проти Осмомыслови тодѣ, якъ у семьѣ его выникли сварки, боярамъ можна стало потягти руку за княгиню Ольгу и сына Володимира и пѣдѣ ихъ прапоромъ дѣяти проти Ярослава. Потѣмъ бояре стали проти Володимира, бо обширалися на Романа, чинили по его намовѣ и на его користь. Тутъ Романъ давъ недобрѣй привѣдѣ и бувъ зверхнѣю причиною колотнечи, доки вѣнѣ бувъ живимъ, вѣнѣ суворыми утисками спинавъ боярѣ, а по смѣрти его — боярамъ настала така воля, що вони бѣ легко могли дѣйти до своєї меты, коли постановили собѣ свѣдому мету и одностайно прямували до неї. Але жъ бояре тягли хто куда! хто до Угрѣвъ, хто до Ольговичѣвъ, хто до

Романовичѣвъ, а хто й не тямивъ куда треба тягти. Отъ зъ отсего безголова и покористувався Данило. Перемѣгши ще до 1249 р. усѣхъ претендентѣвъ на Галичъ, вѣнъ тымъ самымъ вѣдобравъ у боярѣ можливѣсть баламутити и пѣдгорнувъ ихъ пѣдъ свою власть. Зъ сего часу вже нема нѣчого въ лѣтописяхъ про внутрѣшнїй колотнечѣ. За часу Юрїя II. грамоты выдавалися именовъ не самого князя, але и именовъ боярѣ. Зъ сего можна гадати, що въ половинѣ XIV. вѣку вага боярѣ зновъ прокинулася. Але се може було й черезъ те, що Юрїй бувъ ще малолѣткомъ.

Читаючи въ лѣтописныхъ оповѣданяхъ, якъ бояре знущалися съ князѣвъ, дивуемся, чому князѣ не обернулися до мѣсть, не надавали имъ ваги и не зробили зъ нихъ пѣдпору для себе проти боярѣ? Здається, бояре парализували и силу мѣсть, бо бачимо, що мѣщане беруть лишень пасивну участь и слухняно вважають боярську волю. Хочъ лѣтопись все дѣячѣвъ именуе Галичанами, але тутъ треба розумѣти Галицкихъ боярѣ, а не масу горожанѣ. Довести се не трудно: н. пр. пѣдъ р. 1208 лѣтопись повѣдае: „Галичане же выгнаша Данилову матеръ изъ града“. Пѣдъ р. 1202: „И еще же хотящу Володимиру искоренити племя Романово, поспѣвающимъ же безбожнымъ Галичаномъ“. Зновъ пѣдъ р. 1234: „Узрѣвше же бояре Галичстїи Василька отшедша съ полономъ, воздвигоша крамолу: Судиславу же Ильичу рекшу: „Княже! льстивъ глаголь ивѣють Галичане, не погубисе, поиди прочъ“. Року 1235, коли Данило прїйшовъ до Галича, усѣ горожане мовили: „Яко се есть держатель нашъ Богомъ даный и пустишася яко дѣти ко отцю, яко пчелы къ матцѣ, яко жажюци воды къ источнику“. Отъ-теперь прирѣвнайте сї звѣстки: въ однихъ Галичане баламутятъ проти Данила, выгонюють его неньку, загадуються выкоренити Романѣвъ рѣдъ; въ другихъ зновъ Галичане съ щирою прихильностею горнутья до Данила! Видима рѣчь, що першї звѣстки повѣдають про Галичанѣ-боярѣ, а остання про Галичанѣ-мѣщанѣ. Инколи лѣтопись и вѣдрѣжняе ихъ; н. пр. пѣдъ р. 1235, повѣдавши про спочутя мѣщанѣ до Данила, лѣтописецъ про боярѣ каже: „Пискуцу же Артемью и Дворскому Григорию възбраняющу ему, узрѣвшема же има, яко не можаста удержати града, яко малодушна блюдящеся о преданїи града, изыдоста слезныма очима и ослабленнымъ лицомъ, и лижюща уста

своя, яко не имѣюща власти княженя своего, рѣста же съ ну-
жею: прииди, княже Данило, приими градъ“.

Отакъ въ усѣхъ значныхъ справахъ головными дѣячами бачимо бояръ. Въ Галичинѣ вага бояръ була така сама, якъ и въ Кіевскій Руси: и тамъ и тамъ народна маса вважала бояръ яко захожихъ людей: ваги бояре набиралися зъ своихъ достаткѣвъ та зъ урядовыхъ посадъ и черезъ те задержували своій впливъ на масу. А нарѣдъ, не маючи свого власного ватажка, звичайно мусивъ дѣлитися на частки и хилитися до того, або иншого боярина. Се добре видко зъ лѣтописного оповѣданя про приѣздъ Доброслава до Данила: „Ѣдучю Доброславу, во одной сорочцѣ гордящу, ни на землю смотрящу, Галичаномъ же текущимъ у стремени его“. Ѣздити або ходити „у стремени“ — було тодѣ ознакою покѣрливости, пѣдлеглисти. На останку, коли бѣ Галицка маѣа була зъ самостѣйнымъ голосомъ и вагою, то не попустила бѣ вона, що бѣ любый еи князь Данило бѣльше, нѣ жь 40 лѣтъ бѣдувавъ такимъ небезпечнымъ и приниженымъ житемъ! Коли бѣ була самостѣйность масы, вона бѣ зробила отакъ якъ Кіяне, мовивши: „Не хотимъ Ольговичей, хотимъ племя Мономахово“.

Зустрѣчаемо по лѣтописяхъ оповѣданя про повстанѣ мѣсть проти князя, але й вони тѣлько змѣцняють нашу гадку про пассивне становище мѣщанъ. Пѣдъ р. 1240 повѣдае лѣтопись про поворотъ Данила съ Польщи, пѣсля татарского нападу: „И прииде ко граду Дорогичину и восхотѣ внити во градъ, и вѣстьно бысть ему: „яко не видеша во градъ“, оному же рекшу: „Яко се былъ градъ нашъ и отецъ нашихъ, вы же не изволисте внити въ оны“; отъиде, и отъиде мысля си, иже Богъ послѣ же отмѣсте сотвори держателю града“. Бачимо, що Данило нѣ слова не мовить про мешканцѣвъ, а обвиновачуе „держателя града“, се бѣ то боярина.

Теперь подамо тѣ убогѣ звѣски, якѣ лишили намъ лѣтописи про житѣ и занятя бояръ и мѣщанства.

Не слѣдъ пѣдъ словомъ „бояре“ розумѣти вѣдрубный замкнены станъ: зрѣбитися бояриномъ можна було всякому. Та здається, боярами тодѣ звали кожного, хто бувъ близькимъ до князя и мавъ яку значну посаду. Не буде великой помылки, коли скажемо, що бояре були урядовый станъ, до котрого належали не тѣлько старшѣ урядники, але й меншѣ, якъ тѣуны;

дяки, писарѣ. Сѣ всѣ урядники, окрѣмъ хѣба тїунѣвъ, дякѣвъ та писарѣвъ на часъ вѣйны ставали въ вѣйско.

Якимъ чиномъ велися вѣйны, мы не вѣдаемо нѣчого характеристичного. Вѣйско въ Галичинѣ, якъ и по иншихъ Украиньско - рускихъ Земляхъ складалося съ княжою дружиною и полкѣвъ. До полкѣвъ брали мешканьцѣвъ зъ мѣстъ и сѣль. На чолѣ вѣйска бувъ князь. Звычайно, що бѣ заохотити до хоробрости, князь державъ до вѣйска промову и самъ бився поручъ зъ иншими. За вѣйскомъ скрѣзь ишло руйноване, грабоване здобычи, напады на сусѣдъ. Пѣсля бою князю подавали трофеѣ, якъ-отъ окульбаченыхъ коней, зброю. Вѣйско пѣвденно-захѣдной Руси вызначалося запаломъ, хоробростею, але не було у него вытревалости. Галицке вѣйско своимъ блискучимъ видомъ дивувало не тѣлько Прусѣвъ и Ятвягѣвъ, але и Угрѣвъ. Осъ якъ лѣтопись описуе вѣйско, що було въ походѣ на Ятвягѣвъ 1251 р., „читѣ же ихъ яко зоря бѣ, шеломъ же ихъ яко солнцю восходящу, копїемъ же ихъ дръжащимъ въ рукахъ яко трѣсти мнози; стрѣльцемъ же обапѣль идущимъ и держащимъ въ рукахъ рожаницы своѣ и наложившимъ на нѣ стрѣлы своѣ противу ратнымъ, Данилови же на конѣ сѣдящу и всѣ рядящу и рѣша Прузи Ятвяземъ: „Можете ли древо поддржати сулицами и на сїю рать дерзѣнути“ (Полн. Собр. Руск. Лѣтоп. 187). Про Данила, коли вѣднѣ року 1252 бравъ участь въ справахъ Угорщины и Австрїйского князѣветна лѣтопись повѣдае: „Бѣ бо конь пѣдъ нимъ дивленїю подобенъ и сѣдло отъ злата жѣжена и стрѣлы и сабля златомъ украшена, иными хитростями, якоже дивитися, кожюхъ же оловира Грецкого и круживы златыми плоскими ошитъ и сапоги зеленаго хѣза, шити золотомъ“. Красный видъ Данилового вѣйска такъ вразивъ Угорского короля, що вѣднѣ промовивъ: „Не взяхъ быхъ тысящѣ серебра за то, оже еси пришелъ обычаемъ рускимъ отцовъ своихъ“.

Въ другѣй половинѣ XIII. вѣку помѣчаемо, що князѣ пильнують зменшити руйнуючїй впливъ вѣйны на люднѣсть и умовляються съ Поляками, не воювати челяди, се бѣ то воювати тѣлько зъ вѣйскомъ, не займаючи мешканьцѣвъ. На останку, що бѣ не доводити до вѣйны, вони заводять конгрессы зъ сусѣдами и тутъ пильнують уладнатися безъ вѣйны.

Що до побыту мѣстъ, то й тутъ звѣстки и вбогї и не певнї. Кожне мѣсто мало засаду, се бѣ то залогу; урядувавъ

нимъ начальникъ мѣста. Лѣтопись называетъ сихъ начальникѣвъ держателями мѣстъ. Але були и такіи мѣста, де заступникомъ княжюи власти бувъ лишень самъ тиунъ.

Въ мѣстахъ Галичины сидѣли люде рѣжныхъ національностей; кромѣ Русинѣвъ, котрыхъ, видима рѣчь, була ббольшѣсть, були Поляки, Нѣмцѣ, Жиды, Татары, Вѣрмене и иншіи. Запевно, що Поляки зъ давныхъ давень жили по Галичинѣ, бо само сусѣдство съ Польщею того вымагало. Нѣмцѣвъ закликали яко добрыхъ ремѣсникѣвъ и тямущихъ крамарѣвъ. Лѣтопись повѣдає, що року 1235 въ Галичѣ були одній ворота, звалися Нѣмецкій. Се свѣдчить, що Нѣмцѣ перебували въ Галичѣ ще ранѣйше. Въ оповѣданю про збудованє Холма лѣтописецъ каже, що Данило: „Нача призывати прихожаѣ Нѣмцы и Русь“. Болеславъ Мазовецкій навѣвъ за собою багато чужинцѣвъ въ Галичину: двѣрня его була съ Полякѣвъ и Нѣмцѣвъ. Ще ббольше поселилося ихъ у Львовѣ за Казимира року 1340. Одна рукопись XVII. в. (*Topografia civitatis Leopoldis a Joane Alnrech, consule civitatis Leopoldiensis*) повѣдає, що Казимиръ, добувши Львѣвъ, вѣддавъ его вартувати сторожѣ зъ Нѣмцѣвъ; а Зиморовичъ въ своему „*Triplex Leopoldis*“ додає, що тыхъ вартовыхъ було 1200 чоловѣка. Отсимъ захожимъ Галичина своєю природою и замѣжностею такъ подобалася, що вони на вѣки лишилися у Львовѣ. Вже за Казимира вони добули собѣ рѣжній привилеѣ, збудували собѣ першу латиньску церкву въ имя Богородицѣ. Вони жь ото и перекрутили Львѣвъ на Лембергъ.

Съ часу Казимира Нѣмцѣ у Львовѣ берутъ значну постать яко володарѣ земель и богатырѣ-крамарѣ. Трохи-потрохи вони загарбали до своихъ рукъ усе крамарство. Навѣвъ князь Волыньскій Дмитро Любарть, выдаючи до Львовянѣ універсаль про деякѣ купецкѣ справы, выдавъ его на нѣмецкѣи мовѣ. Отакъ въ другѣи половинѣ XIV. вѣку нѣмецка народнѣсть набула собѣ великои ваги и впливу въ Галичинѣ, особливо жь у Львовѣ.

Про Жидѣвъ мало звѣстокъ. Вѣдаємо, що въ Кієвѣ вони перебували зъ давныхъ давень; то вже жь не безъ того, що бь не було ихъ и въ Галичинѣ. Але вѣдомый Жидъ-подорожній Веняминъ Тудельскій († 1172) не згадує нѣ словомъ про жидѣвскѣи школы въ Галичинѣ. Значить, въ XII. вѣку ихъ ще тамъ не було; коли такъ, то можна погодитися зъ звѣсткою Рус. Ист. Бібл. V. т.

Зиморовича, що Жиды прибули въ Галичину въ сороковихъ рокахъ XIII. в. Приманила ихъ туда можливість скупувати у Татаръ награбоване добро. Ипат. лѣтопись пѣдъ р. 1288 повѣдає, що за Володимиромъ Васильковичемъ „плакалися Жидове“. Зъ сего можжа гадати, що тодѣ у Володимирѣ було вже ихъ чимало. Бѣльше естъ звѣстокъ про Жидѣвъ Караимѣвъ, та тѣлько тѣ звѣстки треба обережно брати. Року 1830 згорѣла въ Галичѣ разомъ съ караимскою школою якась книжка на пергаментѣ: въ тѣй книжцѣ було повѣдано, що року 1243 два королѣ — татарскій Батуханъ и Данило, столицею котрого бувъ Галичъ, зложили умову и ханъ дозволивъ, що бѣ сотня родинъ Караимѣвъ переселилася съ Крыму въ Галичъ ради крамарства. На кожную родину дано въ Галичѣ хату, землю, 100 гривенъ и право продавати рѣжнїй напоѣ. Хочъ Украинско-рускїй князѣ й надавали чужинцямъ пѣльги, одначе показанї Тудельскимъ треба признати за надто великими. До того жѣ треба сказати, що въ роцѣ 1243 Данило ще не величався королемъ и не зносился ще тодѣ съ Татарами. Мы цѣлкомъ мусимо вѣдкинути сей документъ и взяти справедливую звѣстку Чацкого зъ его твору про Жидѣвъ, що Караимѣвъ навѣвъ Витовтъ въ XV. в. спершу въ Луцкѣ, а вѣдсѣль въ Галичъ. Ся звѣстка здається певною ще и черезъ те, що Ипат. лѣтопись повѣдаючи про всѣ народности, якї мешкали по Галичинѣ, не згадує про Караимѣвъ.

Вѣрмене зайшли въ Галичину въ XIII. в. пѣсля того, якъ Татары пѣдгорнули Вѣрменїю. Спершу значна частина ихъ перенеслася до Таврїи, въ Старый Крымъ (Ески-Крымъ), а зъ вѣдси въ Галичину, особливо до Львова. Въ архивѣ Львѣвской Вѣрменской капїтулы естъ записъ, що Вѣрмене мали у Львовѣ власну деревляну церкву ще въ р. 1183; але се очевидно помылка, певно, що мусило бути 1283; бо року 1183 ще й Львова не було на свѣтѣ.

Въ деякихъ актахъ и творахъ повѣдається, що у Львовѣ мешкали „Saraceni“. Отже вельми трудно за певне сказати, хто такїй були „Saraceni“. Уже жѣ се не Турки, бо Турки тѣлько на останку XIII. в. починають набиратися, деякою вагою въ Азїи, та й то войсковою, а Русь закликувала чужинцѣвъ до себе ради розвою, промыслу и крамарства. Уже жѣ се и не Татары; бо є документъ, въ котрому помѣжь мешканцѣвъ

Львова поручь стоять Tartari et Saraceni. Намъ здається, що Saraceni — се Сурожане, мешканьцѣ мѣста Сурожа, Судака (Sugdaia). Се мѣсто вѣдоме своимъ значнымъ крамарствомъ. А галицкѣй мѣста, особливо Львѣвъ, вели крамарство; тутъ складався крамъ, що перевозився зъ Азїи въ Европу: то чомъ же не гадати, що Сурожане мешкали у Львовѣ. До того жъ и въ Ипат. лѣтописи пѣдъ р. 1288 сказано „и тако плакашеса надъ нимъ (Володимиромъ Васильковичемъ) все множество Володимирцевъ, Нѣмцы, и Сурожьцы, и Новгородьци, и Жидове“. Латинскѣй письменники часто такъ перекручували назвы, що инколи й не познавшъ єѣ. Згадаймо ще, що у схѣднихъ письменникѣвъ Судака звався Суракъ — отъ воно й виходить, що по латинському мешканьцѣ Сурака „Saraceni“.

Що до Татаръ, то нема що й говорити, коли и якимъ побытомъ вони зайшли въ Галичину. Скажемо лишень, що споминки про нихъ довго зберегали назвы однихъ ворѣтъ у Львовѣ „porta Tartarica“, потѣмъ єй ворота звалися краковскими. Єсть оденъ переказъ, що Татаре за давного часу мали у Львовѣ власну мечету.

Мѣщане въ Галичинѣ крамарювали и промыслували. Що промыслы стояли въ доброму розвитку, се свѣдчить намъ будѣвля по мѣстахъ церковъ, домѣвъ и оздоба ихъ; такъ само убрание и зброя воякѣвъ. На останку повѣдаємо, що навѣтъ чужинцѣ дивувалися на добру будѣвлю мѣстѣ, н. пр. Угорскѣй король року 1231 казавъ про Володимиръ: „Яко такѣй градъ не избрѣтохъ ни въ нѣмецкихъ странахъ“. За для купецтва саме положене Галичины було вельми користнымъ, бо черезъ ню йшовъ шляхъ зъ Европы до Азїи. Князѣ пильнували надъ розвиткомъ купецтва и зазывали въ Галичину для сего чужинцѣвъ, надаючи имъ пѣльги и привилеѣ. Такъ Андрѣй, Володимирскѣй князь, грамотою до Торуньского магистрату надавъ купцямъ зъ мѣста Торуня право крамарювати по Галичинѣ и Володимирщинѣ вѣльно, не платячи мыта. Се, правда, не були пѣльги новѣ: Андрѣй тѣлько затвердивъ те, що истнувало за его батька.

Найзначнѣйшимъ купецкимъ мѣстомъ въ Галичинѣ бувъ Львѣвъ. Дня 9. мая 1379 р. король Людовикъ, затверджаючи давнѣй права Львова, надавъ ще нове право складуваня краму (jus depositorii), черезъ що кожнѣй купецъ, якѣй крамарювавъ

на Сходѣ, мусивъ переѣздити черезъ Львѡвъ; зъ сего Львѡвъ набувавъ выгоды транзитоваго купецтва. Чужимъ купцямъ не подобалося отсе право и вони дбали, що бѣ зноситися съ Татарами безпосередно.

Львовяне просили князя Дмитра Любарта, не перепускати такихъ купцѣвъ черезъ свои володѣня. Дмитро выдавъ грамоту и запевнивъ Львовянь, що не пустить черезъ свѡй край нѣ одного такого купця, нѣ зъ Нѣмеччины, нѣ съ Польщи до Татаръ, якій не заведе складу у Львовѣ, Луцку и Володимирѣ. Року 1380 король Людовикъ новою грамотою оголосивъ, що бѣ кождый купецъ, крамарюючи на Сходѣ, вѣхавъ черезъ Львѡвъ и тутъ чотырнайцять днѣвъ стоявъ зъ своимъ крамомъ; а черезъ 14 днѣвъ за крамъ, якого не продасть, заплативъ мыто и тодѣ вѣзъ его дальше.

Розвиткови мѣстѣ помагало магдебуреке право. Се право надавъ Львову Казимиръ року 1365. Дехто зъ историкѡвъ вѡдкидае сю звѣстку, разъ черезъ те, що загубилася десь корольвска грамота, а въ друге черезъ те, що есть звѣстка, що ще року 1352 у Львовѣ були вже конзулт и адвокаты. Але жъ страта грамоты ще не доводитъ того, що самои грамоты не було, а звѣстка про конзултѣвъ и адвокатѡвъ могла належати до нѣмецкихъ мешканцѣвъ Львова.

Селяньскій мешканцѣвъ въ Галичинѣ були хлѣборобами. Въ Галичинѣ, якъ и скрѡзь по Украинѣ-Руси истнувало громадске володѣне землею. Землю дѣлили мѣжь громадянами на дробнѣи частины вѡдповѣдно тому, якъ родила земля, якъ вона лежала до сонця и т. ин. Се чисто-рускій споконвѣчный подѣлъ (*secundum consuetudinem Ruthenorum*); его ставлять проти нѣмецкаго подѣлу (*secundum jus Theutonicum*) на довгѣи смуги, не вважаючи на те, якій грунтъ, чи родючѣи, чи нѣ. Селами приватно володѣли князѣ, бояре, купцѣ, але володѣли лишень самою землею, а не людьми: селяне були вѡльными. За землю селяне платили або вѡдрабляли. Въ актахъ того часу на купно, говориться тѡлько про землю а не про людей.

И городяне и селяне давали на князя податки. Вѣдаемо, що городяне платили на „татарщину“ и на „ловчес“. Останне значило платню на удержане княжихъ ловцѣвъ. Отакъ Мстиславъ Даниловичъ року 1288 завѣвъ въ Берестѣ „ловчес“ по

чотыри гривны кунъ рѣчно. Селяне давали „поборъ“, „татарщину“ и „ловчег“. Татарщину може сплачували грѣшми; що до „побору“ и „ловчого“, то давали природними добутками. Лѣтопись свѣдчить намъ, по скѣльки въ Берестѣ давали овецокъ, курей, лену, збѣжа и т. и. съ каждой сотнѣ „на ловчег“. Окромъ того селяне вѣдбували деякѣ роботы, рубали дерево, будували мѣста и т. д.

Въ політичныхъ справахъ селяне були матеріальною силою, котрою орудували инші: приходивъ вѣдъ князя наказъ, селянинъ кидавъ плугъ, борону и брався за зброю. Силами селянъ чинили значнѣ справы: княжѣ троны переходили вѣдъ одного князя до другого. Селянинъ справивши те, на що его кликали, вертався до дому, не мѣркуючи про добутки зъ его поту и крови.

Исторія церкви того часу мае доволъ цѣкавого, бо тодѣ выникла боротьба латинства съ православіемъ.

Христіянство зайшло въ Галичину ще до Володимира святого и ширилося неустанно и не вѣдхильно; про се дбало епископство, заложене Володимиромъ року 992 у мѣстѣ Володимирѣ на Волянѣ.

Въ XII. вѣцѣ заложено епископство въ Перемышлѣ. Першу звѣтку про епископство въ Галичѣ зустрѣчаемо въ Ипат. лѣтописи пѣдъ рокомъ 1165, де повѣдається, що Галицкѣй епископъ, Кузьма, проводивъ по наказу кн. Осмомысла царевича Андроника Комнена зъ Галича до Греціи. Татищевъ повѣдає, що сей Кузьма бувъ постановлений року 1156. Въ XIII. вѣцѣ епископство зъ Угровска перенесено до Холму.

Всѣ отсѣ епархіи були пѣдъ рукою митрополітвѣвъ, спершу Кіевскихъ, дальше Володимирскихъ, а потѣмъ Московскихъ. Галицкѣй князѣ натурально бажали самостѣйнои, вѣдрубнои митрополіи. Про се свѣдчить намъ житє св. Петра, написане митрополітою Кипріяномъ, де выразно сказано, що Юрѣй Даниловичъ замѣрився Галицке епископство обернути на митрополію и выбравъ на митрополіту Петра. Сей подався въ Царгородъ высвятитися, але патріярха Атаназіи постановивъ его на митрополіту не для самои Галичины, а на цѣлу Украину-Русь. Зъ листу Грецкогo императора до митрополіты Теогноста до-

вѣдусмося, що митрополія, тільки що заложена въ Галичинѣ, була знесена. Палеологъ повѣдомивъ про се р. 1347 Московскаго князя Семена и Володимирскаго Дмитра - Любарта. Не вѣдаемо, за кого заложено митрополію, имовѣрно, що за Казимира; але истнувала вона не довго. Казимиръ передъ кѣнцемъ жита свого листомъ до патріярха Филотея енергично вимагавъ митрополіты на Галичину, погрожуючи, що инакше приверне Русинѣвъ до латиньскои релігії. Видко, що вѣнъ не хотѣвъ, що бѣ Московскій митрополіта кермувавъ въ Землѣ, котра належала вже до Польщи. Уже пѣсля смерти Казимира р. 1371 патріярха высвятивъ митрополітою для Галичины Антонія, давши пѣдъ его руку чотыри епископства: въ Холмѣ, Володимирѣ, Перемышлѣ и Туровѣ. Король Людовикъ пильно дбаючи обернути Русинѣвъ на латиньство, не мѣгъ сприяти рускѣй митрополіи, знѣсъ Галицку митрополію и натомѣсть завѣвъ латиньске архіепископство.

Такимъ побытомъ Галицка митрополія двѣчи выникала, але обидва разы истнувала такій короткій часъ, що обидва митрополіты не мали великаго впливу, навѣтъ про нихъ не лишилося лѣтописныхъ звѣстокъ. Року 1539 Галицке и Подѣльске православне духовеньство въ купѣ зъ мирянами выслало 13. грудня зѣ Львова до Кіевскаго митрополіты Макарія просьбу, що латиняне чинять имъ утиски и що бѣ вѣнъ своего намѣстника архімандриту Макарія высвятивъ на епископа въ Галичѣ. Тымъ часомъ розпочавшася вже боротьба латиньства съ православіемъ справдѣ вимагала для Галичины незалежнаго, вѣдрубнаго сановника.

Захѣднїй латиняне зъ давна вже пильнували привернути Русинѣвъ до латиньскои релігії. Ще 962 р. императоръ Отонъ I., заложивъ въ Могунціи епископство „in partibus infidelium“; звалося воно познаньскимъ и рускимъ. Вѣнъ загадався отсї краѣ пѣдгорнути спершу пѣдъ духовну, а дальше и пѣдъ свѣтску свою власть. Першого вѣнъ досягнувъ справдѣ року 968, а що до другого, то зъ самого початку воно скѣвичилося тымъ, що Адальберта прогнали зъ Руси. Згодя Угорскїй королевичъ, сидячи въ Галичѣ, наводили за собою римскихъ епископѣвъ. Папы кѣлька разѣвъ усовѣщували Галицкихъ князѣвъ прилучити церкву до церкви. Року 1234 на самѣй межѣ Украины-

Руси заложено латинське єпископство и названо єго рускимъ. Генрихъ Бородатый, кн. Шлѣзкій, добувъ собѣ дозвѣль заложити руске єпископство въ Опатовѣ, близько Люблина. Потѣмъ се єпископство прилучено до єпископства Любуского (ad ecclesiam Lubicensem). Видима рѣчь, що и Могунцке и Опатѣвске єпископство дѣйстнаго впливу на Украинѣ-Руси не мало. Такі титулярні єпископства стали особливо розводитися тодѣ, якъ папа Григорій IX. выславъ у Галичину Францісканѣвъ и Домініканѣвъ; зъ нихъ папа Инокентій IV. року 1282 зробивъ руску місію; черцѣ переходили вѣдъ села до села, вѣдъ мѣста до мѣста и розносили латиньство.

Коли вымеръ рѣдъ Романа Великого и Галичина опинилася въ рукахъ чужинцѣвъ, тодѣ вживано навѣтъ насиля, що бѣ повернути Русинѣвъ на латиньство; але нарѣдъ Рускій мѣцно боронивъ вѣру предкѣвъ. Болеслава Мазовецкого отровоно за те, що вѣнъ кинувся утискати православіє. Казимиръ держався тої гадки, що доки истнуватиме двѣ релігії, доти Русины не зрѣбляться Поляками, значить, доти и власть єго въ Галичинѣ не буде твердо стояти; отъ чому вѣнъ такъ пильно працювавъ надъ навертанємъ Русинѣвъ въ латиньство. Папска буля 1375 р. свѣдчить, що пѣсля пѣдгорнення Руси Казимиромъ багато людей рускихъ привернено до латиньства. Латинське архієпископство доси истнувало не маючи великої ваги; що бѣ поширити латиньство мѣжь Русинами, треба було сему архієпископству надати бѣльше активної ваги и Казимиръ выпросивъ у папы Урбана V. дозвѣль заложити латинську митрополію у Львовѣ, обѣцюючи дати їй доброго вѣна.

Першимъ архієпископомъ у Львовѣ бувъ Христинъ. Такъ повѣдає Длугошь пѣдъ рокомъ 1361; але тутъ очевидні помылки; бо того часу папою бувъ Инокентій VI., а Урбанъ V. сѣвъ на папському тронѣ тѣлько 1362 р. Дальше: буля папы Урбана 1363 р. до архієпископа Гнезненського споминає, що Казимиръ бажає завести архієпископство у Львовѣ; папа наказує довѣдатися про всѣ обставины, якї могли бѣ сприяти новому архієпископству. Значить, того часу не було ще у Львовѣ латинського архієпископства. Пѣсля Казимира Галичина пѣшла пѣдъ Угорского короля Людовика, котрый за надто пильнувавъ ширити латинську релігію: для того вѣнъ поручивъ

орудувати Галичиною Владиславу Опольському, такому жь, якъ и самъ, завзятому латиннику. Владиславъ Опольскій на підмогу закликавъ Францісканѡвъ, подарувавъ имъ власный свѡй дѡмъ у Львовѣ, дозволивъ имъ руску церкву св. Хреста повернути на латинскій костель и выпросивъ у папы згоду, заложити архієпископство въ Галичѣ, а єпископство въ Перемышлѣ, Володимирѣ и Холмѣ. Що до 1375 р. въ Галичинѣ не було латинськихъ єпископѡвъ, се видко єть папскои булѣ того року; буля повѣдає, що на єпископскихъ катедрахъ у Перемышлѣ, Володимирѣ и Холмѣ сидѣли єпископами „схизматики и еретики“. Якій впливъ зробили латинскій єпископства, заложені року 1375, видно єть того, що горѣшній веретвы Галичанѣ перейшли на латинство.

Скажемо ще кѡлька слѡвъ про моральный впливъ церкви. Перше всего бачимо роботу духовенства надъ народною просвѣтою. Ще за Володимира св. и Ярослава Мудрого церква стала проводаремъ просвѣты. Въ Галичинѣ такому прямованю церкви сприяли князѣ. Ярославъ Осмомысл самъ спонукавъ духовенство просвѣщати мирянѣ: заводивъ школы, ставивъ въ нихъ черцѣвъ учителями, а доходы монастырѣвъ казавъ повертати на удержанє школѣ. Школы разъ-у-разъ перебували пѡдъ доглядомъ церкви; нема що й казати про те, що просвѣта выходячи єть того жерела носила въ собѣ и характеръ церковный. Церковный духъ огортавъ и домашне житє: про князѣвъ лѣтописє повѣдають, що вони були побожными, будували церкви, шанували духовенство, годували старцѣвъ и калѣкъ. А все жь въ домашному житю церковный впливъ не нѣвечивъ давного руского впливу, вызначеного словами славѣтного князя: „Руси єсть веселїє пити“. Князѣ любили ще и полювати: лѣтописє малює Данила завзятымъ ловцемъ. Вже жь не безъ того, що Угры и Поляки, натурально, впливали на домашне житє князѣвъ Рускихъ, одначе нѣде въ лѣтописєхъ мы не надѣбуємо жадного слова про сей впливъ. Хиба жь вѡйсковї забавки, заведенї Ростиславомъ року 1249, чи не були наслѣдуванємъ турнїрѡвъ, на котрї мѡгъ сей князь надивитися, вѣзючи часто въ Угорщину.

Отъ и все, що вѣдаємо про домашне и приватне житє князѣвъ: певно, що таке житє вели й бояре и кождый, хто

мавъ сироможнбсть. Мы гадаемо, що навѣтъ побытъ жита убогихъ мѣщанъ мало чимъ вѣдрѣнявеса вѣдъ побыту жита горѣшнихъ верствъ. Але мы тѣлько гадаемо такъ; а що бѣ запевнати, на те не маемо доказѣвъ*).

Перекладъ Ѡ. В.

*) Ся монографія М. Смирнова выйшла въ Петербурзѣ 1860 р.

ГАЛИЦЬКІЙ КНЯЗЬ ДАНИЛО

(Монографія Миколи Дашкевича).

I.

РЕФОРМА ПОЛІТИЧНОГО УСТРОЮ РУСИ ЗА КН. ДАНИЛА.

На останку XII. в. пом'яжь деякихъ поступовыхъ украинсько-руськихъ людей выникала вже св'домість потреби л'пшого устрою и м'цн'йшого ладу, н' жь той, якій панувавъ тод' на Украинь-Руси. Авторъ „Слова о Полку Игорев'“ такими словами высказуе про незгоду по Земляхъ Рускихъ: „Убуди же жирня времена. Усобица княземъ на поганяя погибе, рекоста бо братъ брату: се мое, а то мое же и начаша князи про малое се великое м'лввити, а сами на себ' крамолу ковати, а поганіи съ вс'хъ странъ прихождаху съ поб'дами на Землю Рускую. О, стонати Руской Земли, помянувше пр'вую годину и пр'выхъ князей“.

Мабуть така св'домість чимало запомагала съ початку XIII. в. Волынському князеви Романови Мстиславовичу, Даниловому батькови, виробити за недовгій часъ съ п'вденно-зах'дною Русі одно страшне для сус'дъ княз'ство.

Здавалося, що для України-Руси займається зоря щасливої будучини и не марно л'топись к'лька раз'в зъ великою шанобою згадуе про князя Романа, а нар'дъ и за 80 л'тъ п'сля смерти сего князя добре памятувавъ про него. Але жь заведений Романомъ новий ладъ держався силою его индивидуальности и вымагавъ, що б' его довго ще п'ддержувавъ або самъ Романъ, або хто иншій, такой якъ в'нъ вдачі, чолов'к'к'. На лихо Романъ незабаромъ вмеръ: наступникомъ ему лишився сынъ его Данило — малол'токъ, п'дъ оп'ркою матери. Княгиня - Данилиха не здол'бла справитися съ тими перешкодами, як'ї небавомъ повстали проти неї, черезъ що Романова буд'вля повалилася сл'домъ за тымъ, якъ самъ буд'вничій полягъ

въ могилу. Південно-західна Русь зновъ вернулася на шляхъ старого свого становища. До того и чужинцѣ змѣцнили свѣй впливъ на ню и пильнували, що бѣ добру еи частину пригорнути до себе.

Здавалось, що гадка про зъєднанє Украиньско-рускихъ Земель цѣлкомъ зникла; отодѣ-то за 15 рокѣвъ пѣсля Романовой смерти, сынъ его Данило заходився дбати про батьковѣ думки и ему — бѣльшь-меншь — пощастило выконати ихъ. Роздивѣмося жѣ, якимъ чиномъ Данило перевѣвъ отсю справу.

Данилови на его долю, окрѣмъ Володимира Волянського, выпала тѣлько частина схѣдной Волини, вѣдписана ему заповѣтомъ свояка его, Мстислава Нѣмого; та й зѣ сего заповѣтного удѣлу велику частину мусивъ Данило добувати силомѣцъ; а всѣ иншѣ Земль, якѣ вѣнъ лишавъ по собѣ, придбавъ вѣнъ самъ. Володимиръ стався ему нѣ бы осередкомъ, до котрого горнувъ Данило Украиньско-рускѣ Земль.

Въ такѣй Даниловѣй работѣ можна вѣдрѣжнити два перѣюды. Насампередъ вѣнъ пильнує пѣдгорнути пѣдъ свою руку тѣ Земль, що були его „батькѣвщиною“, але тодѣ не належали до него. За таку „батькѣвщину“ вѣнъ мѣгъ вважати першь усею Землю Володимирску, се бѣ то бѣльшу частину захѣдной Волини. Остання Волянъ була вѣдрубнимъ удѣломъ, де головными мѣстами були Белзъ и Червень. Певно, що за Романа и по схѣднѣй Волянѣ були вѣдрубнѣй князѣ, та Романъ пѣдгорнувъ ихъ пѣдъ себе. Нѣ за кимъ зѣ Украиньско-рускихъ князѣвъ не було стѣлько права на Галичъ, якъ за Даниломъ: его батько Романъ бувъ близькимъ крѣвнякомъ Галицкому князю родови; рѣдъ сей вымеръ, Галичъ призвычаився переходити, яко спадщина, вѣдъ батька сынови. Отъ черезъ се Данило и мѣгъ вважати и Галичъ за свою „батькѣвщину“.

За останнихъ часѣвъ своего житя Романъ володѣвъ и Кѣвсомъ; одначе Данило не квапився на сю частину Украины-Руси, яко на спадщину; а може й не хотѣвъ набиватися за Кѣвсомъ, що бѣ не выкликати довгой боротьбы: може мѣркувавъ вѣнъ инакше, що хочъ вѣнъ и возьме верхъ у боротьбѣ та великои користи сѣ того не придбає. А що Данило тодѣ не замѣрився на Кѣвъ, се видко сѣ того, що Кѣвскѣй князѣ Володимиръ Руриковичъ спершу побоювався Данила и воювавъ проти него, але небавомъ заспокоився и бувъ Данилови супе-

речникомъ. Знати зновъ, що хочъ бы Данило и забравъ бувъ Кієвъ, то бъ вернувъ его Михайлови Чернигѣвскому.

Отакъ за першої половини свого житя Данило прямувавъ, яко дѣдичъ, добути собѣ цѣлый Волинскій удѣлъ и Галицко-руску Землю. И таке прямоване показавъ вѣнъ зъ разу. Ще якъ Данило бувъ малолѣткомъ, Кракѣвскій князь Лешко пѣдбивъ пѣдъ свою руку деякїи Землѣ за рѣкою Бугомъ. Ставши родичемъ Мстислава, Данило нарѣкавъ на Лешка, мовлячи: „Батькѣвщину мою держить“. Коли Мстиславъ згодився запомогти Данилови, вѣнъ самъ „ѣха съ братомъ и прїя Берестий, и Угровескъ, Верещинъ и Столпе, Комовъ и всю Украину“. Другимъ разомъ вже на останку року 1230 Данило ходивъ вѣйною, що бъ привернути давнїи межѣ Володимирской Землѣ. Вѣнъ замѣрився було йти проти Ятвягѣвъ, та зупинила его повѣнъ, про котру довѣдався вѣнъ въ Берестѣ. Тодѣ згадавъ вѣнъ, що є у него вороги поблизу: „Данилови рекшу: не лѣпо єсть держати наше отчины криверникомъ, Тепlichemъ, рекомымъ Соломоничемъ и поидоста на нѣ въ силѣ тяжьцѣ; прїяста градъ мѣсяця*марта, старѣйшину ихъ Бруна яша и вои изоимаша и возвратися Володимеръ“. Зъ вѣдєсьлє знати, що безъ великой працѣ Данило пригорнувъ захѣдну Волинь.

На Галичъ, хочъ Данило и вважавъ его за цѣлу свою „польотчину“, вѣнъ одначе довго не виявлявъ свои претенсїи; а вже коли Мстиславъ покинувъ Галичъ, тодѣ Данило взявся, що бъ придбати отєю найзаможнѣйшу и лѣпшу частину своей батькѣвщины. Такъ-то швидко и легко далося ему осѣтися тутъ; бо тутъ вѣнъ наткнувся на вельми мѣцныхъ супротивникѣвъ. Въ Галичѣ, якъ и на Волинѣ нарѣдъ тягъ руку за Данила; але въ Галичѣ народне спочуте не великой стояло ваги: вагу тутъ мали бояре, а народна громада, не мала рѣшучого впливу.

Про первѣстне житє народной громады въ Галичинѣ звѣстки вельми скупїи; судячи пѣсля нихъ, можна гадати, що устрѣй громадского житя не мавъ жадной особливой прикметы. Вѣдносини громадскихъ элементѣвъ, се бъ то: князя, дружины и громады, були такїи самїи, якъ и скрѣзь по Украинѣ-Руси. Бояре були неминучою частиною дружины и займали въ нѣй перше мѣсце; а дружина наврядъ чи була мѣцно и туго привязана до землѣ. Дружина ревно стоитъ за князя; ще за Во-

лодимирка, вона, не вважаючи на волю мѣщанъ, помагає князеви втихомирити народну колотнечу въ Галичѣ и сѣсти на столѣ. Зъ лѣтописного оповѣданя про сей випадокъ знати, що нарѣдъ тодѣ стоявъ самъ по собѣ, а князь и дружина самі по собѣ.

Що иншого помѣчаємо въ Галичѣ за Володимиркового наступника Ярослава Осмомысла. Коло князя перебуває стало его власна дружина; ся дружина не те, що бувъ „полкъ“, якій збирався въ часы народного рущеня, коли повставала вѣйна зъ ворогами зверхними.

Бояре не почували себе тѣсно злучеными съ княземъ, а були цѣлкомъ вѣдрубными; вони впливали на князя не такъ, якъ впливала тодѣ дружина. Бояре се горѣшня верства. За Ярослава зъ разу видко стало вагу и авторитетъ урядового стану Галичанъ. Вѣдаємо, що Ярославѣвъ батько захопивъ бувъ кѣлька Изъяславовыхъ мѣсть. Ярославъ готовый бувъ вернути ихъ, та бояре не дали ему сего вчинити. Бояре не хотѣли, що бы, съ княжою ласки, справою кермувавъ хто зъ боку и черезъ те вони року 1173 повстали и проти князя и проти тыхъ его прихильникѣвъ, що лѣтопись зове ихъ „Чарговою чадью“. Осея „чадь“, мабуть була зъ людей незначныхъ. Здається, що проводомъ до ворохобнѣ було бажане боярѣ вѣдвернути вѣдъ князя впливъ „чади“, але не вѣдважилися вони прямо мовити причину и причепитися до семейного житя князя. А вже се одно свѣдчить, що бояре мали велику вагу и силу. Прецѣнь же вони не цѣлкомъ взяли гору надъ Ярославомъ: хочъ вѣнъ и заприсягся вважати на волю боярѣ, одначе жѣнка его примужена стала на вѣки покинути Галичъ, а сына вѣнъ разъ прогнавъ було. Зъ другого боку спостерегаємо, що бояре присвоили собѣ и почали орудувати такими правами, які по иншихъ Земляхъ належали громадамъ и стали вони порядкувати за всю Галицку громаду. Передъ смертію Ярославъ скликавъ увесь нарѣдъ: „И ко преставленію своему въ болезни тяжцѣ познася худъ, и созва мужа своя и всю Галицкую Землю; позва же и зборы вся и монастыря и нищя и сильныя и худыя“. Тутъ передъ усѣма вѣнъ кається за свои грѣхи: „И тако глаголаше плачяся ко всѣмъ: отци и братя и сыновѣ, се уже отхожоу свѣта сего сустьнаго и иду ко Творцю своему, а сгрѣшихъ паче всѣхъ, якоже инъ никто же сгрѣши; а отци и братія! простите и от-

дайте!“ До кого же він обернувся, якъ зайшла рѣчь про наступника? „И се мовляшеть мужемъ своимъ: а се приказываю мѣсто свое Олгови, сынови своему меншему, а Володимиру даю Перемышль“. И не съ кимъ иншимъ, якъ зъ мужами Галицкими складае вінъ про се умову. Такъ само и Романъ Мстиславовичъ обертався до мужѣвъ тодѣ, якъ хотѣвъ обняти Галицкій стѣль.

Такі небезпечні для князя вѣдносини бояръ зложилися не зъ разу, а спровола, повагомъ, непримѣтно, черезъ що князь и не взявъ проти нихъ обережности заздалегѣдъ. За часу Володимирка завелося въ Галичинѣ одновласте и звичай, що бѣ стѣль княжій переходивъ вѣдъ батька до сына. Берладникъ, хочъ и силкувався за Ярослава добути собѣ удѣль въ Галичинѣ, та не було ему въ сему вдачѣ. Инші вѣтки княжого роду не замѣрялися на Галичъ, ажъ до кѣнця XII. вѣку. Такимъ побытомъ зъ року 1144 въ Галичѣ не перемѣнялися князѣ такъ, якъ по иншихъ Земляхъ; правивъ оденъ князь безъ суперечникѣвъ. Земля була велика, а князь оденъ; натурально було боярамъ придбати собѣ широку власть. Вони орудували не тѣлько невеличкими мѣстами, але й головными. По мѣстахъ можна було имъ сидѣти довго; бо не траплялося такихъ обставинъ, що бѣ примушували ихъ кидати свои посады; вмиравъ князь-батько, вони служили у его сына; отъ и въ Ярослава були „мужѣ“ его „отца“. Въ лѣтописи здыбаемо такихъ „мужѣвъ“, що служили князеви по 20 лѣтъ; орудуване справами надавало имъ особливой силы и черезъ все отсе „княжій мужѣ“ зробилися „крѣпкими землѣ“ и набралися великой ваги: стали вони вже не „княжими“ лишень, а Галицкими мужами. Надбавши собѣ такой ваги, вони почали истнувати якъ щось вѣдрубне, самостѣйне, мимо княжои волѣ.

Доказомъ того, що сказано про організацію „Галицкихъ мужѣвъ“ (въ Кіевскѣй лѣтописи зустрічаемо ихъ съ половины XII. вѣку), стають ихъ власні слова до Ярослава, що мовили ему передъ вѣною зъ Изъяславомъ: „Ты еси молодѣ, а поѣди прочь и насъ позоруй, како ны будешъ отецъ твой кормилъ и любилъ, а хочемъ за отца твоего честь и за твою головы своя сложити“; и рѣша князю своему: „Ты еси у насъ князь одинъ, оже ся тобѣ што учинить, то што намъ дѣяти? а поѣди, княже, къ городу, а мы ся бѣемъ сами съ Изъяславомъ, а кто

насъ будетъ живъ, а прибѣгнетъ къ тобѣ, а тогда ся затворимъ въ городъ съ тобою“. Вѣдѣвъ знати: 1) що „Галицкїй мужъ“ були княжї дружинники, а не „лучшіе люди“ землѣ; 2) що пѣдъ спокѣйнѣйшїй часъ отѣй дружинники правили мѣстами Галицкой Землѣ; Володимирко ихъ „кормилъ“; 3) пѣсля Володимирка вони служили у Ярослава; 4) се були люди, що освѣвшись на землѣ, не могли пѣсля смерти князя переходити за платню до другого. Пильнуючи, що бѣ Галицка Земля не дробилася, вони дбали, що бѣ збѣльшити територїю своего князѣвства; бо разъ, якъ бѣльшала територїя, бѣльшавъ и обшаръ, де вони орудували. Отъ чому не дали вони Ярославови вернути мѣста позабираниъ его батькомъ.

Придбавши собѣ верховодство, дружинники вживали его не такъ, якъ бы слѣдъ було лучити людямъ громады, а незалежно вѣдъ нею и навѣтъ на шкоду їй. Одначе громада не змагалася проти нихъ, бо ще ранѣйше вона була въ Галичинѣ пригноблена. Спинивши вороховню, Володимирко князувавъ силою въ двохъ мѣстахъ — въ Галичѣ и въ Звенигородѣ. И проти Ярослава реакція выходила не зъ народу; мы помѣчаемо еѣ не въ Галичѣ тѣлько, а ще й на полудни князѣвства въ Берладѣ, у Кучелминѣ и Ушицѣ. Изъ промовы Галицкихъ пѣсланцѣвъ до Изѣяслава Давидовича бачимо, що незадоволеныхъ сила примушувала мовчати, але вони готовї були встати, якъ бы отримали яку першу запомогу. Та не дѣстали вони запомоги и мовчки, не сперечалися проти осоружной имъ кормиги. Выходить, що самї мѣсцевї обставини сприяли Галицкимъ боярамъ займати особливе становище, впливъ сусѣднихъ державъ, Польщи и Угорщины, бравъ тутъ лишень другорядну вагу; ажъ Володимирщина такъ само лежала межа въ между съ Польщею, одначе тамъ не помѣчаемо такихъ особливостей, якї трималися въ Галичинѣ.

Опѣсля вже, пѣсля смерти Ярослава Осмомысла до часу, поки Данило затвердився въ Галичѣ, тамъ истнували мѣсцевї бояре, подѣбнї до тыхъ, що були въ Новгородѣ. Князѣ перемѣнялися, а бояре лишалися тѣ самї, жаденъ зъ Галицкихъ князѣвъ не спромѣгся вѣдпыхнути ихъ на бѣкъ, заступити ихъ своими боярами; коли въ якого съ князѣвъ и бували власнї дружинники, то вони не мали въ краю великой ваги.

Зъ вѣдки жь набиралися бояре? Князѣ часто терпѣли ихъ по неволѣ, бо майже що ступень бачили вѣдъ нихъ непокорливѣсть, нехтоване и наругу. У вѣдносинахъ боярѣ до иншихъ мешканцѣвъ краю бачимо, що бояре выступають тамъ всюда, де вся Земля повинна була рѣшати яку справу. Де-не-де по лѣтописяхъ згадують про нарѣдъ, яко дѣяльну силу; нарѣдъ подае тодѣ свѣй голѣсъ, коли нема на видѣвнѣ боярѣ. Бояре вели політику трохи чи не все на перекобъ народному добробытову. Съ часу смерти Ярослава Осмомысла, особливо же пѣсля смерти Романа, бояре були причиною баламутства та ворохобнѣ въ краю, вони наводили чужинцѣвъ и траплялося, що чужинцѣ навѣтъ замѣрялися на народне сумлѣне. Такъ самѣ бояре не вельми звертали увагу на нарѣдъ. Пѣсля татарского нападу „Доброславъ вокняжилъ ся бѣ и Судычъ, поповъ внукъ, и грабѣше всю землю и вѣшедѣ во Бакоту все Понизье прия... Григорій же Васильевичъ себѣ горную страну Перемышльскую мысляше одержати, и бысть мятежъ великъ въ землѣ и грабѣжь отъ нихъ“. Нарѣдъ бачимо въ тяжкому становищи; ось якій образецъ подае лѣтопись: „приѣхаша съ великою гординою, вѣдучю Доброславу въ одной сорочцѣ, гордящю, ни на землю смотрящю, Галичаномъ же текущимъ у стремени сго“. Пѣсля сего не можна гадати, що бѣ Галицкѣ бояре выходили зъ народу. Мы думаемо, що боярске зване переходило зъ роду въ рѣдъ людей, що стали боярами за Ярослава; вони здобули собѣ такой ваги и силы, що впливъ ихъ не мѣгъ вже зникнути и переходивъ вѣдъ батька до сына. Доказъ сего вбачаемо и въ Галицко-Волынскѣй лѣтописи, пѣдъ р. 1208. Бояринъ Володиславъ пѣдъ Перемышлемъ обертається, вже жь не до громады, а до боярѣ, съ такими словами: „Братѣ! почто смущаетеся? не сии ли избиша отци ваша и братью вашу, а инѣ имѣннѣе ваше разграбиша, и дщери ваша даша за рабы ваша, а отъчѣстви вашими владѣша инии пришелци? то за тѣхъ ли хочете душу свою положить?“ Зъ вѣдѣль знати, що батьки и браты тыхъ боярѣ були такъ само боярами и въ нихъ були батькѣвщины, а батькѣвщины захопили бояре приведенѣ Игоревичами. Можна здыбати въ лѣтописи и иншѣ доказы нашои думки. Що значать слова боярѣ: „Не хочемъ кланятися по пады“. Звернѣмъ ще увагу й на те, що мѣжь боярами згадуються цѣлѣй роды: Молибоговичѣ и Володрисы, Абрузовичѣ.

Чимъ же бояре піддержували свої впливъ? Імовѣрно, що економічними достатками. У нихъ були землѣ, що переходили вѣдъ батька до сына. На земляхъ тыхъ мешкали и люде вольніи и рабы (невѣльники). Хлѣборобство въ Галичинѣ було бѣльшь користнымъ, давало зыскъ и черезъ те у боярѣ окрѣмъ нерухомыхъ дѣбрѣ, було велике рухоме майно; надбали вони єго, правлячи мѣстами и околицями. Отъ на отсей лишень фактичній переваги и обпиралася вага боярѣ; выключнои вѣдрубности своихъ правъ вони не перевели правничою дорогою и правно не вѣдрѣжнилися вѣдъ народу, а нарѣдъ не гадавъ, що вѣднѣ позбувся свого вѣчевого права. Отъ въ чому головна вѣдмѣна галицкихъ боярѣ вѣдъ захѣднихъ. Галицке боярство хочѣ и було родовымъ, та не було станомъ обгородженимъ и простымъ людемъ можна було вступати до сего стану. Лѣтопись згадує, кѣлькохъ такихъ боярѣ, що повыходили зъ низшого стану, хоча съ той жѣ лѣтописи видко, що такі випадки траплялися вельми рѣдко. Значить, въ давнину на Украинѣ-Руси люде не вѣдали вѣдрубныхъ станѣвъ. За князѣвѣ вся люднѣсть краю була одностайною масою; версты єи вѣдрѣжнялися достатками, а не правами: першій зерна станѣвъ показуються лишень на самому кѣнци княжого періоду. Історія царизму выплекала и розповсюдила сій зерна. Въ давнину було такъ: коженъ чоловѣкъ має право на все; одному пощастило бѣльшь, а тому менше, отъ вѣднѣ и вѣдрѣжнявся яко „лучшій чоловѣкъ“; а хто лишався по заду другихъ, той звався „меншимъ“ чоловѣкомъ.

Галицкѣи бояре Данилового часу були те жѣ саме, що и Ярославѣи бояре. Видима рѣчь, що Данилови не можна було не завважати на те, — на чѣй бѣкъ сприяють бояре, бо сама народна прихильнѣсть ще не забезпечувала єму володѣня Галичины.

А бояре змагалися проти Данила: змаганє ихъ має вѣдачу сталости. Инколи бояре зъ доброй волѣ наче и корилися Данилови, але коли гараздъ вчитаемся въ лѣтописи, такъ спостерегаємъ, що нѣколи бояре не хилилися до Данила щиро, а корилися єму лишень тодѣ, коли сподѣвалися, що вѣднѣ въ повнѣ матиме вѣдачу. Покорившись, вони заразъ же починали мѣркувати, якимъ бы чиномъ спекатися єго власти: або змовлялися вкоротити єму вѣкку, або потайно зносилися зъ Украиньско-рускимп и чужоземными князями и закликали ихъ въ Галичину.

Хочь и траплялося, що проти Даниловыхъ ворогѣвъ бояре йшли за одно зъ нимъ, то й тодѣ вони були зрадниками и вѣдрѣкалися вѣдъ него, скоро тѣлько спостерегали, що вѣнъ програв справу.

Повна неприхильнѣсть боярѣ до Данила и прямоване ихъ шкодити ему, що бѣ вѣнъ не затвердився въ Галичѣ — се рѣчь за надто видима. Та зъ якои причини выникали такѣ вѣдносины? Може зъ Даниловыхъ вчинкѣвъ проти боярѣ? Але жь князь Данило зносился зъ боярами такъ само, якъ зносилися зъ ними и прелеснѣ князь. Мы собѣ гадаемо навѣтъ, що наврядъ хто съ князѣвъ давной Руси поведився такъ гуманно зъ своими стальными ворогами. Гуманнѣсть Даниловои вѣдчи яскраво вѣдрѣжняе его вѣдъ его батька. Додамо, що волянскѣ бояре горячо стояли за Данила; галицкѣ бояре не вдовольнялись тымъ, чимъ бы вдовольнились бояре иншихъ Рускихъ Земель, отъ въ сему жь то и вся сила! Змагане ихъ проти Данила вже було звязане зъ особливими прямованями ихъ, а прямованя выходили съ тыхъ особливыхъ обставинъ, въ якихъ бояре перебували въ своѣй землѣ, воно було протягомъ тои боротьбы, що велася трѣйцять вже лѣтъ.

Придбавши собѣ вагу и силу, галицкѣ бояре пильнували, що бѣ не стратити ихъ и свѣй особистый добробытъ становили на першому мѣсци, не гадаючи про интересы народу! Отъ чимъ вызначалися усѣ вчинки боярѣ вѣдъ часу Ярослава Осмомысла.

Ще доки не вымеръ рѣдъ Ростиславовичѣвъ, бояре готовѣ были и навѣтъ бажали триматися переважно сего роду. Пѣсля смерти Ярослава бояре выгнали его сына Олега, а за князя взяли собѣ Олегового брата. Згодя Романъ намовивъ ихъ и на сего и сей мусѣвъ втѣкати, коли жь и Романа примусили вѣдректися вѣдъ Галича и поступитися нимъ Уграмъ, бояре зновъ обернулись до своего князѣвского роду, и кликали Берладникового сына. Та й за Ростиславовичѣвъ бояре не геть то вважали на те, що звязокъ князѣвъ сего роду зъ Галичемъ бувъ вже освяченый передъ народомъ давниною и готовѣ были нехтувати народнѣй переказы, коли тѣлько не надобився имъ покликанный князь.

Якъ перевѣвся рѣдъ Ростиславовичѣвъ, Галичъ не мѣгъ лишитися безъ князя, бо за того часу Земля безъ князя здава-

лася безборонною а про иншу яку форму власти — нѣхто ѣ не гадавъ ще. Видима рѣчь, що боярамъ не однаково було, хто князюватиме у нихъ и якимъ чиномъ той станеться княземъ. Коли княземъ стававъ хто по ихъ выборѣ, вони могли въ повнѣ задержати усѣ свои переваги, а то ѣ придбати собѣ ваги ще ббльшь, нѣ жь мали за Ростиславовичѣвъ. На впаки князь, що сѣвъ бы на галицкому столѣ на перекорѣ боярамъ, не поступався имъ правами, не зважавъ бы на нихъ! Таке становище чинило боярамъ не мало клопоту и погодитися имъ можна було хйба лишень зъ Угорскими королевичами; бо въ Угорщинѣ тодѣ вже аристократія мала велику силу. Тымъ-то Галицкѣй бояре давали орудувати спокѣйно Галичемъ тѣлько тымъ князямъ, якѣ займали Галичину, згодившись зъ ними на те. Прецѣнь же ѣ те треба мовити, що бояръ пѣдбивало на таке прямоване не саме тѣлько бажане зберегти *statu quo*, але ще спонукало ихъ и бажане, що бѣ зацѣлѣла автономія Галицкои Землѣ. Отъ бояре ѣ оголосили замѣсть давного наступованя сына по батькови — принципъ выбору князя и почали вводити его заразъ, якъ не стало князя зъ роду Ростиславовичѣвъ. Романъ, просячи у Рурика запомогти выгнати зъ Галичины Угрѣвъ, мовивъ: „Ведуть мя Галичане къ собѣ на княженне“. Вѣднѣ обпирався тодѣ на выборѣ, якъ на звычай вже и вчинокъ бояръ вважавъ яко звычайный фактъ громадскои волѣ, громадскои самоуправы. Але жь, якъ мы вже бачили, въ Галичинѣ сею самоуправою користувалися тѣлько бояре, вважаючи себе за заступникѣвъ цѣлого краю. Якъ вмеръ Володимиръ Ярославовичъ, бояре зновъ бажали, що бѣ князь у нихъ бувъ по выбору; пѣсля того воно велося такъ стало.

Коли бѣ довелося боярамъ затвердити въ Галичинѣ княземъ ту особу, яку вони вподобали, то може бѣ и запанувавъ въ краю спокѣй; але жь на лихо! Скоро тѣлько Галичъ и лишився безъ князя зъ давного князѣвского роду, заразъ показалися мѣцнѣй претенденты; отсей-то пильнували, хочъ бы що тамъ, а придбати Галичину, чи то за згодою бояръ, чи хочъ и безъ неѣ. Першь усего явилися Угры: вони ще далеко заздалегдѣ передъ тымъ зѣткнулися зъ Галичиною и хотѣли пригорнути еѣ до територіѣ своего королѣвства. Вони не вѣдважилися зъ разу вѣдобрати у Галичины самостѣйнѣсть; тымъ-то,

наче бѣ то не займаючи старого ладу и звичаївъ, лишили въ Галичѣ вѣдрубного князя Романа Мстиславовича.

Бояре змагалися, хотѣли, що бѣ було по ихнѣму. Затаглася боротьба, котрой добуткомъ була тѣлько часта перемѣна князѣвъ. Звычайно сѣ перемѣны становлять въ вину самымъ тѣлько боярамъ, наче бѣ то вони вже звыкли такъ перемѣняти князѣвъ; отже не самѣ бояре були тому виною: де за кого съ князѣвъ бояре и вступалися, также выганяли такихъ вороги боярѣ.

Отсе и выяснюе намъ вѣдносини боярѣ до Романовыхъ сынѣвъ, котрѣ зъ самого малку були претендентами на Галицкѣй стѣль. Бояре сперечалися, бо Романовичѣвъ хтѣли садовити на Галицкѣй стѣль не зъ ласки боярѣ, а якъ дѣдичѣвъ батькѣвщины; до того же бояре памятували Романа яко свого лютого и небезпечного ворога. Певно, що Романъ затвердився въ Галичѣ на перекѣрѣ усѣмъ змаганямъ боярѣ и на останку бажавъ знѣвечити ихъ усѣхъ. Хочъ заразъ пѣсля смерти Романа бояре „цѣловаша крестѣ къ сыну его Данилу“, и боронили его проти Рурика, але се сталося за тымъ тѣлько, що „по смерти Романѣ снимался король со ятровью своею, во Сяноцѣ: приялъ бо бѣ Данила, како милого сына своего, оставилъ бо бѣ у него засаду, Мокъя великаго слѣпоокаго, и Корочюна, Вѣцла и сына его Витомира, и Благню, иньи Угры многи, и за то не смѣша Галичанѣ ничтоже створити, бѣ бо инѣхъ много Угорѣ“.

Небавомъ обставины помогли боярамъ вызволитися вѣдъ ненавистныхъ имъ Романовичѣвъ, котрымъ вони потѣмъ були посиблыными ворогами. Те, що бояре двѣчи закликали въ Галичину Данила, не суперечить такѣй ихъ политѣцѣ: кличучи вперше Данила, вони сподѣвалися, що его имя не поможе зѣбрати грѣзные рушенѣ проти ихъ ворогѣвъ Игоревичѣвъ и въ сему вони не помылилися. Спекавшисъ Игоревичѣвъ, боярѣ держали Данила зъ умовою, що бѣ вони орудували усею властю. Шкодила имъ Данилова мати, вони ѣвъ выгнали „хотяща бо княжити сама“. Другимъ разомъ черезъ те покликали Данила, що на Галичину йшовъ Мстиславъ.

Коли Данило вирѣсъ и вже самъ ставъ устоювати за свое право, вѣнъ обпирался на те саме, на що колись вказували его прихильники, що вѣнъ дѣдичъ. Князювати въ Галичинѣ вѣнъ

бажавъ такъ, якъ княжовали й иншій и якъ самъ вѣнъ княжовавъ на Волинѣ. Свѣдомый власного достоинства вѣнъ вымагавъ вѣдъ боярѣ покѣрливости: „Князь вашъ азъ емь, мовивъ вѣнъ разъ до нихъ, повеления мовго не творите“. Орудуючи великими сусѣдными землями, Данило вважавъ за можливу рѣчь утримати такожъ ладъ и въ Галичинѣ. На останку Данило бувъ такимъ же енергичнымъ якъ и батько его.

Видима рѣчь, що боярамъ Данило выдавався страшнымъ и вони взялися жваво, що бь позбутися его.

Отъ якъ мы собѣ вызначуемо вѣдносины боярѣ до Данила.

Бѣльшѣсть сучасныхъ ученыхъ, якъ Костомарѣвъ, Бѣлявъ, Смирновъ вѣдмѣною, значною и выразною вѣдачею Галицкихъ боярѣ — вважаютъ неустанный подѣлъ на партіи, съ котрыхъ кожна становила и пошрала свого кандидата и по думцѣ сихъ ученыхъ вѣчки Галицкихъ боярѣ не показываютъ одностайности и вѣдрубности стану, а на першому мѣсцѣ у кожной партіи стояли приватнїи интересы, кожна зъ нихъ силкувалася взяти гору надъ останними, черезъ те въ Галичинѣ велася боротьба тѣлько рѣжныхъ боярскихъ партій.

Уважно оглядаючи увесь перїодъ вѣдъ часу смерти Ярослава Осмомысла до часу, доки Данило запевне вже затвердився въ Галичинѣ, не можна не бачити, що такихъ подѣлѣвъ майже не було и князѣвъ въ Галичѣ садовили або скидали и выганяли не вѣдрубнїи партіи, а всѣ бояре. Всѣ бояре брали участь въ перемѣнѣ князѣвъ пѣсля Романа. Дѣти его не мали въ Галичѣ прихильникѣвъ и побѣгъ ихъ не бувъ наслѣдкомъ борьбы партій. Коли бь бояре дѣлилися на партіи, то для нихъ бувъ великїи простѣръ ставити своихъ кандидатѣвъ, якъ Романовичѣвъ выперли зъ Галичины, одначе жь не видно, що бь одна партія ставила свого князя, а друга иншого. На вѣпки! спершу за проводомъ Угорского короля вони покликали Ярослава Переяславского, а згодя, пѣсля загальнои нарады пѣслали по Игоревичѣвъ. Якъ осѣлися Игоревичъ, то кѣлька лѣтъ проти нихъ нѣхто не выступавъ. А вже жь коли бь бояре волѣли иншого князя, то не зустрѣли бь на те великои перепоны, бо Игоревичъ сварилися помѣжь себе и оденъ выгнавъ другого. Далѣ й самого Романа выгнали Угры за подмогу боярѣ. Въ лѣтописяхъ прямо мовиться, що бояре чинили

усь сукупно. Розгляньмо ще зь сего боку часъ боротьбы Данила за Галичину.

Чи спостережемо хочъ за того часу вороговане партій? Дехто помѣжь вченими вбачає, якъ отъ проф. Шараневичъ, мѣжь Галицкими боярами и Данилову партію, але въ лѣтописи сего не видко. Коли въ боротьбѣ Данила зъ Судиславомъ перевагу видимо почавъ брати Данило 1230 р., до него пристали усѣ бояре. Коли мѣжь ними були Даниловѣ прихильники, то чомъ же вони задалегодъ не пристали до него? Троха згодя вѣрными Данилови лишилися тѣлько 18 „отрокѣвъ“, але ихъ лѣтопись вѣдрѣжняє вѣдъ боярѣ. Прійшли Угры и „принимъ король Ярославль и пойдѣ къ Галичю. Климята же съ Голыхъ горъ убѣжа отъ князя Данила ко королевѣ и по немъ вси бояре Галичѣкѣи предаша ся“. Въ другому мѣсцѣ лѣтопись повѣдає: „Володимиру же ятому бывшу въ Торцькомъ и Мирославу, съвѣтомъ безбожьнаго Григоря Василевича и Молибогочичевъ, инѣмъ боярѣмъ многимъ ятымъ бывшимъ... Узрѣвше же бояре Галичѣстни Василька отшедша съ полономъ воздвигоша крामолу“. Отсей „многіе бояре“ зовсѣмъ не галицкѣи прихильники Данила, а мабуть волыньскѣи бояре. Волыньскимъ бояриномъ бувъ Мирославъ, та мабуть и Григорій Василевичъ, що суперечивъ проти вѣддачи Уграмъ Перемышля. Зъ галицкихъ боярѣ хѣба оденъ Судиславъ бувъ прихильникомъ Данилови; але така прихильнѣсть не великон вартъ ваги! Бѣльше нѣде лѣтопись не натякає на Даниловыхъ прихильникѣвъ. За часу небутности Данила въ Галичѣ тамъ перебувавъ цѣлкъ зъ его братомъ про всякъ случай и якъ тѣлько вѣнтъ выступивъ, заразы почалася колотнеча... А може галицкѣи бояре ворогуючи одностайно проти Данила, складали партіи за для иншихъ претендѣтѣвъ? Бачимо, що тѣ претендѣнты зъявлялися не заразомъ, а оденъ по одному: першими були Угры; коли ихъ побили, зъявився на короткѣи часъ Олександръ Белзкѣи а за нимъ Чернигѣвскѣи князь. Тымъ самѣи бояре складали партіи усѣхъ отыхъ претендѣтѣвъ. Видна рѣчь, що бояре стояли за таку дѣлему: або Данило, або якѣи будъ зъ названыхъ нами кандидатѣвъ.

Мы не доводимо, що бояре разъ-у-разъ стояли дружно въ вѣдносилахъ до князѣвъ; мы лишень гадаємо, що такъ воно

бувало въ ббльшости випадкбвъ и такъ було за Данилового часу.

То й тодѣ, коли помѣчаемо вбдрубнѣ партіи, то бачимо, що рѣчь иде не про пановане одной купки боярѣ надѣ другою. Отъ н. пр. зѣ лѣтописного оповѣданя про вигнане Володимира Ярославовича добре знати, що одна партія боярѣ трималася князя, а друга змагалася проти него. Лѣтописець прямо повѣдає, що колотнеча выникла черезъ насильства князя, але непримѣтно зѣ лѣтописи, що бѣ въ тыхъ насильствахъ брали участь бояре — прихильники князя. Насильство було въ тому, що Володимирѣ „улюбивѣ жену или чью дочерь, поймають насильемъ“. Имовѣрно, що насильство обмежувалося такими випадками, не чѣплялося до добра и правъ и що повстали проти князя самѣ лишень покривдженѣ такими випадками. А подивѣмося, до чого прямували ворохобники?“ „Возсташа на князь свой“ сказано въ лѣтописи и не маючи певности выгнати его прямо, ворохобники повѣдали князеви свбѣ замѣрѣ убити его жѣнку-попадо „и се рѣкоша, вѣдаючи, ажѣ ему не пустити попадѣи, но абы имѣ како прогнати его и симѣ ему пригрозиша“. Ото жѣ жадного слова нема, що бѣ вони бажали прогнати сѣ княземѣ кого зѣ боярѣ. На останку бачимо, що сѣ княземѣ втѣкли его жѣнка, сыны та дружина. Вважати сю дружину за боярѣ, Володимировыхъ прихильникбвѣ, якѣ се робить проф. Шараневичѣ, нема жадной основы. Сѣ Татищева вѣдаемо, що Володимировѣ приятелѣ жили собѣ въ Галичѣ пбсла того, якѣ вбнѣ втѣкѣ. Коли осѣлися въ Галичѣ Угры, помѣчаемо двѣ партіи: одна тягла руку за нихѣ, друга пбслала по Ростислава. Зѣ якои причины выникѣ отсей подѣлъ? Бояре въ загалѣ волѣли собѣ Руского князя, тблько вважали на те, „чи бяхуть сынове и братья у короля, то ти держахуться крѣико по королевичи“. Знати, що бояре тягли руку за Угрбвѣ вбдѣ остраху. Выходить, що коли мы й спостерегаемо иншѣй разѣ подѣлъ мѣжѣ боярами, то се просто вбдѣ того, що однѣ вважали за лѣшого князя того, а иншѣй другого; але черезъ се мѣжѣ боярами не доходило до збройной боротьбы и коли сѣдавъ кандидат одной партіи, то на другу не выпадали нѣ угнѣтъ, нѣ пббѣгѣ. Загаломѣ бачимо повну недостачу тыхъ появѣ, якѣ безпримѣнно трапляються тамѣ, де йде боротьба партій. Втѣкаючи зѣ Галичины бояре, боялися угнѣту не вбдѣ

своихъ бояръ, а вѣдь князѣвъ, котрѣ й не гадали собѣ опиратися на яку небудь партію бояръ. Таке було за першого повороту до Галича Володимира Ярославовича, за Романа и за Игоревичѣвъ. Бояре корилися неминуности и не видко, що бѣ одна партія баламутила другу. На пр. р. 1189 Ростиславъ прибувъ пѣдъ Галичъ зъ невеликою дружиною, сподѣваючись на обѣцянку бояръ; бояре обѣцяли ему „узрѣвше полкъ его, отступити отъ королевича. Бяшетъ же и въ его полку несколько мужъ Галичкихъ приѣхало; и си же узрѣвше лѣсть братья своя подѣпоустивше и подѣ полкъ свой и отступиша отъ него“. Не спостерегаемо мы й того, що бояре вбивали оденъ одного, або грабували. Певно, що Володиславъ, Судиславъ були першими особами въ боярствѣ. Коли истнували партіи, то чомъ же нема иншихъ вѣдповѣдныхъ имъ особъ, котрѣ бѣ вороговали зъ ними? Чому зновъ тодѣ, коли одна партія ставала зъ верху, не бачимо оппозиціи другои? Отсѣ ватажки йдутъ наслѣдно оденъ у слѣдъ одного: Володиславъ (1202—1211 р.), за нимъ Судиславъ (1208—1234), дальше Глѣбъ Зеремѣвичъ (1226—1234), Володиславъ (1231? 1241—49). Одинокій випадокъ ворогованя мѣжь боярами за верховодство оповѣдає Галицко-Волынська лѣтопись пѣдъ р. 1240. Додамо ще, що лѣтопись рѣдко споминає про подѣлы бояръ, а все мовить: „Галичкыи бояре“, значить, що розумѣе тутъ усѣхъ бояръ.

Певна рѣчь, що бояре були головнымъ ворогомъ Данила и нѣхто, якъ вони виноватѣ, що Данило не всидѣвъ въ Галичѣ тодѣ, якъ забравъ его вперше. Бояре не могли втихомиритися и разъ-у-разъ нищпорилися, де бѣ добути поза Галичиною ворогѣвъ Данилови. Вороги находилися и охочо едналися зъ боярами, охочо боролися за Галичину, бо се була Земля найбогатѣйша и люднѣйша зъ усѣхъ Рускихъ Земель. Даниловѣ вороги все выступали проти него съ пѣдмовы и поєднавшисъ зъ боярами; безъ сего наврядъ чи пѣшли бѣ вони проти Данила. На пр. пѣсля того якъ, Данило вперше затвердився бувъ въ Галичинѣ, Угры вернулись до дому съ пѣдмовы Судислава: „Андрѣви же пришедшу ко отцю си и брату и Судиславу глаголющу непрестаньно: „Изыдѣте на Галичъ и примете Землю Рускую; аще не поидеши, укрѣпятся на ны“. Року 1231 „Судиславъ же поимася, приде королеви Андрѣви и возведе короля Угорьского Андрѣя“. Зновъ и Олексан-

дерь, мѣркуючи встати проти Данила, змовлявся зъ боярами. Михайло Чернигѳвскій мовивъ до Данила: „Аще коли хотяхъ любовь имѣти съ тобою, невѣрнии Галичане не вдадяхуть ми“.

Такі спѳбники боярства и охочі на Галичину, якъ за Данила, такъ и до него були й помѣжь Рускихъ князѣвъ и мѣжь сусѣдными чужинцами.

На самъ передъ за Галичину боролися зъ Даниломъ Угры. Замахъ ихъ на Галичину показався ще въ кѳнці XII. вѣку, а далѣ не спинався вже зъ р. 1213. Болре зъ р. 1219 почали щиро помагати Уграмъ, бо Угры дали боярамъ участь у верховному кермованю краємъ. Коли жъ Галичина перейшла до Андрѣя, то фактичнимъ державцемъ еи ставъ Судиславъ. Коли р. 1234 номеръ королевичъ Андрѣй, Угры лишили свои замѣры на Галичину; але жъ и пѳсля того не вважаючи на те, що Данило бувъ приятелемъ Белѣ, Угры, все таки втручалися въ Галицкій справы не на руку Данилови, вони запомагали Михайлови й Ростиславови Чернигѳвскимъ, тодѣ якъ тѣ сидѣли въ Галичѣ. Беля тымъ сердешнѣйше помагавъ Ростиславови, що за сего була посватана донька его Анна. А що Беля дававъ пѳдмогу не даремно, се знати съ того, що коли Ростиславови выпала въ Галичинѣ невдача, то вѳнъ не хотѣвъ вже давати за него Лишу: згодився вѳнъ на ихъ шлюбъ лишень пѳсля Батыѣвого походу, коли бувъ за надто притихъ. Съ того часу Ростиславъ чинивъ вже проти Данила не за одно зъ батькомъ, а цѣлкомъ незалежно вѳдъ него; бо зъ нимъ вѳнъ посварився. Ростиславъ мавъ незвычайно сварливу вдачу, якъ и всѣ князѣ Чернигѳвского роду.

Головными супротивниками Даниловыми за Галичину були Угры й Ольговичѣ; але траплялося, що бояре вдавалися и до стрыйного брата Данилового, Олександра Белзкого, чоловѣка досить неморального. Прецѣнъ же Олександръ все готовый бувъ злучитися и лучився зъ Даниловыми ворогами и безъ выгяду на Галицкій престѳлъ: вѳнъ давно вже не сирийѣвъ Романовымъ дѣтямъ, бо зъ самого малку ихъ сиоглядавъ на Володимирскій удѣлъ, що правомъ спадщины належавъ Романовичамъ. Ще що до Галичины, т) Олександръ може бѣ и запомогъ Романовичѣвъ, а вже що до Волини, то не волѣвъ поступитися имъ и единымъ ступнемъ. Ото жъ стративши Володимиръ на Волинѣ, Олександръ и приставъ до ворогѳвъ Романовичѣвъ, але нѣ разъ не придбавъ собѣ съ того жадной користи.

Були ще й Болохóвскій князь — и вони квапилися на Галичину та хочь съ того нѣчого не добули, але запомагали Даниловыхъ ворогѣвъ.

Усѣ отей Данилові вороги, борючися зъ нимъ за Галичину, йшли собѣ одностайно, дружно.

Вѣрнымъ спѣльникомъ Данилови — бувъ Кіевскій князь, Володимиръ Руриковичъ. Часто давали Данилови запомогу и Половчане: частина Половчанъ съ часу татарского нападу стало перебувала у Данила на службѣ; имовѣрно, що тї Половчане були поселені на его земляхъ. Траплялося, що Данило вдавався за пѣдмогою до Литвы и вона не вѣдмовляла ему.

Поляки тѣлько тымъ и вмѣщувались въ рускї справи, що давали запомогу вѣйскомъ, коли того у нихъ прошено. Въ політицѣ Полякѣвъ и вѣдноснахъ до Русинѣвъ, не було одошности и добре выдержаного прямованя.

Боротьба Данилова за Галичину розпочалася на веснѣ року 1230. Спершу ему геть-то трудно було справлятися зъ ворогами; ось якъ повѣдає лѣтопись про нападъ Угрѣвъ: „Изыде же Бѣла риксъ, рекѣмый король Угорскій, въ силѣ тяжцѣ... Данилови же молящуся Богу избави и Богъ отъ руки сидныхъ“. Романъ затвердився въ Галичинѣ черезъ те, що дехто зъ сусѣдѣ боявся его, а дехто бувъ зъ нимъ въ сиблцѣ. Такї жь обставини сприяли и Данилови. Сила боярь була для него страшною тодѣ лишень, коли вони добували запомогу зъ заграницѣ, такъ само и безъ запомоги боярь не страшнї були Данилови и вороги заграничнї. Пѣсля Татарского нападу бояре не мали иѣ зъ вѣдки енергїчної запомоги. Чернигѣвскї волости Ростислава були зруйнованї; такъ само й Угорщина, до того жь затыглася ще въ вѣйну за Австрїйске князѣвство. Поменшала и численнѣсть баламутѣвъ. И отъ Данило рѣшучо береться за боярь: „Доброславу же и Григорю обоеимъ ловащимъ на ся, слишавъ же Даниль рѣчи ихъ, яко полны суть лести, и не хотять по воли его ходити, и власть его иному предати, сомысливъ же со братомъ, понужи же видя незаконие его и повелѣ его изоимати“. Бѣй Ярославскїй року 1245 въ конецъ затвердивъ Данила на Галицкому столѣ. Ще разъ року 1254 була проба вѣдобрати у Данила Галичину, але еѣ пѣднято не за приводомъ боярь, а сподѣваючися, що въ Галичѣ знай-

дуться охочі йти проти Данила. Одначе не великою роботою стояло Данилови задушити сю пробу.

Данилова побѣда надъ боярами мала велику вагу для Галичини тымъ, що не дала пѣдгорнути єѣ чужинцямъ и не пустила на здобучь Уграмъ; а для Украины-Руси тымъ, що коли бѣ зъ єѣ системы выйшла Галичина, то вона стояла бѣ вельми слабою. Та й безъ того мусимо мати спочуте для Данила въ его боротьбѣ зъ боярами. Бояре надъ усѣмъ ставили власну самоволю. Не шанували вони особы и таке непошановане выявили и до князя. По думцѣ боярь нарѣдъ мусивъ бути для нихъ покѣрливою зброєю и жереломъ, зъ якого вони дбали добро на власнѣй кешенѣ. Осъ якъ Костомарѣвъ повѣдає про пановане боярь въ Галичинѣ: „Тутъ вже прокидались засновини того панѣства, що пѣдъ польскою кормигою обгорнуло край и выкликало проти себе козакѣвъ“. Разомъ зъ боярствомъ упавъ и єдинѣй на всю нашу исторію замахъ завести на Украинѣ-Руси аристократію, зъ вагою и розумѣнемъ сего слова въ захѣднѣй Европѣ, аристократію яко властителя масы народнои по праву спадщини. Сей замахъ бувъ не далеко вже, що бѣ выконатися, та не дало єму выконатися те, що въ Галичинѣ запанувавъ и зновъ затвердився устрѣй останнѣи Украины-Руси.

Разомъ съ тымъ Данило ширивъ межѣ свого краю, прилучаючи до него деякѣ Землѣ, що не були єго батькѣвщиною. За першою половиною свого князюваня у него не було гадки въ повнѣй верховодити надъ Украинною-Русю и повѣдбирати удѣлы у своихъ своякѣвъ и въ загалѣ не було въ него великого бажаня ширити якъ мога свою територію. Разъ добувши въ Кіевскѣй Землѣ мѣсто Торцькѣй, Данило надѣливъ нимъ дѣтей Мстислава Вдатного; другимъ разомъ вѣнъ готовый бувъ вѣдректися и вѣдъ Луцка. Коли жъ дехто съ князѣвъ позбувся свого удѣлу, то не инакше, якъ по власнѣй винѣ, на пр. Олександрѣ Белзкѣй. Вѣнъ разъ-у-разъ баламутивъ проти Данила; Данило тѣлько разѣвъ прощавъ єго и вертавъ єму Белзъ и Червень, на останку не стало въ него силы бѣльше терпѣти. Пѣсля 1234 року, коли Олександрѣ втѣкавъ до Кієва, а Данило злававъ єго, лѣтопись бѣльше не згадує про него, а Белзъ и Червень пѣсля того вѣдѣйшли пѣдъ Данила.

Справившись въ боротьбѣ зъ боярами, Данило не спочивъ: въ головѣ єго доспѣла нова думка. Вѣнъ зрозумѣвъ, що старѣй

ладъ вже не годився за для України-Руси и вона черезъ него могла бы позбутися своєї самостійности. Треба було, що бь вона зробилася мѣцнѣйшою; а статися такъ могло тодѣ, коли бь вона перейшла въ руки яко мога меншой скѣлькости князѣвъ и що бь одному родови пѣдлягали всѣ останнїй князѣ. Отъ и заходився Данило пригортати Украиньско-рускїй Землѣ, що до себе, а що до свого брата. Тымъ-то вѣнъ такъ ремствувавъ на Болохѣвскихъ князѣвъ за те, що вони пѣдлягли пѣдъ Татаръ: „Даниль же на нѣ большую вражду (держа), яко отъ Татаръ большую надежду имѣяху“. По его думцѣ имъ треба було пристати до того великого політичного звязку, якїй вѣнъ думавъ організувати на Украинѣ-Руси. Протяли его замѣры, повѣдає одна папска буля, котра Данилови и Василькови, вѣдповѣдно ихъ просьбѣ, дозволяла пѣдгорнути до себе Землѣ другихъ князѣвъ, що не визнавали папу за голову церкви. Данило бажавъ поширити свою власть на сходѣ по Днѣпро, а на пѣвночи по межу властивон Литвы.

Взявся вѣнъ и до Пиньскихъ князѣвствъ. Пиньскїй князѣ замѣрлялись пригорнути до себе частку сусѣднихъ зъ ними Рускихъ Земель и за се розпочато боротьбу спершу съ князями Луцкими и Пересопницкими, а дальше и зъ Даниломъ. Скѣдичилось на тому, що вони пѣдлягли пѣдъ Данилѣвъ впливъ, и хоча потѣмъ заходилися, що бь вызволитися съ пѣдъ него, та марна була ся ихъ работа.

На сходѣ трапилася Данилови и вдача и невдача. Мешканьцѣ земель, що лежали на схѣднѣй межѣ Даниловои територїи и простягалися ажъ по Днѣпро, не хотѣли держати въ себе за князѣвъ Руриковичѣвъ и лѣвише волѣли перейти пѣдъ Татаръ: се були мешканьцѣ Бѣлобережа, Возвягля, Чернятинцѣ и мешканьцѣ Сѣмоця,*) Городка, Межибожа и всего По-

*) Бѣлобереже — мабутъ теперѣшне мѣсточко Дубенського повѣта. Въ лѣтописяхъ есть ще и Днѣпрове Бѣлобереже, та й береги Луга, на передмѣстю Володимира Волинського, называютъ Бѣлобережемъ.

Звягель зветься и теперь у народу м. Новгородъ Волинскїй. Чернятинѣвъ есть кѣлька: въ Заславскому пов. и въ Бердичѣвскому. Барсовъ каже, що Сѣмоць—се теперь село въ Заславскому повѣтѣ Семаки. Есть ще Семаки на Подѣлю и въ Житомирскому повѣтѣ.

божа и Придніпрянціны. Видима рѣчь, що замѣрившись пригорнути ихъ до себе, Данило повиненъ бувъ зустрінути супротивнѣсть. Возвѣгляне спершу глумилися, побачивши, що съ Шварномъ тѣлько 500 воякѣвъ: „Наутрѣ же приде Данилъ со многомъ множествомъ полкомъ, со братомъ си и со сыномъ Львомъ; видивъше же гражанѣ и ужасъ бысть въ нихъ и не стерпѣша и вдашася“. Тымъ-то покорилися Данилови (1254—1258 р.) и мешканьцѣ притетеревскихъ мѣсть Побожа и навѣтъ Болохѣвцѣ. На лихо мусивъ вѣнъ на сему зупинитися, бо Татарва не пустила рушати дальше. Пѣсля Батыевого нападу Данило не володѣвъ вже Кіевомъ. Кіевъ Татаре вѣдали Суздальскимъ князямъ.

Такимъ чиномъ не довелося Данилови скѣнчити батькѣвску справу. Панованє Романового роду на Украинѣ-Руси стояло вельми не довго передъ татарскимъ нападомъ. До сего жъ часу належить и оповѣданє Ипат. лѣтописи про Данила пѣдрокѣмъ 1250, що вѣнъ: „былъ великъ, обладалъ Рускою Землею, Кыевомъ и Володимеромъ и Галичемъ, со братомъ си инѣми странами“. Мусили Романовичѣ задовольнитися Галичиною и Волянню, яко головными своими володѣнями. До сего осередка притягалися и купилися коло него по пѣвнѣчнѣй и схѣднѣй межѣ и иншѣ ще Землѣ; але окрѣмъ Воляни и Галичины змѣнялися межѣ. Незмѣннѣ стояли межѣ тѣлько на заходѣ и пѣвденному заходѣ. Тутъ за Данила Русь була сумѣжною Угорщинѣ и Польщѣ. Зъ Угорщиною межѣ йшла Карпатскими горами, котрѣ звалися або просто Горами або Угорскими Горами; деякѣ горы мали власнѣ назвы на пр. Борсукѣвъ дѣлѣ. Селитьбы Русинѣвъ були въ самыхъ горахъ. Въ горахъ закладували монастырѣ, куда переважно й прямували люде побожнѣ; бо тамъ вони могли налюбуватися самою бѣльше, нѣ жъ де инде. Вѣдомѣ три такѣ монастырѣ: Лелесѣвъ, Синевѣдскѣй и Полонинскѣй. Горы вкрывали величезнѣ лѣсы. Межѣ Руси съ Польщею починалася тамъ, де выплыває съ Карпатъ рѣчка Рѣпа. Ся межѣ истнувала зъ давныхъ давнѣ и була ще й пѣсля Данила, то вже жъ певно була вона и за Данила.

Назвы деякихъ мѣсцевостей вказують на те, що тамъ была стала межѣ. За Данила згадують тамъ мѣсто Теличъ (теперь село въ Санчѣвскихъ горахъ), тѣлько що не сказано, до

кого воно належало; швидше можна сказати, що се руске мѣсто, бо ще й теперъ тамъ сидять Русины. Попереднї селитбы Русинѡвъ тягнуться ажъ по рѣчку Дунаецъ, тѡлько за 10 миль вѡдъ Кракова. Вѡдъ Ропы межá йшла лѣвýmъ бокомъ Вислока, инде по самѡй рѣчцѣ Вислоку. Вѡдъ низовой течїи сеї рѣчки межá имовѣрно йшла до того мѣсця, де була Ruska wieś, а зъ вѡдтѣль Вислокомъ, ажъ до вилыву єї въ Сянь. Рускї Землѣ сеї краниы звались Гѡрскимъ краємъ и Пѡдгѡремъ; така назва була и сусѣднýmъ польскимъ Землямъ. Вѡдъ Сяну йшла межá полями до Вепра, поузь якїсь „Ворота“, поузь Щекарѣвъ, Сутѣйскъ и Тернаву, а де инде межею була рѣчка Сянь. Зъ лѣтописи вѣдаємо, що зъ сего боку були сумѣжнї рускї мѣста: Грабовець, Орельскъ, Грубѣшѣвъ, Верещинъ, Уханъ, Комѡвъ, Холмъ, Стовпе, Угровескъ, Володава. Земля мѣжъ Богомъ и Вепромъ звалася Україною. Дехто операючись на польскихъ жерелахъ, гадає, що за Данила Руска межá заходила за Вепръ, що Русины взяли були Люблинъ; але се байка. На пѡвнѡчъ вѡдъ почисленыхъ мѣстъ рускихъ, Руси належало село Воинъ, не далеко, де вилывала Тисьмениця въ Вепръ, а далѣ Андрѣво. Зъ околицѣ Вепря межá повертала на схѡдъ и близько Берестя приходила до Буга, а далѣ йшла въ гору Бугомъ. Про Берестѣ и Дорогочинъ часто згадує лѣтопись, якъ про сумѣжнї мѣста; Дорогочинъ мусимо вважати яко самий далекий koniecъ на пѡвнѡчному заходѣ Данилової державы.

Околицѣ Дорогичина тяглися по Нуръ; за Нуромъ сидѣли Ятвяги; вѡдъ нихъ Русь межувала зъ болотами. За часу Романа селитбы Русинѡвъ тяглися ажъ по Райгородъ, але потѣмъ спустѣли вони.

Де була межá Украины-Руси зъ властивою Литвою, побачимо опѡсля. За Литвою прилягала до Руси Земля Пиньскихъ князѣвъ.

Не вѣдаємо, чи тї Землѣ, що попѡдбывавъ до себе Данило на схѡдѣ 1254—1258, задержавъ всѣ пѡдъ собою, въ усякому разѣ Землѣ Данилової державы доходили до Овруча, не переходячи за Тетеревъ, не спускаючись низше верхѡва Бога. Самымъ останнимъ кѡнцемъ лѣтопись згадує Межибоже.

По Днѣстру Землѣ Даниловї ишли до Калиуса. Трохи на заходѣ пѡвденна межá йшла имовѣрно горѣшнѣю течїєю Прута

и по Черемошу. Коломыя, Онуть и Бакота — се самі південні кінці, які згадує літопись.

Колісь Землі на південь відь сеї межі аж по самий Дунай більше-менше підлягали Галицким князям, а тепер их займила Татарва, що переходила через них до Царгороду и въ Болгарщину; тымъ-то хочь инодѣ и траплялися зносины зъ Болгарщиною, але пряма комунікація съ південними народами була зупинена.

Житє України-Руси трималось теперь головнымъ побитомъ въ політичному організмѣ, котрый обіймали наведені нами межі. Придніпряньщина на довшій часъ замовкла въ историчному житю.

Исторія злученя Рускихъ Земель въ одно за Данила свѣдчать намъ, що тодѣ Рускій нарѣдъ бувъ ще геть вельми далеко відь гадки про єдино-сукупне житє. Та й те злучене, якого добився Данило, не дало повного політичного зъєднаня. Данило працювавъ не на користь єдиновластя, а на користь панованя одної родини. Князѣ, якъ и перше, дѣлялися Землями. Данило відступивъ за першимъ разомъ братови частину придбанихъ Земель. Вони змалку призвичаились думати, що Галичиною повиненъ орудувати Данило, а Василько Волянею. Далѣ подѣль Даниловыхъ Земель відбувся ще за єго житя. Загаломъ до половини XIII. вѣку на Украинѣ-Руси не було думки про політичне зъєднанє. Князѣвства Романовичѣвъ пішли на відшибѣ відь останнихъ Рускихъ Земель; роздѣль сеї примѣтний вже съ того часу, якъ підупавъ Кієвъ, але теперь вінъ дѣйшовъ до кінця, якъ черезъ географічне положене, такъ и черезъ політику Данила и Василька; ся політика на все звела ихъ съ того шляху, якимъ ишла остання Русь. И такимъ чиномъ съ часу Данила південно-захѣдна Русь хочь и дѣлилася по старовинѣ на князѣвства, але князями були люде зъ одного роду и стало складали оденъ суцѣльний організмъ Галицко-Володимирской Русі.

Отъ яку реформу вложивъ Данило въ політичне житє отсихъ Рускихъ краѣвъ.

II.

КУЛЬТУРА УКРАИНЫ-РУСИ ЗА КН. ДАНИЛА.

Але жь не тѣлько отсѣ перемѣны прищепивъ Данило. Галицко-Володимирская Русь споконѣ вѣку була богатимъ краємъ.

Людности ей сприяла сама природа. Тутъ Русины здобували не тільки для власного прожитку достатки, але й суєднїй край надѣляли збѣжемъ. Отакъ р. 1279, якъ выпала голоднеча у Ятвягѣвъ, вони благали Володимира Васильковича поратувати ихъ хлѣбомъ, що вѣнъ и вчинивъ имъ. Безнастанный купецкій рухъ черезъ край сприявъ бѣльшій чи меншій просвѣтъ и розвитку мешканцѣвъ; слѣды сего помѣчаемо ще за далекои давнини: въ середнихъ вѣкахъ те жь саме. Даниловичъ повѣдає, що въ XII. вѣцѣ купцѣ зъ Регенсбургу ѣздили до Кієва черезъ Емь и Вѣдень, купувати футра; тодѣ Кієвъ бувъ осередкомъ, де складалися футра на продажъ. Трохи ранѣйше сего Мартинъ Галь повѣдає, що Польща зробилась вѣдомою переважно тільки черезъ те, що черезъ неї переѣздили чужостороннїй крамарѣ на Русь. Наша лѣтопись такожь згадує про сихъ крамарѣвъ, зовучи ихъ Латиною: Въ половинѣ XIII. вѣку чимало польскихъ и австрійскихъ крамарѣвъ, довѣдавшись вѣдъ папскихъ пбеланцѣвъ, що вони йдуть въ Татарію, рушили зъ ними. Трохи на пѣвдень бачимо жвавый купецкій рухъ по Днѣстру: низше Кучельмина*) ходили судна до Олеша;**) вертаючись въ Галичину привозили рыбу и вина. Имовѣрно, що вѣдъ устя Днѣстра судна крамарскїй ходили до Дунаю, де зустрѣчаемо ихъ въ другій половинѣ XII. в. и де першимъ мѣстомъ вѣдъ моря на лѣвому березѣ Дунаю бувъ малый Галичъ (Галачь). Тутъ крамарѣ набирали грецкого та болгарского краму. Сюда жь и Угры привозили свѣй крамъ. Знаемо, що Святослава вельми причарувало осередкове положене наддунайскихъ земель: „То есть середѣ въ земли мой, мовивъ вѣнъ, яко ту вся благая сходятся“. Що бъ зрозумѣти, якъ широко було розвинено въ Галичинѣ морске крамарство, досить згадати, що р. 1224, коли збиралися Русины проти Татарвы, зъ Галичины прибуло 1000 суденъ зъ выгонцями (пѣхотою). Галичина багацѣю продавала власныхъ добуткѣвъ, особливо же хлѣба и соли. Соляный промыслъ бѣля Коломыѣ князѣ роздавали оружи-

*) Шараневичъ вказує Кучерникъ недалеко вѣдъ Днѣстра на одному съ Прутовыхъ доплывѣвъ.

**) Олешье (нынѣшне м. Алешки), на лѣвому березѣ Днѣпрового лиману, повѣтвое мѣсто въ Тавріи.

камъ*). Въ початку XII. в. вся Украина-Русь добувала сѣль зъ Галичини. Окрѣмъ того зъ вѣдѣль ишло доволѣ футра, меду, рогатого товару. Галичина була доволѣ густо заселеною и мала вельми багато мѣсть. Я по Галицко-Волинськѣй лѣтописи нарахувавъ за часъ вѣдѣ року 1205 до татарского нападу 56 мѣсть въ Галичинѣ и на Волинѣ. Галичане вѣдрѣжнялися замѣжностею. Про Данила и Василька сказано, що вони зарядили и Михайлови Чернигѣвскому, пшениць много и меду и говядѣ и овецъ доволѣ“. До татарской руины отей Рускѣй Землѣ були найзамѣжнѣйшими Землями въ Европѣ. Тодѣ, якъ захѣднѣй краѣ перебували геть въ злиденному станѣ, въ убожествѣ, варварствѣ, Землѣ помѣжь Днѣпра та Днѣстра, вславлялися достатками, роскошами, якѣ тѣлько були вѣдомѣ того часу; якимъ-то прегарно роскошнымъ мѣсцемъ бувъ тодѣ Кіевъ зъ золотыми ворѣтьми, съ чотырма сотнями церковъ, зъ восьмома крамарскими майданами. Згадаймо, що скарбомъ Кіева Болеславъ Хоробрый позолотивъ усю Польщу. Кіевъ своими роскошами и прегарнымъ краевидомъ розпестивъ Болеслава Смѣлывого! Скѣлько золота, срѣбла, дорогоцѣнныхъ речей Галичъ подарувавъ Лешкови Бѣлому! Навѣть и пѣзнѣйше вже пѣдѣ убогими стрѣхами зруйнованого Кіева въ одно були такѣ речи роскошей, якѣ въ иншихъ державахъ можна було зобачити хѣба въ домахъ вельми богатыхъ панѣвъ; оксамиты въ Кіевѣ зустрічались частѣйше, нѣ жъ полотно лянне у Видлѣнѣ, перецъ частѣйше, нѣ жъ сѣль у Польщѣ**).

Вже жъ не безъ того, що на добростанѣ мешканцѣвъ недобре впливали и змаганя претендентѣвъ за орудуване Галичиною и Волинею; особливо коли претенденты почали наводити Половчанъ и иншихъ хижихъ чужинцѣвъ, котрѣ не давали пощады краю. Але все жъ, наибѣльше потерпѣла и Галичина и Волинъ вѣдѣ Татарвы, особливо коли вона набѣгла впершь р. 1240—1241 и рушала цѣлою масою на Рускѣй Землѣ, руйнуючи сѣ ажъ до Берестя, а потѣмъ кѣлька разѣвъ верталася симъ

*) Петрушевичъ нѣ бы гадае, що се була гвардія.

**) Додамъ вѣдѣ себе, що й культура и просвѣта стояла въ Кіевѣ вельми високо; коли тодѣ Татарѣ зруйнували Кіевъ матеріально, то духово вѣдѣ не менше зруйнованѣй теперъ зъ національно-русского погляду.

краемъ съ Польщи. Ось що повѣдає лѣтопись: „Данилови жѣ со братомъ пришедшу ко Берестью и не возмогоша ити въ поле, смрада ради множества избьеныхъ: не бѣ бо на Володимѣрѣ не осталъ живый, церкви святой Богородици исполнена трупія; иныя церкви наполнены быша трупія и телесъ мертвыхъ“. Коли Пляно-Карпіні переѣздивъ черезъ отсей рускій краѣ, такъ бачивъ по степу несчисленно людскихъ черепѣвъ та кѣстокъ. Р. 1243 вертаючись зъ Угорщины Татаре зновъ „воеваша до Володавы и по озерамъ, много зла створше“. Пѣсля десятилѣтнього спочинку Татаре зачали зновъ турбувати пѣвденно-захѣдну Русь; р. 1258 вони йшли черезъ Русь на Литву; р. 1259 зновъ переходили черезъ пѣвденно-захѣдну Русь на Польщу; зъ Люблина вони рушили до Завихоста, переправилися черезъ Вислу, забрали Судомиръ и Лыць. Того жѣ часу терпѣла Русь и вѣдъ литовскихъ нападѣвъ. Отъ же, не вважаючи на таке лихолѣте, пѣвденно-захѣдна Русь за часъ князюваня Данила, встигла зновъ пѣдвестись и дѣйти до свѣтлого становища: зновъ бачимо єв густо заселеною. Якъ не мордували Татаре Русинѣвъ, але жѣ Карпатскій горы були такимъ захистомъ за для Русинѣвъ, де можна було безпечно переховатися. Коли Данило вертаючись зъ Угорщины заночувавъ въ Синевѣдскому монастырѣ, такъ проснувшись вѣнъ „видѣ множество бѣжащихъ отъ безбожныхъ Татаръ“. Кажуть, що того жѣ часу заснована Почаѣвска Лавра черцями, що повтѣкали съ Кієва, а переховались въ горахъ. Та ще й те, що окрѣмъ тубольцѣвъ, якій спаслися вѣдъ Татаръ, прибуло на Волинь и Галичину чимало приходцѣвъ. Деякихъ закликавъ Данило, якъ н. пр. Русинѣвъ сусѣднихъ краѣвъ, Ляхѣвъ и Нѣмцѣвъ; лѣтопись повѣдає, що вони ишли до Холму: „день и во день“. Иншій, знаючи добру Данилову вдачу, переселялися сюда, що въ єго державѣ имъ бѣльше попаститъ въ житю, якъ въ рѣдному краю; до такихъ належали Поляки; вони переселялися на Русь ще до татарского нападу и пѣсля. Незадовго до Ярославового бою „нарочиты бояре и инни Ляховѣ избѣгли бяху изъ землѣ, хотяще ити къ Данилови“; чимало людей втѣкало и изъ татарскихъ Земель. Въ Даниловѣй державѣ тодѣ лѣпше було жити, нѣ жѣ де инде, тымъ-то сюда переходили и Чернигѣвскій бояре и князѣ зъ Рязани. Бували и переселеніи сѣломѣць. Взявши и зруйнувавши Возвягль, Данило „люди изведе

и вдасть я на подѣлъ, ово брату си, ово же Львови, другия Шварнови“. Въ Галичинѣ е кѣлька мѣсцевостей съ такими навами, що свѣдчатъ, що тамъ були поселені литовскіи бранцѣ; гадаемъ, що тѣ поселенцѣ приведені за Данила, бодай же хочъ тѣ, що нагадують про Ятвягѣвъ и Прусѣвъ; бо пѣсля Данила зъ Ятвягами вѣиънъ майже не траплялося, а съ Прусами Галичина зѣткнулася въ часъ Ятвязкихъ вѣиънъ, те жъ за Данила. Лѣтописъ, повѣдаючи про тѣ вѣиъны, кѣлька разѣвъ згадуе про бранцѣвъ. Пѣсля татарского нападу деякѣ давнѣи мѣста стратили свою вагу, отъ якъ Звенигородъ, Теревовля, а деякѣ цѣлкомъ зникли. Натомѣсть бачимо новѣи, збудованѣи Даниломъ; судячи по лѣтописи, можна гадати, що такихъ мѣстъ було чимало; але намъ вѣдомѣи кѣлька. Запевно, що Данило заложивъ Данилѣвъ *). Мабуть вѣиънъ заложивъ Истожекъ; **) на останку вѣиънъ ще заложивъ Холмъ; лѣтописъ повѣдае: „Яздящу же ему по полю и ловы дѣющу и видѣ мѣсто красно и лѣсно на горѣ, обѣходящу округъ его полю и вопроша тоземѣць: „како именується мѣсто се?“ они же ему рекоша: „Холмъ ему имя есть“. И возлюбивъ мѣсто то и помысли, да сожижеть на немъ градець малъ; обѣщася Богу и святому Ивану Златоусту, да створить во имя его церковь. И створи градѣць малъ и видѣвъ же яко Богъ помощникъ ему, и Иоанъ свѣшникъ ему естъ, и созда градъ иныи, его же Татарове не возмогоша прияти“. Зъ горы, де стоить Холмъ, видко велику долину на пѣвдень; на кѣицѣ еи, те жъ на горѣ, красувалося мѣсто Львѣвъ, засноване те жъ за Данилового часу; вѣдъ Холму до Львова було 20 миль. Пожежу, що выбухла въ Холмѣ при нападѣ Куремсы, було видно у Львѣвъ.

Иныи мѣста, якъ отъ Угровескѣ, Данило вѣнувавъ и пѣднѣсъ; мабуть Данило жъ и заложивъ тутъ монастырь св. Данила, де доживавъ своего вѣску Войшелкъ. Будуючи новѣи мѣста Данило бажавъ ихъ зробити мѣцными вѣйсковыми пунктами, що бъ тамъ мешканцямъ можна було перебувати на часъ ворожихъ нападѣвъ, особливо жъ татарскихъ. Отъ н. пр. Холмъ вѣиънъ укрѣпивъ высочезною баштою середъ мѣста. Данило не помылився, надаючи вѣйскову вагу симъ мѣстамъ; се свѣдчить

*) Шараневичъ каже, що Данилѣвъ бувъ надъ Стрыпою, бѣля Озернои.

**) Кажуть — се теперѣшнѣи Стожекъ, Кременецкого повѣту, на Волинѣ.

намъ облога Татарами Козельска и не змога ихъ справитися за Батя съ Кременцемъ и Даниловомъ; та й Колодяженъ Татаре добули лишень хитрощами; Батый „приде ко городу Колодяжну, и постави порока 12, не може розбити стѣны и начать перемольвливати люди; они же, послушавше злого съвѣта его, передашася и сами избити быша“. Съ пѣдъ мурѣвъ галицко-русскихъ мѣсть доводилося вѣдступати и Уграмъ. Добрымъ взбрцемъ новыхъ мѣсть, що заводивъ Данило, можна вважати Холмъ, де була чимала люднѣсть, веселі сады и роскошнй на той часъ будѣвлѣ, що вызначались „величествомъ и красотою“. Такй будѣвлѣ були и по иншихъ мѣстахъ: „Даниль созда города многи и церкви постави и украси ѣ различными красотами“. Про Дорогичинъ лѣтопись повѣдає: „и вѣдасть (Богъ) и въ руцѣ Данилу: и обнови въ и созда церковь прекрасну святое Богородици“. Дбавъ Данило и про розвитокъ въ тыхъ мѣстахъ промыслу. До него прибуло багацько майстрѣвъ, що втѣкли съ пѣдъ Татаръ: „И уноты и мастерѣ всяци бѣжаху ис Татаръ, сѣдѣльници, и лучници, и тулници, и кузницѣ желѣзу и мѣди и серебру“. Прибували и художники; вони вживали на свои роботы матеріялѣвъ рускихъ. Ось що читаємо въ лѣтописи про церкву св. Ивана въ Холмѣ: „Двѣри же еи двоя украшены каменьемъ Галичкимъ бѣлымъ и зеленымъ Холмъскимъ, тесанымъ, изрыты некимъ хитрѣцемъ Авдѣемъ“. Въ Холмѣ лили и дзвоны, въ загалѣ вѣнъ бувъ осередкомъ промыслу пѣвденно-захѣдной Руси. Слова лѣтописи: „и бѣ жизнь и наполниша (мастерѣ) дворы, окрестъ града поле, села “свѣдчати, що Холмъ бувъ великии мѣстомъ. За часу нападу Бурундая и мѣсто Володимиръ вызначалось своимъ обшаромъ: „неможно бысть розметати вборзѣ его величествомъ“.

Треба зауважити ще й те, що при прямованю Галичини до просвѣты и до житя выгѣдного, руска культура за часу Данила набирається вѣдмѣнного выразу и вдачи; бо вона почала розвиватися пѣдъ впливомъ захѣдной Европы.

Стародавна Украина-Русь нѣколи не цуралася захѣдной Европы и мала зъ нею рѣжностайнй вѣдносини. Зносилися найчастѣйше и наибѣльше зъ Заходомъ сумѣжнй мѣста и Галичины и Вольни; впливъ зъ Заходу було знати ще за довго за Данила: навѣтъ „Слово о Полку Игоревѣ“ помѣчає впливъ зъ Заходу; обернувшись до Романа и до Мстислава Нѣмого, поэта

мовить: „Суть бо у ваю желѣзныи папорзи подѣ шеломи латиньскими“; другимъ разомъ поета промовляе до трехъ Мстиславовичѣвъ: „Кое ваши златыи шеломи и сулицы Ляцкіи и щиты“! Певно, що на останку XII. вѣку впливъ сей мусивъ побѣльшати; тодѣ жь почавсь тѣсный звязокъ мѣжь вѣдрубными землями, що доси ледви-ледви тримався. Треба звернути увагу и на те, що чужинцѣ часто втручалися. Русины зачинають закликати до себе на запомогу навѣтъ Чехѣвъ и Рускїй князѣ часто втѣкають до Угорщины або въ Польшу. Впливъ Заходу мѣгъ рѣвнятися съ впливомъ Византїйской имперїи. Галичина и Византїя були сусѣдами; окрѣмъ купецкихъ справъ, ихъ зближували ще політичнїй звязки и вѣдносини. На Волинѣ зустрічаемо разомъ двохъ єпископѣвъ зъ Грекѣвъ. За Данила впливъ заходу бере перевагу и велику силу.

Татаре вѣдгородили пѣвденно-заходню Русь вѣдѣ сѣдно-пѣвнѣчнои и вѣдѣ Византїи. Съ полудня, сходу и пѣвнѣчи оточили хижаци и вже жь вони не мали на неи впливу, бо вона гидилась ними. Згадаймо, яке почуте обгортало Данила, коли вѣнѣ вѣздивъ до Орды! Тымъ-то для впливу зъ Заходу були на встижѣрѣ вѣдчиненїй ворота въ Галичину и Рускїй князѣ охочо тягли на Заходѣ. Релїгїйнїй нетерпимости не вѣдомїй въ Галичинѣ; до латинникѣвъ вѣдносилися безъ ворогованя, але енергїчно стояли за свою православну вѣру проти замахѣвъ папѣвъ окатоличити Русинѣвъ. Згадаймо ще, що Данило, якъ и батько его просвѣту и выховане одержали на Заходѣ. Русины звертали лишень увагу на те, що бѣ люде, зъ якими вони зносилися, були христїяне, а якои вони релїгїй — про те було байдуже: отъ примѣромъ Василько, радячи Данилови, що бы вѣхавъ до Угорского короля и вѣдповѣдно бажаню его, посватавъ его доньку за своего сына Льва, мовить: „Иди къ нему, яко крестьянѣ есть“. Другимъ разомъ Данило кличучи на запомогу до себе Польскихъ князѣвъ промовляе: „время есть хрестьяномъ на поганѣвъ“. Рускїй князѣ шукають пѣдмоги у заходныхъ христїянѣ и бачимо щось нѣ бы систему сѣблѣной запомоги, заснованой на звязку кривности. Данило и Василько допомагали своему своякови Сомовитови добути мазовецкого стола и потѣмъ мовили до него такъ: „Добро видиль еси отъ наю, изъиди съ нами на Ятвезѣ“. Передъ Ярославовымъ боємъ Данило и Василько посласта Кондратови рекуще: „Яко тебе

дѣля изъидоша на наю Ляхове, яко помощника ти есѣвѣ. Поставшу же ему помощь"... Угорскій король ставши своякомъ Данилови, бо одруживъ свою доню Констанцію зъ его сыномъ Львомъ, кѣлька разѣвъ прохавъ у него помочи; разъ вѣнъ закликавъ его такими словами: „Ужика ми и сватъ еси, помози ми на Чехы“. Данило и запомагавъ кѣлька разѣвъ Белъ на вѣнъ за Австрійске князѣвство. Латиньске духовенство мало тодѣ на заходѣ велику вагу и варто було прихилити его до себе. Данило и ставъ мѣркувати, що бѣ зближитись зъ Заходомъ въ релігійныхъ вѣдносинахъ, одначе папы не запомагли ему и вѣнъ пѣрвавъ звязокъ зъ Римомъ, а все таки на голову его положено королѣвску корону.

На внутрѣшне житѣ Галичини ся корона не мала великого впливу, але вона мала вагу въ околишнихъ вѣдносинахъ: латиньскій свѣтъ вважавъ Данила яко короля постановленого въ такому достоинствѣ папою. Бувъ ще й иншій привѣдъ тому, що Захѣдъ близше спѣзнався зъ Даниломъ. Хто зъ Даниловыхъ сусѣдъ не тямивъ его стрѣйного и хороброго вѣйска? Лѣтопись повѣдає, що окрѣмъ Данила: „иний князь не входилъ бѣ въ Землю Лядьску толь глубоко, проче Володимера великаго, иже бѣ землю крестилъ;“ и про Чехѣвъ сказано що: „Не бѣ бо въ Землѣ Русцѣй первее, иже бѣ воввалъ Землю Чешьску, ни Святославъ Хоробрый, ни Володимеръ святой“. За часу сего походу Данило на мурахъ одного мѣста постановивъ свою хоругву и якійсь то: „Гѣрбортъ присла Данилови мечъ и покорение свое“. Друга лѣтопись повѣдає: „Даниль Романовичъ по сей славной побѣдѣ въ Чехахъ началъ всюду славенъ бити яко и папа Римскій величаше его и присла ему свое благословение и знаменія королевская“. Бачило Данилове вѣйско навѣтъ далеку Ригу; на останку Данилѣвъ сынъ сидѣвъ якійсь часъ и на столѣ Австрійского князѣвства. Хочъ папа и наказавъ епископови Оломуцкому и Вратиславскому проклясти Данила; хочъ вѣнъ стративши надѣю златинцити Русинѣвъ, вважавъ ихъ за одно съ Татарами и проповѣдувавъ рушене, що бѣ силомѣцъ привернути Русинѣвъ до римского обряду, одначе се не шкодило державцямъ латиньской релігії приятелювати зъ Даниломъ и Галичина вже не выдѣлялася зъ семѣвъ захѣдныхъ державъ,

Окрѣмъ того культура Русинѣвъ могла доволѣ переймати и вѣдѣ переселенцѣвъ зъ заходу, котрѣ тутѣ мали доволѣ пошанованя и уважались на рѣвнѣ съ тубольцями. Року 1268 у Володимирѣ: „Марколтъ Нѣмѣчинѣ зва къ себѣ всѣ князѣ на обѣдѣ, Василка, Льва, Войшелка; и начаша обѣдати, пити и веселитися“. Про Мстислава Даниловича лѣтопись повѣдає: „и созва бояры Володимѣрскыя брата своего, и мѣстичѣ Русци и Нѣмцѣ, и повелѣ передо всеми чести грамоту братну, о даньи землѣ и всѣхъ городовъ и столного города Володимѣра“.

Що впливѣ чужинцѣвъ шкодить и губить народнѣсть, то се свѣдчить колишній польскій край Шлеськѣ. Вся сила въ тому, въ якѣ сферѣ забирається той впливѣ и въ якѣй мѣрѣ. Въ Галичинѣ сей впливѣ не переходивѣ за межу, а головна рѣчь — Русины не засвоили латиньского обряду, а вже певно, що сей обрядѣ тяжко обѣзався бѣ на національности Русинѣвъ. Галичина, хочѣ и розвивала свою власну культуру пѣдѣ впливомѣ заходу, але жѣ не давала тому впливови панувати надѣ национальностею.

Галичина могла йти съ того часу поручѣ зъ заходомѣ, не гонячись за нимѣ; бо въ культурѣ вона стояла не низше его; а що до сусѣднихъ Угорцины и Польци, то вона певно стояла поверхѣ ихъ. Перше усего не видко нѣ въ Угрѣвъ, нѣ въ Полякѣвъ жадной переваги въ вѣйсковыхъ сиравахъ. Про се лѣтопись свѣдчить що ступень. Мы подамо тѣлько кѣлька звѣстокѣ, съ котрыхъ видко буде, якѣ Угры и Поляки уважали Галицко-руске вѣйско. Разѣ, коли Угры стялися зъ Русинами: „велику же полку бывшую его, устроенѣ бо бѣ храбрыми людьми и свѣтлымѣ оружьемѣ, онѣмѣ же видящимѣ, не хотяхуть сразитися съ нимѣ, но клоняхуться на Дѣмьяна и на иные полкы“. Въ Ипатскѣй лѣтописи пѣдѣ рокомѣ 1229 читаемо: „Кондрату же любящу Рускый бой“; пѣдѣ р. 1245: „и уведевше дяхове яко крѣпцѣа брань Руская належитѣ, начаша просити милость получить“. Коли Данило рушивѣ помагати Угорскому королеви: „бѣ полковѣ его свѣтлость велика, отѣ оружья блистающася“, король мовивѣ тодѣ до него: „не взялѣ быхъ тысяще серебра за то, оже вси пришелѣ обычаемѣ Рускимѣ отцевѣ своихъ;“ выходитѣ, що въ Русинахъ вбачали багато доброго! Разѣ за походу короля Андрѣя на Русь сталося ось що:

„Пришедшо же ему Володимерю, дивившуся ему, рекъшу: „яко така градъ не избрѣтохъ ни въ Нѣмѣцкихъ странахъ;“ тако сущу оружьникомъ стоящимъ на немъ, блистахуся щити и оружници подобни солнцю“. Коли Угры ще й нынѣ не вызволилися вѣдъ азiятской неввѣчливости, то не трудно зрозумѣти, якими були вони въ XIII. вѣцѣ: се можна добре бачити зъ лѣтописного оповѣданя про той часъ, якъ вони орудували въ Галичинѣ. Але що вже Угры! Поглянемо, що дѣялося тодѣ въ Европѣ. Вѣдродженя ще не починалося тодѣ, а панували *trivium* и *quadrivium*! Якѣ тодѣ були на Украинѣ-Руси книжники? Про одного зъ нихъ лѣтопись повѣдає: „Бѣ бо Тимоѣѣй въ Галичѣ премудръ книжникъ, отцество имѣя во градѣ Києвѣ, притчею рече слово о семъ томителѣ Бенедиктѣ: яко въ послѣдныя времена тремя имены наречеться антихристъ“. Выходить, що й въ сатиру церковщина брала перевагу. Тѣлько жъ по сему лишень одному не можна судити про просвѣту. Авторъ Галицко-Волынской лѣтописи за часу Данила окрѣмъ св. Письма и исторiи Украины-Руси знавъ ще: Малалу въ перекладѣ на старо-болгарску мову, Евсевiя Кесарiйского и иныхъ хронографѣвъ; знавъ Гомера и часомъ самъ наслѣдувавъ его. Певно, що пѣдъ Гомеровымъ впливомъ вѣнъ подає такую картину: „Одинъ же воинъ управи десъницу свою, иземъ рогатичю изъ пояса своего, далече вергъ, срази князя Ятвяжскаго коня, и летящу ему до землѣ изыде душа его со кровью, во адъ“. Бестужевъ-Рюминъ правду каже, що читаючи лѣтописи Украины-Руси бачишь значный успѣхъ въ писаняхъ, до якого дѣйшли письменники дотатарской руины!

Така висока культура на Украинѣ-Руси була тымъ важившою и радѣсною, що на Руси пѣвнiчно-схѣднѣй (се бѣ то Великой Руси) культура тодѣ стояла цѣлкомъ иначе*).

*) Говорячи правду, треба сказати, що того часу культура на „Великой Руси“ коли й была, то стояла такъ низко, що до украинско-русской еѣ не можна й прирѣвнати. И якою то доси пышною та роскошною культурою квітчалась бы Украина-Русь, коли бѣ сила чужинцѣвъ не знищувала еѣ починаючи зъ р. 1655! Исторiя еѣ того часу есть нѣ що инше, якъ исторiя знищуваня Москвою культуры и просвѣты на Украинѣ. — Дод. перекладчика.

III.

ВОРОГИ САМОСТОЙНОГО РОЗВИТКУ РУСИ.

Съ того, що доси сказано, видко, що за Данила Галичина ступила на новый шляхъ и розпочала нове житє. Здачалося, що якъ вѣдбилась вѣдъ Угрѣвъ и Полякѣвъ, нѣхто вже не турбуватиме єѣ. Але й на новому шляху почали насувати перепоны. Проти єи самостойности выступили два вороги: то була Литва й Татарва. Своимъ прямованємъ пѣдгорнути пѣдъ себе пѣвденно-захѣдну Русь, вони заняли й мѣсце захѣдныхъ сусѣдъ примушенныхъ залишити свои замѣры.

1. Обернѣмось до Литвы.

Трудно гадати, що бѣ Литва була спокѣйнымъ сусѣдоу Руси навѣтъ за першого часу, коли лѣтописи починають оповѣдати про вѣдносины зѣ нею. Правда, що лѣтописи не згадують, що бѣ Литва нападала на Русь до половины XII. ст., а на чужоземнѣ лѣтописи не можна покладатися; але зѣ сего ще не виходить, що й нашѣ гадки не мають пѣдъ собою основы; имѣвѣрно, що напады Литвы були невеликѣ и не часто траплялися, черезъ що лѣтопись и не згадує про нихъ. Русины були тодѣ сильнымъ народомъ и не вдовольнялись тымъ, що бѣ тѣлько вѣдбитися вѣдъ нападѣвъ врага, а ходили далеко вѣ саму глибиню Литвы, що бѣ спинити и покарати врага, а може мали на метѣ поживитися здобычею и бранцями. Коли бѣ уся Украина-Русь складала оденъ политичный организмъ, то може бѣ вона справилася пѣдгорнути пѣдъ себе Литву, але сего не було; коли Русинамъ и траплялося наложити на Литву данину, то така залежнѣсть довго нѣколи не тяглася. Бувало, що инколи Русины терпѣли невдачу вѣ своихъ походахъ; Литовцѣ поховавшись вѣ гаяхъ, давали волю грабувати ихъ села, а далѣ неспѣдѣвано нападали на такихъ, котрѣ вѣдставали.

Зѣ другої половины XII. вѣку починається другѣй перѣодъ зносинъ Руси зѣ Литвою; остання робитьсѣ енергичнымъ врагомъ першой; про неї починають повѣдати лѣтописи вѣсѣхъ сумѣжныхъ зѣ нею Рускихъ Земель. Не скажешъ, що бѣ Русины Литвѣ не вѣдплачувались; траплялося, що Литовцѣ дѣзнавали вѣ Рускѣй Землѣ великихъ втратъ, не кажучи вже про те, що вѣдъ нихъ вѣдбирали здобычъ. Одначе нѣ Литовцѣ, нѣ Русины

не зупинялися нападати оденъ на одного; тѣлько, що Рускій князь нападали на Литву не всѣ гуртомъ, а коженъ на власну руку, черезъ що вони й не страшні були Литвѣ. Литовцѣ мало любувалися въ хлѣборобствѣ и черезъ те мало у нихъ було такого, що бѣ прикрѣпляло ихъ до одного мѣсяця. Тѣлько князю Романови пощастило приборкати Литву.

Майже чи не що року Литовцѣ въ шкѣряныхъ шапкахъ и въ такому жъ самому уборану зазброєні абы-якъ выбѣгали зъ своихъ гавѣвъ на шиаркихъ коняхъ и трублячи у сурмы, нападали на Русь, грабували усе, що попадеться, особливо рогатый товаръ; чого не можна було забрати, те палили и пильнували добути якъ мога бѣльше бранцѣвъ. Кѣлька чоловѣка бранцѣвъ вони вѣддавали богамъ на жертву. Коли проти нихъ выступило руске войско, вони починали битися, гукаючи рѣжними голосами. Вже коли Литовцѣ не далися въ полонъ въ чистому полѣ на просторѣ, то даремна рѣчь було здоганяти ихъ; вони пускались въ ростѣчь по болоняхъ, озерахъ, ховались въ ярахъ, гаяхъ. У вѣдносинахъ до Украины-Руси Литовцѣ були те саме, чимъ по схѣдній межѣ були Половчане и те жъ брали участь въ усобицяхъ Рускихъ князѣвъ.

Съ такою розбишацкою вдачею бачимо Литву и за часу князя Данила. Съ трехъ сумѣжныхъ зъ Даниловыми Землями Литовскихъ племенъ — Литва и Жмудь николи вмовлялись зъ Русинами, якъ се бачимо въ умовѣ зложенѣй 1219—1221. Отсеи умовы не ломали доволѣ довго; тодѣ Литовцѣ були навѣтъ користными Данилови; вони своими нападами на Польшу примусили Лешка спинити свои ворожѣй вѣдносины до Данила и помиритися зъ нимъ. Стрыйковскій каже, що Литва запомагала и Мстиславови въ походѣ его на Галичину. Мабуть такъ, що близько коло часу татарского нападу умова стратила свою силу и мы помѣчаємо набѣги Литовцѣвъ на Русь. Одного разу вони билеся бѣлы Пересопницѣ, другого — бѣлы Мельницѣ и Левковнѣ*). Пляно-Каршіні, котрый переѣздивъ черезъ Украину-Русь року 1246, повѣдає: „Въ дорозѣ мы разъ-у-разъ побоювалися нападу Литовцѣвъ, що часто набѣгали на Рускій Землѣ, а особливо на тѣ мѣсцевости, якими довелося намъ подорожу-

*) Мельница, мѣсточко на Волнѣ, въ Луцкому повѣтѣ, на рѣцѣ Стоходѣ.

вати". Ятвяги були сталими ворогами України-Руси. Близько 1228 р., після того, як Мстислав зб'їг з Галичини, вони руйнували околицю біля Берестя, потім околицю Охожа і Бусьвна*). Доволі траплялося й інших нападів. Лїтопись повідає: „Василько бо бїв застаромъ середній, умомъ великъ и дерзостью, иже иногда многожды побѣждаше поганые... И во иная времена, Божнею милостію, избєени быша поганни; ихъ же не хотѣхомъ писати отъ множества ради“.

Вже жь запевно, що отей напады шкодили добробыту Руси, хочь ще й не були занадто страшными и можна було безъ великой працѣ втихомирити и приборкати Литву, коли бї Рускїи князѣ збєдналися въ одну спллку. Князь Данило спершу вдовольнявся тымъ, що проганявъ вороговъ, коли вони нападали, або й переймавъ напады, выражаючи въ Литву не великїи вѣдѣлы руского вѣйска; але коли вѣнъ втихомиривъ свѣи край вѣдъ внутрѣшней колотнечи, вѣнъ зъ братомъ и въ сплцѣ съ Польскими князями заразы вчинивъ кѣлька славныхъ походѣвъ на Ятвяговъ. Коженъ разъ вѣнъ чинивъ имъ велику шкоду; выпалювавъ ихъ села; забиравъ ихъ добро, бравъ ихъ семьѣ въ полонъ, а инколи убивавъ по селахъ усѣхъ до одного мешканцѣвъ. Хочь проти его выступала вся Ятвяжска Земля, хочь вѣи запомагали Вармы, Прусы и Борты, одначе не могли проти Данила нѣчо вдѣяти: „Воѣмъ же всимъ съѣдшимъ, и вооружшимъ ся пѣшьцемъ изъ стана; щитѣ же ихъ яко зоря бѣ, шоломъ же ихъ яко солнцю восходящу, копнемъ же ихъ дрѣжащимъ въ рукахъ яко трѣсти мнози, стрѣлцемъ же обополь идущимъ и держащимъ въ рукахъ рожанци своѣ, и наложившимъ на нѣ стрѣлы своя противу ратнымъ. Данилови же на конѣ съдѣящу и воѣ рядящу, и рѣша Прузи Ятвяземъ: „можете ли древо поддрѣжати сулицами, и на сию рать дерзнути?“ Они же видѣвши и возвратишася во свояси“. Другимъ разомъ: „Приѣха отъ Ятвязъ Юндиль, рекшу ему сице: „Данило! добру дружину держиши и велици полци твои“. И ось прибули Ятвяги, „дающе таль и миръ, молящеся дабы не избилъ колодниковъ... Хотяще же ему пакы изыти на нѣ на брань и сбирающе воя, увѣдавшие же Ятвязи се, послаша послы своя и дѣти своя, и дань даша, и обѣщевашуся работѣ быти ему и города

*) Сїи мѣсяця не означенїи дослѣдывачами.

рубити въ землѣ своей". И справдѣ небавомъ вони дали данину; чи давали ѣ потѣмъ, не вѣдомо; але Данило добився свого, забезпечивъ межѣ своихъ Земель вѣдъ нападѣвъ Ятвягѣвъ и лѣтопись бѣльше не згадує вже про нихъ.

Такъ же могло бѣ було статися и иншимъ Литовскимъ народамъ, але мѣжъ Литвою и Жмудяками починає пробиватися прямованє до житя на иншихъ засновинахъ. Насампередъ помѣтимо, що рѣчь не йде вже про грабованє Рускихъ Земель, не про те, що бѣ пригорнути яку частину Руси до Литвы. Литовцѣ починають пильнувати и втручатсь, що бѣ въ сусѣднихъ Рускихъ князѣвствахъ замѣсть Рюриковичѣвъ самымъ имъ панувати. Литовцѣ и ватажки ихъ забирали землю тѣлько дружинникѣвъ; литовскѣй ватажки охочо и щиро выконують обовязки славянскихъ князѣвъ, а вѣйско ихъ — обовязки колишнѣй славянскѣй дружины и обороняють пай занятой землѣ. Вони не пильнують до переважного панованя, не нехтують и не гидують пѣдгорненными, а стосуютьсє до нихъ, наче до братѣвъ, и приятелюють зъ ними и пѣдлагають пѣдъ ихъ впливѣ. Отъ черезъ що Русины скоро привычались сѣ панованѣмъ захожихъ и не выявляють проти нихъ реакци, тымъ бѣльше, що побѣдники стояли имъ обороною вѣдъ дальшихъ нападѣвъ Литвы.

Першій отакѣй рухъ Литвы стався року 1239 проти Смоленска, але не здобувъ собѣ вдачи; а вже пѣсля Батыевого нападу Литва почала успѣшно пѣдгортати до себе Рускѣй Землѣ и мѣцно затверджуватись на нихъ. До часу пѣсля нападу татарского належить захопленє Литвою Полоцка и земель по горшнѣй течѣ Нѣмана. Спершу напады Литовцѣвъ на Рускѣй Землѣ вѣдрубными ватагами не могли бути вельми небезпечными для пѣвденно-захѣдной Украины-Руси, тодѣ ще державы сильной; але згодя трохи вѣ головѣ одного Литовского князя, доброго полѣтика, хочъ и варвара, народилася гадка — завести на Литвѣ вѣдиновласте и змѣцнити Литву, пригорнувши до неѣ Рускѣй Землѣ. Се бувъ Миндове; вѣнъ мавъ добрый розумъ, енергию и упертѣсть. Трохи-потрохи вѣнъ почавъ выконувати свою идею.

Литовскѣй племена за того часу, якъ зазнає ихъ исторѣя, нѣколи не були суцѣльными организмами, але розбивались на вѣлька незалежныхъ громадъ; громадами кермували старосты

або гетьманы. Може бути, що за глибшою давнини мѣжъ ними не водилося навѣть старѣйшого; черезъ те, що не було потреби хочъ бы и въ такій невеликѣй централизаціи. За часу Данила бачимо вже мѣжъ деякими литовскими племенами старѣйшихъ князѣвъ. Мабуть, що власть сихъ князѣвъ не була значна, и вся ихъ вага була лишень въ правѣ ватажкувати въ вѣйніѣ.

Литовцѣ скоро зрозумѣли ту небезпечнѣсть, яка загражала имѣть вѣдѣ захопленя Нѣмцями Ливоніѣ и съ першого жѣ походу ихъ розпочала зъ ними боротьбу. Маса одначе не була перейнята гадкою потреби завести новыи ладѣ. Коли хто зъ ватажкѣвъ и мѣркувавъ про се, такъ у него не було спроможности выконати свѣй замѣръ; бо того бѣ не дали ему вчинити другіи князѣ; не згодили бѣ ся вони на знесенє ихъ самостѣйности. Тымъ-то нема нѣчого дивного, що незадовго до Миндове, навѣть и за него ще бачимо, що и властива Литва и Жмудь були ще подѣлені на такіи дрѣбніи частини, якіи истнували зъ давныхъ давень. Миндове бувъ въ иншому станѣ, нѣжъ иншіи усѣ князѣ; вѣнъ бувъ сильнѣйшіи вѣдѣ нихъ черезъ те, що ему пощастило захопити руску Принѣманьщину. Спершу вѣнъ почавъ боротьбу за властивіи Литовскіи Землѣ съ чужими князями, а далѣ и зъ своими небожами и братами. Одначе жѣ пильнуючи захопити якъ мога бѣльше Рускихъ Земель, Миндове не виявлявъ ще замѣру на Украинну-Русь, де тодѣ ще зустрѣвъ бы велику боротьбу; вѣнъ спершу пѣшовъ на схѣдній Рускѣи Землѣ, котрѣи межували зъ его володѣніями, а зъ Даниломъ приятелювавъ и двѣчи запомагавъ ему проти ворогѣвъ.

Данило бувъ добрый політикъ и гараздѣ розумѣвъ, що коли тѣлько Миндове на Литвѣ выконає свѣй замѣры, то чи ранѣйше, чи пѣзнѣйше Литва нападе на Галичину. До того жѣ вѣнъ гадавъ и самъ вѣдобрати вѣдѣ Литвы и зъеднати зъ своими землями Новгородокъ и сусѣдній рускѣи крайни. Тымъ-то скоро вѣнъ справився зъ своими ворогами и скоро Миндове збаламутивъ проти себе своихъ своякѣвъ, Данило заразъ заходився на борѣгбу проти него.

Коли бѣ вѣдповѣдно тому політичному плянови, якій зробивъ Данило, усѣ пѣвденніи и захѣдніи сусѣды Литвы, се бѣ то Поляки и Нѣмецке лицарство дали ему запомогу, то вѣнъ бы сразу скрушивъ своихъ ворогѣвъ, Литву. Данило вважавъ ся справу яко спѣльно-христіянску. Закликуючи на пѣдмогу По-

лякѡвъ вѡнъ казавъ: „яко время естъ христїаномъ на поганѣхъ, яко сами имѣють рать межи собою“. На лихо оденъ тѡлько Данило жваво брався до дѣла! Якъ крѣпко бажавъ вѡнъ приборкати Миндове, знати съ того, що вѡнъ вельми розсердився, одержавши звѣстку, що вѡдъ него вѡдреклися останнїй спѡльники, на котрыхъ вѡнъ покладавъ надѣю; вѡнъ посылавъ до Риги великїй подарунки, що бѣ пѡдбити Нѣмцѣвъ на вѡйну и не хотѣвъ ити на мирову зъ Миндове, коли сей прохавъ згоды. Поляки зреклися воювати зъ Литвою, а лицарство хочъ и розпочало вѡйну, та швидко вѡдступило еѣ и згодилося зъ Миндове; навѣтъ почали ему запомагати. Данило лишився тѡлько въ спѡлцѣ зъ небожами Миндове та зъ нанятыми ватагами Ятвягѡвъ и Жмуди. Показалося, що сили въ обохъ супротивникѡвъ рѡвнї и Данило мусивъ вдовольнитися тымъ, що сынови его Романови Литовцѣ выдали Новгородокъ, Волковыйскъ, Слонимъ и иншїй зъ умовою, що бѣ Романъ визнававъ верховну власть Миндове; мабутъ, що тодѣ жъ выговоривъ Данило Товтивилу безпечне володѣня Полоцкомъ.

Ся згода не рѣшила справы, бо нѣ оденъ зъ супротивникѡвъ не взявъ переваги; за кѡлька рокѡвъ мѣжь ними зновъ выбухла незгода. Здається, Литовцямъ не подобалося, що Василько бравъ участь въ походѣ Татаръ на Литву. Якъ бы воно тамъ не було; але Литва захватила Романа; батько и дядько его почали шукати его по Литвѣ и руйнувати еѣ. Съ того часу по саму смерть Миндове Литва ворогувала зъ Україною-Русю. Та зъ сего ворогованя нѣчого не вышло, бо у Миндове були бѡльше важнїй справы, вѡнъ выряжавъ на Русь тѡлько ватаги руйнувати и пустошити Рускїй Землѣ. Русины мстилися тѡлько надъ тыми ватагами. Обставины вже не сприяли такъ, якъ колись, хочъ Миндове и ворогувавъ зъ лицарствомъ. Польщу зновъ спустошили Татаре и Литва и мѣжь Польскими князями не було одностайной думки и солїдарности. У Нѣмцѣвъ вороги були свои — Прусы. Тымъ-то Украина-Русь мусила рахувати лишень на власнїй силы; але жъ якъ на те, не мовъ умысене, на неї напали Татаре и сгали для неї лютыми ворогами.

Отъ же бачимо, що Данило доволѣ спинавъ розрѣстъ силы Литвы, але замѣры его роздавити зъ самого початку силы Литвы яко ворога Руси не мали вдачи. Може бѣ сталося инакше, коли бѣ Данило мѡгъ пильнувати тѡлько про саму

Литву, але жь ему треба було спинити и приборкати и другихъ своихъ ворогѣвъ.

2. Сусѣды Даниловои Руси на пѣвнѣчному заходѣ могли зробитися ей завоювателями; вѣдъ сходу загражали Руси инші вороги и зъ иншими замѣрами. Татаре съ початку не гадали вдовольнитися пѣдгорненемъ одной Руси, коли жь згодя мусили залишити свои широкі замахи, то стали на тому, що бѣ хочъ еѣ не выпустити съ пѣдъ своеи кормиги и пильно слѣдили за усѣма князями Рускихъ Земель, вважаючи себе за владикѣ надъ усѣми Рускими Землями. Татаре були ворогами тѣлько повной самостѣйности Рускихъ князѣвствѣ и давали князямъ волю въ своихъ внутрѣшнихъ справахъ.

Украина-Русь мусила пѣдлягати пѣдъ Татарѣ на рѣвнѣ зъ иншими Землями. Князь ей не приѣхавъ до Орды по першому завзыву Татарѣ до всѣхъ Рускихъ князѣвѣ; Татаре стали вымагати вѣдъ него Галича; сперечатися не можна було. На останку року 1245 вѣнѣ пѣхавъ до Орды, ставъ на вколѣшки передъ ханомъ и назвавъ себе холопомъ. Не вѣдаемо чи вѣнѣ появиля платити данину, чи нѣ, тѣлько певно, що Татаре вымагали еѣ.

Хочъ Татаре були ворогами загаломъ усѣхъ Рускихъ Земель и хочъ остання Русь мовчки несла татарске ярмо, Данилова Русь вѣдважалася попробувати вызволитися съ пѣдъ кормиги. Данилови бѣльшь, нѣ жь кому зъ Рускихъ князѣвѣ здавалося тяжкимъ признавати надъ собою власть невѣрныхъ Татарѣ. Звернѣмъ увагу на те, що почувавъ на серцѣ сей прегарно просвѣченнѣ европейскіи чоловікѣ зустрѣчаючи Татарѣ: „И прииде Переяславлю, и стрѣтоша Татаровѣ. Оттуда же ѣха къ Куремѣсѣ, и видѣ яко нѣсть въ нихъ добра. Оттуда же нача болми скорбѣти душею, видя бо обладаемы дьяволомъ: сквѣрная ихъ кудѣшьская бляденья и Чигизаконова мечтанья, сквѣрная его кровопитья, многыя его волшьбы; приходящія цари и князи и велможѣ, солнцю и лунѣ и землю, дьяволу, и умершимъ въ адѣ отцемъ ихъ и дѣдомъ и матеремъ, водяще около куста поклонятися имъ. Осквѣрная прелестъ ихъ! Се же слыша вельми нача скорбѣти“. До сего не треба забувати, яка у Данила була гордовита вдача и якъ горячо вѣнѣ любивъ рѣднѣи край и его самостѣйностъ и нецѣдлеглѣсть!

Данило драгувавъ усю Батыеву орду. На успѣхъ боротьбы зъ нею можна було рахувати тілько тодѣ, коли бѣ трапилося збрати и вырядити проти неї величезну масу вѣйска. Пляно-Карціні повѣдає: „Нема такого краю, що бѣ спромѣгся самъ оператися Ордѣ, бо Татаре на вѣйну збераютъ вѣйска зъ усѣхъ Земель, якими орудуютъ и черезъ те христїяне, коли бажаютъ зберегти себе, свои Землѣ и все христїянство такъ неминучо повиннї королѣ, князѣ, бароны и керманичѣ Земель зъєднатися и вырядити проти Татарѣ загальне вѣйско“. Самї Татаре пшались своєю численностю и гадали, що проти нихъ не встоить жаденъ нарѣдѣ. Вони рушали разъ-у-разъ цѣлою Ордою, а тымъ часомъ осѣлї мешканцѣ Земель, на котрї вони нападали, не могли всѣ проти нихъ выступати. Отъ черезъ що Татаре такъ легко пѣдгорнули Украинну-Русь.

Данило трохи що не съ того часу, якъ загадався боротися проти Татарѣ, почавъ дбати, що бѣ збрати велике вѣйско зъ захѣднихъ Европейцѣвъ; а що бѣ єднатися съ пѣвѣчно-схѣдною Русю, вѣнъ не гадавъ. Захѣдъ не давъ ему запомоги, не вважаючи на те, що выряженї вѣдѣ папы до Орды пѣсланцѣ привезли страшну звѣстку, що на Захѣдъ выбирається похѣдѣ Татарѣ. Данило на останку вѣдважився выступити проти Татарѣ тѣлько зъ власними силами своего краю. Спершу ему пощастило; але коли замѣсть баскака Куремсы рушивъ проти него зъ величезними ватагами Бурандай, сила супротивникѣвъ була нерѣвною! „Данило же держаше рать съ Куремсою и николи же не бояся Куремсѣ; не бѣ бо моглѣ зла ему створити никогда же Куремса, дондеже приде Буранда со силою великою“. Отсей: „безбожный, злїй, окаянный, проклятый“ ватажокъ примусивъ Данила залишити думку, боротися съ Татарами и казавъ зруйнувати майже чи не всѣ твердинѣ побудованї въ Галичинѣ. Що повиннї були почувати Рускї князѣ хочъ бы при отакихъ випадкахъ! „Поиде Бурандай ко Володимерю, а Василько князъ съ нимъ, и не дошедшу ему города, и ста на Житани на ночь. Бурандай же нача мовити про Володимерь: „Василько! розмечи городъ“; князъ же Василько нача думати въ собѣ про городъ, зане немощно бысть розметати вѣборзѣ вѣго величествомъ, повелѣ зажечи и; и тако черезъ ночь изгорѣ всѣ. Завѣтра же приѣха Буранда въ Володимерь, и видѣ своима очима городъ изгорѣвши всѣ; и нача обѣдати у Василька

на дворѣ и пити; обѣдавъ же и пивъ и леже на ночь у Пятидна. Завѣтра же присла татарина, именемъ Баймура, Баймуръ же приехавъ ко князю и рче: „Василько! прислалъ мя Бурандай, велѣлъ ми городъ роскопати“. Рече же ему Василько: „твори повелѣное тобою“. Инача роскопати городъ, назнаменуя образъ побѣди“. Отакъ мусили князѣ власными руками руйнувати те, въ чому бачили останню оборону проти ворога, а пѣсля того ихъ примушували бенкетувати съ Татарвою.

Боротьба зъ схѣдними, якъ само и съ пѣвночно-захѣдними ворогами скѣнчилася за для Данила невдачею; черезъ те, що сила була у него менша; одначе жъ на долю Галичини выпало скинути татарску неволю; а пѣвночно-схѣдної або Московскѣй Руси довго ще довелося тягти татарске ярмо.

Съ того часу Татаре почали остерегати Данила; коли оденъ съ претендентѣвъ до трону на Галичину прохавъ у Татаръ запомоги, ему мовили: „како идеши въ Галичъ, а Данило князъ лють єсть; оже отъиметь ти животъ, то кто ты избавить“. Стереглися вони ще й того, що Данило не пѣдбивъ проти нихъ захѣднихъ державъ; тымъ-то навѣтъ Бурандай звавъ Галицко - Волыньскихъ князѣвъ „миринками“, се бъ то такими, що перебувають съ Татарами въ союзѣ. Власть Татаръ на Украинѣ-Руси далеко не була такъ мѣцно затвердженою, якъ въ Московщинѣ.

IV.

ЗАГАЛЬНІЙ ЗАМѢТКИ ПРО ИСТОРИЧНЕ ЗНАЧѢННЄ КНЯЗЮВАНЯ ДАНИЛА ГАЛИЦКОГО.

Теперь зъ усею того, що мы сказали про Данила, зробимо оглядъ и оцѣнку всему тому, що було зроблено за его часъ.

Чимала протягомъ частина Руси, се бъ то пѣвденно-захѣдна, або Галичина, за Данила вѣдлучилася вѣдъ останкѣвъ Украинско-рускихъ Земель и почала жити вѣдрубнымъ житемъ. Ся вѣдрубнѣсть була шкѣдливою тымъ, що згода трохи-потрохи могла бы розвиватися вѣдрубнѣсть на другихъ Земляхъ. Але жъ були съ тою вѣдрубности и добрі добутки. Галичина не хотѣла терпѣти такихъ утискѣвъ, якѣ терпѣли останній Рускѣй

Землѣ, вона рвалася на волю и прямувала до розвитку справдѣ цивілізованого на той часѣ житя. Коли бѣ було пощастило їй на свѣй стежцѣ, вона бѣ придбала велику користь не тѣлько всѣй Украинѣ-Руси, котру бѣ притягла до себе, а навѣть и Московщинѣ, вызволила бѣ єѣ вѣдѣ ворогѣвѣ; вона бѣ надала останнимъ Рускимъ Землямъ цивілізованого житя здорового, самостѣйного и вѣдповѣдного часови горожанѣства. Украина-Русь вѣ друге бѣ вѣдограла ту ролю, яку вже разѣ выповнила и яка на вѣки високо пѣднесла и освятила Кієвѣ.

За Данилѣвѣ часѣ на долю Украины-Руси выпало багацько тяжкихъ ударѣвѣ, нещастя, але вони не задушили вѣ нѣй житя, котре обѣцяло вѣ будущинѣ пышно розцвисти. Вѣ годину смерти Данила зѣ Украиньско-Рускихъ Земель не розбѣшлися грѣзньї хмары, але жѣ за житя єго Русь боролася жваво и де вѣ чому зѣ добрыми успѣхами и добутками. Фортецы зруйновано по наказу татарского баскака, каже С. М. Соловѣвѣ; но Холмѣ зберѣгся и вѣ загалѣ не така вже тяжка була кормига татарска на полудни; нападѣ Бурандая перейшовѣ якось мимо“. Не треба вже було мѣркувати, якихъ засобѣвѣ вжити для боротьбы сѣ Татарами; засобы вказавѣ Данило, то були — однодушнѣсть вѣ Рускихъ Земляхъ и спѣлка зѣ Нѣмцями проти Литвы а зѣ Заходомѣ вѣ загалѣ проти Татарѣ. Коли бѣ пѣсля Данила все йшло такѣ, якѣ и за него, то Украина-Русь спромоглась бы устояти проти хочѣ якої незгоды и дожила бѣ до ясного дня свого самостѣйного житя.

На лихо не було другого Данила; нѣ жаденѣ сѣ князѣвѣвѣ, якї були и за него и пѣсля него, не мавѣ вѣ собѣ Даниловой вдачи, неминучо потрѣбної державцевї, особливо вѣ таку тяжку годину, не выключаючи и симпатичного Володимира Васильковича. Не було чоловѣка, що бѣ зумѣвѣ кермувати політикою Украины-Руси, повертаючи єѣ разѣ-у-разѣ до одной меты. Пѣсля Данила не було вже мѣжѣ Украиньско-Рускими князями однодушности; се показалося зразу: якѣ довелося воювати сѣ Поляками пѣсля Данила, князь Левѣ не зѣєднався зѣ братомѣ и дядькомѣ. Левѣ воюючи зѣ Литвою, не выпрохавѣ запомоги у Василька и прохавѣ ви у Татарѣ. Недостача солідарности мѣжѣ Украиньско-рускими князями не давала имѣ спромѣжности наступати на ворогѣвѣ. Черезѣ се и впливѣ Татарѣ почавѣ рости. Русь не змѣцнялася, а Литва и Польша

набрались силы вѣдъ злученя и на останку вони подѣлили Русь помѣжь себе. Пѣдъ кормигою чужинцѣвъ Русь страждала чотыри съ половиною вѣки. Данилѣвъ часъ бувъ самый блискучій въ исторіи Украины-Руси; пѣсля Данила мало траплялося для неѣ такихъ свѣтлыхъ годинѣ.

Не збулася Данилова думка про самостѣйне житѣ Украины-Руси зъ блискучимъ становищемъ мѣжь сусѣдами и съ пышнымъ розцвѣтомъ у краю. Отже не вважаючи на те все, князюванѣ Данила принесло плѣдъ; воно на цѣлый вѣкъ вѣдвернуло пѣдунадѣ Галичины и на цѣлый вѣкъ вѣдопхнуло вѣдъ неѣ чужу кормигу. Захѣдній вороги еѣ, що трохи-трохи не пѣдгорнули еѣ, були вѣдпыхнутыми и за Данила Украина-Русь значно змѣцнѣла, бо по якійсь часъ вся вона була наче зъєднана до одного. Не довго стояло те зъєднанѣ, а вже жѣ воно мало свою вагу, та й князь осѣлнѣся на своихъ мѣсяцѣхъ. Пѣсля татарского нападу цѣлый вѣкъ истнувала Украина-Русь, вона вѣдвертала увагу Литвы вѣдъ Сходу, пріймала на себе еѣ удары и тымъ давала спромѣжнѣсть Московщинѣ змѣцнитися, а тымъ часомъ Псковъ и Новгородъ задержували Литовцѣвъ нападати на Московщину.

V.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДАНИЛА.

Скажемо кѣлька слѣвъ про саму особу князя Данила, памятаючи, що вѣнѣ живѣ за часу за надто трудного и тяжкого для Руси, коли вона зъ усѣхъ бѣкѣвъ мусила оберегати свою незалежнѣсть и самостѣйнѣсть. Отожъ не вважаючи на все те, Украина-Русь вдержала свою самостѣйнѣсть и вѣдъ захѣдныхъ и вѣдъ пѣвнѣчныхъ сусѣдѣ, зробилася и для нихъ самыхъ страшною и не зразу пѣдлягла пѣдъ татарску кормигу. Та ще й добробытѣ свѣй пѣднесла до большь-меншь цвѣтучого стану; все отсе вчинивъ вже жѣ нѣхто, якъ князь Данило. Такій впливъ Данила на долю Украины-Руси ставѣсь черезъ те, що князь Данило бувъ чоловѣкъ не изъ звичайныхъ и его природа надѣлила усѣма тыми вдачами, якѣ потрѣбнѣѣ були, що бѣ спасти Русь.

Вѣдъ усѣхъ своихъ супротивникѣвъ Данило першъ усего вѣдбрѣжнявся безкористною и палкѣю любовію до рѣдного краю,

котрому вѣнъ бажавъ добра, бажавъ побачити его землю щасливою и добре уложеною державою зъ славнымъ станомъ и повагою мѣжь сусѣдами. Але палкѣ любовь до рѣдной землѣ — се обовязокъ кожного честного чоловіка, се ще не заслуга.

Головною своєю метою Данило ставивъ добро всѣхъ мешканцѣвъ Рускихъ Земель, якѣ були пѣдъ рукою его и его брата, вѣнъ не дававъ собѣ нѣ на годину спѣчнути и цѣлый свѣй вѣкъ побивався про те и прямувавъ до своєї меты; „измлада не бы има покоя“, повѣдає лѣтопись про Данила и его брата. Соловѣвъ становить Данила на рѣвнѣ зъ Володимиромъ Мономахомъ.

Данило бувъ способнымъ, сторожкимъ и широкодумнымъ политикомъ; усе вѣнъ тямивъ, якъ и що чинити, вѣ якуму станѣ и якихъ засобѣвъ вжити вѣ боротьбѣ зъ ворогами. До всякой справы, за яку брався — брався вѣнъ жваво, палко. Палкѣсть его вѣдчи показала се ще за дитинного его вѣку; коли его неню выганяли зъ Галича, вѣнъ не хотѣвъ лишати еѣ самотною „и плакашеса по ней, младѣ сый. И приѣхавъ Олександрѣ, тивунѣ Шюмавиньскій, и я и за поводѣ; онѣ же измокъ мечъ, тя его, и потя конѣ его пѣдъ нимъ“... Палкѣсть Данила не була сѣ тыхъ, що швидко простигають; вѣ кожнѣй справѣ у него ставало енергїи до кѣнца дѣла; не любивъ вѣнъ гаятися, працювавъ навѣтъ на Великденѣ. Одержавъ вѣнъ вѣдѣ Мстислава Вѣдшого вѣдповѣдѣ, що визнає его право на Чорторыйскѣ: „Дѣмьяну же приѣхавшу вѣ великую субботу, наутрѣя же на великѣдненѣ приѣхаста Данилѣ и Василько кѣ Черторыйску, вѣ понедѣльникѣ на ночь обѣсѣдоста градѣ“. Коли Данило до вѣдавсѣ, що Олександрѣ Белзкій утѣкѣ шляхомъ на Кїевѣ, вѣнъ „изыде на нѣ изъ Галича, угони и вѣ Полономѣ, и яша и вѣ лузѣ Хоморьскомѣ, Данилу же не спавѣшу три дни и 3 ноци тако же и вѣсмѣ его“. Яка тяжка пригода не навѣдила на Данила сумованя и розпуки: „Людемѣ же видящимѣ, яко отѣ Татарѣ залежьенѣ бѣ градѣ, и вѣбѣжаша вѣ мѣста лѣсна и тѣмѣ же не могоша сбиратися; Данило же снясѣ сѣ братомѣ и тѣши и, якоже отѣ Бога бывшѣй бѣдѣ не имѣти желѣ поганьскы, но на Бога надѣятися и на нѣ возложити печаль“.

Незвычайно любивъ Данило дѣяльнѣсть, се особливо видко, коли читаемо Галицко-Волянску лѣтопись пѣдъ рокомѣ 1235;

походъ ведеться оденъ по одному; повѣнь спинала войну зъ Ятвягами; Данило не забувъ, що у него в другій ворогъ и пошовъ на него. Вѣнь любивъ самому до всего прикладатися и скрѣзь, де треба, приложити власныхъ рукъ; на вѣнь вѣнь самъ оглядувавъ мѣсцевѣсть, окопы и подѣлявъ працю съ простыми войками. Данило бувъ чоловѣкомъ великои хоробрости; котра вызначалася ще змалку его, а особливо показалася въ безталанний для Руси 1223 рѣкъ. Данило першій перейшовъ проти Татаръ рѣчку Калку и ставъ по переду своихъ полковъ. Отъ якъ мовить про сей випадокъ лѣтопись: „Съразившимся полкомъ на мѣсто, Даниль же выѣха на передъ, и Семюнь Олюевичъ и Василько Гавриловичъ, поткоша въ полки Татарьскыя; Василькови же сбодену бывшую въ перси, младѣства ради и бубести не чюяше ранъ бывшихъ на телеси его: бѣ бо возрастомъ 18 лѣтъ, бѣ бо силенъ. Данилови же крѣпко борющихся, избивающи Татары, видивъ то Мьстиславъ Нѣмый, мѣвѣвъ яко Даниль сбоденъ бысть потче и самъ въ нѣ, бѣ бо мужъ и отъ крѣпокъ: понеже ужика сый Роману отъ племени Володимеря, прирокомъ Мономаха, бѣ бо велику любовь имѣя ко отцю его, ему же поручивше по смерти свою волость, дая князю Данилови. Татаромъ же бѣгающимъ, Данилу же избивающи ихъ своимъ полкомъ, и Олгови Курьскому, крѣпко бившимся, инѣмъ полкамъ сразившимся съ ними, грѣхъ ради нашихъ Рускимъ полкомъ побѣженнымъ бывшимъ: Даниль видивъ, яко крѣпцѣйши брань належить въ ратныхъ, стрѣльцѣмъ ихъ стрѣляющимъ крѣпцѣ, обрати конь свой на бѣгъ, устрѣмления ради противныхъ. Бѣжащю же ему, и вжада воды, пивъ почти рану на телеси своемъ, во брани не позна ея крѣпости ради мужьства возраста своего: бѣ бо дерзъ и храборъ, отъ главы и до ногу его не бѣ на немъ порока“.

Данило вважавъ за великій соромъ вѣдступати вѣдъ ворога безъ бою. Разъ вѣнь не радивъ Володимиру Руриковичу выступати на Половчанъ, коли жъ вже его ублагали на те, а потѣмъ зустрѣвшись съ Половчанами, усовѣщували вѣдступити, Данило мовивъ: „Подобаеть воину устремившуся на брань или побѣду прияти, или пастися отъ ратныхъ; азъ бо возбраняхъ вамъ, нынѣ же выжю яко страшливу душу имате; азъ вамъ не рѣхъ ли, яко не подобаеть изыти труднымъ воемъ противу цѣлымъ? нынѣ же почто смущаетеся? изыдете противу имъ“.

Данило бувъ такои юнацкои вдачи, що готовъ бувъ помагати въ боротьбѣ слабѣйшому, хочъ бы у него и не прохали запо-моги. Данило бувъ не тѣлько хоробрымъ воякомъ, а ще й до-брымъ ватажкомъ. Вѣнъ бувъ вдатнымъ не тѣлько до політи-чнои дѣяльности, вѣнъ не любувався въ самыхъ лишень вѣйсковыхъ справахъ, вѣнъ бувъ не тѣлько великимъ лица-ремъ, а показавъ велику способностъ упорядкувати свою дер-жаву. Певно, що за се лѣтопись называе его: „княземъ му-дымъ“, „вторымъ по Соломонѣ“. Инициативѣ Данила мы при-писуемо ось що: „Руси бо бѣяху полонилѣ многу челядь и боярынѣ; створиша же межи собою клятву Русь и Ляхове: аще по семь коли будетъ межи ими усобица, не вовати Ля-хомъ Рускоѣ челяди, на Руси Лядскоѣ“. Сеи умовы, на жаль, не выконали Поляки; Данило мусивъ не додержувати сеи умовы въ боротьбѣ съ Поляками и иншими ворогами, бо вже такій тодѣ бувъ духъ часу и такъ чинили вороги его. Зага-ломъ своими поглядами Данило бувъ княземъ до-татарскои Руси и въ державне житє еи не виѣсь новои идеи хочъ и но-сивъ корольвску корону. Свѣдомо вѣнъ не прямувавъ до реформъ; але жъ за него розумѣня удѣльной Руси не вѣдби-лися шкѣдливо на долѣ еи, бо Данило вызначався за надто безкористною вдачею до свого меншого брата, незвычайно лю-бивъ его, дѣлився зъ нимъ землями, якѣ придбавъ. Братъ плативъ ему те жъ щирою прихильностю, цѣлый вѣкъ вони не сварилися и жили великими приятелями. Оденъ не починавъ нѣчого, не порадившись зъ другимъ; въ усѣхъ походахъ вони стояли одностайно, въ бояхъ оденъ доглядавъ другого и осте-регавъ вѣдъ небезпечности.

Вѣдрѣжнявся ще Данило й тымъ, що любивъ правду. Коли Мстиславъ Удатный благовъ не покидати его, Данило вѣдповѣвъ: „Имамъ правду въ сердци своемъ“. Разъ Данило вдався на прощу до Жидичина, що бувъ бѣля Луцка: „И зва и Ярославъ къ Лучьску; и рѣша ему бояре его: приими Луческъ, зде ими князя ихъ“; оному же отвѣщавшу, „яко при-ходихъ зде молитву створити святому Николѣ, и не могъ того створити“, иде въ Володимерь. Отгуду же, собравша рать, по-сласта нанъ“. Декотрѣй зъ его сынѣвъ пѣшли по батькови; коли Австрійскій князь благовъ Романа Даниловича вѣдректися вѣдъ Угорского короля, що ошукавъ его, Романъ вѣдповѣвъ: „Пра-

вдою обѣщахся отцю си королеви Угорьскому, не могу послушати тебе, яко срамъ имамъ и грѣхъ не исполнити обѣта“.

Нѣколи Данило не покидавъ своихъ спѣльникѣвъ и все помагавъ имъ широ. До людей вѣнъ вѣдносився гуманно и прощавъ образу. Зъ галицкими боярами вѣнъ чинивъ цѣлкомъ не такъ, якъ его батько; разъ тѣлько вѣнъ не вдержався вѣдъ душегубства, се сталося вѣ останній разъ того, якъ бояре и Угры хотѣли вѣдобрати у него Галичь; мабуть на той разъ гнѣвъ его дѣйшовъ до кѣнця и вѣнъ убивъ угорского ватажка Фильня, кѣлькохъ Угрѣвъ и боярина Володислава.

Коли Олександрѣ Белзкій, що заподѣявъ Данилови такъ багацько шкоды и лиха, попрохавъ у него згоды, вѣнъ простивъ ему, простивъ навѣтъ Михайлови Чернигѣвскому и готовъ бувъ вернути ему Кіевъ, а сынови его надѣлити Луцкъ.

Нѣколи не забувавъ вѣнъ, коли хто вчинивъ добро для него. Добувши вѣ Кіевщинѣ Торцькій: „да и дѣтемъ Мстиславимъ, шюрятѣмъ своимъ, рекъ имъ: „за отца вашего добродѣянье примете и держите Торцькій городъ“. Не любивъ вѣнъ славы и пыхи, що особливо вызначалося у вѣдносилахъ его зъ Римскимъ папою.

Римъ предклавъ Данилови корону королѣвску, що бѣ тымъ вѣ части заступити пѣдмогу, якои вѣнъ домагався вѣдъ Риму. Коли послы явилися першій разъ у Данила съ короною, Данило не принявъ еи и сказавъ: „Рать татарская не престаѣтъ злѣ живущи съ нами: то како могу прияти вѣнѣць, бес помощи твоей?“ Опѣсля вѣнъ коронувався при такихъ умовахъ: „Описа же приде вѣнѣць нося, обѣщеваяся, яко „помощь имѣти ти отъ папы“; оному же одинако не хотящу и убѣди его мати, и Болеславъ и Семовитъ, и бояре Лядьские рекуще: дабы приялъ бѣ вѣнѣць, „а мы есмь на помощь противу поганымъ“.

Такимъ побытомъ, чи глянемо на Данила яко на державця, чи яко на чоловѣка, бачимо вѣ нѣмъ образецъ приятный и радѣсный. За те жѣ за его вѣдачу и его чингало людей любило и шанувало. Осъ якими словами лѣтописъ кѣнчыасъ оповѣдане про оденъ съ походѣвъ Данила на Ятвягѣвъ: „Оттуда же князь Даниль приде ко Визьнѣ и пройде рѣку Наровъ, и многи крестьяны отъ пленения избависта, и пѣсень славному пояху има, Богу помогшу има и придоста зо славою на

землю свою, наследавши путь отца своего великаго князя Романа, иже бѣ изъострился на поганя, яко левъ, имъ же Половци дѣти страшаху“.

Слава Данила розбѣшлася и по сусѣдныхъ земляхъ. Батый вѣдавъ про Данила ще перше, нѣ жь прійшовъ на Воынь: „Батыю же вземшо градъ Кыевъ и слышавшу ему о Данилѣ, яко въ Угрѣхъ есть, поиде самъ Володимерю“. Вертаючись изъ за Карпатъ, Батый бажавъ злапати Данила; на останку, коли Данило прибувъ до Орды, Батый витавъ его съ шанобою. Нѣмцѣ те жь шанували Данила, мовлячи до него: „Тебе дѣля миръ створимъ со Выкынтомъ, зане братью нашу многу погуби“.

Коли такъ шанували Данила его сучасники, то певно, що й нащадки вважатимуть не иначе отсю свѣтлу, найприятнѣйшу особу руску XIII. в., передъ котрою иде въ сутѣнь навѣтъ Олександръ Невскій и котра була самымъ виднѣйшимъ дѣячемъ політичнымъ, оборонителемъ Украинсько-русского народу и ватажкомъ его за трудной години.

О Г Л Я Д Ъ

Внутрѣшнихъ вѣдносинъ Галицкои Руси въ другѣй половинѣ XV. столѣтя.

(Монографія Дра И. Шараневича).

I.

Польскій король Владиславъ Ягайло зрѣвнявъ конституцію въ Бдльнѣ (1433 р.) Рускій Земль що до правъ зъ иными Землями Польскои Рѣчи посполитои. Въ ту пору выступае въ Галицкѣй (Червонѣй) Руси (схѣднѣй Галичинѣ) на чолѣ заряду справъ духовныхъ и державныхъ старый рѣдъ Одровонжѣвъ. Вѣнъ дѣлится на кѣлька родинъ. Именно було двоухъ братѣвъ, любимцѣвъ Владислава III. и Казимира Ягайловича, наслѣдникѣвъ Ягайловыхъ. Оденъ бувъ Янъ зо Спровы Одровонжъ, именованный латинскимъ Львѣвскимъ арцибѣскупомъ по смерти Яна Ряшѣвского (1436 р.), що перенѣсь резиденцію арцибѣскупу (1414 р.) зъ Галича до Львова, а другій Петро зо Спровы Одровонжъ, зъ разу (1436 р.) ще Галицкѣй староста а необавки воевода и генеральный староста Рускихъ Земель.

Руске воеводство обѣймало тодѣ Земль: Львѣвску, Галицку, Перемыску и Сянѣцку. Крѣмъ сихъ були ще два повѣты: Самбѣрскій и Жидачѣвскій. Каждая Земля и каждый повѣтъ мавъ своего старосту. Надъ ними старшувавъ воевода и генеральный староста Рускихъ Земель такъ повагою якъ и становищемъ своимъ.

Воевода Петро погибъ лицарскою смертю въ походѣ на Молдавію въ битвѣ зъ Молдавскимъ господаремъ Богданомъ (1450 р.), а арцибѣскупъ Янъ съ туги за братомъ въ кѣлька день опѣсля. Завагавшись трохи, именувавъ Польскій король Казимиръ Ягайловичъ Петрового сына Андрѣя воеводою и ге-

неральнымъ старостою Рускихъ Земель. Андрѣй Одровонжъ бувъ на тѣй посадѣ ажъ до своєї смерти (1465 р.).

Рѣдъ Одровонжѣвъ зовсѣмъ не бувъ люблений, а на противъ арцибіскупъ Янъ вѣвъ зъ Львѣвскою латинською каітулою безнастаннїи суперечки за каітульне земске майно. Вѣнъ присвоивъ собѣ те майно, а латинскїи Львѣвскїи канонїки позывали его до Базилейского церковного собору, що тодѣ саме бувъ скликаний, и соборъ его выклявъ. Воевода Петро и сынъ его Андрѣй поступали собѣ самовластно зъ усѣма: угнѣтали дробну шляхту и мѣщанъ, силували до неправной военной службы, самовѣльно накладали дачки и т. и. Перемыскимъ старостою бувъ Предборъ съ Концецоля, каштелянъ Судомирскїи, а въ Галичѣ по смерти старосты Миколы Паравы зъ Любѣвня, братаничъ его Станиславъ съ Ходеча Паравы. Воевода и генеральный староста Андрѣй живѣ въ незгодѣ зъ обома старостами Перемыскимъ и Галицкимъ и Польскїи король Казимиръ на провінціональнѣмъ Малополюскѣмъ соймѣ въ Корчинѣ (1456 р.) загрозивъ ему всяке насильне и неправне вмѣшуване до ихъ правъ карою 3000—5000 польскихъ гривень. По смерти воеводы Андрѣя Одровонжа, коли король Казимиръ Ягайловичъ приѣхавъ до Львова, то згромадженїи станы Рускихъ Земель горячо наставляли на короля, що бѣ родину Одровонжѣвъ зовсѣмъ усунувъ вѣдѣ найвысшой краевой гѣдности, а вѣддавъ еѣ якому справедливому чоловѣкови. Мѣжъ тымъ братъ покѣйного Андрѣя, Янъ, готовився вже до неї, бо Одровонжамъ належалася значна сума грошей, вѣдѣ Львѣвского, Жидачѣвского и Глиняньского корольвского замку. Ту суму выжичили вони корольвскому або державному скарбови. Постановлено сплатити сей довгъ. Однакъ въ касѣ не було грошей, отже наложено дачку по одному „фертонови“ *) и одному волови зъ лану. Выбранныхъ 20.000 волѣвъ заразъ продано и тыми грѣшми выкуплено Львѣвскїи, Жидачѣвскїи и Глиняньскїи замокъ зъ рукъ ненависного роду. Рускимъ воеводою именувавъ кѣроль тодѣ-

*) Ferto называлася четвертина вѣдѣ десятины щорѣчныхъ плодѣвъ земныхъ, — николи четвертина одной гривны плачена широкими грошами праскими. На одну гривну йшло въ другѣи половинѣ XV. ст. 48 грѣшѣвъ праскихъ широкихъ (Грѣшь широкїи праскїи мавъ 36—37 кр. ав.).

шнёго Галицкаго старосту Станислава съ Ходеча а Львѣвскимъ старостою Рафала зъ Ярославя. Рафаль вразъ зъ братомъ своимъ Спыткомъ съ Тарнова, пѣдкоморіемъ Перемыскимъ, утворили були за королѣвскимъ дозволомъ ординацію або маіоратъ (1470 р.) и гѣроды Ярославъ и Переворскъ въ одно родинне майно зъединили. Родина Одровонжѣвъ уступила тодѣ зъ гѣродѣвъ Львова, Глинянъ и Жидачева и лише задержала въ своихъ рукахъ Самбѣрске староство. Завважати тутъ треба, що крѣмъ дѣйстныхъ старостѣвъ, якѣ мали политичну и судову власть, були ще старосты — державцѣ (tenutarii), се бѣ то такѣ, що не мали жадной власти а лише арендували королѣвскѣ доходы. Дѣйстными староствами крѣмъ головныхъ рускихъ гѣродѣвъ, були ще й Жидачѣвъ и Самбѣръ, а недѣйстными (тенутами) були Глиняны, Щирецъ, Городокъ и и. Одровонжѣ выпертѣ зѣ Львова, Жидачева и Глинянъ, зберегають собѣ всю власть въ старостѣ Самбѣрскѣмъ, бо задержали собѣ тутъ навѣтъ и земскѣ уряды того повѣту. Такожъ и въ Сянѣцкѣмъ старостѣ членъ иншой вѣтки Одровонжевого роду зѣстае старостою. Около 1451 р. бувъ Сянѣцкимъ старостою Микола Пеньонжекъ зъ Вотавиць, зъ роду Одровонжѣ. Бувъ вѣнъ зарозомъ и генеральнымъ Кракѣвскимъ старостою и старостою Кроснянскимъ и Бѣчскимъ. Въ ту пору церква и держава вважались головными пѣдоймами роду людскаго, нероздѣльными въ розумѣню мужѣвъ державныхъ тодѣшней Рѣчи посполитой Польскои, то жѣ часто подыбуемо рѣвночасно членѣвъ одной родины на найвысшихъ щѣбляхъ духовной и державной гѣдности. Бо коли Микола Хшонстовскѣй вѣдѣ 1430 р. естъ старостою Сянѣцкимъ, то король Владиславъ Ягайловичъ именуѣ 1435 р. по смерти бѣскупа Яна зъ дому Долѣва, Петра Хшонстовскаго зъ дому Стшегона, канѣника и приходника при св. Фльоріанѣ въ Краковѣ, латинскимъ Перемыскимъ бѣскупомъ. Саме такъ, якъ по смерти Львѣвскаго латинскаго арцибѣскупа Яна Ряшѣвскаго именовано 1436 Яна зо Спровы Одровонжа проти волѣ латинскои Львѣвскои капѣтулы, що выбрала була Сильвестра Сцѣховія, — такъ и по смерти латинскаго Перемыскаго бѣскупа Яна зъ Долѣвы именовано его настѣдника проти волѣ тодѣшней латинскои Перемыскои капѣтулы. Капѣтула выбрала була на бѣскупа Перемыскаго Францѣшка де Оржекъ Свѣрцка, Львѣвскаго декана а канѣника Перемыскаго

и вѣдала ему бѣскупске майно. Се дѣялося на Руси часто, що особистый интересъ королѣвскій переважувавъ самоуправу церковну. Королѣвскій справы боронивъ бѣскупъ Краковскій Збѣгневъ Олесницкій, що на перекѣрѣ капітулѣ, свояка згаданого Миколая Хшонстовского выевятивъ на Перемыского бѣскупа.

Вернѣмъ теперь назадъ до Одровонжѣвъ. За часѣвъ Андрѣя Одровонжа здобули Турки Царгородъ и положили конецъ сѣдно-римскѣй (Грецкѣй) державѣ (1453 р.). Вѣдъ сеи поры досягавъ турецкій мечъ границъ Угорскихъ и Польскихъ. Папы Римскій старалися загрѣти духа, якій передъ 200 лѣтами ворушивъ суспѣльностью пѣвденной и середнѣй Европы. На покликъ папы Римского Пія II. зѣбралися (1463 р.) хрестоносцѣ пѣдъ проводомъ якогось Щасного съ Панѣва. Були се молодики, сыны шляхты осѣлои на Руси та й охотники зъ сусѣднихъ Земель. Сѣ хрестоносцѣ (около 12.000) не добре одѣти и оплачуванѣ кинулися на двory сельскои шляхты, занепокоилю Краковъ и облягли Львовъ. Львовъ окупилися грѣшми и доставою поживы. Щасный съ Панѣва, ограбивши зъ майна сельску шляхту и мѣсточка, пѣшовъ на Угорщину, бився пѣдъ проводомъ князя Бургундского и Угорского короля Матвѣя Корвина съ Турками и допомѣгъ побити Турковъ, нападаючи кѣлька разѣвъ пѣдъ часъ битвы на войско турецке. Гомѣнъ пѣвенѣ польскои въ честь Богородицѣ розлягався ажъ до табору турецкого и оживлявъ надѣю христѣянскихъ невѣльникѣвъ въ турецкому таборѣ та додававъ лицарского духа товаришамъ бою. Щасный съ Панѣва причинився такимъ способомъ до побѣды надъ Турками, вызволивъ христѣянъ съ полону турецкого и добувъ такои славы, що король Матвѣй дякувавъ ему прилюдно и вѣдавъ за него власну своячку. Грабоване Щасного съ Панѣва на Руси за часу Андрѣя Одровонжа довело до тѣснѣйшого звязку мѣжъ шляхтою а Львовомъ.

Такъ зближились до себе и сполучились для спѣльной обезпекы двѣ найважнѣйшѣй пѣдвалины давной Рѣчи посполитой Польскои: шляхта и вѣльне мѣщанство. Небавомъ пѣсля того, бо вже р. 1465 выступили станы краевѣй однодушно супроти всемогучои родины Одровонжѣвъ.

Насувається пытане, чи родину Одровонжѣвъ по смерти Андрѣя Одровонжа зовсѣмъ усунено зъ Львовскои Землѣ?

Коли Одровонжъ вступилися зъ Львова и Глинянъ, збѣтае ще въ тыхъ сторонахъ съ той родины Павло Одровонжъ. Бувъ вѣнъ пѣдстолиемъ Львѣвскимъ и каштеляномъ Перемыскимъ та Львѣвскимъ и засѣдавъ на судовыхъ речинцяхъ у Львовѣ и Перемышлѣ. Беата Одровонжева, вдова по воеводѣ Андрѣю, чи по каштелянѣ Павлѣ, була дѣдичкою села Гафъ, двѣ милѣ вѣдъ Львова вѣддаленого. Миколай Одровонжъ зъ Блажеевичъ, съ князѣвства Ратиборского на Шлѣску, бувъ секретаремъ королѣвскимъ въ Перемышлѣ. По смерти бѣсупа Петра Хшонстовского настановивъ король Миколая Одровонжа бѣсупомъ Перемыскимъ. Живъ вѣнъ до року 1474.

Одровонжѣ Самбѣрскѣй, здасться, не могли забути того, що ихъ выперли зъ староствѣ и замкѣвъ Львѣвской Землѣ. Пѣсля смерти короля Ческого Юрѣя Подѣбрада († 1471 р.) розпочавъ бувъ Владиславъ, найстаршій сынъ короля Казимира Ягайловича, вѣйну зъ Матвѣемъ Корвѣномъ о тронъ ческѣй. Супроти Матвѣя пѣдмагавъ Казимиръ сына своего Владислава р. 1474 литовскимъ вѣйскомъ пѣдъ проводомъ Ивана Ходкевича и шляхтою зъ Руси пѣдъ проводомъ Павла Ясѣньского. Мѣжь тымъ Якѣвъ, Миколай и Петро Одровонжѣ, мабутъ молодшѣ братья Яна, старосты Самбѣрского, выслугувалися у вѣйску Матвѣя супроти власныхъ своихъ землякѣвъ.

Такъ-то родина Одровонжѣвъ пересувасться наче великаньска тѣнь на видѣннѣ исторѣи краевой. Та, чи ся родина не лишила нѣякихъ слѣдѣвъ по собѣ,— чи тѣлько дбала про себе, громадила майно и служила пѣдъ стягомъ у краяхъ сусѣднихъ, що бѣ пѣмститися за свое понижене?

У Львовѣ есть гарный костель св. Андрѣя зъ монастыремъ Бернадинѣвъ. Монахѣвъ сихъ спровадивъ р. 1460 до Львова Андрѣй Одровонжъ и поставивъ для нихъ костель деревлянный, що згорѣвъ пѣсля его смерти. Одровонжѣ поставили и украсили такожь въ Самборѣ костель и монастырь Бернадинѣвъ р. 1472. Гарну катедру латиньску въ Перемышлѣ поставивъ Миколай Одровонжъ, бѣсупъ Перемыскѣй. Матерѣялу до сеи катедры достарчила розѣбрана давна церква замкова, що була величаво поставлена съ квадратного тесового каменя. Рускѣй епископы Перемыскѣй вѣдправляли въ сѣй церквѣ службы Божѣй, поки ще переселилися до Самбора. Король Ягайдо казавъ Русинамъ уступитися зъ сеи церкви, выкинути похованѣ тамъ тѣла сла-

внихъ Русинѣвъ а церкву на ново посвятити и вѣдати латиньскому духовенству.

Той самъ Миколай Одровонжь зъ Блажеевичъ, бискупъ Перемыскій (1452—1474), такъ якъ и сучасный арцибискупъ Львѣвскій Григорій зъ Сянока (1451—1479) и ихъ наслѣдники дбали о помножене своихъ приходѣвъ, бо ихъ латиньскій бискупства, положеніи середь православныхъ, були лихо вывѣнованіи. Тому набувають вони дѣбра земскій найбѣльшь купномъ за призволомъ королѣвскимъ, череносятъ ихъ на право церковне, закладають шпиталѣ и брацтва шкѣльнѣи.

II.

Окрѣмъ Одровонжьѣвъ мають великій впливъ на краєві вѣдносини и инші можніи родини своимъ майномъ и становищемъ. Се були шляхоцкѣи родини, що прибули съ Польщи або Шлезка, або такожъ давній рускѣи роды. До першихъ зачисляемо братѣвъ зъ Ярослава Рафала и Спытка, родину съ Ходечъ на Хлопахъ, села пѣвъ миль вѣдъ Комарна вѣддаленого, родину Тарлѣвъ съ Щекаревичъ вѣ Стрию и на Пѣдгайцяхъ, родину Сѣвиньскихъ, що король Владиславъ Ягайловичъ обдарувавъ еѣ Олеськомъ зъ волостями сумѣжными, родину Гербуртѣвъ, розвѣтвлену вѣ Землѣ Львѣвскѣи и Перемыскѣи, родину Габданкѣвъ вѣ Бучачу надъ Стрыпою, поселеныхъ на Руси за часу Ольгерда и Казимира Великого, що писалися на Язлѣвци и Монастерискахъ;—до другихъ зачисляемо: Ходорѣвскихъ на Ходороставѣ, вѣ Куропатникахъ, Бортникахъ и Звенигородѣ; Гердеевичѣвъ вѣ Перемышлянахъ, Тенетникахъ, Оренинѣ на Подѣлю, родину Лопатокъ на Осталовицяхъ и т. и. Побѣчь сихъ родинъ польскихъ и рускихъ мають дѣбра земскій и сидятъ вѣ Земляхъ Рускихъ давній княжѣи роды руского або литовского поколѣня. Такъ и. пр. князѣ Гурконы на Лысятчахъ, вѣдъ котрыхъ ще по нынѣ має назву село Гурко, коло Перемышля, — князѣ Кошерскѣи зъ Литвы, державцѣ Стронятина, а передъ усѣма князѣ Гольшаньскѣи, близькѣи свояки останнѣи жѣвни короля Владислава Ягайла Зонки (Софѣи), матери Ягайловичѣвъ Владислава и Казимира.

Здається, що братя ординати Ярославскі, Рафаль и Спытко, не дуже дбали про розширене свого роду та набуване дбръ на Руси. Рафаль зъ Ярослава виправдѣ вже около 1470 р. поступивъ зъ Львѣвского староства на генеральне староство на Руси, бо сей урядъ красвый привернено зновъ въ кѣлька лѣтъ пѣсля смерти воєводи Руского, Андрѣя Одровонжа. Зъ сего становища осягнувъ вѣнъ урядъ маршалка коронного и сполучивъ его въ своѣй особѣ вразѣ зъ староствомъ Судомирскимъ. Ёго братъ Спытко зъ Ярослава неначе дѣдичить пѣсля него староство генеральне на Руси (около р. 1482). Обохъ братѣвъ бѣльше приманювало добувати уряды державнѣ и въ сумѣжныхъ воєводствахъ Польскихъ, якъ розширювати и розкорѣнювати своѣй рѣдъ на Руси.

Родина жъ съ Ходеча навѣдвороть дбає про се, що бѣ набувати дѣбра земскѣ на Руси. Вона дѣстала вѣдъ короля Казимира мѣсто Рогатинѣ въ заставѣ, а село Комарно, положене въ ви батькѣвщинѣ на Хлопахъ, перетворює за призволомъ королѣвскимъ на мѣсто. Станиславъ съ Ходеча добивається гѣдностей и урядѣвъ у поблизкому Подѣлю и тому йде на взаводы зъ родиною Бучацкихъ. Родина бо Габданкѣвъ зъ Бучача, що писалася на Язлѣвци и Монастерискахъ, держала Червоногородъ, — и мала старостинскѣй урядъ въ Каменци, Снятинѣ и Коломыѣ. Бучацкѣй, яко старосты Каменця, головного гѣрода подѣльского, пишуться такожь старостами Подѣля. Воеводою Подѣля надъ старостами подѣльскихъ городѣвъ поставлено Грицька Кердевича, старосту Теревовельского. Вѣнъ вславився военными дѣлами за Владислава Ягайла въ усобицѣ сего короля зъ братомъ Свидригайломъ. Наслѣдкомъ постановъ сойму въ Пѣтрковѣ 1457 р. мали виправитись въ справахъ межинародныхъ на Волощину воеводы Грицько (Кердевичъ) и Андрѣй (Одровонжъ). Поляки не йняли вѣры старостамъ подѣльскихъ замкѣвъ, бо Татаре заняли грѣзные становище супроти Польщи; та й Литовцѣ пѣсля прилученя Подѣля до Польщи безнастанно пѣдносили свои права до Подѣля. Поляки побоювались, що бѣ Татаре не порозумѣлися зъ Литовцями, та користуючись вѣйною Польщи зъ Нѣмецкимъ орденомъ въ Прускахъ (1454—1466), не вѣдали Подѣля Литовцямъ. Для того провѣнциональный соймъ въ Корчнинѣ ухваливъ роздати подѣльскимъ замкамъ стрѣльбы и харчъ, а окре-

Рус. Ист. Бѣба. V. т.

мымъ посламъ поручено 1456 р. вѣдѣбрати вѣдновлену присягу вѣдъ Подѣльскихъ старостѣвъ.

На звѣздѣ въ Пѣтрковѣ р. 1463 ухвалено, вѣдѣбрати старошу замку Каменецкого зъ рукъ Теодорика Буцацкого, старосты Подѣля. А позаякъ Буцацкѣ выдали значну суму на пѣддвигнене твердинѣ каменецкой титуломъ пожички або опѣгнораци, отже се надавало Буцацкимъ сяке-таке право до того гѣрода а тымъ самымъ и староства Подѣля; тому постановлено ту суму сплатити Буцацкимъ. Подѣбно якъ для выкупу замкѣвъ Львѣвского, Глиняньского и Жидачѣвского зъ рукъ Одровонжѣвъ, такъ и въ тому случаю, коли ходило о выкупъ Подѣля зъ рукъ Буцацкихъ, наложено на Подолянѣ податокъ по одному волови вѣдъ лану. Волы продано, довгъ Буцацкимъ заплачено и съ того часу поручено р. 1463 дальше вести будову каменецкой твердинѣ бѣскупови Каменецкому лат. обр. яко повѣрникови съ королѣвского рамени. Твердиня каменецка переходить, здається, пѣдъ непосредну управу Короны, а староство въ Каменци зъ урядомъ генерального старосты Подѣля перенесено на особу Станислава съ Ходеча, воеводы Руского (сей то урядъ одержавъ Станиславъ съ Ходеча по смерти воеводы Андрѣя Одровонжа) и старосты Галицкого. Буцацкимъ полишено староства въ Снятинѣ и Коломыѣ, тенуту Червоногородъ и просторѣ батькѣвскѣ дѣбра надъ Стрыпою и Серетомъ. У ту пору и воевода Подѣльскѣй Грицько Кердевичъ кѣнчить свое житє. Ёго сыны Янъ и Жигмонъ одѣдичили пѣсля него староство Теревовлѣ и Поморянѣ, а дѣбра въ Львѣвскѣй Землѣ якъ Пѣдбережє, Выжняны, Спиколосы, одѣдичивъ ёго сынъ Дмитро, такожъ Спиколосѣвскимъ званый вѣдъ своей батькѣвщины Спиколосы. По смерти Яна Жигмонъ ставъ дѣдичемъ майнѣ той линѣи. Зъ Жигмонтомъ вымерає линѣя Кердевичѣвъ теревовельскихъ а урядъ староства Теревовельского переходить на Станислава съ Ходеча, воеводу Руского, старосту Галицкого и генерального старосту Подѣля.

По смерти воеводы Станислава съ Ходеча р. 1486 на Подѣлю приходитъ родина Буцацкихъ до давныхъ урядѣвъ и почестей. Староство Галицке переходить на сынѣвъ Станислава де Ходечъ, дѣдичѣвъ на Хлопахъ. Рогатинѣ, наданный Казимиромъ Станиславови съ Ходеча, переходить на сынѣвъ ёго Отона и Миколая, а староство въ Теревовлѣ на ёго брата Яна съ Ходеча.

Яківъ Бучацкій, сынъ Михайла, осягнувъ тодѣ урядъ воеводы Подѣльскаго. Тодѣ зъ видѣннѣ исторіи краевой уступають братья Ярославъ и Спытко, а урядъ воеводы Рускаго держать съ того часу родины и особы менше звѣстнѣ въ исторіи краевой. Спытко зъ Ярослава держить урядъ генеральнаго старосты Рускаго ще вѣдъ р. 1490—1495, хочъ и вынесено его зъ воеводства Судомирскаго на урядъ воеводы Краковскаго. Пѣсля Спытка урядъ генеральнаго старосты Рускаго тимчасомъ надано Андрѣеви зъ Олешина, каштелянови Судецкому (Санчѣ). Урядъ воеводы Рускаго прилучено до староства Львовскаго и надано родинѣ „съ Танчинъ“. Такъ вже р. 1496 Миколай „съ Танчинъ“ бувъ генеральнымъ воеводою Рускимъ и Львовскимъ старостою, а сучасно Збигнѣвъ „съ Танчинъ“, пѣдкоморій Краковскій, пише ся такожъ старостою Львовскимъ. Старосты Перемыскій не дбають такъ про дѣбра та уряды на Руси, якъ старосты Галицкій. На тому староствѣ наступае Янъ съ Чижова пѣсля Предбора съ Конецполя, що бувъ старостою Перемыскимъ и каштеляномъ Судомирскимъ. Янъ съ Чижова бувъ такожъ и каштеляномъ Перемыскимъ. Въ р. 1497 Тенчинскій уступають зъ своихъ посадъ на Руси. Миколай Тенчинскій, воевода Рускій, вертаючи съ походу волоскаго, полягъ въ бучковиньскому лѣсѣ, якъ майже передъ 50 лѣтами Петро зъ Спровы Одровонжъ, воевода Рускій. Староство Львовске сполучено зъ староствомъ Перемыскимъ и такъ вѣддано Миколаеви Криса зъ Боболинча. Однакжъ урядъ воеводы и старосты генеральнаго на Руси переходить тодѣ до рукъ воеводы Белзкаго.

Землю Белзку, положену на пѣвнѣчь вѣдъ Львова, надавъ Ягайло р. 1388 яко вѣннѣ сестрѣ Олександрѣ, вѣдданѣй за князя Мазовецкаго. Коли вымерли князѣ сеи лінії, пѣддалася Земля Белзка Казимирови Ягайловичеви р. 1462, а сеи замѣнивъ еѣ у воеводство и зъ иншими Землями Рускими, се бѣ то зъ воеводствомъ Рускимъ и Подѣльскимъ, прилучивъ до провинціи Малои Польщи. По прилученю Белза до Корони бувъ старостою Белзкимъ Павло Ясинскій и доводивъ у всякихъ походахъ военныхъ полками того воеводства. Воеводою жъ Белзкимъ бувъ Добеславъ Бишовскій. Пѣсля Добеслава Бишовскаго урядъ воеводы Белзкаго одержуе Станиславъ Вонтрубка Окшиць. Вѣннѣ бувъ и каштеляномъ Судецкимъ. Сучасно ставъ его братъ,

Янъ Стшелєцкій Вонтрубка, по смерти Григорія зъ Сянока († 1479) арцибіскупомъ Львѣвскимъ (р. 1481). Въ р. 1478 Павло зъ Вротимовичъ Вонтрубка, съ той самои родини, бувъ приходникомъ капітулы перемыскои.

Пѣсля Станислава Бишовского Белзке воеводство занявъ р. 1489 Павло Зброжекъ, а пѣсля него Петро Мышковскій. Коли Миколай съ Танчина полягъ въ битвѣ зъ Волохами въ буковиньскому дѣствѣ, тодѣ надѣлено Петра Мышковского, воеводу Белзкого, урядомъ генерального старосты Руского р. 1499. Якъ его попередникъ на Белзкому воеводствѣ, такъ и вѣнъ держить урядъ каштеляна Судецкого. Въ тому самому часѣ (р. 1497) рядивъ Янъ Мишковскій дворомъ арцибіскупа Львѣвского. Арцибіскупомъ Львѣвскимъ а заразомъ и біскупомъ Перемыскимъ бувъ тодѣ славный Андрѣй Борисовій Роза, що въ 1503 р. занявъ найвысшій ступень ерархічний въ Польщѣ, арцибіскупство Гивзненське.

На останку родина съ Ходеча въ тому часѣ приходитъ зновъ до високихъ урядѣвъ краєвыхъ. Станиславъ съ Ходеча, сынъ того воеводы и старосты, стає старостою Рускимъ р. 1500. Андрѣя съ Ходеча выбрано біскупомъ Каменецкимъ, а Миколай съ Ходеча ставъ канонікомъ капітулы львѣвскои и перемыскои. Отже родина съ Ходеча, що глубоко вкорѣнилась на Руси, уступила тѣлько на короткій часъ членамъ иншихъ знатныхъ родинъ польскихъ у високихъ урядахъ на Руси. Коли жъ тѣ родини вымерають або поступають на вышій уряды державній, вертає родина съ Ходеча зновъ до високихъ краєвыхъ гѣдностей и урядѣвъ.

III.

Подружа мѣжь можными родинами рускими а польскими поселеными на Руси або такожь поза обсягомъ Земель Рускихъ мали не меншу вагу, якъ правлѣнє высокими урядами краєвыми. Такимъ способомъ князь Ратиборскій на Шлеску осягнули мѣсточко Яворѣвъ зъ сумѣжными селами въ городецкому окрузѣ. Старостою генеральнымъ на Руси р. 1436 бувъ Винцентій зъ Шамотуль, каштелянъ Межерѣцкій, коли Петро зъ Спровы Одровонжъ старостувавъ ще въ Галичѣ. Ему надавъ Владиславъ Ягайловичъ р. 1436 мѣсточко Яворѣвъ зъ сумѣжными

селами. Надані посѣлости, мимо застереженого права выкупу, не були выкуплені, и опѣсля перейшли въ дѣдичну власнѣсть сеи родини. Маргарета, дочка Вінцентія зъ Шамотуль, вийшла за мужъ за Вацлава князя Ратиборского и принесла своему чоловікови яко вѣно Яворѣвъ зъ сумѣжными волостями. Князь Ратиборскій не живъ на Руси, отже майномъ его жѣнки завѣдували державцѣ.

Якъ Яворѣвъ по жѣнцѣ дѣстався князеви Шлескому, такъ и Глиняны перейшли до иншої знатной родини зъ Великопольщи. Софія, дѣдичка зъ Глинянъ (може зъ Гологѣрскихъ), внесла те майно въ дѣмъ свого чоловіка Яна зъ Опорова, воеводы Берестейского. Въ р. 1477 Андрѣй зъ Опорова, съ того жъ самого роду, канонікъ у Полоцку и архидіаконъ гнѣзненскій, ставъ біскупомъ Перемыскимъ, однакожъ не зѣхавъ на Русь, а тѣлько съ Польщи чотыри роки завѣдувавъ перемыскою дієцезією. Беата, дочка каштеляна Берестейского, Миколая зъ Опорова, пішла за мужъ за Давида Бучацкого, а сей забезпечивъ собѣ вѣно записомъ на Бучачѣ и селахъ до того мѣста принадлежнихъ.

Ядвига, дочка воеводы Станислава съ Ходеча, вийшла замужъ за Михайла Бучацкого зъ Язѣвця. Си чоловікъ умѣстивъ и забезпечивъ собѣ посагъ на мѣстечку Мартыновѣ. Елисавета Змигородска, дочка Теодорика Бучацкого, каштеляна Каменецкого, вѣддалася за шляхтича Яна Мышковского. По своѣй стрыянцѣ Ядвизѣ, жѣнцѣ Михайла Бучацкого, дѣдичить вона принадлежну вѣй спадщину Мартыновѣ и двѣ частини съ того продає Янови Коло зъ Далєєва, а одну третину ему дарує. Янъ Коло довгі лѣта держить урядъ пѣдкоморія и стольника Галицкого и єсть предкомъ розвѣтвленои опѣсля родини, що писалася „de Delejów alias de Porów“.

На Гологорахъ пишеться Миколай пѣдстолій Львѣвскій. По его смерти дѣстала се майно въ спадщинѣ дочка Елисавета, однако жъ вона уступає съ тои посѣлости Янови зъ Сѣнны. Сѣнинскій заволодѣли Золочевомъ и Гологорами та писалися съ того часу Гологѣрскими, однако жъ ихъ треба вѣдрѣжнити вѣдъ давнѣйшихъ Гологѣрскихъ. Зъ нихъ Янъ зъ Сѣнны пишеться пѣдкоморіємъ Перемыскимъ и старостою замку въ Олеську. Въ р. 1499 поступає вѣнъ на урядъ пѣдкоморія Судомирского и каштеляна Малогоского. Родина зъ Сѣнны придбала

собѣ такожъ Поморяны. Дорота, сестра братѣвъ Сѣниньскихъ, а вдова Львѣвскаго хорунжого, Миколая Свинки, що р. 1474 оборонивъ Поморяны проти Татаръ, вышла вдруге замужь за Жигмонта Кердея, старосту Теревовельскаго, властителя Поморянъ, бо Миколай Свинка бувъ тѣлько державцею того гѣрода. Въ р. 1499, коли Янъ зъ Сѣнны бувъ вже дѣдичемъ Гологѣръ, Дорота повдовѣла вдруге, по старостѣ Теревовельскому Жигмонтѣ; вона признае, що браты Янъ и Викторинъ зъ Сѣнны сплатили суму, яка тяжила по першому еи чоловѣцѣ, Миколаю Свинцѣ, на его майнѣ (державѣ). Уже въ сѣй грамотѣ оба браты именується дѣдичами двоухъ просторыхъ посѣлостей, Гологѣръ и Поморянъ.

Юрша Ходорѣвскій зъ Бортникъ оженился зъ Анною, дочкою Тарла зъ Щекаревичъ, старосты Стрыйскаго. Вѣнъ наступае пѣсля своего тестя Тарла въ старостѣвъ Жидачѣвскому и Стрыйскому (1470). Опѣсля старостою Жидачѣвскимъ выступае Теодоръ съ Панѣва, имовѣрно близькій своякъ родины Юрши съ Ходоростава, що й на Подѣлю мала посѣлости. Потомокъ Теодора названный Auctus (Артуръ?) съ Панѣва бувъ пѣдъ конецъ XV. столѣтя старостою въ Жидачевѣ и державцею Городиска.

До особлившихъ же дослѣдѣвъ веде насъ нагромаджене даныхъ про родину Лопаткѣвъ зъ Осталовичъ, — и проясняе вѣдносины, середъ якихъ проживали вѣрнѣй грецкои церкви на Руси. До родины Лопатычъ (або Лопаткѣвъ), що писалися на Осталовичахъ, належали Романъ зъ Осталовичъ, Митко, Сѣнко Лопатичъ и Андрѣй Лопатичъ або Лопатка, дѣдичъ Осталовичъ. Позаякъ вѣдъ смерти Антонія, митрополіты Галицкаго, съ кнѣземъ XIV. вѣку Галицка епархія обряду грецкого не мала своихъ епископѣвъ, Станиславъ съ Ходеча, староста Галицкій, въ р. 1458 надае шляхтичеви Романови зъ Осталовичъ власть наглядати, засуджувати попѣвъ округа Галицкаго (districtus Haliciensis) и поберати вѣдъ нихъ всякѣ данины. Тому жъ Романови надано опѣкуньство (patronatus) зъ юрисдикціею надъ монастыремъ въ Крылосѣ (коло Галича) зъ дѣбрами Перегнѣнско и Благовѣщене, приналежними до того монастыря. Опѣкуньство надъ церквами и монастырями не було незвычайне на Руси. Такъ вже король Владиславъ Ягайловичъ р. 1443 грамотою, выданою въ Сяноку князеви Михайлови Пиньскому

або Ольшаньському надає оп'якуньство надъ монастиремъ въ Уневѣ вразъ зъ обовязкомъ заступати сей монастирь и зав'язувати добрами ему приналежними: Яхторовомъ и Млынищами. Коло року 1473 постала передъ судомъ суперечка мѣжь княземъ Михайломъ Пиньскимъ и Сынкомъ Лопатычемъ зъ Осталовичъ о право оп'якуньства надъ монастиремъ въ Уневѣ. Судъ здає порѣшене суперечки о право оп'якуньства самому королеви на генеральному з'ѣздѣ, що мавъ вѣдбутися на Руси.

Справи подружа лагодивъ судъ старостиньскій. Ще жь бо р. 1447 Петро зъ Спровы Одровонжь, воевода Рускій, розв'язує подруже мѣжь Проташемъ Ходорѣвскимъ зъ Бортникъ и Федькою (се бѣ то Федорою), Русинкою, дочкою Сынка Лопатыча зъ Осталовичъ, слюбною его жѣнкою, и надає ему право взяти иншу жѣнку, а ѣй вѣддатись за иншого чоловѣка. Сей засудъ розв'язуючій подруже дѣється въ прийвѣ протопопа Василя делегата, Якима намѣстника митрополітального (metropolitano), проти первѣстному засудови суду духовного. Були то неперечно надужитя противъ уставъ церковныхъ въ некористь схѣдной церкви, — коли мирекѣ люде виконували юрисдикцію надъ духовными и рѣшали справи подружа. Дѣялося те проти конституції в. князя Витовта, выданои для исповѣдникѣвъ церкви схѣдной на Литвѣ, Волинѣ и Подѣлю, котру король Казимиръ Ягайловичъ р. 1469 потвердивъ на просьбу Перемыского епископа Дѣвоньки для клиру епархїи перемыской. Такимъ способомъ епископы Перемыскї, що наступали по собѣ неперерывною чергѣю, обставали за давными правами своєї церкви. Въ галицкѣй же епархїи р'ядять свѣтскї намѣстники, именованї зъ рамени короля.

Подѣвъ въ исторїи схѣдной церкви на Литвѣ и Руси не остали безъ впливу и на галицку епархїю обряда грецкого. Коли жь бо митрополіта Изидоръ ставъ кардиналомъ въ Римѣ а вѣдтакъ зложивъ урядъ митрополіты Руского, епископы великорускї выбрали собѣ нового митрополіту Іону. Тодѣ папа Калікестъ III. именувавъ Григорїя митрополітою Руси. Папу Калікеста III. заскочила смерть, а его наступникъ папа Пій II. доконавъ замѣру свого попередника. Вѣнъ выдавъ булю до короля Казимира Ягайловича и поручивъ его дбалости украиньско-руську церкву, — звѣстивъ про именоване нового митрополіты Григорїя и цѣдчинивъ тому жь 1458 р. 9 епархїй

русскихъ, мѣжь иншими галицку, перемыску и холмску. Новоименованого и въ Римѣ высвяченого Руского митрополіту Григорія приняли на Литвѣ такъ, що вѣнъ мусивъ выѣхати зъ Литвы и поѣхавъ въ Галицку Русь. Тамъ назначивъ ему король Казимиръ Ягайловичъ р. 1470 монастырь Крылось и добра опорожненои Галицкои митрополіи на прожитокъ. Однако жъ уніятскій митрополіта Григорій недовго живѣ у Галицкѣй Руси. Вѣнъ ѣде назадъ до Литвы и умерас 1473 р. въ Городку литовскому. Тодѣ Казимиръ вѣддае монастырь Крылось и добра Галицкои митрополіи свѣтскому еи намѣстникови якомусь Свистельницкому для помноженя его доходѣвъ.

IV.

Землѣ Рускѣй, се бѣ то воеводство Руске, Подѣльске и Белзке, становили зъ воеводствами Краковскимъ, Судомирскимъ и Люблинскимъ одну провинцію давной Рѣчи посполитой Польской, такъ звану Малопольщу. То жѣ правѣ, запевненѣй Казимиромъ цѣлѣй Польщѣ, мала такожъ Малопольща и Землѣ Рускѣй злученѣй зъ сею провинцією. Пѣсля ухвалы сойму провинціального въ Малопольщѣ, въ Корчинѣ, *) выдавъ Казимиръ Ягайловичъ 1456 р. пѣдчасъ вѣйны прускою привилей для Земель воеводства Руского и Подѣльского. Подѣбный привилей, але ще докладнѣйше сформулований, надавъ Казимиръ Ягайловичъ такожъ Землѣ Белзкѣй при нагодѣ прилученя еи до Короны р. 1462. Коли порѣвняемо тѣ привилей и статутъ выданный для Литвы р. 1456 Казимиромъ IV., дѣйдемо ось до якихъ результатѣвъ. Давнѣй леннѣй вѣдносины въ Литвѣ устають за для зрѣвнаня Литвы що до правѣ зъ основными законами въ Польщѣ. Королѣ Польскѣй застерѣгають собѣ яко князѣ Литовскѣй ще тѣлько деякѣй останки давной литовско-русской ленной системы якъ н. пр. обовязокъ будованя замкѣвъ, мѣстѣ та мостѣвъ и т. д. Въ Земляхъ же Рускихъ, де те зрѣвнане переведено вже съ певнымъ застереженемъ конституцією въ Ёдлинѣ **) р. 1433, упали и тѣ останки ленной системы въ наслѣдокъ привилейвѣвъ наданныхъ Казимиромъ IV. Такъ Землѣ

*) Корчинѣ, въ Судомирскому воеводствѣ.

**) Ёдлинѣ, Ёдльно, на пѣвнѣочъ вѣдѣ Радома.

Рускій, сполученій єъ Короною, уживали ббльшихъ свободъ якъ Волянъ и схднн часть Подбля та иншій Землѣ Рускій прилученій до Литвы. Основнїи законы, наданїи Землямъ Рускямъ, прилученымъ до Польщи, були ось якї:

Границѣ воеводства Белзкого, Руского и Подблѣского були ненарушимї, се бѣ то не могли бути уменшенї. Тблько мешканцѣ поселенїи (*bene possessionati*) въ котрому будь зъ рускихъ воеводствъ могли держати краевїи уряды, — а такожъ и суды (колегїяльнїи) могли справувати тблько мешканцѣ поселенїи (*bene possessionati*) въ тбій землѣ. Съ краю нїкого не можна було выкликати и передѣ суды чужого воеводства ставити. Краєвого мешканця не можна було увязнити и карати, поки єго вїны не доказано правно передѣ судомъ, а то пбсла правѣ, якїи були въ иншихъ краяхъ Рѣчи посполитои. Найвысшїи, краевїи достойники духовнїи и свѣтскїи засѣдали пбсла основныхъ законбвъ Рѣчи посполитои Польскои въ соймахъ державныхъ въ Колѣ, Сѣрадзѣ, Ленчицѣ, Пѣтровкахъ и т. д., де рѣшались sprawy найббльшой ваги, для загалу и цѣлости державы. Sprawy грошевїи подавано до рѣшеня соймамъ провинциальнымъ въ Корчинѣ. Окромѣ соймбвъ провинциальныхъ Мало-польщи, що вбдбувались въ Корчинѣ, въ надвычайныхъ случаяхъ зберались ще зборы становїи*) Земель Рускихъ такъ и. пр. рѣшалась на такому зборѣ въ исторїи важна пригода пбсла смерти воеводы Андрѣя Одровонжа (1465 р.), воеводы у Львовѣ**).

Король Казимиръ зобовязався, нїчого не постановляти въ справахъ Земель Рускихъ безъ рады становъ тыхъ Земель. Пбсла ухвалы сойму въ Корчинѣ, потверженои королемъ, всѣ уряды, що мали участь въ зѣвздахъ генеральныхъ, могли бути розданїи тблько за радою баронбвъ (се бѣ то вышои шляхты) той Землѣ, такъ само и уряды пбдкоморїя и хорунжого.

До вбйсковои службы ставали Землѣ Рускїи пбдъ тыми самими умовами. Вони неначе добули собѣ право, що призывали, чи взяти участь у походахъ военныхъ посполитого

*) Въ белзкому привилею (1462 р.) названїи станами краєвыми „окромѣ баронбвъ, прлатбвъ, шляхты ще й заступники мѣст“, однакъ сїи останнїи ще не засѣдали на соймѣ въ Корчинѣ.

**) На такому зборѣ у Львовѣ пбднесено багатб важкихъ закнбдбвъ въ привѣвъ короля супроти Андрѣя Одровонжа.

рушеня або нѣ. На каждый войсковый походъ мавъ король платити по пять гривенъ вѣдъ кожного жовнѣра (вѣдъ кожного ратица). Сю постанову надавъ уже Владиславъ Варненскій Рускимъ Землямъ, однакожь довго ще вона не входила въ жите. Король мавъ усѣ на вѣйнѣ понесені шкоды вынагородити и выкупити зъ неволѣ кожного участника посполитого рушеня, коли бѣ вѣнѣ у воєнному походѣ попавъ у руки неприятеля. Пѣдъ тыми самими умовами служили тѣ, що у котрого зъ вельможѣвъ поселеныхъ на Руси стали на службу войскову. Нѣкому не було вѣльно безъ корольвского призову покинути ряды посполитого рушеня пѣдъ карою смерти або утратою чести и майна. Вѣйсковою силою староства доводивъ звычайно староста, а вѣйсками Земель Рускихъ яко начальникъ оденъ зъ вовводѣвъ або кого король призначивъ на те становище. Пѣсля засады принятой въ цѣлѣй Рѣчи посполитѣй повиннѣсть службы войсковою тяжила на вѣльныхъ властникахъ дѣбрѣ земскихъ а по мѣстахъ съ правомъ магдебурскимъ — на вѣйтахъ та на князяхъ осадженихъ по селахъ на волоскому правѣ. Инколи тѣлько громадилися селяне добровѣльно коло лицарства для захисту краю передъ Татарами. Однако жѣ селяне несправнѣ въ дѣлахъ воєнныхъ своимъ натовномъ и неладомъ скорше причинялися до поражки, якъ до побѣды.

Зѣ засады отже шляхтичъ поселеный займався войною та житѣмъ прилюднымъ и бувъ справдешнимъ властникомъ своєї землѣ, а кметѣ, управляючи рѣлю, привязаный до ґрунту, достарчавъ воєвникови яко своему дѣдичному панови всѣхъ потребъ до прожитку. Кметеви не було вѣльно кидати свѣй ґрунтъ, а такъ приватнымъ особамъ якъ и корольвскимъ урядамъ було пѣдъ великими карами грошевыми заказано, чужихъ кметѣвъ вызывати, вѣдмовляти, приймати. *).

За приналежнѣсть кметя ручила цѣла громада. На тыхъ вѣдносилахъ основувався цѣлый тогочасный устрѣй суспѣльный и державный на цѣлому обшарѣ давной Речи посполитой Поль-

*) Въ Мазовіи становище кметя (мужика) було багато вѣльнѣйше, якъ у Рускихъ Земляхъ и на Литвѣ. Привилей бо наданный Равскѣй Землѣ 1462 р., прилученѣй до Короны сучасно зѣ Белзкою Землею, позволяє кметеви переходити зѣ села корольвского до шляхоцкого и на вѣдворотъ съ цѣлымъ майномъ, пѣсля звычайу польского, що бѣ тѣлько не выходивъ по за границѣ князѣвства.

скоп. Знесено давнї данины зъ руско-литовскихъ часо́въ н. пр. надзвычайну данину на потреби военнї въ грошахъ — „серебщину“ и въ збѣжу — „дякло“, данину посмертну — „вѣдужерщину“, що побирано пѣсля руского права вѣдъ вѣльныхъ властникѣвъ дѣбрь земскихъ и вѣдъ кметѣвъ для князя або прилюдного скарбу.

Пѣдданї кметѣ, поселенї на ланахъ вѣльныхъ властникѣвъ, повиннї були достарчати выключно своимъ панамъ и данинѣ до грунту привязаныхъ и поборѣвъ пѣсля права польского. Усѣ жь мешканцѣ краю безъ рѣжнищъ стану, чи вѣльнї, чи невѣльнї, накопи тѣлько посѣдали зѣмль (ланы), платили до скарбу по два грошѣ вѣдъ хаты (дыму) або лану, — „подымне“, а подымне безвзглядно мусили оплачувати, хочъ устали и данины и тягарѣ выплываючї съ права февдального. Въ подрѣбныхъ случаяхъ Земль Рускї ухвалювали особну данину для потребъ краевыхъ, якъ данина въ волахъ ухвалена и наложена на Земль Рускї по смерти воеводы Андрѣя Одровонжа, або сей пѣбѣрь по одному волови вѣдъ лану, наложеный за призволомъ станѣвъ самого Пѣдѣля на Подолянѣ р. 1463, коли ходило о выкупѣ твердинѣ Каменця зъ рукъ Теодорика Бучацкого.

Въ надзвычайныхъ потребахъ военныхъ ухвалено на провинциальному соймѣ Малопольщи въ Корчинѣ надзвычайный податокъ и розкладано его на всѣ станы пѣдъ назвою фертоновѣ. Ухвалы, що розкладають сю надзвычайну данину на рѣжнї станы и версты суспѣльнї въ краю, розрѣжняють: церкву, вѣльныхъ властникѣвъ дѣбрь земскихъ, кметѣвъ або привязаныхъ до грунту, мѣщанѣ, рускихъ духовныхъ (poropes githenicales), мельникѣвъ, пастухѣвъ (волохѣвъ) и гѣрнякѣвъ.

Римскїй костель ошадностю и дѣбалостю своихъ архипастырѣвъ а передовѣсѣмъ Григорїя зъ Сянока набуває въ ту пору дѣбра земскї. За призволомъ короля перенешено набутї дѣбра костельнї на право канонїчне, и тымъ способомъ вызволювано дѣбра костела вѣдъ усякихъ тягарѣвъ державныхъ зъ выимкою подымного. Паны зъ давныхъ рускихъ родѣвъ, що приняли латиньскїй обрядъ, н. пр.: Кердеевичѣ, Ходорѣвскї, Васько Мошонка, Петро Чебровский, Янъ Ключѣ и т. д. або такожъ панове польскї, н. пр.: Бучацкї, Ходецкї, Мжиглоскї, Юрїй Струмило и т. д. строятъ и щедро вѣвнують латиньскї костелы.

Добра свѣтскаго духовенства и законѣвъ перенешено такожь на право магдебурске и тымъ способомъ вызволувано ихъ вѣдъ усякои залежности вѣдъ королѣвскихъ урядѣвъ та давныхъ властникѣвъ або державцѣвъ. Вправдѣ папы ще жалуются на бѣднѣсть костелѣвъ римскихъ на Руси, що були розсѣяннй середъ исповѣдникѣвъ схѣдной церкви, мовъ бы острова середъ моря. Тому то папа на просьбу духовенства лат. обр. розписуе на поправу катедры латиньскои у Львовѣ складки по краю и на-дае повный вѣдпусть. Пралаты польскй, вступаючи на бискупскй катедры Рускихъ Земель, часто задержують давнѣйшй каноннй та пребенды, позаякъ доходы ихъ бискупствъ на Руси були малй и не выстарчали на красшй прожитокъ.

Рускй духовнй та исповѣдники схѣдной церкви въ сѣй добѣ задержують ще вѣдрубне становище. Львѣвскй Русины въ своѣй церкви св. Миколая складають судову присягу на лады приписанный ихъ обрядомъ. Пѣзнѣйше (1519 р.) король Жигмонтъ I. розпорядивъ, що бы Русины чинили судову присягу вправдѣ въ своихъ церквахъ, однако жъ вже не пѣсля права рускаго и не цѣлу роту наразъ заприсягаючи, але слово по словѣ, якъ имъ ту присягу будуть проказувати. Се розпоряджене выдано для Русинѣвъ перемыскихъ. Епископы перемыскй гр. обр. орудують майномъ церковнымъ пѣсля виодобы, обтяжають его, продають и набувають добра земскй. Рускй духовнй передають въ спадщинѣ на сынѣвъ свои приходы при церквахъ. До такого дѣдичтва управненй такъ званнй дѣдичнй крылошане, (се бѣ то соборнй духовнй — Kollegiatkleriker). Такй духовнй ще за Ягайла осѣли въ селѣ Страдчу на королѣвскихъ дворищахъ. Король Владиславъ Ягайло увѣльнивъ ихъ вѣдъ усякихъ тягарѣвъ, якй старосты на нихъ вкладали, скоро лише найстаршй зъ громады посвѣдчили, що дѣдичтво соборнаго духовенства вѣдъ непамятныхъ часѣвъ въ той родинѣ переходило зъ батька на сына. Духовный Осипъ (се бѣ то Юсифъ) у Львовѣ продае духовному Турашеви дворище приналежне до церкви Воскресеня Господнѣго на Львѣвскому передмѣстю на вѣчнй часы на невѣдзовну власнѣсть. Въ ухва-лахъ надзвычайныхъ податкѣвъ, такъ званыхъ фертонѣвъ, на-кладано на рускихъ духовныхъ по 8 грошѣвъ вѣдъ особы, коли мѣжь тымъ иншй станы тѣлько пересѣчно пѣсля ихъ майна и капиталѣвъ обтяжувано. Маемо приклады, що рускй духо-

ный есть кметемъ, се бѣ то мужикомъ привязанымъ до
грунту.

Станъ мѣщаньскій на Руси въ половинѣ XV. ст. мавъ
багато элементѡвъ чужихъ. Були тутъ середѣ Поляковъ и Ру-
синѡвъ, Жидаы, Вѡрмене, Италійцѣ, зѣ Генуи и Фльоренціи та
загаломъ купцѣ зѣ усякихъ славныхъ мѣстѣ Европейскихъ.
Казимиръ надавъ Жидамъ на пѡдставѣ статутѡвъ кн. Литов-
ского Витовта-Олександра зѣ р. 1408 свободу вѡльного обороту
особы и майна. Хочъ король тѣ вѡльности надамъ р. 1454,
опѡсля вѡдкликавъ и обмеживъ на (домагане шляхты, *) Жидаы
на Руси мають дѡбра сельскій, камяницѣ у Львовѣ, ведутъ про-
цесы зѣ найвысшими достойниками державы, пріймають и пе-
реховують зѣставы, берутъ мыта въ державу и т. д. У Львовѣ,
були въ другѡй половинѣ XV. ст. заможнї Жидаы, що оруду-
вали значными капіталами: жидъ Шахно и Волчко, жидъ Нотко,
державецъ мытъ львѡвскихъ, жидъ и жидѡвка Іорданы и еи
сынъ Шмухель и т. и. Однако жѣ при ухвалахъ фертонѡвъ,
се бѣ то надзвычайныхъ податкѡвъ на соймахъ въ Корчинѣ
въ р. 1456 и 1472, вымагано вѡдъ жидѡвъ оплаты по 4 грошѣ
вѡдъ гривны, коли на мѣщанѣ и купцѣвъ христїаньскихъ нало-
жено по 2 грошѣ вѡдъ каждой гривны цѣнованыхъ капіталѡвъ.

При кѡнци XV. столѣтя жидъ Мойсей въ Каменци стоить
въ порозумѣню съ Турками, коли на якійсь часъ политика
польска прибрала неприязный для Турціи зворотъ и за те его
увязнено а его майно забрано на рѣчь скарбу. Мусивъ то бути
славный жидъ, коли ажъ рядъ турецкїй вдавса въ сю справу
и въ дорозѣ дипломатичнѡй р. 1501 выеднавъ по его смерти
зворотъ сконфискованого майна его дѣтямъ и жѣнцѣ. Тодѣ
й Вѡрмене вже такожѣ доходятъ до высокого значѣня и набу-
вають дѡбра земскїй. Вѡрмене съ XV. ст. носятъ ще переважно
вѡрменьскїй або рускїй имена. Такъ н. пр. Вѡрмене, мѣщане
львѡвскїй: Атабей, Агопша, Захарко-Богданъ, Ивашко и т. д.
Вѡрменинъ Ивашко зѡ Львова достуае ступня королѣвского
повѣрника. Въ Земляхъ Рускихъ маемо такожѣ багато посе-

*) На основѣ давнѣйшихъ статутѡвъ у Варгѣ (statuta Vartensia)
зрѡвняно Жидѡвъ що до справъ земскихъ съ краевою шляхтою. Опѡсля
обмежено права що до прескрипціи и зѣставу, а просто заказано по-
жички грошїи и записы пожичокъ на дѡбра земскїй.

ленихъ Нѣмцѣвъ, що купномъ або заставомъ набувають добра и займають уряды земскій. Помѣжь багато иншими стрѣчаемо въ другій половинѣ XV. ст. отсихъ славныхъ Нѣмцѣвъ на Руси: дѣдичѣвъ або такожъ тенутаріѣвъ, се бѣ то державцѣвъ, Миколая Кляйна зъ Бабчиць, Штехера зъ Сорокъ, Конрада (въ спольщеню Кунча званого) зъ Вратиславичъ, Кунтара (Günter) зъ Букачовець, Тобію Кунать зъ Семенѣвки, Мартина Майзель державця зъ старои Бѣрки, Гарноста зъ Ляшокъ, Павла Шафрота зъ Тшеснявы, Грота зъ Тынетникъ, и т. и. Мѣщанъ и достойникѣвъ мѣскихъ у Львовѣ: Конрада Штайнкелера, Вартоломея Ганеля, Петра и Матвѣя Гольдаста, Мартина Васерброда, Миколая Чорнберга, Станислава Кльопера, передмѣщанина Клюнкера и т. и. Окрѣмъ того й Италійцѣ зъ Генуи, Фльоренці та иншихъ мѣсть италѣскихъ выступають въ актахъ судовыхъ якъ державцѣ жупъ рускихъ або такожъ мытъ въ Городку и Львовѣ та набувають добра земскій. Такъ н. пр. Янусій набувъ тенуту села Любѣня, приналежного колись до батькѣвщины родини съ Ходеча. Италіянецъ Христофоръ de Sto Romulo держить въ посесіи мыто львѣвске и рускій жупы въ Дрогобычѣ, Миколай зъ Страдома держить въ посесіи мыто городецке и т. д.

На Покутю знаходимо Волохѣвъ, захожихъ зъ Волоцины, именно канцлера (logotheta) Михайла зъ братами Давидомъ и Думою. Вони були партизантами королѣвъ Польскихъ въ частыхъ суперечкахъ и боротьбахъ о князѣвску власть у Волоцинѣ. Коли воевода Волоскій, Стефанъ, взявъ верхъ надъ своимъ попередникомъ Петромъ, речений Михайло вийшовъ съ краю съ цѣлою родиною своєю и дворомъ. Вже р. 1456 король Казимиръ надає Волоскому канцлерови Михайлови и его братьямъ, мабуть за пѣдмогу въ справахъ польскихъ у Волоцинѣ, привилей освѣсти въ Каменци або въ мѣстахъ Коломыѣ и Дрогобычѣ на Покутю, набувати добра земскій, займатись купецтвомъ и увѣльняє сю родину вѣдъ мытъ граничныхъ. Ще р. 1453 назначено канцлерови Михайлови зъ Волоцины 100 червѣнцѣвъ на жупахъ рускихъ, а ихъ выплату поручено вже намъ звѣстному каштелянови Судомпрскому Предборови съ Конечполя и старостѣ Перемыскому Янови Кмитѣ зъ Виснича. Довгий часъ, бо вѣдъ р. 1456 до р. 1485 Михайло пробувавъ въ мѣстахъ на Покутю зъ своимъ дворомъ, удержуючи купецкій

зв'язки зъ своимъ рѣднимъ краемъ Волощиною. Ажь коли воевода Стефанъ въ р. 1485 приѣхавъ зъ своимъ дворомъ до Коломыѣ, зложивъ королеви Казимирови особисто голдѣ и зъ нимъ зовсѣмъ поєднався, вернувъ вѣнъ за призволомъ того жъ воеводы безкарно до своего рѣдного краю.

Чужоземцѣ не все й не всюды господарювали користо для краю. Були помѣжъ ними й такі, що выкористували гостиннѣсть на шкоду скарбу королѣвского и мешканцѣвъ краю. Се бачимо съ того, що станы Земель Рускихъ згромаджені въ Корчинѣ мѣжъ иншимъ домагались, що бѣ наглядати чужоземцѣвъ и бачити на ихъ чинности. На соймѣ въ Корчинѣ р. 1465 ухвалено, що бы воеводы спонукували выходити съ краю чужоземцѣвъ, що шкодливі для добра краю и вызыскують майно краеве.

Окрѣмъ рѣльництва, ремесла и купецтва, що були переважно въ рукахъ чужоземцѣвъ, займалися въ краю гѣрництвомъ а выдобували руду желѣзну и выварювали сѣль. Справы и доходы жупъ на Руси пѣдчинено жупамъ у Величцѣ, позаякъ конституцію въ Корчинѣ застережено, що бы сѣль зъ жупъ рускихъ не складано на незвычайныхъ мѣсяцяхъ и не продавано на шкоду жупъ у Величцѣ, навѣть тодѣ, коли бѣ и спѣльный жупникъ кермувавъ жупами рускими и польскими въ Малопольщѣ. Копальнѣ руды, именно желѣза въ краю мусили бути такожь значні, коли на ихъ властникѣвъ накладано фертоны.

Млынарство въ Земляхъ Рускихъ займае важне становище, якъ въ кождому краю, де рѣльництво єсть пѣдставою матеріального быту. Бували млыны водяні, вѣтрові и ручні, а при ухваленю фертонѣвъ вымѣрювано податокъ на властникѣвъ тыхъ млынѣвъ вѣдъ державцѣвъ и на кожду съ тыхъ категорій.

Пастырствомъ займалися Волохи, выпасаючи вѣвцѣ въ горахъ на полонинахъ Покутя. Пѣсля ухвалы въ Корчинѣ пастухи вносили до скарбу по шѣсть грошѣвъ того надзвычайного податку вѣдъ кождои сотки овецъ. На тыхъ Волохѣвъ-пастухѣвъ мавъ тогочасный воевода Волоскій, Стефанъ, великій впливъ и черезъ нихъ пѣдбурювавъ сельскихъ мешканцѣвъ Покутя проти ряду польского, а коли не выкликавъ того памятного повстаня р. 1491, то напевно сприявъ ему пѣтайно.

Побѣчъ рѣльництва мешканцѣ нашего краю жили найбѣльшь зъ рыбаьства або плеканя рыбаь. У схѣднѣй Галичинѣ було вельми багато ставѣвъ; нынѣ вони понайбѣльшь повьсушуванѣй. Окрѣмѣ гѣрскихъ рѣкъ, що за для быстрого гону не способнѣй творити ставѣвъ, лучила кожда инша рѣка цѣлу систему ставѣвъ вѣдъ жерела ажъ до устья. Помѣжь вѣльностями, якими Казимиръ р. 1456 надѣвливъ шляхту руску и подѣльску, находится и сей привилей, що ловля и продажъ рыбаь зъ власныхъ ставѣвъ увѣльнено вѣдъ усякою скарбовою оплаты. Такожъ плоды Земель Рускихъ сплавления рѣками яко найдешевшимъ средствомъ комуникаціи краевой. Рѣки на Руси були первѣстно власностю володаря. Коли вѣ XV. ст. творилися власности приватнѣй, рѣки часто перетинали такѣй посѣлости. Що бы властникъ такой землѣ не тамувавъ комуникаціи, оголошено загаломъ бѣльшѣй рѣки на Руси и вѣ Польщѣ н. пр. Днѣстеръ, Бугъ, Сянъ, Вислокъ, Вислоку и т. и. рѣками королѣвскими. Накладати новѣй мыта на сушѣ и на рѣкахъ безъ дозволу королѣвского заказано и загрожено карою втраты цѣлого майна на рѣчь скарбу. Рѣки королѣвскѣй и ихъ доплывы, отже властиво цѣлу рѣчну систему на Руси вызволено вѣдъ перепонѣ, якими властники земскѣй тамували плавбу на рѣкахъ. Коли отже хто бажавъ собѣ выставити перѣгороду на рѣцѣ, мусивъ зрѣбити вѣ нѣй отвѣръ такъ простѣрнѣй, що бѣ могли скрѣзь ню переходити зовѣсьмъ свобѣдно.

Не лише на дѣбра церкви, капіталы оборотовѣй по мѣстахъ, млынарство, рѣльництво, гѣрництво, пастырство, накладано фертоны або надзвычайнѣй податки, але такожъ на дѣбра королѣвскѣй, вѣйтѣвъ вѣльныхъ мѣств и сѣль, на бѣльшѣй посѣлости и на кметѣвъ пересѣчно по одному фертонови вѣдъ лану.

V.

Коли Казимиръ В. заволодѣвъ р. 1340 Червоною Русею, закипѣла боротьба мѣжь Литвою а Польщею о Рускѣй Землѣ, се бѣ то о Русь Червону, Воьльнь, Польсе и Подѣле. Обѣ сѣ державы выступали сѣ правами до той спадщины Романо-

вичѣвъ, якъ посвоячені зъ останними князями сеи дінастїи *). Литовцѣ и полученї зъ ними Татаре нападали на нынѣшню схѣдну Галичину, сягали своими загонами поза Сянь и Днѣстеръ та пустошили ихъ вширшь и вздовжь вѣдъ пѣвночи и сходу. По смерти Казимира В. (1370), за панованя Владислава князя Опольского (до р. 1379), Людвика В. и королевои Марїи, дочки Людвика В. (до р. 1386), точилася ще бѣльше крѣвава боротьба о Землѣ Рускї мѣжь Польщею а Литвою. Пѣсля сподученя Литвы съ Польщею подружемъ в. князя Ягайла еъ королевою Ядвигою устала вправдѣ отверта вѣйна мѣжь тыми двома державами о Землѣ Рускї. Однакъ властїлюбнїи браты Ягайла, а именно Свидригайло, хапаючись сепаратистичныхъ змаганъ Литвы до зѣрваня и такъ слабого звязку ви съ Польщею, розпочали отверту боротьбу съ Короною. Съ тою то частиною Литвы, що змагала вѣдорватись вѣдъ Польщи, лучаться Татаре, жаднїи новои добычи, и Русины на Воляни, Подѣлю и Червоной Руси, н. пр. Богданъ Рогатинскїи. Сему Рогатинскому поручено сторожу замку Олеська и за те втративъ вѣнъ свое майно Рогатинъ. На останку Турки, здобувши Килїю и Бѣлгородъ, двѣ твердинѣ при уйстю Дунаю та Днѣстра, заняли сильне становище на Чорноморескому побережу, близькому Червоной Руси. Татаре въ Крымѣ, узнавши (1475) султанѣвъ своими зверхниками, служили съ того часу политїцѣ турецкѣи. Коли жъ и съ пѣвночи великїи князѣ Московскїи, розбивши Орды Татарѣ Заволжскихъ (1480) приняли титулъ царѣвъ и стали посягати за краями рускими злучеными зъ Литвою и пѣдмавляли Татарѣ Крымскихъ проти ненавистнои Литвы и Польщи, съ того часу здавалося, що навѣзды Татарѣ та Туркѣвъ на край въ спѣлцѣ зъ дволичнымъ Волоскимъ воеводою Стефаномъ — за Казимира Ягайловича — будуть сыпатися безъ кѣнця и мѣры.

*) Болеславъ Тройденевичъ якъ найблизшїи своякѣ наступивъ по Юрїю II., а коли сего строили бояре рускїи пѣдчасъ бенкету въ день Благовѣщеня 1340 р., наступае Казимиръ В. Въ письмѣ до Царгородского патрїарха просить Казимиръ о высвячене избраного зъ волѣ князѣвъ и боярѣ рускихъ епископа Антонїя на митрополїту Галицком Русї; въ сему письмѣ доказуе Казимиръ В. правнѣсть своего панованя на Руси тымъ, що останнїи Рускїи князѣ були его свояки, що вони вымерли, а вѣнъ по нихъ одѣдичивъ Руску Землю. Такъ само и Литовскїи князѣ основують свои права до Руси на спорѣдненю зъ Рускими князями.

И хто жь не зрозумѣ, якъ великїи змѣны въ земскихъ вѣдн-
синахъ на Червоной Руси були сполученї въ наслѣдокъ сихъ
подѣй? Кѣлько жь то людей и родинъ безъ чутки загинуло се-
редъ тыхъ нападѣвъ и въ тѣлькокrotnыхъ заразахъ моровыхъ,
що такъ звичайно появляются за розливомъ людскои крови
та ще тодѣ, якъ не було нѣякои охорони санитарной! Однако жь
и въ той такъ трагїчной добѣ исторїи краввой тї нещастя не
наступали безнастанно, а заразъ пѣсля нагальныхъ буръ на-
ступали лѣта супокою, коли люде, наче тї муравлѣ, що имѣ
хто розбурить муравлиско, шпарко зберали свои останки, що бѣ
ихъ наново довести до ладу. Задля заселеня, королѣ польскїй
яко правнїй дѣдичѣ Червоной Руси орудували самовѣльно еи
Землями и надавали ихъ хоробрымъ мужамъ звичайно въ на-
городу за прислуги военнї. Такї наданя понайбѣльше вѣдбу-
ваються за границею Рускихъ Земель, въ Краковѣ, въ Судо-
мирѣ, въ Ропчицяхъ, въ Неноломицяхъ, на соймѣ въ Пѣтрковѣ,
рѣдше въ обшарѣ Рускихъ Земель, и. пр. у Львовѣ, Колоднѣ,
Козловѣ и т. и. Наданя дѣються звичайно за призволомъ при-
бочной рады королѣвскои пѣдъ печатею державною, а въ краю
наданя дѣються въ присутности достойникѣвъ краевыхъ и свѣд-
кѣвъ краевыхъ, дѣдичѣвъ дѣбрь публичныхъ, державцѣвъ, су-
дїѣвъ земскихъ и загаломъ тыхъ осѣбѣ, що були пѣбѣчъ ко-
роля або що бѣльше займалися сею справою.

При наданю королѣ Польскїй бачили на мѣсцевї потреби
краввї, або такожъ на загальне становище державы, и въ сему
розвитку вѣдносинъ земскихъ вѣдбиваются майже всѣ ва-
жнѣйшї пригоды и подѣѣ загалу державы або такожъ исторїи
краевой.

Ягайло бажавъ околицѣ на Червоной Руси, такъ стра-
шными пригодами опустошенї, заселити и черезъ те помножити
доходы скарбу королѣвского. Вѣнъ заходився, що бы костель
римскїй довести до величавости такои, якъ у другихъ провїн-
цїяхъ Польци и ему подати змогу до боротьбы съ православ-
ными на Руси. Тому зъ вдяки за пѣбѣду вѣйска польского
въ битвѣ пѣдъ Копыстрыномъ р. 1432, въ день св. Андрѣя, надъ
Литвою, Русинами и Татарамн и для заохоты духовенства
римского до горячихъ молебѣ за успѣхъ польского оружїя
зъ Нѣмецкимъ орденомъ въ Прусахъ, съ котрымъ королѣ Вла-
диславъ Ягайло провадивъ довголѣтну боротьбу, надававъ вѣнъ

костелови римському на Червоній Русі землі з осадами на власність і признавав йому інші земські користи. По смерті Владислава Ягайла його синь Владислав III. (1434—1444), выбраний королемь Угорскимъ, спішивъ до тої сумѣжной держави и бажавъ въ боротьбѣ съ Турками здобути собѣ славы. За нимъ спішити шляхта найбільшъ зъ Руси, та вертає зъ вѣйны съ Турками до краю, надѣлена земскими дѣбрами за свои воєннїй услуги. Коли молодой Владиславъ то зъ особистыхъ, то зъ окрѣпныхъ взглядѣвъ для нової держави постунавъ собѣ самовѣльно, то жь легко мусивъ повстати зѣколѣть въ правныхъ вѣдносинахъ земскихъ. Владиславъ Варненскїй надаванемъ дѣбрь хоробримъ людямъ за воєннїй заслуги робивъ записи на великїй тодѣ суми и обтяжавъ наданї дѣбра ажъ до цѣлої ихъ выплаты (на *wyderkauf*—*Wiederkauf*). Такъ робивъ его братъ и наступникъ Казимиръ Ягайловичъ. Що бѣ пѣдчасъ прускої вѣйны (1456) виплатити плату наемнымъ вѣйскамъ и удержати залогї въ прускихъ замкахъ, обтяживъ вѣнъ Яворѣвъ и инші дѣбра и надавъ ихъ ажъ до выкупу (на *wyderkauf*) въ повне посѣданє сему Петрови зъ Шамотуль. Скѣлько жь то мусивъ понадавати дѣбрь Казимиръ Ягайловичъ пѣдчасъ вѣйны зъ Матвѣємъ Корвіномъ, пѣдмаганий найбільше рускою шляхтою, коли силкувався свого найстаршого сына Владислава удержати на чєскому трѣнѣ! Скѣлько жь то документѣвъ съ тыхъ часѣвъ покритыхъ ще архивальнымъ порохомъ, — а скѣлько то въ протягу тыхъ вѣкѣвъ мусило загинути, усуваючися на все съ памяти нащадкѣвъ!

Съ чисто економїчно-державныхъ або такожъ часто мѣсцевыхъ причинъ, що бѣ пѣднести доходи скарбу, оживити ремєсло и купецтво, або такожъ довести поодинокїй оселѣ до лучшого стану, творили королѣ Польскї зъ сѣль мѣста, або осаджували давнї мѣста и мѣсточка „на свѣжому корѣнї“, на свободнїйшому правѣ. При сѣй нагодѣ даровано новооснованїй оселѣ сумѣжнїй поля и заросты.

За важнїй заслуги призволювали королѣ Польскї, або такожъ князѣ Мазовецкї (коли ще до нихъ належала Земля Белзка) зъ особлившой ласки основувати новї оселѣ, або перетворювати ихъ на мѣста. Такъ часто королѣ Польскї на Русї а князѣ Мазовецкї въ Землѣ Белзкїй по батьковски и щедро обдаровували свободами та привилєями мѣста навѣщуванї

и нищеній хижими ворогами, що бы ихъ зновъ довести до цвѣтучого стану. Тому-то исторія Рѣчи посполитой и краю повтаряється подрбно въ исторіи мѣстъ, мѣсточокъ и осель мовѣбы соняшний промѣнь, що вѣдбивається въ тысячныхъ капляхъ.

. Прикладъ володарѣвъ наслѣдували вельможѣ и бѣскуны и основували на вѣльнѣйшому правѣ осель, або перетворювали за призволомъ королѣвскимъ села на мѣста. Вони чинили те, що бѣ подѣшити свои доходы.

Окрѣмъ тыхъ поселень змѣнялася ще власнѣсть землѣ записами або обтяжуванѣмъ земскихъ дѣбрь, подѣлами, продажею и купномъ и т. и., якъ то все буває съ чисто приватныхъ и мѣсцевыхъ причинѣ.

Якій же то образъ розкрыѣтся, коли споглянемо съ того становища на внутрѣшній вѣдносины схѣдной Галичины и на-рысуемо его загальными чертами, скѣлько се можна на основѣ доси выданныхъ або доступныхъ документѣвъ, що вѣдносятся до всѣхъ тыхъ актѣвъ.

Воеводства Руске, Белзке и Подѣльске, о скѣлько сѣ два останній обѣймали нынѣшню схѣдну Галичину, розпадалися на Землѣ и повѣты (districtus). Именно воеводство Руске розпадалося на Землю Львѣвску, подѣлену на повѣты: Львѣвскій, Городецкій, Щирецкій, — Землѣ и повѣты Перемыскій, Сянѣцкій, — повѣты Ряшѣвскій, Самбѣрскій, Жидачѣвскій, — и Землю Галицку, подѣлену на повѣты: Галицкій, Коломыйскій и Снятынскій. Воеводство Белзке розпадалося на повѣты Белзкій и Бускій, — а повѣты Красноставскій и Холмскій, принадлежній до воеводства Белзкого, лежать нынѣ поза границями Галичины. На останку воеводство Подѣльске було подѣлене на повѣты Теробовельскій, Коропецкій и Подѣльскій въ тѣснѣйшому значѣню того слова. Округи Ярославскій и Тустанскій, котрыхъ слѣды подыбуемо ще за Казимира В. и Ягайла, устакотъ въ XV. ст., бо Ярославскій зливається съ Перемыскимъ, а Тустанскій, положеный надъ рѣкою Стрыемъ, — зъ Галицкимъ.

Въ другѣй половинѣ XIV. и XV. ст. було въ краю багато мѣстъ пустыхъ або опущеныхъ н. пр. долина Суходѣль на Свѣрѣ и побереже Любши, що плыве до Свѣрѣ коло Высны; околиця Вербѣжа ажъ до уся Щирки въ Днѣстеръ и околиця вздовжъ тои рѣки, розложена на цѣлу милю надъ рѣкою Созанъ, що плыве до Днѣстра коло Самбора, де посередѣ лѣсовъ стоявъ

Давний василянскій монастырь той жь назвы; околиця коло Пѣстыня и надъ рѣкою Утероупъ ажъ пѣдъ Коломыю и т. и. Згадують про опущені лѣсы пѣблизько Львова, на Подблю на мѣсци старого Литвинова лѣсъ той назвы и т. и. Декуды стрѣчаемо опущені села, коршмы та дворища. Однако жь не всюды и не все розкрывається намъ такій сумный образъ въ сему столѣттю. Гѣроды, замки, заселені дворища, села и присѣлки зустрѣчаемо на рѣкахъ и рѣчкахъ.

Середь села бачимо звичайно саджавку, на пѣблизькому потоцѣ або рѣцѣ ставы, звичайно пѣбѣч оселѣ. Въ ставахъ оселъ Литвинова, Божикова, Рудникъ, Шумлянъ и т. и. плекали линѣвъ. Ихъ скѣлькѣсть мѣрять на бочки. Згадується про греблѣ старі и нові, якими розширювано ставы, пѣдношено и справлювано ихъ воды. Сыпане гребелъ и копане ставѣвъ уважано за найважнѣйшу галузь господарства краєвого и за найкористнѣйше полѣпшене доходѣвъ. Такъ звані дворища въ селахъ и въ мѣстахъ або такожъ помѣжъ ними на полѣ, одно оподадеки другого. Вони мають назву вѣдъ своихъ властникѣвъ, а тыхъ було въ краю дуже багато. Такожъ здыбаемо багато замкѣвъ особливо на Подблю, де край стоявъ отворомъ та не подававъ мешканцямъ природного захисту и де чоловікъ вже для власной потреби мусивъ ставити замки и тымъ обезпечувавъ свое жите и майнѣ передъ наѣздомъ ворога.

До замкѣвъ и дворищъ належали поля, сѣножати, дубровы, гаѣ, лѣсы, потоки, рѣки, ставы, багна и т. и. Въ найдавнѣйшихъ документахъ, що управильняють земскі вѣдносины, здыбаемо вже истнуючі границѣ и кѣпцѣ. Такъ була роздѣлена земля на посѣлости бѣльшій и меншій. Въ бѣльшихъ добрахъ якъ н. пр. Клусѣвъ у Выжнянахъ, Ходорѣвскихъ въ Ходоровѣ, Бучацкихъ въ Литвиновѣ, удержують стадини коней, череды худобы рогатои, овецъ, баранѣвъ, не то що на полонинахъ карпатскихъ, але й въ околицяхъ повѣту Львѣвского. По лѣсахъ буковыхъ, богатыхъ въ жиръ и бучину, н. пр. при устю Ширки до Днѣстра выпасувано свинѣ. По лѣсахъ въ Перемыскому и Жидачѣвскому окрузѣ, переважно въ околицяхъ на правому бѣрезѣ Днѣстра и на Подблю, въ Медоборскихъ горахъ, процитае лѣсове пѣчѣльництво. При надаваню права врубу выразно заказувано зрубувати дерева зъ бортами, се бѣ то зъ лѣсными пѣчолами.

Дворище або замокъ съ принадлежными мѣсточками и селами становило бблшшу посѣлбсть. Такій роздѣлъ землѣ здыбаемо вже въ найдавнѣйшихъ жерелахъ. Однако жь згадується такожъ про дворища прилучені до села або мѣсточка и села околичнїй принадлежнїй до мѣсть,—а поббчъ дворищъ (*curia, agra*) часто по краю здыбаемо хуторы (*allodia, praedia*). Въ документахъ историчныхъ зустрѣчаемо дѣдичѣвъ бблшшихъ и меншихъ посѣлостей, що звалися звычайно пбсля своихъ дббръ — властителѣвъ дворищъ, званыхъ подворичными (*homines curiales*),—бортниківъ, що поселенї по лѣсовыхъ засѣкахъ плекали пчолы. Бортники були своимъ сгановищемъ майже рбвнїй боярамъ (подворичнымъ) або такожъ залежнїй вбдъ дѣдичѣвъ. Дальше выказують документа державцѣвъ найббльше королѣвскихъ сѣлъ и хуторбвъ,—кметѣвъ поселеныхъ на ланахъ, пбвланахъ и чвертьланкахъ, вызволеныхъ слугъ, що були рбвнїй кметямъ, коли сидѣли 3 роки на ланку, а на останку невольныхъ або слугъ.

Въ мѣстахъ або селахъ, поселеныхъ на вблнѣйшому правѣ, знаходимо окрбмъ мѣщанъ та кметѣвъ, що мають ланы, —загородныхъ Полякбвъ або Русинбвъ и комбфрникбвъ (*inquilinae*). Поббчъ залежныхъ кметѣвъ надыбаемо декуды въ селѣ на ланку поселеного шляхтича.

На останку згадують и про кметѣвъ залежныхъ вбдъ дворищъ; але вже й слуги королѣвскїй сидять по дворищахъ, уступають зъ нихъ на приказъ короля, а подворичнїй стають декуды людьми невольными до села придѣленими, словомъ, кметями або пбдсадками. Вже съ того нарысу спбзнѣе читатель, що тутъ зустрѣнулись зъ собою всякїй институци, основанї на рускому, польскому або нѣмецкому правѣ. Що бъ зрозумѣти ихъ обопблнїй розвитокъ, треба намъ трохи глїбше вглянути въ исторїю.

Спершу зважали королѣ Польскїй на ладъ суспблннїй, якїй бувъ за Рускихъ князѣвъ, и надавали цѣлї повбты або поодинокїй села и мѣста правомъ леннымъ пбдъ тыми самими умовами, пбдъ якими звычайно ихъ надавали ще Рускїй князѣ. Такъ Казимиръ В. надае округъ Ряшѣвскїй вразѣ зъ мѣстомъ якомусь Пакославови Янови, дѣдичеви зъ Стожискъ за те, що заслужився для цѣлон державы, вбдбувши посольство до Татаръ, сполучене зъ небезпечностю житя. Казимиръ В. надае

ему той повѣтъ въ границяхъ, вытыченыхъ Рускими князями, зъ усякими ужитками, якѣ мали давнѣи еи князѣ. Казимиръ В. при сѣмъ наданю покликуются на свое пбеля князѣвъ рускихъ зъ Божои ласки правне наслѣдство, и съ того титулу робить сю даровизну. Якъ за Казимира В. округъ Ряшѣвскій вразъ зъ мѣстомъ дѣстався Пакославови зъ Стожискъ, такъ само весь повѣтъ Самбѣрскій, въ давныхъ своихъ границяхъ, припавъ за Ягайла можному Спыткови зъ Мельштына, воеводѣ Кракѣвскому и управителю Подѣля. Казимиръ В. операвъ надане Ряшѣвского округа на непрерывности правныхъ вѣдносинъ по Рускихъ князяхъ. Спытко зъ Мельштына надѣлений вѣдъ короля Владислава Ягайла Самбѣрскимъ повѣтомъ, вступаячи у все ужитки и права, якѣ мали Рускѣи князѣ и ихъ правнѣи наслѣдники, королѣ Польскѣи, уважавъ наданный повѣтъ своимъ дѣдичствомъ и съ титулу яко наслѣдникъ Рускихъ князѣвъ робивъ змѣны въ земскихъ справахъ. Королѣ Владиславъ Ягайло надае братамъ Горайскимъ въ нагороду весь повѣтъ Щебрешинъ, що захищали своимъ майномъ вѣдъ Татаръ, на дѣдичну власнѣсть або радше перемѣняе февдальный способъ посѣдана тои околищъ въ дѣдичну власнѣсть.

Пѣдчасъ вѣйны Ягайла зъ Свидригайломъ р. 1432 сторожу замку Одеська поручено Богданови зъ Рогатина. Коли жъ сей Богданъ спроневрився Коронѣ и втративъ сей замокъ, Владиславъ III. надавъ его въ Будѣ р. 1443 вразъ съ цѣлымъ его повѣтомъ Янови зъ Сѣнны, пѣдкоморѣю Перемыскому и старостѣ Судомирскому за заслуги въ боротьбѣ проти Татаръ и въ справахъ угорскихъ. Тымъ самымъ правомъ можнѣи родины рускѣи дѣстали ще вѣдъ Рускихъ князѣвъ просторѣи Землѣ (може первѣстнѣи повѣты). Такъ родина Ходорѣвскихъ посѣдала мало що не цѣлу Землю Жидачѣвеку по обохъ бокахъ Днѣстра ще и въ пѣзвѣйшихъ часахъ. Однако жъ сею батькѣвщиною пѣдѣлилися Ходорѣвскѣи и досить вчасно розпалися на кѣлька вѣтвѣ. Може бути, що родина Быбельскихъ такимъ самымъ правомъ дѣстала давнѣйше Перемыскѣи повѣтъ. Бодай Ходко Быбельскѣи основе на наданю князя Льва свое дѣдичтво просторыхъ земель вѣдъ околищъ Добромиля до Мостискъ, якими заряджувавъ зъ своеи батькѣвщины, сельця Быбла, положеного на пѣвночи Добромиля. Установленѣи властники одержували разомъ зъ наданемъ вѣдъ короля право закладати мѣста и села,

ставити замки для захисту життя і майна передь ворогомъ, всѣ ужитки, н. пр. лѣсы цѣлого повѣту, заросты, поля, рѣки, пташину, рыбы, звѣрину всякого рода.

Зъ усѣма ужитками і правами, якѣ мавъ колись самъ князь въ наданихъ Земляхъ, надавано і судѣвництво. Привилей Ягайла, наданий братамъ Горайскимъ, называє сю власть „directa et absoluta jurisdictio super vasalos districtus ejusdem“. Однакж не можна впевняти, що бы вже Рускїй князь съ тими наданнями лучили ту власть найвысшого судѣвництва. Ягайло надає братамъ Горайскимъ найвысшу власть судову въ нагороду за новї услуги державѣ, а Казимиръ надавши Ряшѣвскїй повѣтъ Пако-славови зъ Стожискъ, вѣддає судѣвництво вѣйтамъ, якихъ мавъ установити. Коли бъ вѣйты (advocati—sculteti) недбало судили справи, то суды резервує непосредно дѣдичеві. Однакж въ Самбѣрекому повѣтѣ въ имени дѣдича Спытка зъ Мельштына урядує земскїй судовый урядникъ Стиборъ зъ Оглядова (de Oglandow). Ще за Ягайла р. 1386, нѣмъ Спытко зъ Мельштына одержавъ Самбѣрщину, згадують въ документахъ судового урядника въ Самборѣ, що заразомъ урядувавъ замѣсть корольвского писаря. Въ селѣ Ступницѣ коло Самбора, за часѣвъ Спытка зъ Мельштына р. 1396, перебувавъ Волоскїй воєвода Джурдзя, і се єсть прикладъ найдавнѣйшихъ волоскихъ осель въ тыхъ околицяхъ.

Окрѣмъ тыхъ правъ і ужиткѣвъ земскихъ мали сї магнаты і паны мыта вѣдъ пѣшихъ і кѣнныхъ, мостове, побѣръ вѣдъ перевозу на рѣцѣхъ і т. и., заведенї вѣдъ вѣкѣвъ въ ихъ повѣтахъ.

Оселѣ і мешканцѣ поодинокихъ Земель та повѣтѣвъ давали окрѣмъ повинностей, чиншѣвъ і данинъ, ще і певнї земскї поборы, що впливали до земского скарбу. Такї капіталы земскї знаходимо въ Перемышлѣ, а Казимиръ IV. обтяжає грошѣ пожиченї за порукою можлиого пана Ядка Быбельского на тыхъ капіталахъ Землѣ Перемышской аж до сплаты пожиченои сумы, якъ король часто съ правомъ выкупу „na wyderkaf“ обтяжали мѣста і волости.

Помимо неперерывности, про яку король Польскї дбали у вѣдносинахъ земскихъ, вже черезъ прилучене Руси Червоной до Короны зустрѣнулася рускїй институціи съ польскими. Мимо

автономіи, яку мали Рускі Землѣ, прилучені до Польщи, наступили въ нихъ значні змѣны въ двохъ столѣттяхъ, се бѣ то вѣдѣ Казимира В. до останнёго Ягайловича.

Надана Рускихъ князѣвъ на Руси Червонѣй були дѣдичні и переходили на потомкѣвъ въ мужескѣй и жѣночѣй лінії цѣлого роду. Цѣлі бо родини мали простѣрившій дѣбра и звичайні двѣрища. Для того-то купно, продажѣ, записѣ, словомъ всяка аліенація вымагала призову всѣхъ членѣвъ родини. До правосильности аліенаціи було потреба такожъ выразного призову князѣвского. Спершу, здається, въ цѣлѣй Славянщинѣ мали члени родини мужескѣй и жѣночѣй власнѣсть земску. Була такожъ давно мѣжъ Славянами та загальна постанова, що до правної продажі и въ загальнѣ аліенаціи треба було призову всѣхъ членѣвъ родини. Позаякъ перехѣдъ земского майна зъ одной руки до другой не мѣгъ вѣдбутися безъ призову князя, то на тому основувалися февдальні вѣдносини заведені на Руси, съ того часу, якъ Руриковичѣ, володарѣ Руси, розвѣтвилися на багато династій. Первѣстні вѣдносини ленні, въ якихъ властники землѣ стояли до володаря, здавна вже о стѣлько змѣнилися на Червонѣй Руси, що дѣбра земскѣй разѣ надані оставали батькѣвщиною або дѣдичною власністю боярина. Мѣжъ тымъ у той часѣ на Волинѣ була ще досмертна умова мѣжъ бояриномъ, властникомъ села або землѣ, а княземъ, яко справдешнимъ властникомъ той землѣ. По смерти князя вѣльно було боярамъ-властникамъ наданыхъ дѣбрѣ повнити службу его наслѣдникамъ съ тыхъ дѣбрѣ и при тыхъ дѣбрахъ позѣстати, а коли бѣ не хотѣли приняти той службы, то тѣ дѣбра вертали до наслѣдникѣвъ помершого князя. Се рѣчь певна, що вже за Рускихъ князѣвъ у Червонѣй Руси устали тѣ первѣстні вѣдносини земскѣй, пѣсля котрыхъ бояринови-властникови села и ленна не можна було набувати иншого земского майна, и нимъ орудувати пѣсля власной волѣ, безъ выразного призову княжого, поки вѣнѣ бувъ у февдальныхъ вѣдносинахъ. Правне розумѣне земского майна було вже виробилося и тому-то въ суперечкахъ про земскѣй дѣбра и границѣ або такожъ при означеню границѣ въ наданяхъ земель и волостей вже за Казимира В., Владислава Опольского, Людвика В., Маріи и Ягайловичѣвъ, сягали до найдавнѣйшихъ часѣвъ, вѣдкликувалися до грамотъ князя Льва и иншихъ старыхъ Рускихъ князѣвъ та

до кѣпцѣвъ и межъ граничныхъ вже за нихъ положеныхъ, а правнѣсть свонхъ домаганъ потверджували и доказували свѣдоцтвами старыхъ людей, що зберегли въ тямцѣ ще давнїи часы.

Мимо того ще дуже багато земель збѣстало въ рукахъ княжихъ, пѣзнѣйше королѣвскихъ, а процесъ выробленя приватной, хочъ ще родинной власности, ще не укѣнчився. Показалася потреба докладного вѣдѣленя и розграниченя межами та кѣпцями приватного, хочъ ще родинного майна, вѣдѣ посѣдостей королѣвскихъ, якъ такї дѣбра були вѣдграниченїи по иншихъ сторонахъ державы. Переведене сеи потреби застережено выразно мѣжь иншими свободами и рѣвностями при злученю Землѣ Белзкой съ Короною. Въ протягу двохъ столѣтїи рѣжниця мѣжь майномъ боярскимъ, чисто леннымъ а дѣдично родиннымъ помало затерлася на користь титулу дѣдичного посѣданя. Мѣжь тымъ засада февдалїзму, що князь єсть первѣстнымъ властникомъ усей землѣ, истнує ще въ теорїи и въ наданяхъ навѣтъ володарѣвъ польскихъ остає ще застереженою. Легко отже мѣгъ повстати сумнѣвъ, чи яка оселя, мѣсто або село и земля приналежна до неи, була королѣвщиною, чи власностю приватною. Особливо дѣялося се тодѣ, коли майно боярке продажею або купномъ переходило вѣдѣ короля зъ другою въ третю руку. Тодѣ людямъ не було байдуже, чи вони пѣддаными короля, чи особы приватной, котра набула земске майно.

Такї суперечки рѣшали суды на основѣ свѣдоцтвъ старыхъ людей, такъ якъ у граничныхъ справахъ — докладнымъ показанемъ старыхъ границъ и выказанемъ права дѣдичтва, що суперечнїи волости и землѣ были власностю отцѣвскою або батькѣвщиною попередного властника.

Польскїи королѣ орудували такъ званою королѣвщиною або и такими волостями та землями, де характеръ дѣдичной власности выразно не утвердився, або такожъ держалися засады, що володаръ на Руси бувъ найвышимъ властникомъ землѣ. Выимково отже не зважали королѣ Польскїи на те, що хто иншїи посѣдавъ сї дѣбра правомъ февдальнымъ и надавали волости и землѣ въ границяхъ вѣдѣ давна вытыченыхъ. Именно надавали вони землю и воду обмежену тыми границями (такожь поля, сѣножатї, зѣросты, гаѣ, дубровы, лѣсы, жерела,

потоки, рѣки, млаковины, багна, ставы, сажавки) зъ усѣмъ, що тамъ находилося (рыбою, шташиною, звѣриною), зъ усѣма ужитками (такожь ловами, рыболовлею), зъ млынами и коршмами. Декуда додавали до наданыхъ сѣлъ съ тон поры незалежнѣй вѣдъ тыхъ сѣлъ дворища, — на останку съ певными повинностями вѣдъ рѣлѣ и робѣтъ (отже вѣдъ землѣ и силы) кметѣвъ на наданѣй землѣ вѣддавна поселеныхъ. Словомъ; надане обѣймало въ собѣ, середъ давныхъ, вытыченыхъ границъ, всякѣй користи и права земскѣй, якѣй мавъ надаючѣй король або князь, безъ усякого застереженя для пануючого и его правныхъ потомкѣвъ. Тѣлько въ деякихъ случаяхъ король Польскѣй вылучували зъ даровизны поля, ставы або сажавки, потрібнѣй для удержаня поблизького замку, съ котрыхъ и дѣдичамъ признавали деякѣй користи.

Такъ землѣ, користи и права земскѣй, означенѣ певными границями, надавано поодинокимъ особамъ, або кѣлькомъ членамъ тон самой родины, звычайно братѣмъ, съ правомъ дѣдичтва въ цѣлому мужескому и женьскому потомствѣ. Окромъ тыхъ наданъ дѣдичныхъ, надыбаемо наданя досмертнѣй зъ различными знаменами первѣстного посѣданя февдального. Такѣй наданя досмертнѣй були залежнѣй вѣдъ князя. Були се наданя обтяженѣй пожичеными сумами грошей, або такожь записы певныхъ сумъ на добрахъ земскихъ за заслуги вѣвнѣй. Властникъ до свои смерти вживавъ усякихъ правъ принадлежныхъ дѣдичеви и ажъ по его смерти можна було довершити застереженого права выкупу. Пѣсля сплаты сумы земскѣй маестокъ зъ усѣма земскими правами вертавъ зновъ до короля и его потомкѣвъ. Часто за призволомъ королѣвскимъ сплачували третѣй особы обтяженѣй волости, прѣймаючи на себе всѣ користи, принадлежнѣй дѣдичнымъ властникамъ въ границяхъ тон волости. Коли земскѣй дѣбра переходили въ дорозѣ выкупу зъ одной руки до другой, затрачувавъся такимъ побытомъ найскорше титулъ февдального посѣданя и прибравъ характеръ выключной власности.

Король Польскѣй надавали зъ землею и ѣи плодами земскѣй правѣ и користи, привязанѣй до землѣ въ давныхъ вытыченыхъ границяхъ. Окромъ повинностей, побираныхъ вѣдъ рѣлѣ и робѣтъ кметѣвъ, король Польскѣй надавали ще й власть судову

надъ кметями *). Дѣдичъ судивъ, выдававъ засуды и каравъ кметя въ справахъ кримінальныхъ, а судъ надъ дѣдичемъ належавъ до короля, або й до генерального судіи, присланого до краю по кѣлька разѣвъ до року. Не можемо доводно вивеняти, чи й въ бѣльшихъ або меншихъ наданяхъ Рускихъ князѣвъ надавано такожъ власть судову (мы радѣ бѣ еѣ вѣдносити тѣлько до бѣльшихъ надань, н. пр. цѣлыхъ повѣтѣвъ, на основѣ кѣлькохъ прикладѣвъ, въ Щебрешинѣ, Ряшевѣ и Самкорѣ). Коли отже окрѣмъ судовою власти въ багато грамотахъ, такихъ зъ давнѣйшихъ часѣвъ выразно застережений титулъ февдальный наданя, въ чѣмъ же рѣжнилися наданя пѣсля права польского вѣдъ наданя пѣсля права руского? Король бо Польскій все ще при кождому майже наданю застерегали выразно, що мимо дѣдичности можна надану землю продавати або вѣдступати тѣлько за призволомъ королѣвскимъ. Для того то ще довгій часъ вѣдъ прилученя Руси до Польци акта продажи и куна вѣдбувалися въ приявѣ старосты яко намѣстника королѣвского и сему то надававъ король свое повномочіе до такоу акту въ кождому майже случаю. Пѣзнѣйше устала и та засада, а аліенація майна вѣдбувалася передъ земскимъ судѣмъ. Поки не зрѣвноано шляхты на Руси що до правъ съ шляхтою иншихъ Земель Рѣчи посполитой конституціею въ Сѣдльнѣ, накладали наданя земель и волостей на обдѣленныхъ ними властникѣвъ усякѣ поборы, роботы и тягарѣ земскій та належнѣ або повиннѣ королеви. Опѣсля знесено всѣ тѣ повинности, зъ одинокою выимкою подымного и службы войсковоу — якъ вже выше згадали, поясняячи засадничѣ права Земель Рускихъ. Тодѣ весь тягарѣ февдальныхъ вѣдносинѣ спадавѣ на кметя. Вызволенный зарѣвно якъ и дѣдичъ вѣдъ направи и будовы мѣстѣ та замкѣвъ королѣвскихъ, бувѣ кметѣ обовязанный ставити ихъ своему дѣдичеву. Кметѣ дававѣ яко десятину яйця, куры, каплуны, сырѣ, певну мѣру (три четвертки) жита и вѣвса, що сѣявѣ на своихъ поляхъ, а яко десятину (contributio) зъ своей силы робочоу вѣдбувавѣ роботы на полю серпомѣ и косою.

*) Наданя Польскихъ королѣвъ вѣддавали судову власть надъ кметями (мужиками) выключно обдарованому панову, безъ рѣжницѣ, чи землю надававѣ король панову на вѣчнѣ часы, чи досмертно.

Коли жь по зрѣваню правъ Земель Рускихъ съ Польскими всѣ права володаря надъ кметемъ перейшли на дѣдича, тодѣ дѣдичь придбавъ собѣ нове право, накладати поборы въ плодахъ землѣ, а навѣтъ въ грошехъ. Податокъ въ грошехъ вѣдъ кметѣвъ лишений дѣдичамъ безусловно загальною конституціею, звався поголовщиною. Помимо знесеня серебщины и дякла, зѣстали давнѣи данины, вѣдъ кметя повиннѣи ще вѣдъ часѣвъ Рускихъ князѣвъ, — именно: кметь дававъ празничне, се бѣ то податокъ на празникъ, здасться, въ земныхъ плодахъ въ часѣ сельского празника и куницю, се бѣ то данину въ сѣбныхъ грошехъ. Ще й въ иншихъ взглядахъ змѣняеться давнѣи способъ посѣданя землѣ. Проявляеться змагане роздѣлу земскихъ дѣбрѣ мѣжъ членѣвъ одной родины. Бувають случаѣ, що родины—чоловѣки и жѣнки—выдѣлюють певну часть сѣбного майна якомусь членови родины. Чимъ пѣзнѣйше, тымъ частѣйше лучаються такѣи случаѣ, що на завѣзване членѣвъ родины зѣжджае пѣдкоморѣй, вызначае границу, уставляе межу и обвѣщуе пѣдѣлъ земского майна. Такимъ побытомъ и титулъ родинного посѣданя земскихъ дѣбрѣ перемѣняеться въ выключну особисту власнѣсть.

Хочъ збережено февдальный титулъ, наибѣльше утерпѣли тѣи станы краевой суспѣльности, котрѣ опералися выключно на давному февдальному правѣ земскому.

Були се бояре, бортники и дяки. Першѣи два станы були залежнѣи вѣдъ самого князя и побѣчь мѣщанъ та рускихъ духовныхъ були се ще за Казимира В. станы вѣльнѣи. Чи й станъ дякѣвъ основувався на земскихъ правахъ, не знаемо. Були се люде грамотнѣи або письменнѣи, се бѣ то вмѣли читати и писати а може бути, що займали урядъ земскихъ писарѣвъ. Король Польскѣи часто увѣльняли вѣдъ февдальныхъ тягарѣвъ властникѣвъ волостей на Руси, поселеныхъ ще на рускому правѣ, поки ще конституція въ Ѣдльнѣи не означила ще тон рѣвности для загалу. Такимъ властникамъ бѣльшихъ дѣбрѣ надавали вони иншѣи волости и землѣ и додавали имъ до давного земского майна, однако жь зѣ застереженѣмъ февдального титулу посѣданя. Здыбаемо дякѣвъ, надѣленыхъ земскими дѣбрами зѣ усѣма правами и обовязками дѣдичѣвъ, н. пр. дякъ Сѣнко въ Самбѣрскому повѣтѣ за часѣвъ Ягайла, дякъ Ленъ и его браты, надѣленѣи Голынемъ надъ Чечвою, за славнѣи услуги

воєннї р. 1391. Такъ злялися съ польскою шляхтою на Русї й инші Русины, що походили зъ давныхъ бояръ. Надѣленї вѣдъ князѣвъ Рускихъ волостями и землями, що вже давно перейшли вѣ дѣдичну власнѣсть, зарѣвно якъ и сї два дяки, надѣленї волостію земскою, були вони зрѣвнанїи що до становища зъ дѣдичами вѣ иншихъ земляхъ Рѣчи посполитої. Однако жъ не всѣ потомки станѣвъ, колись вѣльныхъ и залежныхъ вѣдъ самого князя, заняли таке знатне становище. Нынѣ становище бѣдного пѣвця церковного вѣ кождому рускому сель, загально звѣстного пѣдъ назвою дяка, нѣ крихты не нагадує свого колишнѣго, знатного походження.

Рускї духовнїи ставали що разъ бѣльше залежными, хочъ такъ часто давали имъ захистъ Польскїи королѣ. Вони оплачувалися мѣскимъ раднымъ у Львовѣ, обѣймаючи свои приходы, а осѣвши на грунтахъ замковыхъ королѣвскихъ, оплачувалися старостамъ та поносили тягарѣ. Вѣдъ такихъ то оплатъ и тягарѣвъ вызволивъ Казимиръ IV. р. 1461 духовного вѣдъ св. Миколая у Львовѣ. Духовнїи, на ланахъ дѣдича поселенїи, поносили тї самї тягарѣ, що й кождый кметъ, або чоловѣкъ, що користуєсь земскимъ майномъ, не залежнїи безпосередно вѣдъ короля. Бортникѣвъ, обовязаныхъ складати князеви данины, не згадують бѣльше якъ стану вѣльного. Ихъ засѣки були вѣдданїи дѣдичамъ вразѣ зъ волостями, лѣсами та гаями, де находилися ихъ борти, а ихъ данины належнїи князеви переказано такожъ дѣдичамъ. Тому то й бортники стаються правдоподобно кметями, а пѣбльництво плекане давнѣйше окремымъ станомъ, зливається зъ господарствомъ рѣльнымъ и нынѣ становить лише его вѣтву. И загаломъ наслѣдкомъ змѣнїи у вѣдносинахъ земскихъ утерпѣло багато властникѣвъ земскихъ, переважно меншихъ дѣбрѣ земскихъ, — и властники дворищъ, такъ званїи бояре подворичнїи (*homines curiales*). Вони сталися переважно жертвою нового ладу. Бували случаї, що королѣ Польскїи, прилучивши сумѣжнїи дворища до наданої волости, переказували або выразно, або мовчки и тихъ властникѣвъ новому панови. Повставали суперечки выточенїи судами. Вымагано вѣдъ властникѣвъ дѣльницъ, (се бѣ то меншихъ частинъ земского майна) доказу дѣдичности ихъ посѣдана. Коли жъ не могли того доказати, выганяли ихъ зъ земского майна и присуджували новому панови. Скѣлько жъ то бояръ, —

меншихъ властникѣвъ, въ дорозѣ судовѣй, або такожь черезъ переказаня королѣвъ сталося пѣдсадками, се бѣ то кметями! Може бути, що багато пѣддалося своѣй долѣ, що була наслѣдкомъ вѣдносинъ земскихъ.

Однакожь бували случаѣ, що суды брали въ опѣку людей вѣльныхъ, властникѣвъ дворищъ противъ забагѣвъ дѣдичѣвъ, що силувалися ихъ собѣ присвоити, коли тѣлько ствердили правне свободне посѣдане дворища присягою третѣго вѣльного чоловѣка.

Такъ отже съ часомъ щезае станъ давныхъ рускихъ бояръ: одна часть стається кметями, друга, втративши свою самостѣйность середъ суспѣльного заколоту, зливається съ шляхтою польскою на Руси. Ще тѣлько у владыки Перемыского находимо дворища зъ горѣдами, садами, означені певными границями, а ихъ властники, повинні своему владыцѣ до чиншѣвъ и робѣтъ, продають свободно свое земске майно. Однако жъ се не дѣється безъ вѣдома владыки, котрый застерѣгае собѣ вѣдъ купця при тѣй нагодѣ повинні владычѣй чиншѣ и роботы. Були се дѣбра земскі дѣдичні, и тому переходили въ дѣдичну власнѣсть купуючихъ. Такожь маемо прикладъ перемѣны такого королѣвского дворища въ хутѣръ, а здається, що та перемѣна вѣдбулася на нѣмецкому правѣ. Однако жъ які то надужитя мусили дѣятися, скѣлько то людей дотеперь вѣльныхъ покидае добровѣльно свою батькѣвшину, позаякъ не може погодитися съ пѣдданьствомъ. Настали переселеня, а сучасный свѣдокъ и мужъ стану Длугошь зобразивъ яркими красками картину сихъ подѣй.

Давні властники втративши свое майно, пригнетені бѣдностью та крайною нуждою, доведені до розпуки надъ своею долею, покидали свои зѣгороды и сѣвшли въ далекой стены (надъ Днѣпро), лучилися съ Татарами и наводили ихъ пустошити власні свои втрачені посѣлости. Яке жъ тутъ поле розкрылося для людскихъ пристрастей! Сѣ спустошеня нападѣвъ Татарскихъ не були наче тѣ бурѣ и тучѣ, що зверху зливають землю, якъ се бывало зъ нападами Татаръ въ нынѣшнихъ дальшихъ краяхъ, але вони наче тѣ безнастанні осѣнні дощѣ всякали дуже глибоко въ земскі и суспѣлні вѣдносины. Такі обставинны були вправдѣ переважно за часѣвъ Владислава Ягайловича, однако жъ те саме дѣється ще й за Казимира IV.,

скоро вже ввійшло на сю збóчисту та ховзку дорогу. Саме тодѣ орда Заволжска, побита стóлько разóвъ у ненастаннóй крбавóй боротьбѣ съ Крымскою ордою Татарскою, глядѣла собѣ зъ недобитками пристановища въ безмежныхъ степахъ надднѣпрянськихъ або на скалистому побережу и Днѣпровыхъ островахъ, и тамъ зустрічається зъ рускими выходцями. Зъ мѣшанины всякихъ елементóвъ, безталанныхъ, розбитыхъ, всякого походження, стали творитися вóддѣлы Козакóвъ, що пóдъ тою назвою вперше въ р. 1469 за Казимира Ягайловича пустошать Галицку Землю.

Середъ тыхъ невзгодинъ розвивались и йшли суспóльнї вóдносини своєю ходою наче та рѣка, що щоразъ дальше приберає бóльшї розмѣри, а розумною працею людськихъ рукъ сиравлена въ правильне корыто и зведена въ канали, не заливає, не нищить, а напротивъ пóдмагає людску працю.

Такимъ то памятнымъ регуляторомъ земськихъ вóдносинъ було тодѣ право нѣмецке для осель мѣськихъ и сельськихъ, а выключно для сельськихъ осель право волоске, що рбжнїлося бóльше назвою, якъ сущностю рѣчи вóдъ права нѣмецкого.

Вже королѣ Польскї надавали волости мужамъ хоробрымъ за ихъ воєннї прислуги зъ головною умовою, що бы вони поселялися на Руси вразъ зъ жѣнками и дѣтьми. Мѣжь тымъ право магдебурске або нѣмецке (*jus magdeburgicum teutonіcum, jus Sredense*) намѣряло майже все заселенє бóльшими масами и въ бóльшихъ розмѣрахъ краю опустошеного, вылюдненихъ мѣсть и сѣль.

Наданя на польскому правѣ намѣряли переважно захнєть опустошеного краю. Мѣжь тымъ наданя права нѣмецкого переважно мали не тóлько збóльшити сили вóйсковї утвореними и до службы вóйсковою обовязаними вóйтóвствами, пóднести добробыть цѣлого краю, або такожъ поодинокихъ осель та мѣщевостей.

Въ тогочасныхъ памятниклахъ про заселєнє краю згадують про поселєнє на рускому, польскому и нѣмецкому правѣ. У кождóй згаданнóй категорїї поручувано колонизацію краю другóй особѣ. Тая особа скликала осадникóвъ, роздавала мѣжь нихъ землю на будóвлю и рблю.

Роздаване після права руского дѣялося доволѣно и було поручене розумови той особи, що займалась поселенемъ. Управителеви такого поселеня очевидно признававъ король реальнїи користи, а осадникамъ на якїйсъ часъ вѣльности вѣдъ тягарѣвъ. Тыхъ користей уживавъ управитель осады після права руского тѣлько досмертно, а потѣмъ могли вони бути сплаченїи або выкупленїи, и такъ оселя переходила въ третїи руки; вѣльности вѣдъ тягарѣвъ, здається, залежали вѣдъ обопѣльной умовы. При поселеняхъ на рускому правѣ зважали найбѣльшь на службы и роботы осадникѣвъ (*servitia et labores*). Поселятися могли люде всякого рода, для того жь то въ такому случаю Польскїи король Ягайло наказавъ старостамъ, що бѣ не спияти полицїино наплыву елементѣвъ до новой оселѣ. Про таке розпорядженє иѣде не згадують выразно иншїи грамоты поселеня на правѣ нѣмецкому.

Про поселене на правѣ польскому можемо догадуватисъ лишѣ після аналогїи, коли нема грамотъ такого выключно польского поселеня на Руси. Те поселене на правѣ польскому надавало другѣи особѣ, котрѣи було поручене поселене опустѣлой волости, право дѣдичтва, выключнои приватнои власности зъ увѣльненемъ вѣдъ тыхъ тягарѣвъ, якїи первѣстно ще за Ягайла тяжили на мешканцяхъ краю після права руского.

При поселеню на правѣ магдебурскому або тевтоньскому король дарувавъ поля и заросты, мѣрянїи на ланы франконьскїи або нѣмецкїи, звычайно такъ, якъ далеко сягали природнїи якїи границѣ. Король зобовязувавъ выкорчовувати тї заросты и дѣлити мѣжь осадникѣвъ та звычайно ще вызначувавъ кѣлька ланѣвъ на пасовиско (скотницю). До сей даровизны призначувавъ сѣножати або такожь лѣсъ, що бѣ его вырубати и замѣнити на сѣножати. Той, що переводивъ поселене після права тевтоньского, звався въ оселяхъ на тевтоньскому правѣ вѣйтомъ, а въ оселяхъ на правѣ волоскому княземъ. Сей розмѣрювавъ наданїи поля и заросты на ланы після якоисъ помѣрвои одиницѣ та роздававъ ихъ помѣжь новыхъ поселенцѣвъ. При сѣи нагодѣ поддавано новому вымѣрови загорода, поля та землѣ давныхъ властникѣвъ въ осадѣ, що мала бути розширена або поселена на новому „свѣжому шневи“. Годѣ дослѣдити выразнїи данїи, чи при сѣи нагодѣ бували нарушенїи права посѣданя давныхъ властникѣвъ.

Бували случаї, що король придїляв новї поля и заросты за для дальшого поселеня, коли вже наданї поля и заросты були розданї або збувало охотникѡвъ. Що по вимїрї оставало, те звалося обшаромъ и було власностю короля або пана. Надъ сими позбсталыми обшарами поручувано дозбрї вѡйтови. Спѡльно зъ наданемъ вѡльного права тевтоньского, вимїромъ дарованыхъ пѡль та заростѡвъ и ихъ заселенемъ новыми людьми, надавано поля, сѡножати и инші користи вѡтови та костеламъ лат. обряда. Фундаціи костелѡвъ лат. обр. впроваджено въ жите сучасно зъ институцію вѡйтѡвства и права тевтоньского. Майже въ усїхъ доси публікованыхъ фундаціиныхъ грамотахъ приходствъ лат. та костелѡвъ, выразно згадується про сучасне заведење права магдебурского, або просто виходить, що не дається заперечити спѡльнѡсть сихъ институцій.

Наданя и права лат. костела въ Бѡбрцѡ були въ оригіналѡ списанї на тѡй самѡй грамотѡ, що й надане вѡйтѡвства. Ся недогоднѡсть спонукала приходника Бѡбрки, Матвѡя зъ Старолонжи р. 1469 просити короля, що бъ потвердивъ наданя и особно спорудивъ фундаціи ну грамоту для костела. Читаючи отсї наданя, здыбаемо деякї подрѡбности, про якї годиться тутъ згадати за для бѡльшой повноты сего нарысу. Мы знаишли бъ ихъ бѡльше, коли бъ мали передъ собою фундаціи костелѡвъ и дотаціи всѡхъ иншихъ мѡствъ, що доси лежать въ заграничныхъ архївахъ та звѡстнї найбѡльше тѡлько зъ вытягѡвъ. Фундаціи на грамота въ Ходоровѡ згадує про ланѡ Мартина, руского духовного р. 1464. Въ Румнѡ згадується про саджавку и дворище руского духовного, званого „батькомъ“, се бъ то отцемъ р. 1471. У Выжнянахъ згадується 1400 р. про руску церкву, саджавку и про дѡмъ руского приходника побѡчь головного гостинця. Въ Кукольникахъ згадують про дѡмъ приходскїй руского духовного, що стоявъ супроти двора арцибіскупна лат. обр. р. 1421. Такъ бачимо зъ сихъ грамотъ, що церкви и руске духовенство вже мають землѡ при наданю права магдебурского, або фундованю костелѡвъ лат. обр., а въ тыхъ актахъ нема й найменшого слѡду про нарушуване тыхъ власностей. Побѡчь давныхъ властникѡвъ ланѡвъ, здыбаемо Нѡмцѡвъ вѡдъ давна осѡлыхъ на ланахъ. П. пр. въ Ходоровѡ згадується про ланѡ Нѡмця Кота, въ Кукольникахъ солодѡвня

(brasarium) Нѣмця Альберта (Войтѣха). И инші грамоты згадують про Нѣмцѣвъ поселеныхъ въ селахъ коло Галича, Олдриха (Ульриха) зъ Медухи, Дітріха Кромерѣвского и т. и. Въ грамотѣ фундаціонной костела лат. обр. въ Прусахъ згадують про хутѣръ въ Жидатичахъ шляхотного Ернеста зъ Сорокъ и его рѣлю управляну въ Ляшкахъ, королѣвскій хутѣръ въ Каменополѣ, хутѣръ шляхотного Куната въ Жидатичахъ, а на останку згадують про державцѣвъ сѣлъ та дворищъ на двохъ ланахъ въ Пиколовичахъ.

Мы мали вже выше прикладъ даровизны дворища задля перемѣны его въ хутѣръ. Зъ сихъ даныхъ выходитъ, що въ наслѣдокъ наданя магдебурского права або и ще раньше, поселилися въ рѣжныхъ сторонахъ схѣдной Галичины Нѣмцѣ побѣчь шляхтичѣвъ краянь на меншихъ грунтахъ (ланахъ). Опустилї дворища давныхъ боярѣ рускихъ перемѣнювано въ хуторы, цѣнованї пѣсля якогось вымѣру та роздаванї Нѣмцямъ въ державу пѣсля мови думки на основѣ того самого вѣльнѣйшого права нѣмецкого. Такъ появляются державцѣ Нѣмцѣ, побѣчь шляхтичѣвъ властникѣвъ земскихъ руского або такожь и польского роду.

При такъ щедро вѣнованыхъ лат. костелахъ займають посады приходствѣ латинскихъ приходники зъ епархіи гнѣзненской. Про ихъ побожнѣсть, ученѣсть и прикладне жите згадують королѣ або фундаторы-паны зъ великою почестю, та мабуть ихъ дбалѣсть про добрѣ свои справы довело до такихъ щедрыхъ фундацій. Такъ р. 1454 Якѣвъ зъ Белджихова, капелянь епархіи гнѣзненской завѣдуе костеломъ въ Ходоровѣ. Въ р. 1471 за свѣтлыхъ часѣвъ Станиславъ съ Ходеча, коли вѣнѣ займавъ усѣ найвысшї уряды и гѣдности въ краю, бувъ лат. приходникомъ въ Румнѣ Войтѣхъ съ Петровичъ, капелянь гнѣзненскій. Въ Литвиновѣ займае приходство Янъ зъ Вѣнявы, зъ епархіи гнѣзненской. Окрѣмъ фундаціи короля та его воеводы Станислава съ Ходеча, найдавиѣйшї лат. приходства фундували знатнї паны рускї. Сї даровизны роблять вони пѣдъ впливомъ релігїйного чувства, розжареного ученымъ духовенствомъ гнѣзненскимъ. Воевода Станиславъ съ Ходеча надае фундацію костелови въ Румнѣ, пѣсля слѣвъ дотаціонной грамоты, зъ своею жѣнкою „найлюбѣйшою Варварою“. Янъ Ключъ робить фундацію лат. приходства и костела въ Выжнянахъ

зъ своєю жѣнкою Маринкою, що прозвалася вже Малгоржатою. Петро Чебровекій робить фундацію монастыря и костела Доминикановъ въ Пѣдкамению. Зъ акту угодного зъ р. 1393, списаного за Гнѣвоша зъ Далевницъ, старосты Земль Рускои (того самого, що причинився заняти сѣдну Галичину за Ядвиги жѣнки Ягайловои р. 1387), дѣзнаємося, що сѣ добродѣѣ лат. костеловъ, Чебровекій и Клюсы, походять зъ одного пня, одной рускои родини, розвѣтвленои майже по цѣлому краю.

Панъ Ходко Лойовичъ, згаданий въ сему актѣ, бувъ предкомъ Петра Чебровского зъ Жабокрукъ, що писався такожь Лойовичемъ, его жѣника, панъ Ходкова, панъ Волчекъ, пасынокъ Ходка Лойовича, надѣлений селомъ на Подѣлю, въ Теробовельскому повѣтѣ, въ наслѣдокъ родиннои угоды, а Клюсы, предокъ того Клюса, добродѣя лат. костела, бувъ зятемъ панъ Ходковои. Яко свѣдокъ на актѣ пѣдписаний Ходко зъ Быбла, властникъ околнцѣ коло Вишиѣ, де весь той актъ вѣдбувався въ приявѣ старосты Руского, въ той цѣли завѣзаного. Съ тыхъ даныхъ можемо вносити, що ся масткова справа близько обходила Ходка зъ Быбла, та що й вѣнъ належавъ до той розвѣтвленои, въ часахъ Ядвиги ще рускои родини.

Въ такому то вытыченому напрямѣ постунавъ духъ часу въ XV. столѣттю, а особливо въ другѣй его половинѣ. Змагане до заселеня земль, надаваня права магдебурского сталося загальнымъ. Магнаты и паны наслѣдували прикладъ своихъ корольвъ. Король на корольвщинахъ, а паны на своихъ добрахъ на Руси надавали право тевтоньске, бажаючи тымъ способомъ приманити якъ наибѣльше поселенцѣвъ и такъ побѣльшити доходы своихъ земскихъ дѣбръ.

Король Казимиръ В. надѣливъ правомъ тевтоньскимъ весь повѣтъ Ряшѣвскій, а Казимиръ IV., надаючи добра Яворѣвъ Петрови зъ Шамотулъ, потвердивъ напередъ все вѣйтѣвства, що мали завестися въ наданыхъ добрахъ. Спытко зъ Мельштына намѣрявъ поселити села на тевтоньскому правѣ на около мѣста Нового Самбора, що вѣнъ темеръ осувавъ. При ерекціи вѣйтѣвства и наданю земскихъ дѣбръ треба було призову корольвского. Опѣсля сего призову не вымагали такъ, якъ съ часомъ не треба було призову володаря въ краю, при продажи наданыхъ дѣбръ. Паны магнаты въ такыхъ случаяхъ орудууть правомъ тевтоньскимъ якъ саміи король, вѣнують

вѣтѣвства и дѣляться зъ ними землею и деякими користями н. пр. зъ млыновъ, коршмы и т. н., не дбаючи зовсѣмъ о призвѣлѣ королѣвскій. И дѣбра земскій, и вѣтѣвства надавано въ дѣдичтво, продавано, дѣлено, а орудували ними члены цѣлоп родини. Дѣдичеви и вѣтѣвови надавано землѣ, першому въ певныхъ давныхъ границяхъ надано волости, — другому ланы, сѣножати и инші деякі користи въ межахъ сєи волости. Вѣтѣвство надававъ король хоробрымъ мужамъ такожь за славий прислуги военнїй. Дѣдичъ поберавъ земнїй плоды и чиншъ зъ рѣлѣ та роботизны поселеныхъ кметѣвъ, а вѣтѣвови назначувано якусь частину чиншѣвъ (звычайно шесту часть) та земныхъ плодѣвъ за прислуги военнїй яко дѣдичну власнѣсть съ правомъ продажи и алієнаціи, однако жъ первѣстно за выраженымъ призволомъ королѣвскимъ.

Дѣдичъ и вѣтѣвъ ноносили тягарѣ военнїй, скупляли свои датки, що бѣ выслати самострѣлѣ або вѣзъ на вѣйну. Дѣдичъ и вѣтѣвъ одержувавъ вѣдѣ короля всяку власть, судити, засуджувати и карати всяку збродню, що сталась бы въ границяхъ волости надѣленою правомъ тевтонскимъ.

Однако жъ помимо тои аналогїи мѣжь дѣдичемъ а вѣтѣвомъ, вѣтѣвъ бувъ посередникомъ мѣжь дѣдичемъ або королемъ а ихъ пѣддаными. Вѣтѣвъ поберавъ чиншѣ и данины, зъ нихъ выдѣлявъ собѣ частку назначену, а останокъ вѣддававъ панови сєи волости або королеви. Вѣтѣвъ мавъ бачнѣсть на те, що бѣ кметѣ сповнявъ повиннїй своему панови тягарѣ, а дѣдичъ не мѣгъ кметѣ угнѣтати, бо вѣтѣвъ зъ нимъ не стыкався безпосередно. Якъ постановлено сєго посередника мѣжь королемъ, дѣдичемъ а пѣдданымъ, означено докладно, звычайно на писемѣ, повинности и данины — вѣдѣ рѣлѣ та робѣтъ мѣщанѣ або кметѣвъ, якї вѣтѣвови а якї дѣдичеви були повиннїй. Не було отже нїякихъ довѣльностей въ пѣдвысшаню тыхъ повинностей и тягарѣвъ.

Польскїй король и рускїй магнаты, черенятї духомъ релїгїйнымъ и глубокою побожностю, даруютъ адмїнїстраторамъ лат. костелѣвъ села въ давныхъ ихъ границяхъ, зъ усѣма ужитками та правами, якї належали имъ самымъ. Мавши такїй земскїй дѣбра, наданїй костеламъ, адмїнїстраторы тыхъ костелѣвъ становищемъ суспѣльнымъ окрѣмъ высшего своего стану рѣвнялися дѣдичамъ. До того ще мали вони бѣльше вѣльностей,

якъ инші вѣльнї станы. Вони були вѣльнї вѣдъ усякихъ тягарѣвъ земскихъ и повинныхъ давнымъ дѣдичамъ наданыхъ волостей або королеви, а навѣтъ вѣдъ повинности вѣйсковои службы такъ, якъ ихъ біскупы и канонїки. Сей привилей мотивуе тї подрѣбнї вѣльности тымъ, що адміністраторъ костела выключно посвятився Богу, пастырству душъ и молитвѣ. Королѣ або дѣдичѣ записували снопову десятину зъ усякои пашнѣ на своихъ орныхъ поляхъ, и такую жъ десятину вѣдъ своихъ хуторѣвъ, безъ огляду на те, чи тї хуторы були въ рукахъ державцѣвъ. Зъ заведемъ права тевтоньского и въ загалѣ зъ уладженемъ посѣдана земского въ оселѣ (мѣстѣ або селѣ) черезъ помѣръ и вымѣръ, надавано адміністраторамъ латиньскихъ костелѣвъ ланы (2 або бѣльше) на дворище, поля (утренѣ — jugera) на засѣвъ, сѣножатн, саджавки, десятину зъ млынобъ, съ коршмы, зъ спустѣвъ ставѣвъ, вѣльнїй врубъ въ лѣсахъ на будѣвлю и на домашнї потреби и т. и. Однако жъ кметѣ або мѣщане и кметѣ въ тыхъ селахъ, що належали до якого мѣстечка, мусили достарчувати якнхъ данинъ и то безъ огляду на обрядъ, Поляки и Русины. Всѣ мешканцѣ мѣстечка або села, де заложено костелъ, давали замѣстъ десятины вѣдъ ланѣвъ по мѣрѣ жита и вѣвса. Воевода Станиславъ съ Ходеча перемѣнивъ у Румнѣ празничне дѣдичевн вѣдъ Русинѣвъ повинне на осыпъ, се бѣ то збѣжеву данину и переказавъ лат. костелови. Окрѣмъ того всѣ мешканцѣ, а навѣтъ загороднї и комѣрники платили якуюсь малу данину въ малыхъ грошахъ и грошикахъ и то такожь безъ рѣжницѣ обряду и роду.

При розмѣрѣ и вымѣрѣ грунтѣвъ въ загалѣ и при уладженю земского посѣдана пѣсля права магдебурского и оселѣ призначенои до заселеня, обдаровувано зарѣвно и вѣйта ланами (звычайно двома), сѣножатею и т. и. Вѣнъ мавъ вѣльнїй выпасъ у лѣсахъ паньскихъ або королѣвскихъ, вѣльнїй врубъ въ лѣсахъ, вѣльнї ловы, ловлю рыбъ сѣткою въ сумѣжнѣй рѣцѣ. Окрѣмъ того призначено вѣйтови певну часть (6-тый денаръ) съ чиншѣвъ вѣдъ данинъ кметѣвъ або мѣщанъ, съ плодѣвъ землѣ и домашнѣго господарства н. пр. дробу, — (десяту часть), дѣдичевн або королеви вѣдъ кметѣвъ або мѣщанъ повинныхъ, вѣдъ каръ засужденыхъ (третю часть). Вѣйтови призначено коршму, вѣльнїй млынъ, або такожь певну часть

съ чиншѣвъ вѣдъ коршемъ, и вѣдъ мѣрокъ меленого збѣжа, на останку певну часть доходу съ парнѣ, ятокъ, фольшу и вѣдъ иншого ремесла. Вѣйтъ бувъ вѣльный вѣдъ усякихъ тягарѣвъ въ грошахъ або въ земныхъ плодахъ; тѣлько администраторови костела декуда повиненъ бувъ давати якійсь означеный датокъ. Вѣйтъ и администраторъ лат. костела мѣгъ поселяти на придѣленныхъ ланахъ певну скѣлькѣсть кметѣвъ, що були повинни до робѣтъ и данинъ выключно вѣитови або администраторови костела та вынятї съ пѣдъ усякою иншой власти и пѣдданї самѣй тѣлько юрисдикци вѣита або приходника. Маемо такожь прикладъ, що арцибискупъ лат. обр. Григорїй, утворивши въ своихъ дѣбрахъ вѣйтѣвство, надавъ его своему братови Павлови съ правомъ дѣдичтва и продажи, однако жъ тѣлько за выраженымъ своимъ призволомъ.

Право польске помало вызволювало властника съ февдальныхъ звязкѣвъ, що походили ще съ часѣвъ рускихъ, и перетворювало его въ дѣйстнаго дѣдича, котрого користи и права въ границахъ дѣдичтва рѣвнялися корѣвскимъ. Такожь и мѣста, навѣтъ пѣсля наданя права магдебурского розвивали въ своихъ границахъ свои вѣльности въ протягу столѣтїй. Користаючи зъ обставинъ бажали мѣста вызволитися вѣдъ тягарѣвъ, що позѣстали съ права руского або польского, хочъ при заведеню права магдебурского, выразно высказано знесене звичаѣвъ рускихъ або польскихъ.

По заведеню права магдебурского звичайно надавали поселенцямъ свободу на менше або бѣльше лѣтъ (8—20) вѣдъ усякихъ чиншѣвъ и тягарѣвъ, пѣсля того, чи поселенцѣ осѣли на „прѣсному грунтѣ“, чи на заростахъ, що мали выкорчуватися. По уплывѣ вѣльныхъ лѣтъ, назначенї тягарѣ та повинности опералися почастї на давныхъ февдальныхъ вѣдносилахъ тыхъ осель до короля або панѣвъ. Въ наданяхъ корѣввъ Польскихъ въ протягу двохъ столѣтїй посередѣ повѣльного розвитку бачимо тысячний вѣдмѣны. Вызволювали вѣдъ повинностей выносаженя дочокъ своего дѣдича, его выкупу, наколи попался въ неволю, его пѣдмоги, коли набувавъ дѣбра земскї, на останку вѣдъ тягарѣвъ належныхъ первѣстно королеви вѣдъ мѣщанъ и всѣхъ мешканцѣвъ краю, якъ н. пр. будовы и направи замкѣвъ, повинности довозу соли до замку та иншихъ повинностей замковыхъ, пѣдводѣ пѣдъ короля та послѣвъ

королївських, и десятины (або якоєсь части) зъ рѣль, (се бѣ то плодѣвъ) та робѣтъ мѣщанъ або кметѣвъ. На останку вызволували вѣдѣ усякихъ снхъ тягарѣвъ, крѣмъ пѣдводѣ пѣдѣ короля та чиншѣвъ, що складали всѣ мѣста замѣсть подымного до королївского скарбу.

Скѣлько жѣ то разѣ тутѣ зважали на мѣсцеві потреби, давній звичаѣ, и. пр. при вымѣрѣ и розмѣрѣ грунтѣвъ та ланѣвъ, зважали на границѣ давнихъ властникѣвъ и сумѣваюся, що бы нарушувано ихъ безвзглядно.

Докладный збѣръ усѣхъ мѣськихъ фундаціи подавъ бы намѣ не одну цѣкаву подрѣбнѣсть, а та розъяснила бы не одно пытане при вымѣрѣ грунтѣвъ въ такихъ оселяхъ, які бажали розширити, заселити або такожѣ перемѣнити въ мѣсто правомѣ магдебурскимѣ. Зѣ вѣдки появляється по селахъ заселеныхъ на вѣльнѣйшому правѣ стѣлько загородникѣвъ, стѣлько пѣдсадкѣвъ, комбринкѣвъ безѣ землѣ, Русниѣвъ и Полякѣвъ и т. п.?

Кметѣ и мѣщане, поселені на вѣльнѣйшому правѣ, давали чиншѣ вѣдѣ ланѣвъ та горѣдѣвъ, означеныхъ звичайно на копу грошѣвъ, а сплачуваныхъ звичайно якѣ подымне на св. Мартина. Мѣщане и кметѣ на вѣльныхъ оселяхъ давали крѣмъ чиншѣвъ грошами на бѣльшій празники въ роцѣ, и. пр. на Великденѣ зійця, на свято Рождества Пр. Б. курята, на Зеленій свята, св. Михайла и т. и. кашуны, сыры и инші дашны, що довше задержалися въ мѣстахъ приватныхъ, а пѣзвѣйше устали въ мѣстахъ королївскихъ. Королѣ при кождѣй нѣгодѣ щедро надѣляли свои мѣста новыми свободами, вызволяючи ихъ навѣтъ вѣдѣ чиншѣвъ королївскихъ и земскихъ, вѣдѣ надзвычайныхъ данинѣ на цѣли военній, вѣдѣ войскової службы въ часѣ загального ополченя, вѣдѣ оплаты мыта королївского вѣдѣ товарѣвъ, вѣдѣ пѣдводѣ и т. и. Такі повинности призначували королѣ на мѣскі потреби и. пр. на скрѣплене мурѣвъ, поставлене мѣськихъ будынкѣвъ. Особливо тодѣ давали королѣ такі свободы, коли яке мѣсто збѣднѣло спалене и знищене, по нападѣ Туркѣвъ або Татарѣ.

Що бѣ пѣднести промыслѣ и купецтво въ мѣстѣ, що мало на ново поселитися, заказано крамарювати по сумѣжныхъ селахъ, ставити коршны, робити солодѣ и выпродувати напитки въ означеныхъ границяхъ мѣста.

При заселеню мѣста або села на вольному правѣ, поселювано пекара и рѣзника, позаякь безъ тыхъ не могло обійтися нѣяке и найлихше мѣсточко. Поселювано такожъ коваля, ножѣвника, шевця, кравця и иншихъ ремѣсникѣвъ. Сї ремѣсники жили по мѣстахъ для выгоды и потребы загалу, — по селахъ на вольнѣйшому правѣ для выгоды вѣйта; тому-то выключно вѣйт поберавъ користи вѣдъ ремѣсникѣвъ поселеныхъ у селахъ на вольнѣйшому правѣ.

Такъ наслѣдкомъ численнихъ надань дѣдичамъ, вѣйтамъ и мѣстамъ земскихъ власностей, перейшла велика часть землѣ королѣвскон, а наслѣдкомъ надань и вѣновань мѣсть черезъ дѣдичѣвъ, перейшла ихъ часть земскон власности на бѣльше фізичныхъ або моральныхъ особѣ. Такій розвитокъ назвемо децентралізацію земскихъ вѣдносінъ. А коли зъ наданемъ землѣ вязалося надане судѣвництва, що выходило вѣдъ короля, то жъ разомъ зъ наданемъ землѣ Корона на користь упривилеєваныхъ станѣвъ, се бѣ то дѣдичѣвъ и мѣсть, зрѣкалася снхъ верховныхъ правъ, якї вѣ кождѣй монархічнѣй державѣ концентруються вѣ монарѣ.

Вже вѣ сѣй розправѣ часто згадувано, що Польскї королѣ надавали землѣ зъ усѣма володаревн приналежними користями та зъ усякою верховною властю надъ поселенцями середъ границъ наданон оселѣ. Такъ королѣ надавали землѣ правомъ фєвдальнымъ вѣ границяхъ здавна означеныхъ кѣлькомъ членамъ тои самои родини або такожъ поодинокимъ мужамъ сѣ правомъ дѣдичтва на мужеске и жѣноче потомство. Такожъ обтяжували наданї землѣ значними сумами, сѣ правомъ выкупу, або такожъ переказували ихъ у невѣдмѣнну власнѣсть. Одна зъ найважнѣйшихъ атрибуцій власти верховной, була власть судити, засуджувати и карати вѣ проступки и зброднѣ, именно: убійства, проливъ крови, вѣдрѣзанє членѣвъ, пѣдпаденє, злодѣйство. Юрїсдикція дѣдича надъ кметями або и вѣйта надъ поселенцями мѣсть або сѣль на вольнѣйшому правѣ, була вѣльна вѣдъ усякого впливу властей и урядѣвъ королѣвскихъ. Тому-то при наданю магдебурского права выречено вызволєнє оселѣ вѣльныхъ вѣдъ усякою цитаціи, засудѣвъ, каръ грошевыхъ и всякои власти воеводѣвъ, старостѣвъ, управителѣвъ, пѣдручныхъ управителѣвъ та иншихъ урядѣвъ королѣвскихъ, якї тѣлько були вѣ краю.

Таке надане власти, вѣдповѣдне конституціямъ, що рѣвняли Литву съ Польщею, выразно высказане въ усѣхъ майже даровизнахъ земель и волостей, у всѣхъ наданяхъ права магдебурского и поселеняхъ давныхъ волостей на вѣльнѣйшому правѣ.

Дѣдичъ въ оселяхъ на польскому правѣ, а вѣйтъ въ оселяхъ на правѣ тевтоньскому, мавъ цѣлковиту судову власть въ границяхъ точно означеныхъ своего вѣйтѣвства, (се бѣ то тои осель, якѣи надане право магдебурске). Администраторъ костела лат. обр. выконувавъ судову власть надъ кметями, поселеными на ланяхъ, звычайно придѣленыхъ костелови при заложеному вѣйтѣвства.

Только sprawy надъ земскимъ дѣдичствомъ кметѣвъ належали передъ корольвскѣи суды. Тымъ способомъ обезпечено кметеви землю, яку вѣнъ управлявъ въ потѣ своего чола,— але кметя вѣддано дѣдичеви, а справу надъ утѣкачами або спѣймаными кметями переказано коллегіальнымъ судамъ городскимъ, якъ бы одну зъ найважнѣйшихъ засадъ праводавства краєвого.

Въ мѣстахъ корольвскихъ бѣльшого объема, надѣленыхъ правомъ магдебурскимъ и властею судовою, судили и засуджували суды коллегіальнѣи, званѣи лавами;— иншѣи мѣста дѣлили власть судову зъ вѣйтами.

Въ оселяхъ на мѣскому грунтѣ орудувавъ мѣскими справами спѣльно зъ мѣщанами ляндовѣйтъ, именованѣи вѣйтомъ. Зустрѣчаемо такожъ чимало рѣжниць у вѣдкликуваню або такожъ приналежности судѣвъ непосредныхъ вышимъ властямъ и судамъ. Король Казимиръ надае мѣсту Ряшеву и цѣлому Ряшѣвскому повѣтѣ право магдебурске, що бѣ сей повѣтъ скорше и певнѣйше заселити, задержуе суды надъ вѣйтомъ собѣ, се бѣ то королеви и его намѣстникови, а коли бѣ вѣйты недбало судили sprawy звычайнѣи, признае судѣ дѣдичеви. Звычайно вѣйтъ вѣдповѣдавъ дѣдичеви, а дѣдичъ королеви. Въ обохъ случаяхъ на жалобу стороны интересованѣи, вѣйтъ завѣзванный письмомъ съ печатею короля або дѣдича, бувъ обовязанѣи ставитися передъ судѣ. Сей судѣ бувъ коллегіальнѣи, зложенѣи зъ шести присяглыхъ вѣйтѣвъ тои самои осель, а имъ проводивъ повномочникъ дѣдича.

Мабуть сей способъ апелляціи розвинувся пѣзнѣйше пѣсля вѣбрця апелляціи мѣстѣ на Руси и въ Польщѣ, надѣленыхъ

правомъ магдебурскимъ. Мѣста на Руси, надѣленіи правомъ магдебурскимъ, вѣдкликувалися спершу за границу до Магдебурга и мусили робити на те великіи наклады. Тому постановивъ Казимиръ В., що бы вони вѣдкликувалися до судѣвъ колѣгіяльныхъ, зложеныхъ съ королѣвского заступника (адвоката) и 7 репрезентантѣвъ найзнатнѣйшихъ мѣстъ Малополющи.

Мѣста на Руси, звязаніи вже своими купецкими зносинами зъ Львовомъ, якъ се дальше выкажемо подрѣбно, були обовязаніи въ труднѣйшихъ пригодахъ вѣдноситися о розсуджене до лавы судовои того гѣрода.

Справы земскіи йшли на Руси вѣддавна своимъ предкѣвскимъ звичаємъ. Сіи sprawy належали передъ суды земскіи колѣгіяльнѣи а ихъ рѣшавъ королѣвскіи повномочникъ съ пѣдмогою землянъ, (се бѣ то довѣрочныхъ мешканцѣвъ) на пѣдставѣи писаныхъ грамотъ и зѣзнаня старыхъ вѣры достойныхъ свѣдкѣвъ. Судѣвництво на Руси зберегло и въ пѣзнѣйшихъ часахъ свои властивѣи, краевѣи прикметы, хочъ по зрѣвнаню Земель Рускихъ що до права въ Ѣдльнѣи въ багато справахъ подѣбно до судѣвництва иншихъ Земель Польщи. Ще за часѣвъ Владислава Опольского р. 1377 бувъ для Руси загальнѣи судіа рускіи. Пѣзнѣйше, пѣсля зрѣвнаня Землѣ Рускои зъ иншими Землями Рѣчи посполитои, суды на Руси рѣжнилися вѣдъ иншихъ судѣвъ въ Рѣчи посполитѣи. Въ Польщѣ земскіи суды були окружними и судили тѣлько sprawy своего округа, мѣжъ тымъ суды земскіи на Руси, хочъ установленѣи для поодинокихъ Земель, брали участь вразѣ зъ городскими та старостиньскими урядами въ зѣвздахъ генеральныхъ, що вѣдбувалися по кѣлька разѣ до року въ назначеныхъ речинцяхъ у головнѣйшихъ гѣродахъ того самого воеводства. Вѣдиовѣдно до тои ustawy, властивои Землямъ Рускимъ, до обяегу справъ, придѣленыхъ юрѣдикциѣи зѣвздѣвъ генеральныхъ, належали окрѣмъ справъ кримінальныхъ такожъ sprawy земскіи, н. пр. sprawy про опѣкунство (patronatus) надъ монастырями, суперечки про дѣдичтво, про земске майно и т. и. На останку суды на Руси, якъ и въ иншихъ земляхъ тогочаснои Рѣчи посполитои, почали въ собѣ концентрувати всяке жите публичне. Всякѣи sprawy бѣольшои ваги и чинности публичнѣи, що мали значѣне для потомства, заносили передъ городскіи або земскіи суды, втягали ихъ въ акта

тыхъ судѣвъ и такъ старался забезпечити ихъ для памяти потомства и надати характеръ публичный.

Хочь власть суда перейшла зъ рукъ короля на дѣдичѣвъ, вѣйтѣвъ та мѣста, хочь въ найважнѣйшихъ справахъ судили суды коллегіальнѣй, що вѣдбувались правильно, королевн, яко жерелу цѣлого судѣвництва, позбегавала ще велика власть суда надъ мешканцями краю. Король, приѣжджаючи на Русь, бувъ обовязаный судити въ найважнѣйшихъ справахъ, де ходило о жите, майно та особисту свободу обжалованого. Се належало вже до основныхъ законѣвъ краевыхъ, що король и въ такихъ случаяхъ выдававъ засудъ собѣльно зъ судомъ зложенымъ съ краянъ, та поручавъ имъ дальше ведене королѣвскихъ судѣвъ по вѣдѣздѣ своѣмъ съ краю надъ незалагоджеными ще справами, выключно до него приналежnymi. До побору фертонѣвъ або надзвычайныхъ податкѣвъ, наложеныхъ провінціональными станами задля потребъ военныхъ, именовано повномочника королѣвского. Такимъ повномочникомъ для Земель Рускихъ и иныхъ Земель Малопольской провінціи бувъ р. 1472 Петро Санчигневскій съ Пацанова. Королѣвскій повномочникъ накладавъ черезъ каштеляна, судно або подсудно грошеві кары на неуплачуючихъ данинъ той Землѣ, де перебувавъ и обтяжувавъ або конфіскувавъ ихъ земске майно, або такожъ каравъ непокѣрныхъ темницею. Приѣздъ такого королѣвского повномочника для побору фертонѣвъ мусѣвъ бути дуже грѣзньный для мешканцѣвъ. Вѣнъ каравъ съ подмогою снхъ урядникѣвъ не тѣлько тыхъ, що не заплатили данины, але мавши власть судити, засуджувати и карати смертю, прослѣдувавъ зброднярѣвъ и тыхъ, що непокоили публичный порядокъ або такожъ давали публично згѣршене, а коли доказано имъ вину, засуджувавъ въ имени короля навѣтъ на смерть. Окромъ того для розсуженя справъ бѣльшой ваги зѣѣздивъ до Земель Рускихъ по кѣлька разъ королѣвскій посолъ—судія генеральнѣй, що бѣ вѣдбувати генеральнѣй суды. Мѣста та оселѣ въ загальъ були обовязанѣ того посла удержувати, та давати ему для потрѣбнои ѣзды такъ званѣй подводы.

Податокъ, що походивъ съ повинности удержуваня послѣвъ королѣвскихъ, якѣ приѣздили на суды генеральнѣй, звався „столове“. Въ оселяхъ приватныхъ на правѣ магдебурскому вѣддавали сей податокъ дѣдичевн, яко верховному судіѣ вѣльной

оселѣ, бо ему було вольно апелляційні суды або самому виконувати, або також повѣряти своему повномочникови.

Після роздѣлу такихъ чинностей и власти судовои пытаємося, що жь на останку збѣстало старостѣ зъ его первѣснои власти судовои и політичнои, що вѣнъ дѣставъ вѣдъ короля яко намѣстникъ королѣвскій? Що збѣстало зъ давнихъ звичаївъ и правъ судовыхъ съ часѣвъ давнѣйшихъ, переказаныхъ потомству, мовь бы вѣ спадщинѣ ще й по заведеню нового права польского або магдебурского, котрымъ власть судова королѣвска була децентралізована? Отже староста виконувавъ та вводивъ вѣ жите вѣсѣ засуды колегіяльныхъ судѣвъ. Якъ дѣдичь судивъ у дѣдичныхъ волостяхъ, або вѣйтъ вѣ границяхъ своего вѣйтѣвства, такъ староста — вѣ значныхъ ще дѣбрахъ, якій позбѣтали Коронѣ після надань и даровизнѣ королѣвѣ яко дѣдичѣвъ Руси, безпосередно пѣдъ зарядомъ старостѣвъ, або вѣ королѣвщинахъ, се бѣ то дѣбрахъ, що у фінансовому взглядѣ, се бѣ то що до доходѣвъ королѣвскихъ були пѣдъ зарядомъ державцѣвъ. До старосты належали такожъ справы передмѣщанъ осѣлыхъ на грунтахъ замковыхъ мѣстѣ и оселѣ королѣвскихъ, надѣленихъ правомъ магдебурскимъ.

На останку старостѣ позбѣставъ судъ надѣ иновѣрцями; опісля, здасться, вѣддали его вѣйтови, однако жь зъ застереженемъ всякихъ судовыхъ оплатъ та звичаївъ, що походили зъ давного руского права. Иновѣрцѣвъ же, переважно Русинѣвъ, власне тому выключено вѣдъ усякихъ свободѣ та користей, якій выплывали зъ магдебурского права *).

Дѣялося се мимо выразного застереженя, умѣщеного майже вѣ кождому наданю права магдебурского, що ось-то зъ заведенемъ того права повиннѣ уступити всякій права, якій походять зъ руского або польского права. Русины, Вѣрмене и Жиды пѣдъ высокимъ замкомъ у Львовѣ, яко первѣстна найдавнѣйша оселя, належали пѣдъ юрідикцію старосты. Русины, Вѣрмене та Жиды у Львовѣ, середѣ самого мѣста, на-

*) Грамота ерекційна вѣйтѣвства у Вербѣжѣ 1427 р. надає се вѣйтѣвство жидови Волчкови съ повнымъ правомъ судѣвництва надѣ поселеными тамъ кметями, тѣлько зъ вынмкою католикѣвъ. При наданю свободѣ мѣсту Бужкови р. 1411 документомъ вѣ Сокалѣ выданымъ застережено выразно, „що вѣ мѣстѣ пѣякій Русинъ не може варити напитокѣвъ и рубити солоду“.

дѣленого правомъ магдебурскимъ, задержали зъ особливон ласки королѣвской свое судѣвництво. Имъ було вѣльно выточувати sprawy передъ своими судами пѣдъ проводомъ мѣского вѣйта, або такожь удаватися до права магдебурского. Въ королѣвщинахъ, въ добрахъ дѣдичныхъ осбѣ приватныхъ, въ осадахъ на вѣльнѣйшому правѣ и въ мѣстахъ, мѣсточкахъ та селахъ заселеныхъ пѣсля давного права, судили Русинѣвъ старосты, дѣдичѣ, та вѣйты. Русины платили такожь вѣдъ каждой судовои присяги, вѣдъ судового розвязаня подружа такъ званого розпусту, вѣдъ погодженя сторѣнѣ спорныхъ передъ судомъ або „мирового“, и т. и.

Мужѣ надѣлені землю пріймали всякї тягарѣ та повинности, вѣдъ якихъ вызволено ихъ въ протягу столѣтїй, були на останку обовязанї тѣлько до подымного та до службы вѣйскової. Службу вѣйскову повнили сѣ титулу февдального посѣдана и выступали въ поле на кожде загальне ополчене ухвалене та оголошене въ Земляхъ Рускихъ. Мѣста и вѣйты вѣльныхъ осель и надѣлені землею на власнѣсть дѣдичну або такожь досмертно, пріймали вразѣ сѣ користями земскими и властею такожь повиннѣсть служити въ кождому загальному ополченю. Сей обовязокъ розтягався на нихъ самихъ и на цѣле потомство, якъ довго держало надану землю и власть. Тѣлько костель обр. лат., капітула и бѣскупы, а такожь усѣ дѣбра монастырскїй, именно Францішканѣвъ и Домініканѣвъ, зѣ выняткомъ подымного були вѣльнї вѣдъ усякихъ февдальныхъ повинностей, отже и вѣдъ службы вѣйскової. Вѣйты въ оселяхъ, принадлежныхъ костелямъ рим. кат., запѣзванї сторонами интересоваными, вѣдповѣдали передъ судомъ арцибѣскупа або адмїністратора его двору, домѣвника або офїціяла. Такъ само вже сѣ титулу права канонїчного, на яке перенесено всѣ добра костельнїй, були вони вѣльнї вѣдъ службы въ загальному ополченю и повнили мабуть ту саму службу своимъ бѣскупамъ. Грамоты, що вызволяли добра костельнїй вѣдъ службы вѣйскової, не высказують выразно, кому вѣйты дѣбрь костельныхъ були повиннї службу вѣйскову. Сѣ того вносимо пѣсля анальоги, що вони повнили ту службу особамъ, якї держали та користувалися добрами костельными и ихъ правнымъ наслѣдникамъ. Сю гадку попереае ерекція вѣйтѣвства зроблена на дѣбрахъ костельныхъ славнымъ арцибѣскупомъ Григоріємъ зѣ

Сянока. Ерекція wyraзно застерѣгае, що бы братъ арцибіскупа и его правнїй потомки, або тї, що куплять се вѣйтовство, були повиннї до службы лицарскои арцибіскупови и его наслѣдникамъ. Здасться, що съ пѣдмогою сихъ лицарѣвъ ему повинныхъ Григорїй зъ Сянока р. 1474 такъ славно оборонивъ противъ Татаръ мѣсточко Дунавѣвъ, принадлежне до дѣбръ столовыхъ арцибіскупа.

Службу вѣйскову въ загальному ополченю вѣдправляли въ пригѣднѣй зброѣ: пѣшїй ратищемъ (hasta) або стрѣльць (на коняхъ), або зъ самострѣломъ, се бѣ то машиною военною (запряженою такожъ конемъ). Окрѣмъ того достарчали возѣвъ зъ запрягомъ, зъ вѣзникомъ и зъ усякимъ до полѣвого походу потрѣбнымъ запасомъ. Надѣленї одною властю, були повиннї до вѣйскови службы звычайно зъ однимъ ратищемъ и однимъ лучникомъ. Така повиннѣсть повтаряеться переважно въ грамотахъ, якими надавано землю, але заразомъ вызволувано вѣдъ усякихъ иншихъ февдальныхъ тягарѣвъ зъ выимкою подымного та службы вѣйскови въ загальному ополченю земскому. Въ наданяхъ на давному правѣ февдальному, коли воно ще вкладало и иншї тягарѣ, належнї спершу вѣдъ мешканцѣвъ земскихъ якого повѣту, та при ерекціяхъ осель на правѣ магдебурскому естѣ бѣльше рѣжнородности що до скѣлькости и роду достарчуваного жовнѣря, або запасѣвъ военныхъ. Обшаръ наданои землѣ або такожъ сполученї зъ ея посѣданемъ бѣльшїй або меншїй користи були тутъ мѣрою. Такъ Сѣниньскїй надѣленї мѣстомъ Олеськомъ вразѣ съ повѣтомъ р. 1432 були повиннї на кожде загальне ополчене ставити 4 ратникѣвъ зъ списою и 4 лучникѣвъ. Васько Таптукевичъ дѣставши вѣдъ короля Владислава Ягайла просторї дѣбра въ рѣжнихъ повѣтахъ р. 1416, повиненъ бувъ достарчати 6 лучникѣвъ кѣнныхъ и 6 ратникѣвъ до загального ополченя Рускихъ Земель Дякъ Сїенко зъ наданои землѣ и монастыря Созаня мавъ служити зъ двома лучниками р. 1396, а дякъ Лїенъ вразѣ зъ братами зъ села Голыня, наданого р. 1491. Два браты, надѣленї Ягайломъ р. 1395 Крушельницею въ Тустаньскому повѣтѣ, повиннї були служити съ трема стрѣльцями. Надѣлений досмертно волостю Яблонова, повиненъ бувъ самъ и его наслѣдники, служити зъ ратищемъ та двома лучниками поки сеи волости не выкупить король або его заступники. Вѣйты

въ дѣбрахъ частныхъ служили въ загалному ополченю за своихъ дѣдичѣвъ або разомъ зъ ними. Мѣсто Ярославъ достарчувало воза о чотырѣхъ коняхъ зъ вѣзникомъ, добре наладованого живностю. Не маємо доволѣ грамотъ въ цѣлѣи ихъ основѣ и въ повному змѣстѣ, тому й не можемо ближе означити загалной нормы въ тому взглядѣ для мѣстъ або осель на вѣльнѣйшому правѣ. Маємо прикладъ, що жида Волчка зъ наданемъ ему вѣйтѣвства въ оселѣ Вербѣжѣ, що вѣнъ наново поселивъ, вызволено вѣдѣ доставы самострѣлу або машины военной та особистои службы вѣйсковои. За те вѣнъ бувъ повиненъ достарчити доброго коня въ цѣнѣ 3 кѣпъ сѣрѣбныхъ грошѣвъ на кожде загалне ополчене. Въ иншому случаю дѣдичъ разомъ зъ вѣйтомъ носять тягарѣ военнїи на выправу самострѣлу и военного воза зъ запрягомъ та припасѣвъ военныхъ, а осадники були повиннїи достарчити дѣдичеви и вѣйтовнѣ „вырядъ“, се бѣ то датокъ для военного походу.

VI.

Польскїи король, або за ихъ приводомъ магнаты засновували мѣста и означували границѣ, по за котрыми заказували крамарювати всякими товарами. Тому-то сумѣжнїи села мусили вѣ мѣстѣ купувати предметы, потрѣбнїи до господарства та особистого ужитку. Тутъ скуплялися и ремесла, отже ремѣники осѣдають тѣлько по селахъ на вѣльнѣйшому правѣ. При надаваню права магдебурского признавано въ певно означеныхъ границяхъ яко выключне право громады мѣскои, робити солодъ и варити напитки та ставити коршмы. Такожъ и Львѣвъ, сей головнїи гѣродъ Земель Рускихъ, вѣнованнїи Казимиромъ В. р. 1356 и Владиславомъ Опольскимъ р. 1372 сумѣжною землею, здовжѣ рѣчки Полтвы, вымѣреною на франконьскїи ланы, мавъ докладно означенїи границѣ. У Львѣвѣ жили вѣльнїи мѣщане и передмѣщане, свои и гостѣ, христїане, Жиды и музулмане, Русины, Поляки и Нѣмцѣ, католики и православнїи. Пѣдѣ высокимъ замкомъ, здається недалеко костела св. Яна, вѣдѣ непамятныхъ часѣвъ снѣдли Русины, Вѣрмене та Жиды. Иннїи мѣста двигалися промысломъ та крамарствомъ, скупляючи его съ цѣлѣи околицѣ въ своихъ тѣсныхъ грани-

цяхъ. Такъ само и Львовъ двигався коштомъ своихъ передмѣщанъ, поселеныхъ вѣдъ вѣковъ на грунтахъ замковыхъ пѣдъ пѣсковую горою, коштомъ цѣлои околицѣ, положенои поза обсягомъ того гóрода, на останку, и то далеко въ бблшихъ розмѣрахъ, коштомъ усѣхъ мѣсть, положеныхъ у Рускихъ Земляхъ. На пѣдставѣ давныхъ привилеѣвъ королѣвъ Казимира, Людвика и Ядвига, мусили купцѣ всѣ товары зъ якихъ будь сусѣдныхъ краѣвъ або околицъ Земель Рускихъ дорогами докладно означеными спроваджувати напередъ до Львова и тутъ складати. По иншихъ мѣстахъ въ Земляхъ Рускихъ мали бути товары проваджені гостинцями докладно означеными та выставлені пѣдчасъ перевозу черезъ дотычне мѣсто тамошнимъ мѣщанамъ для свобѣдного покупу. Такъ само и товары згромаджені до Львова выставляли тамъ за для свобѣдного покупу черезъ певный означеный часъ (звычайно чотырнацять днѣвъ). Позѣсталый засѣбъ вѣльно було вывозити довѣльно въ усякй стороны не скорше, якъ пѣсля означеного речинця. Наслѣдкомъ того основного закону, що тыкався властиво тѣлько Львова, а въ дѣйности улаждувавъ усякй оборотъ внутрѣшнѣго и заграничного купецтва Земель Рускихъ, та скуплявъ увесь рухъ оборотовый заграничныхъ и краевыхъ товарѣвъ у Львовѣ, сей гóродъ взнѣся у тѣй добѣ до великои матеріальной, промыслової, а посередно и умыслової потуги. Львовъ бувъ у купецкихъ звязкахъ зъ далекими землями сходу и заходу, мавъ черезъ Волощину, пѣдвластну Коронѣ польскѣй, вѣдкрыту дорѣгу на схѣдъ и до Чорного моря, користавъ съ привилеѣвъ, що выеднали королѣ Польскѣй у Турецкихъ султанѣвъ для всѣхъ мешканцѣвъ и Земель давной Рѣчи посполитои, на останку выеднавъ собѣ вѣдъ Волоскихъ вовводѣвъ мытовѣ вѣльности и пѣльги та призвѣлъ утримувати въ Сучавѣ велику купецку госпóду и т. и. Тымъ способомъ загорнувъ Львовъ черезъ своихъ промысловыхъ та поворотливыхъ чужоземцѣвъ, имѣнно Нѣмцѣвъ та Вѣрменъ, все купецтво и бувъ посередникомъ въ перевозѣ товарѣвъ на великй розмѣры зъ далекыхъ сторѣнъ сходу до вѣддаленыхъ мѣсть заходу. •

Зѣ Львова спроваджували до Волощины задля продажи гуртовнои выробы промысловцѣвъ нѣмецкихъ: косы, ножѣ, плуги, поясы, сукно, полотно, а зъ Волощины провадили до Львова худобу, конѣ, вѣвцѣ, вивѣрки, шкѣры, зъ Семиграду

Рус. Ист. Бібл. V. т. 11

черезъ Волощину топлене сръбло, вѣскъ, куны. У Волощинѣ набували такъ званый товаръ татарскій: перецъ, кадило, цитрины, мальмазію, шовковій матеріи, окрасы шкѣряній для коней, ковры, — до Браилы ѣздили по рыбы. Торги волами и худобою, що вели купцѣ львовскій, простягалися и поза границѣ Волощины въ дальшій краѣ Сходу. Тамтуда найбѣльшь здається Вѣрмене, набувши худобу на Волощинѣ, вели єѣ, а такожь спроваджували єѣ до Львова. Мыто оплачувалося въ головныхъ мѣстахъ купецкихъ въ Сучавѣ, Серетѣ, Чернівцяхъ, Рыбнику и т. и. при вывозѣ и привозѣ товарѣвъ промысловыхъ, якъ и сырыхъ плодѣвъ. Згадують найбѣльшь про нѣмецкій та вѣрменскій возы, се бѣ то Вѣрмень и Нѣмцѣвъ, що привозили товары до Волощины. Вино спроваджувано впростѣ зъ Угорѣ просмыками карпатскими, н. пр. до Сянока, Коломыѣ. Зъ найважнѣйшихъ плодѣвъ краевыхъ перевозили сѣль, пашню, начине. И сїи товары складали, окрѣмъ складѣвъ н. пр. для соли въ Городку и Белзѣ, найбѣльшь у Львовѣ, и зъ вѣдси вывозили ихъ за границу. Здається, що се не спиняло мѣжъ сусѣдними мѣстами купецтва, тѣлько мѣстамъ, положенымъ на схѣдѣ вѣдѣ Львова не було вѣльно безпосередно крамарювати зъ мѣстами на захѣдѣ вѣдѣ Львова, навѣтъ пѣдчасъ ярмаркѣвъ.

Здається, що король Польскій вже рано давали пѣльги декуда въ користь поодинокихъ мѣстѣ. Такъ н. пр. мѣсту Сянокови та Кросну було вѣльно безпосередно черезъ Змигородъ и Краковѣ провадити товары до Шлеска и Мазовіи. Тутъ бо въ Сяноцѣ скупилося купецтво Пѣдгѣбря такъ, якъ въ Коломыѣ купецтво Покутя *). Купцѣ єѣ Коропця, Коломыѣ, Снятина провадили сѣль и иншій товары на Пѣдѣле черезъ Коломыю.

Своими вѣдносинами и поселенями купцѣвъ зъ далекихъ сторѣнѣ, Львовѣ бувъ посередникомъ купецтва мѣжъ Сходомъ а Заходомъ и на тому звязку головно операвъ свѣій матеріальный бытъ. Тому бачнымъ окомъ слѣдивъ Львовѣ за всякими зворушеннями, що именно въ ту добу вѣдбувалися на Схѣдѣ и могли захитати єго купецкій вѣдносины. На вѣдгомѣнѣ завоѣяна Цар-

*) Покутемъ у ширшому значѣню звали цѣлый простѣръ на полудни Днѣстра ажъ по Карпаты, — а въ тѣснѣйшому кутѣ мѣжъ Черемошемъ а Прутомъ. Пѣдѣлемъ зветься весь простѣръ землѣ на схѣдѣ рѣки Стрыпы положений. Пѣдгѣремъ зветься часть Галичины на захѣдѣ Покутя, що операеться о горы Карпаты.

городу р. 1453 и города Кафы Турками р. 1475 скрѣпляе Львѣвъ свои твердинѣ, будуе новѣ башты, або розширюе давнѣйше збудованѣ. То жъ и не диво, що при сѣй бережливости та бачности своихъ мешканцѣвъ, при дбалости громадскихъ мѣскихъ урядѣвъ, именно такъ званыхъ консулѣвъ, людей розумныхъ, наибѣльшь Нѣмцѣвъ, рознеслася далеко и широко въ краю и поза границѣ слава про богатства и чесноту мѣщанъ того города, про безпечнѣсть и певнѣсть, якои уживали особы и майно въ добре укрѣпленому городѣ при солідарности мешканцѣвъ. Тому-то мешканцѣ Царгорода пѣсля упадку того мѣста въ руки Туркѣвъ глядѣли тутъ захисту та за даною порукою тутъ лишалися. Тому купцѣ зъ сихъ двоухъ краѣвъ, Бесарабіи та Волоцины, задля дорѣгъ конечныхъ оріентальному купецтву, поселяються у Львѣвъ та будують на мѣской території свои господы. Тому-то за частыхъ нападѣвъ татарскихъ багато народу сѣльского гурмою збѣглося до Львова, шукаючи тутъ захисту. Мабуть Львѣвъ дававъ имъ красцу поруку безпечного захисту, якъ инші мѣста краевѣ або замки, куда пѣдчасъ нападѣвъ Татаръ утѣкала наибѣльшь шляхта, або такожъ въ луги, лѣсы, печеры, куда селяне звычайно втѣкали передъ надходячимъ ворогомъ.

Може наслѣдкомъ сихъ купецкихъ звязкѣвъ та заможности Львѣвъ прирѣвнювали тодѣ до буйной оазы середъ стѣну, такъ бувъ двигнувся понадъ инші мѣста въ краю та понадъ оселѣ въ загалѣ, бо скуплявъ у себе весь оборотъ грошевыи. Такъ и въ стратегічному взглядѣ рѣвнявся найсильнѣйшимъ, нездобутымъ твердинямъ Европейскимъ; бо коли пѣдчасъ нападѣвъ безлѣку ворогѣвъ, Волохѣвъ, Татаръ и Туркѣвъ на край р. 1498, згорѣли майже все мѣста и мѣсточка Рускихъ Земель, самъ Львѣвъ вѣдперъ усякѣ напоры ворогѣвъ такъ, що вони, вѣдступивши вѣдъ мѣста попѣдпалювали передмѣстя и такъ заспокоили свѣй гнѣвъ и дике чутѣ пѣмсты ще хижѣйшимъ способомъ у сумѣжнѣй околицѣ.

Черезъ надане дѣбръ земскихъ зъ властею та судѣвництвомъ утворилися два станы — кметя залежного и свободного, що корпестувався всякими правами обывательскими шляхтича. Наданемъ праца тевтоньского або волоского оселямъ, злагоджено вѣдноснои мѣжь пѣдданымъ а паномъ, однако жъ про те зновъ земля и власть перейшла на вѣйтѣвъ и особы моральнѣи.

Настає памятна зъявище въ исторіи краєвѣй. Вѣльный станъ шляхты, надѣленный землею и властею, мало що залежный вѣдъ короля, розпадається тымъ самымъ и роздробляється ажъ на одиниць. Сей станъ не може середъ себе найти пѣдпоры и звязи, скупляється около Львова, заключає съ тымъ городомъ примире, глядитъ и находить тутъ безпечность особы и майна, а то переважно передъ елѣментами деструкційными, що вытворилися въ краю середъ шляхты. Товары краєвѣй и заграничній перевозено битыми шляхами краєвыми. Выбрано мыта королѣвскѣй, практикованѣй ще за Казимира В. Якъ выключна власть и судѣвництво надъ кметемъ, такъ и вызволене купецтва вѣдъ усякихъ мытъ несправедливыхъ, новыхъ, безъ правной пѣдставы, належало до основныхъ свободъ, якими король Казимиръ IV. р. 1456 обдаривъ Рускѣй Землѣ за оказану вѣрность и послухъ. Такожъ заказъ перевозу товарѣвъ дорогами правомъ не приписаными помѣщено мѣжъ законами основными. Кто бокувавъ вѣдъ приписанныхъ дорѣгъ, що вели звычайно черезъ мѣста, тративъ за кару товары. Съ часомъ вызволено вѣдъ королѣвскихъ мытъ и всѣ перевозенѣй плоды домашній шляхты, поселеной на селѣ, н. пр. збѣже.

Мѣсто Львѣвъ, вызволене вѣдъ усякого околичного несправедливого мыта, заведеного по смерти Казимира В., умѣло користати съ побыту своихъ монархѣвъ на Руси и зыскувало оденъ привилей за другимъ, що вызволявъ вѣдъ мытъ краєвыхъ и вѣдъ усякихъ перепонъ, якѣ сциняли купецтво.

Монеты, якими купчили, були всѣлякѣй. Згадується про рублѣ, се бѣ то срѣбло крайне пѣсля певной ваги безъ монетного штемпля — зъ дрѣбною монетою грошѣвъ (здається рускихъ), и тыми то грѣшми плачено мыто за товары въ Сучавѣ, Серетѣ и Чернѣвцяхъ. Въ краю вымѣрювано вѣдсотки съ чиншѣвъ и каръ засудженныхъ на денары, а те означує або грѣшь широкий праскѣй, або такожъ малу дрѣбну одиночну монету. Окрѣмъ того згадується про шелюги, грошники та гривны рускѣй *).

*) Меншою дрѣбною монетою были „obuli“, здається та сама, що „solidi“ срѣбнѣй дрѣбнѣй гроши, а може и мѣдянѣй, битѣй въ львѣвскѣй монетарнѣй. Пять оболѣвъ мали меншу вартѣсть якъ оденъ широкий грѣшь. Въ привилею Жигмонта I., даному мѣсту Львову, згадується про денары. На оденъ грѣшь ишло 18 денарѣвъ.

Доси не маємо показовъ окремої рускої монети битой за Рускихъ князівъ, а споминка про рускії гривни и грошики доказує тільки, що гроши, уживані ще довго за Ягайловичівъ числено на руску стопу. Були то гроши: чеські, польскі и рускі або подольскі, биті у Львові за Польскихъ королівъ за часівъ Казимира В. аж до року передъ смертю Владислава Ягайла, до конституції въ Єдльнѣ.

Грошъ праскї широкї — грошъ рускї або львівскї, такожъ подольскими грошами звані и грошики польскї або такъ звані квартники, що йшло ихъ чотыри на сковець або на два великї грошъ, значили и рівняли взаємно на стопу польску, руску або ческу. Пѣсля стопы чеськой числено грошъ на копы (sexaginae по 60, пѣзнѣйше по 70 штукъ); пѣсля стопы польской числено 48 широкихъ грошівъ на одну гривну. Руска монета, се бѣ то гроши биті на Руси за Польскихъ королівъ вѣдъ Казимира В. до Владислава Ягайла включно, була бита зъ лучшого сѣбла, тому-то була цѣннѣйша, якъ грошъ праскї були цѣннѣйшї вѣдъ грошівъ польскихъ. Тому-то при купнѣ и продажи гроши одного роду рівняли додаванемъ або вѣдниманемъ грошемъ иншого роду, и такъ сироваджували до загальної ваги. Сею загальною вагою була гривна, се бѣ то фунтъ, що складався зъ 32 лутівъ. Гривна руска мала въ собѣ пѣсля новгородской мѣры 96 частей золотниківъ. Окрѣмъ пѣвгрошиківъ рускихъ въ обѣгу були мѣдяні гроши дробнї, выключно Рускимъ Землямъ властивї и вразѣ съ пѣвгрошами въ львівскїй монетарнѣ битї. Выимково згадують такожъ про золотї гроши угорскї, фльоренами званї.

Продажъ земского майна вѣдбувалася монетою на Руси звичайною, пѣзнѣйше обчисленою на польску стопу, се бѣ то по 48 грошівъ на гривну. Въ р. 1386 продано село Зарудцѣ и дворище Продримѣхи за 70 копѣ грошівъ монеты звичайной на Руси. Въ р. 1410 продано Черепинѣ за 100 гривенъ монеты польской. Въ р. 1488 продано село Оженьско за 179 гривенъ польской монеты. Королѣ обтяжували поодинокї села звичайно по 100 гривенъ польской монеты; такъ обтяжено Яблонівъ и Пѣдгайцѣ р. 1416 за Владислава Ягайла, такъ Золочівъ, Кагувъ р. 1443, за Владислава Варненського.

Маємо прикладъ переносинѣ довшной сумы зъ одного села на друге та обдовженя въ той способѣ села Яблонова 250

гривнами монеты польской. Окрѣмъ монеты уважано яко майно оборотове конѣ; такъ н. пр. Домініканы продають р. 1476 пять дворци въ Мервицяхъ за 70 гривенъ польскихъ и 30 штукъ стаднины. За Ягайла окрѣмъ коней и лошаць творили ще й сръбнїи хресты майно, якимъ вырѣвнювали подѣлъ земскихъ дѣбрь мѣжь членѣвъ родины.

Сѣножати и поля мѣрили на утренѣ (jugera) пѣсля мѣръ высѣву, такожъ на нѣмецкїи ланы, збѣже на мѣрки (truncus) або чвертки,—здасться, що три чвертки рѣвнялися мѣръ (truncus). Милѣ були однаковї якъ теперѣшнїи польскїи.

Фізіономїя краю, въ прикладѣ до теперѣшнїи, была въ багато речахъ вѣдмѣнною. Тамъ, де нынѣ мѣсто Тернопѣль, були ще пустїи поля Сопильче, на мѣсци мѣста Станиславова було село Заболоте, Золочѣвъ, Жовква и Бережаны були ще селами, на Подѣлю не було ще мѣста Чорткова и Зальщикъ. Усѣ майже бѣльшїи мѣста схѣднои Галичины Польскїи королѣ обняли пѣсля Рускихъ князѣвъ, надаючи имъ право магдебурске. Зъ мѣстъ на Рускѣи Землѣ, занятыхъ Казимиромъ В., загинуло безъ слѣду тѣлько мѣсто Тустань. За те повстали иншїи новї мѣста.

Городы, занятїи Казимиромъ В., дѣстали право магдебуреке въ сто пятьдесяти рокахъ до кѣнца пятнадцатого ст.: окрѣмъ Львова, Черемышль, Сянокъ, Галичь, — а на Подѣлю окрѣмъ Каменця, Червоногородъ, Теробовля,—въ Землѣ Белзкѣи, Белзъ та Бускъ. Польскїи королѣ застали на Руси багато городѣвъ, хочъ нема выразнои споминки, коли ихъ заняли, ажъ при надѣленю ихъ правомъ магдебурскимъ. Осъ тї мѣста: Коломыя, Стрый, Дрогобычь, Самбѣръ, Ряшѣвъ, Жидачѣвъ, Щирецъ, Бѣбрка и т. и.

Нынѣшнїи малозначнїи мѣсточка, якъ Щирецъ, Коропецъ, Жидачѣвъ були побѣчь Городка и т. и. славными повѣтовыми городами. Багато було такожъ вже въ той часъ иншихъ городѣвъ, хочъ про надане права магдебурского и до сего часу не знайшлося письменныхъ слѣдѣвъ, н. пр. Вишня, Мостиска, Мартинѣвъ, Рогатинъ, Ярославъ, Пѣдгайцѣ, Язловець, Любачѣвъ, занятїи вже Казимиромъ В. и т. и. Въ сто пятьдесяти лѣтахъ вѣдѣ Казимира В. повстали новї города: Новый Самбѣръ, заложеныи Спыткомъ зъ Мельштына, Дунаѣвъ належныи до арцибіскупа Львѣвского, Березѣвъ до біскупа Перемыского лат. обр.,

Глиняны, Комарно, Сокаль, Ходорѣвъ, Букачѣвцѣ, Нижанковичѣ (Краснополе), Рава въ Земль Белзкѣй и т. и.

Декуда въ краю, звичайно въ затишныхъ закуткахъ, мѣжь лѣсами збудовані та укрѣплені монастырѣ Василянъ були мѣсяцами центральными для народу сельского, що громадився на празничне богослужене, яке вѣдправляли въ честь Спасителя, Маріи и Святыхъ, при обходѣ храму, (се бѣ то вѣдцусту) въ монастырскѣй церквѣ. При нагодѣ такого збору сельскои людности на храмы до славныхъ монастырѣвъ, мѣняли плоды сырї та выробы промысловї пѣсля потреби для обопѣльной выгоды. Монастырѣ були токожь центральными точками релігійного и духового житя сельскои людности. Въ нихъ учили читати святї книги, а молодѣжь выховувалася въ аскетичному душѣ.

Мѣсто Глиняны лежить чотыри милѣ вѣдъ Львова, супроти монастыря Унева. Такъ означуе положене гррода Глинянъ, одна зъ грамотъ тогочасной doby. Въ той часѣ Глиняны були вже звѣстнымъ городомъ, що мѣстивъ у собѣ палату або замокъ королѣвскїй, а побѣчь адміністратора лат. приходства токожь королѣвского капеляна. Мабуть окрѣмъ Львова та монастыря Унева въ тѣй околицѣ не було иншого славнѣйшого мѣсяца. При рѣшеню суперечки мѣжь владикою Перемыскимъ Илією а селянами зъ Стрѣлковецѣ, що вдиралися въ землю св. Спаса — зѣздыть на мѣсце 1422 староста Перемыскїй, владика, земляне присягли и старцѣ зъ Самбора та Лаврова, крылошане зъ Самбора и намѣстникъ або игумень монастыря Лаврова. Мабуть були се знаменитости цѣлон сеи части Самборского новѣту, а монастырѣ Лаврѣвскїй побѣчь Самбора бувъ найславнѣйшимъ мѣщемъ сеи околицѣ.

Владика Перемыскїй уживавъ земль приналежной до монастыря Спаса, се бѣ то Спасителя за Старымъ Самборомъ, що тягнется здовжь Днѣстра по село Топольничаны. На захѣдъ вѣдъ монастыря Спаса лежить монастырѣ Лаврова, зъ вѣдки покликали старцѣвъ вразѣ зъ старцями Старого Самбора яко свѣдкѣвъ, що бѣ поперли справедливї домаганя Перемыского владика. Уже пѣдчасѣ той розправы часто згадувано про монастырѣ надъ рѣкою Созань новыше нового Самбора, вразѣ зъ землею на тѣй рѣцѣ вѣдъ еи жерель до устя, пѣдъ зарядомъ можного пана Самборского Спытка зъ Мельштына.

Підчасъ той розправы згадано такожъ про дѣбра до монастыря Унева принадлежнїи и про монастырь Крылосъ коло Галича. Посѣлости земскїи Крылоса нынѣ творять часть дѣбръ столовыхъ митрополїты Руского. На Покутю побѣчь Долины бувъ уже тодѣ монастырь Спаса, коли село тымъ именемъ назване було вже Казимиромъ IV. переказане приходству лат. обр. въ Долинѣ. Въ р. 1424 въ Снятиньскому окрузѣ пѣдъ Косовомъ естъ монастырь надъ рѣкою Рыбницею.

У Львовѣ и по иншихъ мѣстахъ, де поселилися можнїи родины польскїи, повставали кляшторы лат. обр., такъ н. пр. въ Самборѣ, въ Переворску, у Львовѣ *), де вже р. 1400 бувъ такожъ фундованый шпиталь св. Духа. Его управитель займае важне становище мѣжь духовенствомъ лат., а побожнїи и свѣтскїи духовнїи спѣшати щедрими даровизнами обезпечити бытъ институци, заложеной за для пѣльги людского терпѣня.

VII.

Наслѣдкомъ институци и правъ, якїи Землѣ Рускїи набули вѣдъ часу конституци въ Бдльнѣ, обыватель, се бѣ то переважно поселеный шляхтичь, пѣдносивъ свѣй голосъ на соймахъ провинциальныхъ въ Корчинѣ та на вѣчахъ земскїихъ, выказувавъ потреби краю и домагався ихъ поладженя. Черезъ те наберавъ самъ почутя вѣободы та горожаньскои гѣдности. Шляхтичь уживавъ усѣхъ правъ суспѣльныхъ та политичныхъ, мавъ майже необмежену власть надъ кметемъ; отже вѣнъ мѣгъ вѣддатися выключно житю прилюдному на звѣздахъ генеральныхъ та краевыхъ вѣчахъ, а коли матерїальный бытъ его бувъ зовсѣмъ забезпеченый, мѣгъ безъ перепоны сповнати повинности вѣйсковїи.

*) Зубрицкїи въ Хронїцѣ м. Львова каже, що не 1460, якъ подае Зиморовичъ, але 1465 заложеный костель деревляный, кляшторъ и каплиця Бернадинѣвъ у Львовѣ. Домїніканѣвъ справадила до Львова ще за кн. Льва I. въ другѣй половинѣ XIII. ст. его жѣнка Констанція, дочка короля Угорского. Ихъ кляшторъ и костель стоять на мѣсци, де пѣсля рукониси суфрагана лат. арцибїскупа Пиравского у Львовѣ стоявъ дѣбръ (папата) Рускихъ князѣвъ а бѣля него монастырь оо. Василянъ св. Ивана.

Наслѣдкомъ наданъ та привилежъ, подѣлу, продажи, дѣдичтва и въ загалѣ аліенаціи земского майна, земля переходила зъ рукъ до рукъ и набрала бѣльшой ваги. Тому мусило пѣднестися рѣльництво.

Поселене мѣстъ и сѣль на правѣ тевтоньскому та протеговане мѣщаньского элементу королями пѣдмагало промыслъ и купецтво. Мѣста Рускихъ Земель, стояли въ тѣсному звязку зъ мѣстами иншихъ Земель Рѣчи посполитон и вѣдбували зъвѣзды, звычайно въ Ланьцутѣ, де нараджувалися надъ справами спѣльными, та порозумѣвалися зглядомъ напряду, въ якому имъ поступиати належало въ будущиѣ. Тымъ-то розвивався и скрѣплявся духъ спѣльности мѣщанства, вильвавъ користно на кредитъ, оборотъ капіталѣвъ и публичне довѣре.

Вѣдрадне чутѣ будитьсися въ насъ, коли споглядаемо середь боротьбы, яка безнастанно вѣдбувалася у нашому краю та зливала єго нивы струями лицарской крови, на дѣло реорганізаціи суспѣльной, або слѣдимо за звязками та взаєминами съ чужими народами и державами на дорозѣ тихого историчного розвитку. Однако жъ сей розвитокъ реорганізаціи, те ново розбуджене житѣ суспѣльне, сей оборотъ элементѣвъ, сѣ звязки та взаємны зъ вѣддалеными краями, вѣдбуваються у схѣдной Галичинѣ у сѣй тутъ зображенѣй добѣ не безъ боротьбы интересованыхъ сторѣнъ та не безъ обоцѣльного угнѣту. Розслѣдуючи исторію рѣдного краю, мы повинѣ сѣ подати такъ, якъ розвивалася въ дѣйности, та оповѣдати не тѣлько дѣла добрѣй або подиву гѣднѣй, але й вѣдслонити умнѣй сторѣны.

Пишучи сю розправу, здыбали мы грамоты, що свѣдчать про упослѣджене иновѣрцѣвъ та Русинѣвъ при нагодѣ ерекціи мѣстъ, або при наданю свобѣдъ, правѣ та матеріяльныхъ користей поодинокимъ мѣстамъ. Се упослѣджене зъ засады, або радше недопускане до повныхъ правъ горожаньскихъ, даѣтьсися выяснити духомъ нетолеранціи, якѣй вѣявъ тодѣ ще въ Европѣ, та впливомъ высшего духовенства рим. кат. на праводавство державне и на постановы короля вже черезъ те саме, що найвышѣй достойники рим. кат. костела (н. пр. Збигнѣвъ Олесницкѣй), стояли просвѣтою понадъ инші станы. Духовенство рим. кат. не тѣлько брало участь у вѣчахъ краєвыхъ, соймахъ провинціальныхъ та державныхъ, але засѣдало й въ радѣ короннѣй а безъ ви призвоу вже Казимиръ IV. не мѣгъ почати

нѣякого акту ббльшой ваги. Однако жь исторія мусить скартати пѣдчинене Русинѣвъ и въ загалѣ иновѣрцѣвъ пѣдѣ тѣ самѣи категоріи при вымѣрѣ тягарѣвъ та цѣлковите зрѣванне ихъ що до тягарѣвъ мѣсцевыхъ, хочь ихъ часто выключали вѣдѣ правѣ и користей наданыхъ, — бо се супротивляеться почутю справедливости, врожденному кождому чоловікови. Вирочѣмъ при набуваню землѣ, осягненю урядѣвъ краєвыхъ, переважно земскихъ, и загаломъ що до свободы особы та майна въ пятнайцятому вѣцѣ ще не ставили перепонѣ Русинамъ задля ихъ народности.

Мимо сеи рѣвности вѣльныхъ Русинѣвъ, що до правѣ земскихъ, старосты и дѣдичѣ допускалися часто надужитя не тѣлько що до рускихъ духовныхъ, але и що до свѣтскихъ. Старосты доскулювали Русинамъ не тѣлько тымъ способомъ, що потягали ихъ справы, передѣ судѣ выточенѣ, пѣдѣ права рускѣи, бо се вже могло бути хибою праводавства, але й тымъ, що не дбали про обезпечене ихъ посмертного майна, не увзглядняли, якъ належиться, ихъ судовыхъ свѣдоцтвѣ, вымагали вѣдѣ Русинѣвъ ббльшихъ оплатъ судовыхъ и т. и. *) Такъ само часто несправедливо поступали собѣ дѣдичѣ зѣ духовными рускими, бо обтяжали ихъ поборами, присвоювали собѣ юрисдикцію надѣ ними, втягали ихъ дворища до своихъ дѣдичтвѣ, або такожь выперали зѣ нихъ рускихъ духовныхъ.

Исторія картає беззглядно такѣ довѣльнѣи поступки, противнѣи всякимъ правамъ, якъ ихъ часто картали королѣ Польскѣи и заказували.

Друга, ще загалнѣйша недостача въ реорганізаціи краю була та, що кметь на давному рускому або польскому правѣ осѣльый, до ґрунту привязанный, збстававѣ у великѣи особистѣи залежности вѣдѣ пана та поносивѣ великѣи тягарѣ. Сѣи вѣдносины, зѣ выимкою надуживаня, можна пояснити сѣ того становища, що філантропичный поглядѣ про рѣвность суспѣльну ще не

*) Епископъ Перемыскѣи Іоаникѣи жалився передѣ королемъ Альбрехтомъ, именно: а) що старосты въ правованю латинникѣвъ зѣ Русинами вѣдкидають свѣдоцтва Русинѣвъ яко неважнѣи; б) що по смерти Русинѣвъ ихъ майна не обезпечують якъ слѣдѣ; в) що Русинѣвъ силують святкувати лат. свята. Королѣ Альбрехтѣ выслушавши просьбы епископа заказавѣ усѣ тѣи надужитя а тѣлько що до святѣ лат. вызначивѣ, якѣи лат. свята повиннѣи й Русины святкувати.

заволодѣвъ умами такъ, що бъ се сталося засадою загальною праводавства. Исторія съ похвалою высказуе се для тогочасного ряду Рѣчи посполитой, що зроблено и для волѣ простого чоловіка численными поселеннями на магдебурескому правѣ або волоскому.

Бачимо недотачи и хибы не тѣлько що до засадъ въ праводавствѣ, але й въ самому выконаню заряду або въ адміністраціи. Дѣялося се просто проти конституціи Казимира IV., що въ одной особѣ були злучені найвысші краеві уряды, генерального старосты и воеводы. Дѣялося се такъ само проти той самой конституціи Казимира IV., що обѣймала цѣлу Рѣчь посполиту, отже Зсмлѣ Рускѣ, злучені съ Короною, та проти засадничого закону, даного князѣвству Белзкому при перемѣнѣ того жъ на воеводство и прилученю до Короны, що обтяжувано або заставляно найвысші уряды краеві и сполучені зъ ними королѣвскѣ замки, землѣ та користи.

Такій поступокъ выходивъ усе на шкоду краю та сприваджувавъ угнѣтъ. Може бути, що властивѣсть судѣвництва въ Рускихъ Земляхъ, пѣсля якои урядники земскѣ засѣдали въ генеральныхъ судахъ разомъ зъ городскими, походила съ получены въ одной особѣ обохъ урядѣвъ старосты и воеводы. Староста въ Земляхъ Рѣчи посполитой президувавъ звичайно въ судахъ городскихъ а воевода въ земскихъ.

То жъ не диво, що задля злучены всякои судовои и политичнои власти въ одной особѣ, справы земскѣ выточувано передъ суды городскѣ, а городскѣ передъ земскѣ.

Коли не було докладно означенои компетенціи обохъ судѣвъ, земского и городского, то така процедура легко могла вести до заколоту въ судово-юридичному розумѣню, а на останку и до надуживаня у выконаню судѣвництва. Андрѣй Морачевскій, сей безсторонный исторіографъ польскій, наводитъ въ исторіи Речи посполитой Польскои нарѣканя загального ополченя р. 1454, „що паны радні, якѣ засѣдають въ згромадженю праводавчому суть крѣмъ того старостами, се бѣ то урядниками, выконуючими и судовыми разомъ, та що суды земскѣ, котрі мають тѣлько розсуджувати про власнѣсть, ваймаються переступствами и навѣдвороть“. И свѣтскѣ чинности римского костела показываютъ уемні стороны въ тому суспѣльному развитку. Бо хочъ костель римскій мѣгъ въ засадѣ набу-

вати добра земскій, выкуплювати зъ нихъ заставы, тѣлько за призволомъ королѣвскимъ, однако жъ лучалося, що побожній легаты дѣбрь земскихъ часомъ нарушували права близькихъ крєвныхъ, управнєныхъ до спадщини лєгованого майна.

Такожъ и звязъ мѣжь духовєнствомъ а Римомъ не все була выгѣдна для тогочаснои суспѣльности. На соймѣ въ Корчинѣ р. 1456 выразно мѣжь обявлєными краєвыми потребами пѣднесєно и се, що бы не потягали пѣдданныхъ державы передъ суды римскои куріи и заказали, бєнефіція костельнїи приймати вѣдъ заграничныхъ властей. Такожъ мусили бувати суперечки що до компетенціи судѣвъ надъ преступствами особѣ духовныхъ, коли ихъ ажъ постановою загального сойму въ Пѣтровка р. 1459 призначєно судамъ мѣшанымъ, зложенымъ зъ двоухъ урядникѣвъ свѣтскихъ и бїєкупа.

Оборотъ купецкїи на Руси мавъ побѣчь загальныхъ краєвыхъ користей и свои невыгоды. Чужоземцѣ, що мали найбільше у своихъ рукахъ промыслъ и купецтво, часто выыскували, скарбы краю зъ шкѣдою публичныхъ доходѣвъ, якъ мы вже въ сѣй розправѣ выказали. Въ житїю людєскому буває звичайно, що кождый дбає перше про себе, и кожда рука собѣ крива. Такъ и Львѣвъ, ся перла мѣсть на Руси, выкористувавъ выключно для себе сї найважнїйшїи взаєминны купецкїи Сходу зъ Заходомъ, звязокъ зъ нимъ мѣсть на Руси, а особливо сей привилєй королеви Ядвиги зъ р. 1386 про выключный складъ усѣхъ товарѣвъ у Львѣвъ. Коли гѣроды на Покутю и Подблїю для обопѣльной лѣшиои выгоды бажали, бєзпосєредно торгувати зъ мѣстами заходу бодай пѣдчасъ ярмаркѣвъ, Львѣвъ, покликався на сей привилєй Ядвиги и супротивлявся тымъ домаганямъ.

Король Казимиръ рѣшивъ сю суперечку пѣсля права львѣвского и загрозивъ конфїскатою або втратою купна преступство истнующихъ приписѣвъ. Тодѣ Львѣвъ збѣставъ и на будущину осєредкомъ промыслу и купецтва зъ задержанємъ трудныхъ постановъ для меншихъ мѣсть краю, що кривдили ихъ партикулярнїи интереса.

Хто жъ на останку не признасть, що загальне ополченє и цѣла система обороны краєвой, хочъ мала въ засадѣ найкрасшїи цѣли на оцѣ, не зѣйшла до найсумнїйшихъ и найнуж-

деннѣйшихъ результатѣвъ, що грозили руиною цѣлому горожаньству краввому?

Въ добу тутъ описану, загальное ополченя съ Подбля и Руси рѣдко уживали до далекихъ походѣвъ воинныхъ. Пѣдчасъ войны пруской (1454—1462) приказавъ король вырушити всему рицарству съ цѣлон Польщи, а дома остати тѣлько шляхтѣ воеводства Львѣвского и Подѣльского задля захисту тыхъ Земель передъ Татарами. Въ другѣй половинѣ XV. столѣтя тѣлько два разы выступае цѣле загальне ополчене Земель Рускихъ за границу, и то до Волощины въ лѣтахъ 1450 и 1497.

Въ походахъ проти Татаръ загальне ополчене показалося дуже повѣльнымъ. Звычайно Татаре вже спустошили край широко и далеко, коли на выслани корольвске вѣзване збералося лицарство, а поки збралося та вырушило въ поле, Татаре зъ невѣльниками швидко вже повертали.

Коли Турки вѣдъ Дунаю пѣдступили пѣдъ Каменець и Татаре наспѣвали въ порозумѣню зъ ними, въ р. 1475, загальне ополчене стало таборомъ пѣдъ Каменцемъ слѣдило за рухами неприятеля и непокило та пустошило загороды власного краю. Коли р. 1498 Волохи, Турки и Татаре двѣчи перебѣгли безкарно мечемъ та огнемъ уеѣ околицѣ Руси, а Татаре мимо того ще разъ въ осени новымъ нападомъ вдерлися глибоко на Русь, збралося вправдѣ покликане королемъ лицарство въ Судомирщинѣ, однако жъ не зѣйшлося навѣтъ зъ неприятелемъ, котрый мѣжь тымъ уйшовъ. Збране лицарство кинулося тодѣ на села, дворы та хаты своихъ землякѣвъ, забрало й пустошило, та тѣлько тымъ рѣжнилося вѣдъ ворога, що невѣльникѣвъ не забрало въ неволю. А скѣлько жъ то разъ Татаре нападали на Русь а загальне ополчене навѣтъ не збралось?!

Тому-то станы збранѣй въ Корчинѣ вѣдмавляють ухвалу фертонѣвъ, поки не буде обезпечена оборона краямъ Рускимъ проти Татаръ. Тому-то пѣсля нападѣвъ Татаръ въ лѣтахъ 1450, 1457, 1469, 1474 жалѣ мешканцѣвъ на недбальство ряду корольвского та недостачу найвышшой и належной опѣки надъ Рускими краями, проявляються справедливымъ гнѣвомъ и грѣбѣбою, що собѣ выберуть иншого володаря, бо й теперѣшний обставины позбавляють не тѣлько майна, але й всякой надѣѣ.

Цѣлу вину сего нещастя складали польскѣй мужѣ стану, яеъ Збигнѣвъ Олесницкѣй и Длугошь на короля и не щадили

терпкихъ слѣвъ. Вони дорѣкали его прихильностю до Литвы, замилованемъ въ ловахъ та байдужностю у выконуваню своихъ повинностей. Однако жь причиною сихъ краевыхъ нещастъ була не тѣлько сама повѣльнѣсть короля Казимира IV., котрый дѣйстви пыльно заходився тѣлько коло тыхъ справъ, що тыкалися лише интересѣвъ его династїи. Въ самѣй институціи загального ополченя мусили лежати зароды его розстрою, коли вже въ сему вѣцѣ королѣ Польскїй мусили его заступати часто наемнымъ вѣйскомъ. На удержане наемного вѣйска ухвалювано и выбрано фертоны вѣдѣ усѣхъ станѣвъ безъ рѣжницѣ, а вже р. 1459 на соймѣ въ Пѣтровка, въ признаню недостачи дотеперѣшнѣго загального ополченя, розбирано пытане: що принесло бы для державы бѣльшї користи, чи служба вѣйскава и участь въ загальному ополченю пѣсля особы, чи вымѣрене пѣсля майна.

Однако жь и наемнїй вѣйска не оплачувано якъ слѣдѣ и тому вони, часто самовѣльно, угнѣтали дѣбра костельнїй и свѣтскїй, нѣбы то за нагороду залеглон платы.

Переложивъ Осинъ Б.

сѣ польского виданя Львѣвского (1869 р.).

З м ъ с т ь.

	стор.
1. Доля Галицкои Руси, М. Смирнова	1—58
I. Галичь пѣдъ рукою Рускихъ князѣвъ	1— 24
II. Галичь пѣдъ рукою чужинцѣвъ	24— 40
III. Внутрѣшня исторія Галицкои Руси	40— 58
2. Галицкій князь Данило, М. Дашкевича	59—106
I. Реформа политичного устрою Руси за кн. Данила	59— 80
II. Культура Украины-Руси за кн. Данила	80— 89
III. Вороги самостѣйного розвитку Руси	89— 98
IV. Загальнй замѣтки про историчне значѣне князюваня Данила Галицкого	98—100
V. Характеристика Данила	100—106
3. Оглядъ внутрѣшнихъ вѣдносинъ Гал. Руси, Дра Шараневича	100—106
I. и II. Найвышій урядники и достойники Рускихъ Земель свѣтскй и духовнй. Воеводы, генеральнй старосты Рускй, воеводы и старосты Белзкй и Подѣльскй, старосты Львѣвскй, Галицкй, Перемыскй и Ся- нѣцкй, деякй архієпископы, епископы и каноніки и иншй знатнй особы историчнй	107—116
III. Могучй родины рускй и польскй, поселенй на Руси, ихъ звязки подружнй и посвояченя, — князѣ Ольшанскй близкй свояки Софій, подруги короля Владислава Ягайла и руска родина Лопатичѣвъ зѣ Осталович у вѣдноснахъ до церкви рускои або схѣднои, — вѣдно- синнй церкви рускои въ схѣднѣй Галичинѣ до церкви Рускои на Литвѣ	116—120
IV. Основнй законы и привилеѣ Рускихъ Земель, ихъ вѣдносиннй мѣжъ собою и до державы яко части провинціи Малопольщи; автономія краєва, станы краєвй, дѣдичѣ и вѣльнй властники земекыхъ дѣбрь а кметѣ, духовенство руске а польске, станѣ мѣщанскй и элементы въ нѣмъ свои и чужй, гѣрництво, млынарство, рыболовля, плекане товару	120—128

V. Оглядъ зверхнихъ подѣй и впливъ ихъ на змѣны вѣдносинъ що до посѣдана земель, загальнй, державнй и мѣсцевй причины сихъ змѣнъ, подѣлъ краю на землѣ и повѣты. Король Польскй зважають на давнй суспѣльнй вѣдносины; роздаване земель, стрѣча институцій польскихъ зъ рускими, перевага права польского надъ рускимъ, залежнѣсть краевыхъ станѣвъ вѣльныхъ съ часѣвъ Рускихъ князѣвъ, емиграція, першй починъ козаччины, управильнене вѣдносинъ земскихъ пѣсля права нѣмецкого и волоского, колонизація краю, ерекція вѣйтѣвствъ и фундація римскихъ приходѣвъ и костелѣвъ, змѣна що до роздѣлу власти и судѣвництва, вѣдносины давнихъ мешканцѣвъ Земель Рускихъ до нового ладу, тягарѣ и повинности краевй, ихъ подѣлъ, данины а именно служба войскова... . 128—160

VI. Значѣне мѣсть въ Земляхъ Рускихъ, ихъ взаемины зъ Львовомъ, значѣне Львова въ краю и за границею, оборотъ капіталѣвъ и звязки куцецкй въ краю, съ краями сумѣжними и дальшими, зѣ Сходомъ и Заходомъ, мыто краеве и граничне, дороги, монеты, вартѣсть бѣльшихъ земскихъ дѣбръ; фѣзіономія краю въ прикладѣ съ теперѣшнѣю, гѣорды и мѣста давнй и новй, давнй монастырѣ Василянъ и ново заснованй кляшторы латинскй 160—168

VII. Критика деякихъ важнѣйшихъ институцій краевыхъ и суспѣльныхъ вѣдносинъ 168—174

Азбучный Показчикъ

именъ osobowychъ и географическихъ згаданныхъ въ V. томѣ
„Руской Историчной Библіотеки“.*)

А.

- Авары, гл. Обры.
Авдій, рускій рѣзбяръ, 85.
Австрія, князѣвство, 14. 48.
75. 87.
Адальбертъ (Войтъхъ) св.,
епископъ Прагскій, 54.
Азія, 50. 51.
Альбертъ, Нѣмецъ, 146.
Альбрехтъ Янъ (Ольбрахтъ),
король Польскій, 170.
Альнпехъ Іоанъ, конзуль
Львѣвскій, 49.
Англичане, 30.
Андронікъ-Комненъ, импе-
раторъ Грецк. XII. ст., 53.
Андрѣй, королевичъ Угорскій,
10. 12. 73. 88.
Анна, королѣвна Угорска, 74.
— дочка Тарла зъ Щекаре-
вичъ, 118.
Андрѣй Юріевичъ Боголюб-
скій, кн. Волод. Сузд., 7. 9.
- Андрѣй Юріевичъ, кн. Галицк.
Волод., 22. 23. 28. 29. 51.
— зъ Опорова, канонікъ По-
лоцкій, 117.
— зъ Олешина, каштелянъ
Судецкій, 115.
— съ Ходеча, біскупъ Каме-
нецкій, 116.
Андрѣево, с. надъ Вепромъ,
79.
Анонімъ (Янко съ Чарикова),
Гнѣзненскій архидіаконъ, лѣ-
тописецъ поль. XIV. ст., 25.
26. 30. 31. 35.
Антоній, митрополита Галицк.
XIV. ст., 54. 118. 129.
Антоновичъ, В. сучасный
историкъ укр.-рускій, 29.
Артемій, епископъ Галицкій,
46.
Артуръ(?) Auctus съ Панѣва,
староста Жидачѣвскій, 118.

*) Цифры означаютъ стороны тому; м. = мѣсто або мѣсточко; р. =
рѣка; с. = село; З. = Земля.

Б.

- Баймуръ, посолъ татарскій, 98.
Бакота (Бакута), м. на Подбю, 42. 79.
Барижка Мартинъ, вікарій краковскій, 30.
Барсовъ, Н. П. географъ російскій, 77.
Батый, ханъ Татарск., 13. 14. 50. 74. 78. 85. 93. 105.
Беата Одровонжева, дѣдичка с. Гаѣ, 111.
— зъ Опорова, 117.
Белзъ м., 23. 30. 32. 35. 60. 76. 162. 166.
Белзка З., 31. 115. 120. 122. 131. 138. 166. 167. 171.
Беля IV., король Угорскій, 74. 75. 87.
Бенедиктъ, воевода Угорскій, 40. 41. 89.
Бережаны м., 166.
Березбвъ, с. въ Самбурщинѣ, 166.
Бересте, Берестъ м., 27—30. 52. 53. 61. 79. 82. 83. 92.
Берестейска З., 31.
Верладъ м., 64.
Бесарабія, 1. 163.
Бестужевъ-Рюминъ, ученый російскій, 89.
Бесы, племя, 1.
Вишовекій Добеславъ, воевода Белзскій, 115. 116.
Вѣбрка м., 145. 166.
Вогданъ, господарь Молдавскій, 107.
Богъ р., 79.
Божеинъ, м. въ Польщѣ, 33.
Божикѡвъ, с. на Подбю, 133.
Болгаре Дунайскій, 6.
Болгарія (Болгарщина), 80.
Болеславъ I. Хоробрый, король Польскій, 4. 6. 82.
— II. Смѣливый, король Польскій, 82.
— V., кн. Польскій, 104.
— Тройденовичъ, кн. Мазовецкій и Галицкій, 25. 26. 28. 29. 49. 55. 129.
Болохѡвцѣ, мешканцѣ Б. З., 78.
Бонякъ, ханъ Половчанскій, 7.
Борсукѡвъ дѣль, пасмо въ Карпатахъ, 78.
Бортники, с. въ Галичинѣ, 112. 118. 119.
Борты, племя литовске, 92.
Боснія, 1.
Бохня м., 35.
Браила, м. у Волощинѣ, 162.
Брунъ, старѣйшина хрестоносцѣвъ, 61.
Брянскъ м., 27.
Бугъ р., 2—4. 6. 61. 79. 128.
Буда, м. въ Угорщинѣ, 34. 38. 135.
Будивидъ, кн. Литовск., 20.
Будикидъ, кн. Литовскій, 20.
Бужане, 1.
Бужекъ (Бускъ) м., 157. 166.
Букачѣвцѣ, с. въ Рогатинск. пов., 167.
Бурундай, воевода Татарскій, 14. 17. 85. 97. 99.

- Бусѣвно, мѣсцевѣсть незвѣ-
стнаго положеня, 92.
- Бучацкій Теодорикъ, воевода
Подѣльскій, 114. 117. 123.
— Яковъ, Михайловичъ, воев.
Подѣль., 115.
— Давидъ, 117.
— Михайло, 117.
- Бучачъ м., 112. 113.
- Быбло, с. коло Добромля, 135.
- Бѣдгоща, Бѣдгоска З., 35.
- Бѣславъ И. Д. сучасн. російск.
историкъ, 70.
- Бѣлгородъ, м. надъ Ирпеню,
27.
— м. при устю Днѣстра, 129.
- Бѣлобереже, м. въ Дубень-
скому повѣтъ, 77.
— м. въ Поднѣпряньщинѣ, 77.
— береги Луга, 77.
- В.**
- Вармы, племя литовске, 92.
- Варта, м. надъ р. Вартою, 125.
- Варяги, 2.
- Васербродъ Мартинъ, 126.
- Василь, протопѣцъ, 119.
— кн. Пинскій, 40.
— посолъ кн. Давида Игоревича, 6.
- Василько Гавриловичъ, во-
вода Волянскій, 102.
— Романовичъ, кн. Володим.
Вол., 13. 15. 17—20. 43. 46.
71. 77. 80. 82. 86. 88. 92. 95.
97—99. 101.
— Ростиславовичъ, кн. Тере-
бовельскій, 6. 7.
- Васько Мошковка, 123.
- Вацлавъ, кн. Ратиборскій, 117.
Величка м., 127.
- Вепрь, притока Вислы, 79.
- Вербѣжъ, с. въ Рудецк. пов.,
132. 157. 160.
- Верещинъ, м. въ Кременецк.
повѣтъ, 61. 79.
- Византия, гл. Царгородъ.
- Визна въ З. Ятвягѣвъ, 104.
- Викинтъ, кн. Литов., 16.
- Викторинъ зъ Сѣнны, дѣдичъ
Гологбрь и Поморянъ, 118.
- Вильно м., 82.
- Висла р., 26. 33.
- Вислока, притока Вислы, 79.
128.
- Вислокъ, притока Сяну, 79.
128.
- Витебскъ м., 16.
- Витовтъ - Олександръ, в.
кн. Литовск., 39. 40. 50. 119.
125.
- Вишня, м. въ Перемыск. З.,
148. 166.
- Винрихъ де Кнiproде маги-
стеръ хрестоносцевъ, 30. 33.
- Винцентій зъ Шамотуль, ка-
штелянъ Межирѣцкій, 116. 117.
- Витенъ, кн. Литовск., 26.
- Владиславъ - Локетокъ, ко-
роль Польскій, 22. 23. 28. 36.
- Владиславъ - Ягайло, гл.
Ягайло.
- Владиславъ III. Варненскій,
король Поль., 107. 109. 112.
116. 118. 122. 135. 143. 165.
— король Ческ. и Угор., 111.
135.
- Возвягель, гл. Звягель.

- Возвгляне, гл. Звягляне.
Воннъ, с. надъ Вепромъ, 79.
Войтѣхъ съ Петровичъ, 147.
Войшелкъ, Войсылко, сынъ
Миндовга, 16—18. 20. 84. 88.
Волга р., 13.
Волковыйскъ, м. въ Гродненскѣй губ., 17. 20. 95.
Володава, м. на Побужу, 79. 83.
Володаръ Ростиславовичъ, кн. Перемыскій, 6. 7.
Володимиръ, В. кн. Кіевскій, 3. 4. 6. 53. 56. 87.
— Васильковичъ, кн. Волод. В., 21. 22. 24. 27. 50. 51. 81.
— Всеволодовичъ, Мономахъ-Василь, кн. Смол. Черниг. и в. кн. Кіев., 9. 101. 102.
— Ольгердовичъ (Олельковичъ), кн. Кіев., 29.
— Руриковичъ, кн. Кіевскій, 60. 71. 75. 102.
— Ярославовичъ, кн. Галицк., 9. 10. 41. 45. 46. 62. 68. 72. 73.
Володимиръ, м. на Волянѣ, 6. 10. 13. 21—23. 27—30. 32. 33. 50—54. 56. 60. 61. 74. 77. 78. 85. 88. 89. 97.
— Клязьменскій м., 9.
Володимирко Володаревичъ, кн. Галицкій, 7. 8. 44. 62—64.
Володимирко-Волянское князѣвство, Володимирска З. Волянѣ, 3. 6. 9. 11. 12. 19. 22. 24. 25. 27—31. 33. 35. 38. 39. 51. 53. 60. 61. 70. 74. 78. 80. 82—86. 91. 103. 105. 119. 121. 128. 129. 137.
Володимирцѣ (мешканцѣ Вол. Волянѣ), 51.
Володиславъ, бояринъ Галицкій, 12. 42. 65. 73. 104.
— Опольскій, кн. Польскій и володаръ Галичины, 34. 35. 56. 129. 137. 155. 160.
Волохи, 116. 126. 127. 163. 173.
Волощина, 113. 126. 127. 161—163. 173.
Воляннѣ, Вельннѣ, 1. 2. 6.
Волчекъ, 148.
Волчко, жидъ - капиталиста Львѣвскій, 125. 157. 160.
Вонтрубка Окшицъ Станиславъ, воевода Белзкій, 112.
— Янъ Стпелецкій, арцибіскупъ Львѣв., 116.
— Павло зъ Вротимовичъ, приходникъ лат., 116.
Вѣрмене, 49. 50. 125. 157. 160—162.
Ворута м., 16.
Всеволодъ I. Ярославовичъ, кн. Переясл. и Кіев., 6.
— кн. Белзкій, 10.
Выжняны, с. въ З. Львѣвскѣй, 114. 133. 145. 147.
Выспа, с. на р. Любшѣ, 132.
Вѣдень м., 81.
Вятичѣ, 2.
Вячеславъ I., король Ческій, 14.

Г.

- Галачъ (Малый Галичъ), м. надъ Дунаемъ, 81.
Галичане, 15. 24. 41. 43. 46. 56. 65. 68. 69. 82.

- Галичь м., 1. 7. 9—13. 23—25. 31. 32. 38. 40—42. 45. 46. 49. 50. 53. 54. 56. 60—64. 67—73. 75. 78. 89. 96. 101. 104. 107. 116. 118. 146. 166. 168.
- Галь Мартинъ, лѣтописецъ польскій XII. ст., 4. 81.
- Ганель Вартоломей, 126.
- Гарность зъ Ляшокъ, 126.
- Гаѣ, с. коло Львова, 111.
- Гедыминъ, в. кн. Литовск., 26—30.
- Генрихъ Бородатый, кн. Шлескій, 55.
— Побожный, кн. Шлескій, 13.
- Генуа м., 125. 126.
- Глиняны, м. въ Галичинѣ, 109. 110. 117. 167.
- Глѣбъ Зеремѣвичъ, бояринъ Галицк., 73.
- Гнѣвошь зъ Далевницъ, староста З. Руской, 148.
- Гнѣвковска З., 35.
- Гологоры, м. въ Галичинѣ, 71. 117. 118.
- Гольдасть, 126.
- Голынь, с. надъ р. Чечвою, 141. 159.
- Гомеръ, поеть грецкій, 89.
- Горайскій, дѣдичъ Щебрешина, 135. 136.
- Городокъ, м. коло Львова, 39. 109. 126. 162. 166.
— м. на Побожу, 77.
— литовскій, м., 120.
- Городиско, с. въ Галичинѣ, 118.
- Горынь р., 21.
- Грабовець, м. мѣжь Бугомъ а Вепромъ, 79.
- Греки, 2. 3. 8. 86.
- Греція, 53.
- Григорій Василевичъ, бояринъ Галицк., 42—45. 65. 71. 75.
— двѣрскій Галицкій, 46.
— IX., папа Римскій, 55.
— зъ Сянока, арцибіскупъ Львѣвскій, 112. 116. 123. 151. 158. 159.
— митрополита Кіев. и Галиц. XV. ст., 119. 120.
- Гротъ съ Тенетникъ, 126.
- Грубѣшѣвъ, м. на Побужу, 79.

Д.

- Давидъ Игоревичъ, кн. Волод. Вол., 6. 7.
- Давмолдъ, кн. Литов., 18.
- Дальмація, 2. 38.
- Данило (Данко) Острожскій, бояринъ Галиц., 25.
— Мстиславовичъ, кн. Белзкій, 22. 24.
— Романовичъ, кн. Галицк., 10. 12—19. 21. 29. 42—50. 56. 59—61. 64. 66. 67. 69—80. 82—87. 89. 91—105.
- Даниловичъ, выдавецъ лѣтописца Литовск., 28. 81.
- Данилѣвъ, м. надъ Стрыпою, 84. 85.
- Дашкевичъ М., сучасный историкъ укр.-рускій, 59.
- Дашко (Детко), Перемыскій воевода, 25. 26.
- Деревляне, 2.

Дзюрдая, воевода Волоскій, 136.

Дітріхъ Кромербвскій, Нѣмецъ, 147.

Длугошь, лѣтописецъ польскій XV. ст., 5. 19. 24. 25. 28. 30. 32. 34. 35. 55. 143. 174.

Днѣпро р., 77. 82. 143.

Днѣстеръ р., 2. 81. 82. 128. 129. 132. 133. 135. 167.

Добриньска З., 35.

Доброславъ, бояринъ Галицкій, 42—45. 47. 65. 75.

Добромилъ м., 135.

Долина м., 168.

Дорогичинъ (Дрогичинъ) м., 47. 79. 85.

Дорога зъ Сѣвннскихъ, 118.

Дрогобычъ м., 126. 166.

Дулѣбы, 2.

Дунай р., 80. 81. 129.

Дунаѣвъ м., 159. 166.

Дунаецъ р., 79.

Дурба р., 18.

Дѣвонька, епископъ Перемыскій, 119.

Дяковаръ, м. въ Хорваціи, 38.

Е.

Европа, 13. 20. 51. 76. 82. 85. 89. 110. 169.

Евсевій Кесарійскій, хронографъ грец. 89.

Елисавета, мати короля Людовика, 33. 38. 39.

— Змигородска, дочка Т. Буцацкого, 117.

— дочка Миколая на Гологорахъ, 117.

Енесъ, м. въ Австріи, 81.

Ердвидъ, кн. Литов., 16.

Ердвилъ, кн. Жмудскій, 15.

Ернестъ зъ Сорокъ, 147.

Ж.

Жигмонтъ І., король Польскій, 124. 164.

Жигмонтъ, маркграфъ Бранденбургскій и цѣсаръ Нѣмецк., 37. 39.

Жидатичъ, с. коло Львова, 147.

Жидачѣвъ м., 109. 118. 166.

Жидачѣвска З., 135.

Жидичинъ, с. на Волинѣ, 103.

Жида, 49. 50. 125. 157. 160.

Житанъ, с. на Волинѣ, 97.

Житомиръ м., 27.

Жмудъ край, 18. 27. 94. 95.

Жмудъ, Жмудяки, 16. 27. 91. 93.

Жовква м., 166.

З.

Заболотѣ, с. (нынѣ Станиславѣвъ), 166.

Завихость м., 32. 83.

Завѣша, подканцлеръ польскій, 36. 37.

Залѣщики м., 166.

Зарудцѣ, с. коло Львова, 165.

Зброжекъ Павло, воевода Белзкій, 116.

Звенигородъ, м. (теперь село) коло Львова, 44. 64. 84. 112.

Зволинъ, м. въ Угорщинѣ, 37.

Звягель (Возвягель) м., нынѣшн. Новгородъ Волинскій, 77. 83.

Звягляне, 78.

Зиморовичъ Ос. В., писменникъ польск. XVII. ст., 49. 50. 168.

Золочѣвъ м., 117. 165. 166.

Зубрицкій Денисъ, историкъ Галиц.-руск., 168.

И.

Иванъ XXII., папа Римскій, 22. — небѣжъ короля Угорск. Людовика, 36.

— сѣдельничій кн. Данила Романовича, 42.

Иванъ (Иванко) Ростиславовичъ (Берладникъ), кн. Звенигородскій, 7. 8. 63. 67.

Ивашко зѣ Львова, повѣрникъ королѣвск., 125.

Иворъ Молибожичъ, бояринъ Галицк., 42.

Игоръ Святославовичъ, кн. Новгород. Сѣв., 59.

Изидоръ, митрополита Рускій и кардиналъ, 119.

Изъяславъ Давидовичъ, кн. Черниг. и в. к. Кіев., 8. 45. 62—64.

— II. Мстиславовичъ, в. кн. Кіев., 7. 8.

Илірія, 2.

Инокентій IV., папа Римскій, 55.

— VI., папа Римскій, 55.

Ираклій, императоръ Грец. VII. ст., 2.

Ириснь р., 27. 29.

Истожекъ, гл. Стожекъ.

Италіяне, 38. 125. 126.

I.

Іоаникій, епископъ Черемскій, 170.

Іона I., митрополита Московск. XV. ст., 119.

Іорданъ, жидъ - капиталіста Львѣв., 125.

К.

Кагуѣвъ, с. въ Рудецк. пов., 165.

Кадлубокъ, лѣтописецъ польскій XII. ст., 10. 11. 15. 43.

Казимиръ I., король Поль., 5. — III. В., король Польскій, 23. 25. 26. 29. 30. 32—36. 38. 49. 52. 54. 55. 112—114. 128. 129. 132. 134—137. 141. 148. 154. 155. 160. 161. 164—166.

— IV. Ягайловичъ, король Поль. и в. кн. Литов., 107. 108. 111. 112. 115. 119—121. 125—129. 131. 136. 142—144. 148. 164. 168. 169. 171. 172. 174.

Калікстъ III., папа Римскій, 119.

Каліусъ, м. на Подѣлю, 79.

Калка р., 102.

Каменецъ Подѣльскій, 113. 114. 125. 126. 166.

Каменопѣль, с. коло Львова, 147.

Каранмы-Жиды, 50.

- Карамзинъ М., російск. историкъ XIX. ст., 23.
- Карло, король Угорскій, 34.
— IV. цѣсаръ Нѣмецкій, 37.
- Карло, король Неаполитанскій, 38.
- Карпаты, (Угорскі горы), 1. 2. 78. 83. 105. 162.
- Карпіяне (Карпы), племя, 1. 2.
- Катерина, донька короля Угор. Людовика, 35. 36.
- Кафа, м. на Крымѣ, 163.
- Кейстутъ Гедыминовичъ, кн. Берестейскій, 28. 32. 33. 39.
- Кердеевичъ Грицько, воевода Подѣля, 113. 114.
— Жигмонтъ, староста Тереховельскій, 114. 118.
— Янъ, староста Поморянскій, 114.
- Килія, м. на Дунаю, 129.
- Кириянъ, біографъ митроп. Петра и митрополита Кіевск. XIV. ст., 24. 53.
- Кіевъ м., 4. 5. 9. 12. 27—29. 60. 61. 76. 78. 80—83. 99. 101. 104. 105.
- Кіяне, Кіевляне, 47.
- Климjata, бояринъ Галицк., 71.
- Кльоперъ Станиславъ, 126.
- Клюнкеръ, 126.
- Клюсь Янъ, 123. 147. 148.
- Кляйнъ Миколай зъ Бабчиць, 126.
- Кміта Янъ зъ Виснича, староста Перем., 126.
- Козаки, 144.
- Козельскъ м., 85.
- Козлѣвъ м., 130.
- Колодно, с. на Волинѣ, 130.
- Коло Янъ зъ Делеева, підкоморій Галиц., 117.
— м. у Великопольщѣ, 121.
- Колодяженъ, м. на Волинѣ, 85.
- Коломыя м., 42. 79. 81. 113. 114. 126. 127. 133. 162. 166.
- Кольманъ, король Угорскій, 12.
- Комарно, м. въ Галичинѣ, 112. 113. 167.
- Комѣвъ, м. въ З. Володимирскѣй, 61. 79.
- Кѣндратъ Семовитовичъ, кн. Мазовецк., 21. 86. 88.
- Конрадъ (Кунъ) зъ Вратиславичъ, 126.
- Константинъ Порфірогеніта, лѣтописецъ и императоръ Грец. X. ст., 2.
- Констанція, королѣвна Угор., жѣнка кн. Льва Галицк., 14. 87. 168.
- Копыстринъ, с. на Подѣлю, 130.
- Коропець, с. въ Галичинѣ, 162. 166.
- Корчинъ, м. въ Малопольщѣ, 108. 113. 120. 121. 123. 125. 127. 168. 172. 173.
- Косѣвъ м., 168.
- Костомарѣвъ М., укр.-рускій историкъ, 70. 76.
- Котъ, Нѣмецъ, 145.
- Кошиць, м. въ Угорщинѣ, 36. 37.
- Кракѣвъ м., 21. 30. 33. 79. 109. 110. 130. 162.

- Кременецъ м., 31. 38. 85. 27—29. 31. 78. 84. 86—88.
 Криса зъ Боболнча Миколай, 99. 137. 168.
 староста Львѳв. и Перемыскъ, Левъ II. Юрѳевичъ, кн. Галиц.
 115. Волод., 22. 23.
 Кроація, 38. Лековня, с. на Волянѳ, 91.
 Кросно м., 162. Ленчиця, м. въ Польшѳ, 121.
 Крушельница, с. въ Ту- Лешко Бѳлый, кн. Судомир-
 станьск. пов., 159. ской и Краковскѳй, 11. 12. 14.
 Крылось, с. коло Галича, 118. 15. 61. 82. 91.
 120. 168. Ливонія, 94.
 Крымъ (Таврїя), 50. 81. 129. Лигниця, м. на Шлеску, 14.
 Крымъ Старый (Ески-Крымъ), Лопатинъ м., 38.
 50. Лопатка зъ Осталовичъ Ро-
 Кузьма, єпископъ Галицк. XII. манъ, 118.
 ст., 53. — Сѳико, 118. 119.
 Кукольники, с. коло Галича, — Митко, 118.
 145. — Андрѳй, 118.
 Кунтаръ зъ Букачовоць, 126. Литва, край, 11. 14—20. 26—
 Кунатъ Товїя зъ Семенѳвки, 31. 33. 34. 38—40. 75. 77. 79.
 126. 83. 90—96. 99. 100. 112. 119—
 — зъ Жидатичъ, 147. 122. 129. 130. 154. 174.
 Куремса, воевода Татарскѳй, Литвинѳвъ, с. на Подбѳлу Гал.,
 84. 96. 97. 133. 147.
 Курляндїя, 18. Литовцѳ (Литва, Литвины), 11,
 Куропатники, с. въ Гали- 15—18. 27. 29—31. 33. 90. 91.
 чинѳ, 112. 93—95. 100. 113. 129.
 Кучельминъ м., 64. 81. Львѳвъ м., 21. 25. 26. 30. 31.
 Кучермикъ недалеко Прута, 33. 38—40. 49—52. 54—56.
 81. 84. 107—112. 115. 121. 124—
 126. 130. 133. 142. 155. 157.
 160—168. 172.
 Л. Львѳвска З., 107. 110. 111.
 Лаврѳвъ, с. въ Самбѳрщинѳ, Львовяне, 49. 52.
 167. Льодомерїя, гл. Володим.-Во-
 Лазаръ Домажиричъ, бояринъ льнь. кн., 38.
 Галицк., 42. Луцкъ м., 28—30. 40. 50. 52
 Ланьцутъ, м. въ Галичинѳ зах., 169. 76. 103. 104.
 Левъ I. Даниловичъ, кн. Га- Лысьць, м. надъ Вислою, 83.
 лицк.-Волод., 14. 20—22. 24. Ленъ, дякъ въ Голынѳ, 141. 159

Любартъ - Дмитро Гедымно-
вичъ, кн. Волод. Вол., 26. 28.
29. 30. 32. 33. 38. 49. 52. 54.
Любачѣвъ м., 35. 166.
Люблинъ м., 55. 79. 83.
Люблинщина, Люблинска З.,
30. 33.
Любусъ, м. на Шлеску, 55.
Любша, притока Свѣря, 132.
Людовикъ, король Польск.
и Угорск., 33—38. 51. 52. 54.
55. 129. 137. 161.
Ляхи гл. Поляки.
Ляцка З., гл. Польща.
Ляшки, с. коло Львова, 147.

М.

Магдебургъ, м. въ Нѣмечинѣ,
155.
Мазуры (Мазовія), 5. 122. 162.
Майзель Мартинъ зъ Бѣбрки,
126.
Макарій, митрополита Кіевскій
XIV. ст., 54.
— архімандрита Кіевск., 54.
Малала, хронографъ грецк., 89.
Маргарета зъ Шамотуль, 117.
Маринка (Малгоржата) Ключъ,
148.
Марія, сестра Юрія II. кн. Га-
лицк., 25.
— донька короля Угор. Лю-
довика, 35. 37—39. 129. 137.
Маркольтъ Нѣмецъ, мѣщан-
нинъ Володимирскій, 20. 88.
Мартинъ, рускій духовный, 145.
Мартинѣвъ м., 117. 166.
Матвій Корвінъ, король Угор.,
110. 111. 141.

Матвій зъ Староломжи, при-
ходникъ Бѣбрки, 145.
Медоборскій горы, 133.
Межпбоже, м. надъ Богомъ,
77. 79.
Мельница, м. на Волинѣ, 91.
Мервицъ с., 166.
Мечиславъ II., король Поль-
скій, 5.
Миколай на Гологорахъ, пѣд-
столий Львѣвск., 117.
— зъ Огорова, воевода Бере-
стейскій, 117.
— зъ Страдома, 126.
— съ Танчинъ, воевода руск.,
115. 116.
— съ Ходеча, каноникъ Львѣв-
скій, 114.
Миндовгъ (Миндове Викинтъ),
в. кн. Литовскій, 15—18. 93.
95. 105.
Мирославъ, бояринъ Волинъ-
скій, 71.
Михайло, канцлеръ Волоскій,
126.
Михайло Всеволодовичъ, кн.
Черниг., 13. 61. 74. 82. 104.
— сынъ Явнута, кн. Литов., 39.
— кн. Пиньскій або Ольшанъ-
скій, 118. 119.
Млыница, с. въ Жидачѣвск.
пов., 119.
Могунція, м. въ Нѣмечинѣ,
54.
Мойсей, жидъ-капіталіста Ка-
менецкій, 125.
Молдавія, 107.
Монастериска м., 112. 113.
Монголы, гл. Татары.

- Монтвиль, кн. Жмудскій, 15.
Морачевскій Андрій, историкъ польскій, 171.
Мостиска м., 135. 166.
Мстиславъ Володимировичъ, кн. Тмутороканскій, 4. 5.
— Теодоръ I. Володимировичъ-Мономаховичъ, кн. Новгород. и в. кн. Кіев., 10.
— II. Изъяславовичъ, в. кн. Кіев., 7.
— Даниловичъ, кн. Волод. Вол., 20—22. 52. 88.
— Мѣтиславовичъ Удатный, кн. Новгород. В и Галицк., 12. 61. 76. 101. 103.
— Ярославовичъ Нѣмый, кн. Пересопницкій, 41. 60. 61. 69. 85. 91. 92. 102.
Мышковскій Петро, воевода Белзкій, 116.
— Янъ, 117.
- Н.**
- Нарбутъ Т., историкъ Литовскій, 27.
Нарва р., 104.
Наримунтъ Гедыминовичъ, кн. Пинскій, 28.
Небель, Невель, м. Витебск. губ., 17.
Неполомицѣ, м. въ Галичинѣ, 130.
Несторъ, лѣтописецъ рускій, 1. 3—5.
Нижанковичъ (Краснополе), м. въ З. Перемыск., 167.
Новгородъ В., м. 64. 100.
- Новиградъ, замокъ въ Дальмаціи, 38.
Новый-Городокъ (Новгородокъ) м., 15. 17. 18. 94. 95.
Ногай, ханъ Татарск., 21.
Потко, жидъ-капіталіста Львѣвскій, 125.
Нуръ р., 79.
Нѣманъ р., 17. 93.
Нѣмецкій Орденъ, 17. 18. 27. 28. 113. 130.
Нѣмеччина, 52.
Нѣмцѣ, 4. 16. 25. 27. 33. 49. 51. 83. 88. 94. 95. 99. 105. 126. 145—147. 160—163.
- О.**
- Обры (Авары), 2.
Овручь м., 27. 79.
Одровонжъ, Янъ зо Спровы, арцібіскупъ Львѣвскій, 107—109.
— Петро, воевода и генер. староста Руси, 107. 108. 115. 116. 119.
— братъ Яна, 111.
— Андрій, воевода и генер. староста Руси, 107. 108. 110. 111. 113. 114. 121. 123.
— Павло, пѣдстолий Львѣвскій, 111.
— Миколай зъ Блажеевичъ, біскупъ Перемыск., 111. 112.
— братъ Яна 111.
— Яковъ, братъ Яна, 111.
Ожельско с., 165.
Озерна, м. въ Галичинѣ, 111.
Олеги I., кн. Кіевскій, 2. 3.
— кн. Переяславскій, 27.

- Олегъ Ярославовичъ, кн. Галицкій, 63. 67.
 — кн. Курскій, 102.
 Олександръ Всеволодовичъ, кн. Белзкій, 42. 71. 73. 74. 76. 101. 104.
 — Коріатовичъ, кн. Волинскій, 33.
 — тивунъ Шумавинскій, 101.
 — Невскій, кн. Московскій, 105.
 Олександра, сестра Вл. Ягайла, 115.
 Олесницкій Збігнєвъ, біскупъ Краковск., 110. 169. 174.
 Олеско м., 38. 112. 117. 129. 135. 159.
 Олеше (н. Алешки), м. въ Тавріи, 81.
 Оломуць, м. въ Моравіи, 14.
 Ольга Романовна, жінка Володимира Васильковича, 22.
 — кн. Галицка, жінка Осмомысла, 45.
 Ольгердъ, в. кн. Литовск., 29.
 Ольдрихъ зъ Медухи, Нѣмецъ, 146.
 Онуть, с. на Подблю, 80.
 Опатѡвъ м., 55.
 Опізо, легать папскій, 104.
 Орельскъ, м. на Побужу, 79.
 Оренина, с. на Подблю Галицк., 112.
 Осипъ, духовный Львовскій, 124.
 Осталовичъ, с. въ Перемышлянскому пов., 112. 118.
 Отонъ, сынъ Болеслава Хороброго, 5.
 — I. императоръ Нѣмецк., 54.
 Отонъ съ Ходеча, дѣдичъ Рогатина, 114.
 Охожь, незвѣстнаго положеня, 92.
- II.
- Павло вѡйтъ, братъ Григорія зъ Сянока, 151.
 Пакославъ Янъ, дѣдичъ Стожискъ, 134—136.
 Палельогъ, императоръ Грец. XIV. ст., 54.
 Панонія, 2.
 Паравъ Микола зъ Любня, староста Галиц., 108.
 — Станиславъ съ Ходеча, воєвода Рускій, 108. 109. 113. 114. 116. 118. 147. 150.
 Патрикій, кн. Литовскій, 33.
 Пацанѡвъ, с. въ Судомирщинѣ, 156.
 Переворскъ, м. въ Галичинѣ, 109. 168.
 Перегіньско, с. въ Долинському пов., 118.
 Перемыска 3., 38. 39. 107. 112.
 Перемышль м., 3. 6. 21. 38. 40. 44. 53. 54. 56. 63. 65. 71. 111. 112. 136. 166.
 Перемышляны, м. въ Галичинѣ, 112.
 Пересопниця, с. на Волинѣ, 91.
 Переяславъ, м. надъ Днѣпромъ, 96.
 Петербургъ м., 57.
 Пѣтркѡвъ, м. въ Польщѣ, 113. 114. 121. 130. 172. 174.

- Петро, Петронъ, бояринъ польскій, 7.
 — св, митрополита Кіев. XIV ст., 24. 53.
 — воевода Волоскій, 126.
 — зъ Шамотуль, властитель Яворова, 131. 148.
 Петрушевичъ А., сучасный галицк.-руск. ученый, 82.
 Пиколовичъ, с. коло Львова, 147.
 Пиньскъ м., 18. 28. 29.
 Пиравскій, архієпискупъ Львівскій, 168.
 Пій II., папа Римск., 110. 119.
 Плоцкъ м., 32.
 Пляно-Карпіні, италійскій посоль-чернець, 83. 91. 97.
 Пѣдбереже, с. въ З. Львівскій, 114.
 Пѣдгайць м., 112. 165. 166.
 Пѣдгѣръ, 79. 162.
 Пѣдкамѣнь, м. коло Бродѣвъ, 148.
 Пѣдляса, 39.
 Подѣле, 29. 39. 77. 112—114. 118—120. 123. 128. 129. 133. 135. 162. 166. 172. 173.
 Покуте, 126. 127. 162. 168. 172.
 Поляне, 2.
 Половчане, Половць, 6. 75. 82. 91. 102. 105.
 Полонинскій Григорій, учитель кн. Шварна, 20.
 Полонне, с. на Волянѣ, 101.
 Полоцкъ м., 16. 93. 95.
 Полтва, притока Буга, 160.
 Польща, Польска (Лядска) З. Польска Рѣчьпосполита, 1. 3—5. 7. 9. 14. 19. 21—24. 30—37. 39. 40. 43. 47. 49. 52. 54. 64. 78. 81—83. 86—88. 91. 95. 107. 110. 112. 113. 117. 120—122. 128—130. 137. 140. 142. 154. 169. 171. 173.
 Польща Велика, 117.
 — Мала, 115. 120. 123. 128. 155.
 Полѣса, 128.
 Поляки (Ляхи), 1. 3—7. 9—12. 19. 25. 26. 29—33. 37. 39. 40. 48. 49. 55. 56. 75. 83. 87. 88. 90. 94. 95. 99. 103. 113. 125. 134. 150. 152. 160.
 Поморяны, м. въ Галичинѣ, 114. 118.
 Понизе, 42.
 Предборъ съ Конецьноля, староста Перемыскій и воевода Судомирскій, 108. 115. 126.
 Проташъ Ходорѣвскій, 119.
 Прусы край, 18. 113.
 Прусы, племя, 4. 48. 84. 92. 95. 130.
 — с. коло Львова, 147.
 Прутъ р., 79. 162.
 Псковъ м., 100.
 Птольомей, географъ и историкъ грекъ. II ст., 1.
 Пѣстинъ, с. на Покутю, 133.
 Пеньонжекъ Микола зъ Вотавиць, генер. староста Кракѣвск., 109.
 Пятиднѣ, с. на Волянѣ, 98.

Р.

- Рава, м. въ З. Белзк., 167.
 Равска З., 122.

- Радимичъ, 2.
- Радомщина, Радомска 3., 30.
- Райгородъ, м. надъ озеромъ Лыкъ; коло Бѣлостока, 79.
- Ратиборске князѣвство на Шлеску, 111.
- Рафаль зъ Ярослава, староста Львѣвскій, 109. 112. 113.
- Регенсбургъ, м. въ Баваріи, 81.
- Рига м., 87. 95
- Римъ м., столица папы, 87. 104. 119. 120. 172.
- Рогатинскій Богданъ, староста замку Олесько, 129. 135.
- Рогатинъ м., 113. 114. 129. 166.
- Роза Борисовій Андрѣй, архієпискупъ Гнѣзн., 116.
- Романъ, кн. Брянскій, 18. 27. 28.
- Даниловичъ, 17. 95. 103.
- Игоревичъ, кн. Звенигородскій, 41.
- Метиславовичъ, В. кн. Галицк. Вол., 10—12. 15. 17. 24. 41. 43. 45. 46. 55. 59. 60. 63. 65. 67—70. 73. 75. 79. 85. 91. 102. 105.
- Ропа, притока Вислоки, 78.
- Росія сучасна, 1.
- Ростиславъ Михайловичъ, кн. Чернигѣвск., 13. 41. 56. 72—75.
- Рось, притока Днѣпра, 4.
- Рудники, с. на Подѣлю, 133.
- Румно, мѣсцевѣсть въ Галичинѣ, 145. 147. 150.
- Рурикъ Ростиславовичъ, кн. Перемыскій, 6.
- Ростиславовичъ, кн. Овруцк. и в. кн. Кіев., 11. 68. 69.
- Руске село (Buska wieś) надъ Вислокомъ, 79.
- Русь, Украина-Русь, 3. Рускѣ, въ значеню 3. заселенои Укр.-рус. народомъ, 2. 3. 5. 9. 11. 14. 16. 18—20. 24. 26. 28. 31. 34. 37. 39. 41. 50. 52—56. 59—61. 66. 67. 76—83. 85. 87. 89—100. 102. 103. 110—113. 115—119. 121—131. 137. 138. 140—145. 154—157. 165. 166. 172. 173.
- Галицко-Володимирска, 80.
- Русь Галицка (Червона), Галицке кн., Галичина, Галицка 3., 1—5. 7. 9—15. 19. 20. 22—26. 28. 29. 31—41. 43—45. 47—56. 60—64. 66—76. 78. 80—92. 94. 96—98. 100. 107. 120. 128—132. 136. 137. 144. 147. 148. 162. 169.
- Кіевска, 19. 29. 44. 47. 76. 104.
- захѣдна, 15.
- пѣвденно-захѣдна, 13. 19. 22—24. 28. 29. 31—33. 48. 59. 60. 80. 83. 85. 86. 90.
- пѣвнѣчна, 13.
- пѣвнѣчно-схѣдна (Московщина), 7. 19. 22. 89. 97—100.
- Русины, 1. 5. 6. 21. 25—27. 32. 35. 49. 54. 55. 75. 79. 81. 83. 86—88. 90. 91. 93. 95. 111. 112. 124. 125. 129. 130. 134. 142. 150. 152. 157. 158. 160. 169. 170.
- Рыбникъ м., 162.
- Рыбниця р., 168.
- Рязань м., 83.
- Ряшѣвъ м., 140. 154. 166.

С.

- Самбѣрска 3, 38. 39.
 Самбѣръ м., 103. 111. 132. 136.
 140. 148. 166—168.
 Санчигневскій Петро, повно-
 мочникъ королѣвскій, 156.
 Санчъ (Судечь) м., 115.
 Сарацены, 50. 51.
 Свидригайло, в. кн. Литовск.,
 39. 113. 129. 135.
 Свинка Николай, хорунжій
 Львѣвскій, 118.
 Свистельницкій, свѣтскій на-
 мѣстникъ Галицкои митро-
 поли, 120.
 Свѣршокъ де Оржекъ Фран-
 цѣшокъ, выбр. біскупъ Пере-
 мыск., 109.
 Свѣръ, притока Днѣстра, 132.
 Святополкъ I. Окаянный, кн.
 Турѣвскій и Кіев., 4.
 — II. Михайло Изъяславовичъ,
 кн. Полоц. и в. кн. Кіев., 7.
 Святославъ I. Хоробрый, кн.
 Кіевск., 81. 87.
 — Игоревичъ, кн. Волод. Вол.
 и Перемыск., 41.
 Семаки (Сѣмоць), с. въ За-
 славекому пов., 77.
 — с. въ Житомирскому пов.,
 77.
 Семень Степанскій, своякъ
 Витовта, 40.
 — в. кн. Московскій, 54.
 — Олюевичъ, воевода кн. Га-
 лицкого Данила, 102.
 Семиградъ, 161.
 Семовитъ (Сомовитъ), кн. Ма-
 зовецкій, 86. 104.
 Сербы (Серебъ), племя слав., 1.
 Серетъ, притока Днѣстра, 114.
 — м. на Буковинѣ, 162. 164.
 Славяне, 1. 137.
 — захѣднй, 3.
 — схѣднй, рускй, 3. 6.
 Славянщина, 137.
 Слонимъ, м. въ Гродненскѣй
 гѣб., 17. 95.
 Смирновъ М., сучасный исто-
 рикъ російскій, 1. 57. 70.
 Смоленскъ м., 16. 93.
 Снятинъ м., 38. 113. 114.
 Созанъ, притока Днѣстра, 132.
 159. 167.
 Сокаль м., 167.
 Соловѣвъ С. М., російск. исто-
 рикъ, 99. 101.
 Соломея, дочка Лешка Бѣ-
 лого, 12.
 Соломонъ, царь Жидѣвск., 18.
 103.
 Сомовитъ, кн. Мазовецкій, 86.
 Софія, дѣдичка Глинянъ, 117.
 Софія (Зонка), жѣнка Влад.
 Ягайла, 112.
 Спиколосы, с. въ 3. Львѣв-
 скѣй, 114.
 Спасъ, с. коло Долины, 168.
 Спитко съ Тарнова, пѣдко-
 морій Перемыскій, 109. 112.
 113. 115.
 — зъ Мельштына, воевода Кра-
 кѣвск., управитель Подѣля,
 135. 136. 148. 166. 167.
 Станиславъ, кн. Кіевскій, 27.
 29.

- Отаниславѡвъ м., 166.
 Стефанъ, воевода Волоскій, 126. 127. 129.
 Стиборъ зъ Оглядова, судовой урядникъ, 136.
 Стирїя, 14.
 Стожекъ (Истожекъ), м. на Волинѣ, 84.
 Столие (Стовпе), м. на Побужу, 61. 79.
 Стохѡдъ, притока Припети, 91.
 Страдчъ с., 124.
 Стронятинъ, с. въ пов. Львовскому, 112.
 Струмило Юрій, 123.
 Стрѣлкѡвцѣ, с. въ З. Перемыскѡй, 167.
 Стрый м., 112. 166.
 — р., 132.
 Стрыйковскій Матвѣй, польскій лѣтописецъ XVI. ст., 11. 15. 27. 28. 91.
 Стрыпа, притока Днѣстра, 84. 112. 114. 162.
 Ступница, с. въ Самбѡрщинѣ, 136.
 Судиславъ, бояринъ Галицк., 44. 46. 71. 73. 74.
 Судичъ, бояринъ Галицк., 42. 65.
 Судомиръ м., 21. 83. 130.
 Судомирщина, Судомирска З., 30. 33. 34. 173.
 Сумъ, исторїографъ, 1.
 Сурожане, гл. Сарацены.
 Сурожъ (Судакъ, Суракъ, Сугдїя, Sugdaia) м. 51.
 Сутѣйскъ, м. надъ Вепромъ, 79.
 Сучава м., 161. 162. 164.
 Сцїховій Сильвестеръ, выбр. арциб. Львѡвск., 109.
 Сѡмоць, гл. Семакн.
 Сѡико, дякъ, 141. 159.
 Сѡрадзъ, м. въ Польшѣ, 121.
 Сянокъ м., 40. 69. 118. 162. 166.
 Сянѡцка З., 38. 39. 107.
 Сянъ р., 3—6. 9. 79. 128. 129.
- Т.
- Таврїя, гл. Крымъ.
 Таптукевичъ Васько, 159.
 Тарло зъ Щекаревичъ, староста Стрыйскій, 118.
 Тарнѡвъ м., 15.
 Татаре, 13—15. 17. 19. 21—23. 26—29. 31. 32. 42. 49. 50—52. 77. 78. 81—86. 90. 95—99. 101. 102. 113. 122. 129. 130. 134. 135. 143. 152. 159. 163. 173.
 Татарїя, 81.
 Татищевъ, В. историкъ російск. XVIII. ст., 8. 53. 72.
 Тевтивилъ, кн. Литов., 16.
 Телебуга, ханъ Татарск., 21.
 Теличъ (Тыличъ), м. въ Санчѣвскихъ горахъ, 78.
 Тенетники, с. въ Рогатинскому пов., 112.
 Тенчинскій Миколай, воевода Рускій, 115.
 Теогностъ, митрополита Московскій XIV. ст., 53.
 Теодоръ съ Панѣва, староста Жидачѣвск., 118.

- Теребовля, м. въ Галичинѣ, Угровскъ (Угровскъ), м. надъ
6. 40. 84. 114. 166. Вепромъ, 20. 53. 61. 79. 84.
- Тернава, м. надъ Вепромъ, 79. Угры, 7—9. 11. 12. 14. 19. 26.
Тернопѣль м., 166. 31. 35. 38. 39. 41. 42. 45. 48.
Тетеревъ, р. 79. 56. 67—76. 81. 85. 88—90. 104.
- Тиверцѣ, племя слав., 1. 2. Украина (Поддѣпрянська), 39.
Тимотей, писъменникъ Га- 61. 89.
лицкій, 89. — мѣжь Бугомъ а Вепромъ, 79.
- Тисмениця, притока Вепра, Улучъ, племя слав., 1. 2.
79. Унѣвъ, с. въ Перемышлянск.
- Товтивиль, кн. Литовск., 95. пов., 119. 167. 168.
- Топольничаны, с. въ Самбѣр- Утероць, р. на Покутю, 133.
- щинѣ, 167. Ухань, м. на Побужу, 79.
- Торунь м., 51. Ушиця, м. на Понизю, 64.
- Торцкій (Торческъ), м. въ Кі-
евщинѣ, 71. 76. 104.
- Тройдень, кн. Литовск., 20.
26.
- кн. Черскій, 25.
- Тройнатъ, кривякъ Мин-
довга, 17. 18.
- Тудельскій Веняминъ, жидъ
подорожный XII. ст., 49. 50.
- Турашь, духовный руск., 124.
- Турки, 50. 110. 125. 129. 131.
152. 163. 173.
- Турбѣвъ м., 54.
- Турекій Петрашь, воевода Во-
лод. Вол., 33.
- Турція, 125.
- Тустань м., 166.
- У.**
- Урбанъ V., папа Римскій, 55.
- Угорскі Горы, гл. Карпаты.
- Угорщина, Угры, 2. 9. 14. 19.
34—40. 43. 48. 56. 64. 68. 75.
78. 83. 86. 88. 105. 110. 162.
- Ф.**
- Федора (Федька), дочка Сѣнка
Лопатыча, 119.
- Федоръ, бояринъ Черниг., 13.
— кн. Кіевскій, 28. 29.
— Любартовичъ, кн. Володим.
Вол., 39. 40.
— кн. Рогатинскій, 40.
- Филотей, патріярха Царгород.
XIV. ст., 54.
- Фильній, воевода Угорск., 104.
- Фльоренція м., 125. 126.
- Французы, 30.
- Фридрихъ II., герцогъ Ав-
стрійскій, 14.
- Х.**
- Хлопы, с. коло Комарна, 112—
114.
- Ходкевичъ Иванъ, воевода
польск., 111.
- Ходко Быбельскій, 135. 148.
— Лойовичъ, 148.
- Х.**
- Рус. Ист. Бібл. V. т.

- Ходорбвъ, м. въ Бобрецьк. пов., 133. 145. 147. 167.
- Ходороставъ, с. въ Галичинѣ, 112.
- Холмъ м., 17. 23. 33. 35. 49. 53. 54. 56. 79. 83—85.
- Холмска З., 31.
- Хорваты Бѣлѣ, племя слав., 1.
- Хорваты, 2—6.
- Хорутане, племя слав., 1.
- Хрестинъ, лат. архієпископъ Львѣвскій, 55.
- Христофоръ de Sto Romulo, 126.
- Хрватѣ, гл. Хорваты.
- Хшонстовскій Стшегоня Микола, староста Сяндѣцк., 109. 110.
- Петро, бискупъ Перем., 109.
- Ц.**
- Царгородъ (Византія), 8. 53. 80. 86. 110. 163.
- Ч.**
- Чацкій Т., письменникъ польск. XIX. ст., 50.
- Чебровскій Петро, 123. 148.
- Червеньскій мѣста, 4. 5.
- Червень, Червеньск., м. на Волинѣ, 3. 4. 60. 76.
- Червоногородъ, с. на Подблѣ Галицк., 113. 114. 166.
- Черемошь, притока Прута, 80. 162.
- Черепинъ, с. коло Львова, 163.
- Чернѣвць м., 162. 164.
- Чернятинъ, м. въ Заславскому пов., 77.
- Чернятинъ, м. въ Бердичѣвскому пов., 77.
- Чехи, 1. 4. 8. 19. 25. 86. 87.
- Чечва, притока Лѣмницѣ, 141.
- Чорнбергъ Миколай, 126.
- Чорне море, 161.
- Чорткѣвъ м., 166.
- Чорторыйскъ, м. на Волинѣ, 101.
- Ш.**
- Шараневичъ И., галиц.-руск. историкъ, 71. 72. 84. 107.
- Шафарикъ, О. П., чешскій ученый XIX. ст., 1. 6.
- Шафротъ Павло съ Тшеснявы, 126.
- Шахно, жидъ - капиталіста Львѣвскій, 125.
- Шварно Даниловичъ, кн. Галицк., 16. 18. 20. 77. 84.
- Шлезія (Шлѣскъ), 13. 88. 111. 112. 116. 162.
- Шмухель, жидъ - капиталіста Львѣвскій, 125.
- Штайнкелеръ Конрадъ, 126.
- Штехеръ зъ Сорокъ, 126.
- Шумляны, с. на Подблѣ, 133.
- Щ.**
- Щасный съ Панѣва, 110.
- Щебрешинъ, м. въ З. Белзкѣй, 135. 140.
- Щекарѣвъ, м. надъ Вепромъ, 79.
- Щепановичъ Илія, бояринъ Галицк., 41. 43.
- Щирецъ м., 109. 166.
- Щирка, притока Днѣстра, 132. 133.

Є.

Єдльно (Єдинъ), м. въ
Польщѣ, 107. 120. 140. 141.
155. 165. 168.

Ю.

Юндиль, Ятвягъ, 92.
Юрій, кн. Слуцкій, 40.
— Витановичъ, бояринъ Га-
лицкій, 43.
Юрій Володимировичъ Монома-
ховичъ Довгорукій, кн. Ростов-
Суздальск., 7—9.
— І. Львовичъ, кн. Галицк.
Волод., 22. 24.
— ІІ. Андріевичъ, кн. Галицк..
23—25. 28. 29. 46. 129.
— Даниловичъ, кн. Белзкій и
Холмскій, 23. 24. 33. 35. 40. 53.
— Наримунтовичъ, кн. Литов-
скій, 31.
— Подєбрадекій, король Че-
скій, 111.
Юрша Ходорѳвскій, староста
Жидачѳвскій и Стрыйскій, 118.

Я.

Яблонѳвъ, с. въ Галичинѣ,
159. 165.
Яворѳвъ м., 116. 117. 131. 148.
160.
Ягайло Владиславъ, король
Польск. и в. кн. Литов., 39.
107. 111—113. 115. 124. 129—
132. 135. 136. 141. 145. 159,
165. 166.
Ядвига, королева Польска, 35.
39. 40. 129. 148. 161. 172.

Ядвига, дочка Станислава съ
Ходеча, 117.
Язловець м., 112. 113. 117.
166.
Якимъ, намѣстникъ митропо-
літальный, 119
Якѳвъ, стольникъ кн. Данила
Романовича, 42.
— зъ Белджихова, 147.
Янъ, архієпискупъ Гнѣзненъ., 36.
— зъ Вѣнявы, лат. приходникъ,
147.
— Долива, біскупъ Перем., 109.
— зъ Огорова, воевода Бере-
стейскій, 117.
— Ряшѳвскій, архієпискупъ
Лѳвѳвскій, 107. 109.
— зъ Сѣнны, пѳдкоморій Пе-
ремыскій, 117. 118. 135.
— съ Тарнова, воевода Судо-
мирскій, 40.
— съ Ходеча, староста Тере-
бовельскій, 114.
— съ Чижова, староста Пере-
мыскій, 115.
Янусій зъ Любѳня, 126.
Ярославъ м., 13. 40. 71. 109.
113. 115. 166.
— воевода Ческій, 14.
Ярославъ І. Мудрый, кн. Нов-
город. и Кієв., 4. 5. 56.
— Володимирковичъ Осмо-
мысль, кн. Галицкій, 8. 45.
53. 56. 62—65. 67. 70.
— Всеволодовичъ, кн. Перея-
славскій, 70.
— Изѳяславовичъ, кн. Луцкій,
103.

Ярунъ (Яронъ), тысяцкій Пе- ремыскій, 44.	84. 86. 92. 93. 95. 102. 104.
Ясиньскій Павло, староста Белзкій, 111. 115.	Яхторбвъ, с. въ Перемышлян. пов., 119.
Ятвяги, 16. 48. 61. 79. 81.	Яцко Быбельскій, 136.

СПИСЪ ПОХИБОКЪ ДРУКАРСКИХЪ.

въ V. т. Р. И. Библиотеки.

Стор. 13 ряд. 15 зъ горы зам.	Давидъ	читай Данило
„ 12 „ 10 зъ долу	„ другого	„ другого,—
„ 16 „ 1 и 8 зъ горы	„ Евдивила	„ Ердивида
„ 16 „ 13 „	„ Евдивила	„ Едивида
„ 33 „ 17 „	„ Ольгердовыхъ дѣтей	„ Ольгерда
„ 46 „ 16 зъ долу	„ иѣюють	„ имѣюють
„ 48 „ 16 „	„ князѣвна	„ князѣвства
„ 61 „ 17 зъ горы	„ криверникомъ	„ крижевникомъ
„ 73 „ 12 зъ долу	„ Бореукѡвъ дѣль	„ Бореукѡвъ дѣль
„ 79 „ 15 зъ горы	„ Богомъ	„ Бугомъ
„ 112 „ 15 „	„ Ярослава	„ Ярослава
„ 112 „ 9 зъ долу	„ Осталовицяхъ	„ Осталовицяхъ
„ 112 „ 10 „	„ Гердеевичѣвъ	„ Кердеевичѣвъ
„ 140 „ 9 зъ горы	„ Самкорѣ	„ Самборѣ
„ 159 „ 9 зъ долу	„ Сиенко	„ Сѣнко
„ 186 „ 8 зъ горы	„ Любусъ, м. на Шлеску	„ м. въ Брандебургин

въ I. т. Р. И. Библиотеки.

„ 2 „ 16 зъ долу	„ Славянскомъ	„ Схѣдною
------------------	---------------	-----------

въ IV. т. Р. И. Библиотеки.

„ 233 зам. Кадлубокъ лѣтописецъ VII. ст., читай, XII. столѣтя.
--

521

138

104.
СЛАН.

17
17

18

89099889347

b89099889347a

89099889347

B89099889347A